

Dialogus beati Gregorij pa
 pe: eiusq; diaconi Petri in
 quattuor libros diuisus: de vi
 ta & miraculis patrum itali
 coruz: & de eternitate anima
 rum: cum tabulis nunc nunc
 a nouo superadditis.

Genalis sub aureo lilio vici
 beati Jacobi.

Epitaphiū beati Gregorij

Uscipe terra tuo corpus de corpore sumptū:
Reddere quod valeas yiuificante deo.
Spiritus astra petit: leti nil iura nocebunt:
Cui vite alterius: mors magis ipsa vita est.
Pōtificis sumi hoc claudū mēbra sepulchro.
Qui innumeris vixit semper vbiq; bonis.
Esuriem dapibus superauit: frigora veste:

Atq; animas monitis terit ab hoste sacris.
Implebatq; actu quicquid sermone docebat.
Esset vt exemplum mystica verba loquens.
Angelos ad christum vertit pietate magistra
Acquirens fideiq; agmina gente noua:
hic labor: hoc studium: hec tibi cura: hic pastor agebas:
Ut domino offerres plurima lucra gregis.
hisq; dei consul factus letare triumphis.
Nam mercedem operum iam sine sine tenes.

Incipit dialogus bti Greg

gorij pape eiusq; diaconi Petri in quattuor libros diuisus
De vita & miraculis patrū italicorū & de eternitate aiaz.

Uadā die nimis quorū dā secularium
multibus depressus: quibus in suis
negocijs plerūq; cogimur soluere eti
am quod nos certū est non debere: se
cretū locum petij amici meroris: vbi
omne quod de mea mihi occupatio:
ne displicebat se patēter ostēderat: et
cūta que insigere dolore psuenerat:
gesta an̄ oculos licenter venirēt. Ibi
itaq; cū afflictus valde & diu tacit⁹ se

derē: dilectissim⁹ filijs me⁹ Petrus diaconus affuitiq; mi
hi a primeuo iuētutis flore i amicitia familiariter obstru
ctus est: atq; ad sacrisibi indagatiōē socius. Qui graui ex
coqui cordis languore me intueos ait. Nūq; noui: nam tibi
aliquid accidit q; pl⁹ te solito meror tenet: Cui inq;. Me
ror petre quē quotidie patior & sp̄ mihi p̄ vsūm vet⁹ est: et
sp̄ p̄ augmētū nou⁹. Infelix q; ppe anim⁹ me⁹ occupationis
sue pulsatus vulnere: meminit qualis aliqui in monasterio
fuit: quō ei labētia cūcta subtererāt: q̄tū reb⁹ oib⁹ q̄ voluit
eminebat: q; nulla nisi celestia cogitare psuenerat: q; etiam
retētus corpe: ipsa iā carnis clausa p̄tēplatiōē trāsibat: q;
mortē q; q; pene cūctis pena est: vcs vt ingressū vite & labo
ris sui premiū amabat. At nūc ex occasione cure pastoralis
seculariū hoim̄ negotia patit: & post tā pulchrā quietis sue
spēm terreni act⁹ puluere sedat. Cūq; se p̄ p̄desētiōē nul
toz ad exteriora sparserit: et cū interiora appetit: adhuc p̄
culdubio minor redit. Perpēdo itaq; qd̄ tolero: ppēdo qd̄
amisi. Dūq; intueor illud nō pdidi: sit hoc graui⁹ qd̄ porto
Ecce etei nūc magnis maris fluctib⁹ q̄rior atq; in nauimētis
tēpestatis valide pcellis illidor. Et cū portis vite recolo: q;
si post tergū ductis oclis viso litore suspiro. Qd̄q; adhuc
graui⁹ est: dū in mētis fluctib⁹ turbat⁹ feror: vix tā portū vi
dere valeo quem reliqui: quā et ita sunt casus mentis: vt
a. ij.

Anim⁹ in vici
ta monasterio
quietus

Animi quietudo
seculari
bus negotijs
occupati

Dialogi beati Gregorij.

prius quidem perdat bonum quod tenuit: si tamen se perdidisse meminerit. Cuius longius recesserit: etiā boni ipsi quod perdidit obliscit: sicut ut post neque per memoria dē vi deat: quod prius per actionē tenebat. Uti hoc agit quod premisi: quod cum nauigamus longius: ita nec portus quietis quem reliquimus: videmus. Nōnunquam vero ad augmentū mei doloris adiungitur: quod quorundam vita (qui presens seculū tota mēte reliquerunt) mihi ad memoriā reuocaf. Quorum dū culmen aspicio: quātum ipse in infimis iaceā agnosco: quorum plurimi conditori suo in secretiori vita placuerūt: qui ne per humanos actus a nouitate mētis veterascerent: eos omni potēs de huius mundi laboribus noluit occupari. Sed que ita plata sunt melius insinuo: si ea quod per inquisitionē ac responsionē dicenda sunt: sola nominū prenotatione distinguo. Petrus

Non valde in italia quorundam vitam virtutibus fuisse cognoui: ex quorum igitur comparatione accēderis ignoro. Equidem bonos viros in hac terra fuisse non dubito: signa tamen atque virtutes aut ab eis nequaquam facta existimo: aut ita sunt hactenus silentio suppressa ut vtrum ne sint facta nesciamus. Gregorius.

Sola petere referam que de perfectis probatisque viris vnus ego hominū: vel bonus ac fidelibus viris attestantibus agnoui: vel per memetipsum didici dies (ut opinor) ante quod sermo cessabit. Petrus.

Ullē quērenti mihi de eis aliqua narrares. Neque hac pre interrūpere expositionis studium grauari videat: quod nō dispar edificatio oritur ex memoria virtutum. In expositione quippe qualiter inueniēda atque tenēda sit virtus agnoscimus: in narratione vero signorum cognoscimus inueniēta ac retēta qualiter declaraf. Et sunt nōnulli quos ad amorē patrie celestis plurimū exempla quod predicamēta succendunt. fit vero plerūque in audientis animo duplex adiutorius in exemplis patrū: quod et ad amorem venture vite ex precedentium comparatione accenditur: etiam si se esse aliquid existimat dū meliora de alijs cognouerit humiliaf. Gregorius.

Et quod mihi sunt virorum venerabilium narratione cōperata: incunctanter narrosacre auctoritatis exemplo

Nota.

Attende.

Liber primus. Fo. ij.

Cū mihi luce clarius cōstet q̄ lucas ⁊ marcus euangeliū
q̄ scripserūt nō visu: sed auditu didicerūt. S; vt dubitatio
nis occasione legētib; subtraham: per singula que descri
bo: quibus hec narrantibus mihi comperta sūt manifesto
hoc vero scire te cupio: quia in quibusdam sensum solū mo
do: in quib;sdā hō ⁊ verba cū sensu teneo: q; si de psonis
oibus ipa specialiter verba tenere voluissē: hoc rusticis
no vsu. plata stilus scribentis nō apte susciperet. Semorū
valde v̄nerabiliū didici relatione: q̄ narro.

Capitulū. j. De honorato

abbate monasterij fundensis.

AEnancij quondā patricij in samnie partibus
villa fuit in qua colonus ei⁹ filiū honoratum
noie habuit. Qui ab annis puerilib⁹ ad amo
rem celestis patrie per abstinentiam exarsit.

Cūq; tā magna cōuersatione polleret: seq;
iam ab ocioso q̄q; sermone restringeret: multosq; (vt p̄fat⁹
sum) p̄ abstinentiā carnē domaret: die q̄dā parētes ei⁹ vicī
nis suis cōuiuū fecerūt: in q̄ ad vescēdū carnes parate sunt
q̄s dū ille ad esum cōtingere p̄ abstinentie amorē recusaret:
ceperūt eū parētes ei⁹ irridere: ac dicere. Comede nūq̄d
piscē in his mōrib⁹ tibi allaturi sumus? Illo vero in loco pi
sces audiri cōsueuerāt nō videri. S; cū his sermonib⁹ ho
norat⁹ irrideret: repēte in cōuiuio aqua ad ministeriū de
fuit: cū situla lignea (sicut illic motis est) mancipiū ad fontē
p̄xit. Dūq; hauriret aquā: piscis situlā intrauit. Reuer
sumq; mancipiū añ ora discubētiū piscē cū aqua fudit: q̄ ad
tori⁹ diei victū potuisset honorato sufficere. Mirati oēs:
tota illa parētū irrisio cessauit. Cepere nāq; in honorato
mirari abstinentiā: quā añ deri. debāt: sicq; a dei hoie irrisio
nis deterisit: opprobria piscis de monte. Qui cum magnis
virtutibus cresceret a predicto dño suo libertate donatus
est. atq; in eo loco qui fundis dicit monasteriū cōstruxit: in
quo duce torū ferme monachorū pf̄ extitit: ibiq; vita illius
circūquaq; exēpla eximie cōuersationis dedit. Nā quadā
die ex eo monte qui ei⁹ monasterio in excelso p̄minet. ingē
a. iij.

honorati ab
stinentia.

Piscis mōtis
nus honorati

fundis mo
nasterium.

Dialogi beati Gregorij.

tis saxi moles erupra est q̄ p̄ deuexū mōtis lat⁹ ueniēs: totius ruinā celle: oimq; fratiū interitū minabat. Quā cum ueniētē desup vir sc̄tus uidisset: frequēti uoce nomē xpi in uocās extēsa mox dextera signū ei crucis opposuit: eāq; in ip̄o deuexi montis latere cadentē fixit sicut religiosus uir laurentius phibet. Et quia locus ei nō fuerat quo inherere potuisset aspicitur: ita ut nūc vsq; montē cernentibus: casura pendere uideatur.

Petrus.

Quamuis hoc tam egregius uir ut post magister discipulorū fieret: prius habuit magistrū? Gregorius.

Nequaq; hunc fuisse cuiusq; discipulū audiui. sed lege nō constringit sancti spiritus donum vltus quidē recte conuersationis est ut p̄esse non audeat: qui subesse non didicerit. nec obedientiam subiectis imperet: quā p̄s latis non nouit exhibere. Sed tamen sunt nōnulli qui ita per magistrum spiritus intrinsecus docentur: ut et si eis exterius humani magistrerij disciplina desit: magistrerij intimi censura non desit. Quorum tamen libertas uite ab infirmis in exemplum non est trahenda: nedum se quisq; similit̄er sancto spiritu impletū p̄sumit: discipulus hominis esse despiciat: et magister erroris fiat. Mens autē que diuino spiritu impletur habet euidentissima signa sua: virtutes scilicet et humilitatem: que si utraq; perfecte in vna mente conueniunt: liquet quod de presentia sancti spiritus testimoniū ferat. sic quippe etiam iohannes baptista magistrum habuisse non legitur: neq; ipsa ueritas que corporaliter presentia apostolos docuit: eū corporaliter inter discipulos aggregauit. Sed quem intrinsecus docebat: extrinsecus quasi in sua libertate: reliquerat. Sic moyses in heremo edoctus mandatum ab angelo didicit: quod per hominem non cognouit: sed hec (ut prediximus) infirmis ueneranda sunt: non imitanda.

Petrus.

Pacet q̄ dicitis: sed peto ut mihi dicas: si tantus hic pater aliquē sui imitatorē discipulū reliquit.

Capitulū. ij. De libertino
preposito eiusdem.

Gregorius.

Magisteriū
spūs quidam
habent.

Magistri ne
cellarij sunt
infirmis.

Iohānes ba:
p̄rista magi:
strum nō ha:
buit.

Moyse ca:
ruit magfo.

Liber primus. Fo. iij.

A Ir reuerentissimus libertinus qui regis toti se tēpore gottorum eiusdem fundensis monasterij prepositus fuit: in discipulatu illius conuersatus atq; eruditus est. De quo quibus fortiter multas plurimorum narratio certa vulgariter. predictus tamen laurentinus religiosus vir qui nunc superest: et ei ipso in tēpore familiarissimus fuit. multa mihi dicere de illo cōsuevit: ex quibus ea quae recolo pauca narrabo

In eadem puincia samnie (quā supra memorauimus) idē vir p̄ utilitate monasterij carpebat iter. Dum uariā da gottorum dux cū exercitu in loco eodē uenisset: deiseru⁹ ex caballo quo sedebat ab hominibus eius proiectus est. Qui iuncti perditū dāna libēter ferens patienter etiam flagellū quod tenebat diripientib⁹ obtulit dicens. Tollite ut habeatis qualiter hoc iumentum minare ualeatis. Qui bus dictis protinus, se in orationē dedit. Cursu autem rapido predicti ducis exercitus peruenit ad flūmīum qui uocatur uulteranus. ibiq; equos suos ceperūt singuli hastis tūdere: et callaribus cruentare: sed tamen equi uerberibus cessi calcaribus cruentati fatigari poterant: moueri nō poterant: sicq; aquam flūminis tangere quasi mortale precipitum pertimescebant. Cūq; diu cedendo sessorēs singuli fatigarentur: vnus eorum intulit: quia ex culpa quā seruo dei in uia fecerant: illa sui itineris dispēdia tolerabāt. Qui statim reuersi post se libertinum repererunt in oratione prostratum. Cui cum dicerēt: surga tolle caballum tuū: ille respondit. Ite cum bono: ego cabelli opus non habeo. Descendentes uero inuitum eum in caballum de quo deposuerant leuauerunt: et protinus abscesserunt. Quorum equi tanto cursu illud quod prius non poterant transire flūmen transierunt. ac si ille flūminis alueus aquam minime haberet. Sicq; factum est: ut dum seruo dei vnus caballus redditur: omnes a singulis reciperentur.

Eodem uero tempore in campanie partib⁹ bucellin⁹ cū frācis uenit. De monasterio uero prefati uiri famuli dei rumor exierat qd pecūias multas h̄ret. Ingressi oratoria frāci ceperūt seruētēs libertinū q̄res. libertinū clamaf

Libertini patientia.

Caballus libertino restituitur.

Libertinus frācis inuisibilis.

Dialogi beati Gregorij.

vbi i orone illi⁹ pstratus iacebat. Mira valde res: grates
seuientesq; fraci ingrediētes in ipō impinguebāt & ipm vs
dere non poterant. sicq; sua cecitate frustrati a monasterio
sunt vacui reuersi.

Alio quoq; tēpore p causa monasterij abbatis iussu
qui honorato ei⁹ magistro successerat: rauemā per
gebat. Pro amore ipō eiusdē venerabilis honorati quociq;
libertinus ibat: ei⁹ semp caligulam i sinu portare cōsueue
rat. Itaq; dū pergeret accidit vt quedā mulier extincti filii
corpūculū ferrat. Que dū seruū dei fuisset intuita amore
filij succensa iumentū suū per frenū tenuit: atq; cū iuramē
to dixit. Nullatenus recedes nisi filiū meum suscitaueris.
At ille inuisitatū habens tale miraculū expauit petitionem
illius: iuramenta declinare mulieris voluit: sed nequa q̄
prensiles animo hesit: cōsiderare libet quale. q̄tūq; in ei⁹
pectore certamen fuerit. Ibi q̄ppe pugnabat inter se humi
litas cōuersionis: ac pietas matris. timor ne inuisitata pre
sumeret: dolor ne orbare matri nō subueniret. s; ad maiore
dei gloriam vicit pietas illud pectus p̄tuit. quod fuit vali
dum: q; victū. p̄tuit em̄ pectus nō esset si hoc pietas non
viciisset. Itaq; descendit: genua flexit: ad celū man⁹ tetendit
caligulā de sinu p̄tulit: & sup extincti pueri corpus posuit.
Quo orate aia pueri ad corp⁹ redijt quē manu cōprehēdit.
ac fletū mīri viuētē reddidit: atq; iter q̄ cepat pegit. pet⁹

Libertin⁹ ca
ligula hono
rati puerum
mortuū resu
scitauit.

Quidnā hoc esse dicim⁹. p̄tuit tāti miraculi honorati
egit meritū: an petitiō libertini? Gregorius.

In ostensione tam admirabilis signi cum fide femine
virtus cōuenit vtrozūq;: atq; ideo libertinum existi
mo ista potuisse: q; p⁹ didicerat de magistri q̄ de sua p̄tu
te p̄fidere. Cui⁹ em̄ caligulā in pect⁹ extincti corpūculi po
suit: eius nimirum animā obtinere q̄ petebat estimauit.
Nā helisens quoq; magistri palliū ferēs: atq; ad iordanē
ueniēs percussit semel & aquas minime diuisit. Sed cū re
pēte diceret: vbi est de⁹ helite etiā nūc: percussit fluiū magi
stri pallio: ac iter intra aq̄s fecit. perpendis petre q̄rū in
exhibēdis p̄tuitib⁹ hūlitas valet: Tūc exhibere magistri
meritū p̄tuit potuit: qn magistri nomē ad memoriā reduc

Nota.

iiij. Reg. ij.

Libertinus. Fo. iiii.

xit. Quod enim ad humilitatem sub magistro rediit: quod magister fecerat et ipse fecit.

Petrus.

Libertus quod dicitur: sed quod te est ne aliquid aliud quod adhuc de ipso ad nostram edificationem narrares. Gregori.

Et plane: sed si sit qui velit imitari. Ego enim vixit patienter tanti patris signis miraculis maiorem credo. Quadaenamque die is qui post venerabilis honorati exitum monasterii regimine tenebat contra eundem venerabilem libertinum in gravi iracundia exarsit: ita ut eum manibus cederet. Et quia virgata eum ferire posset minime inuenit: conturbatus bello suppedaneo faciem ei ac caput tuitur: totumque illi vultum tumere ac lividum reddidit. Qui vehementer cefus ad stratum propinquum recessit. Die vero altera erat pro utilitate monasterii causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus libertinus ad lectum abbatis venit orationem sibi humiliter petiit. Sciens vero ille quantum a cunctis honoraretur: quantum diligere: pro iniuria quam ei ingesserat: recedere eum a monasterio velle putabat: atque regressus dicens. Ubi vis ire? Cui ille respondit. Monasterii causa constituta est pater: quam declinare nequeo: quod hesterno die me hodie iurum promisi: illuc ire disposui. Tunc ille a fando cordis considerans aspirantem et duriciam suam: humilitatem ac mansuetudinem libertini: ex lecto prostravit. pedes libertini tenuit. se peccasse: seque rem esse testatur. Et quod tanto talique viro tam crudeliter facere contumeliam presumpsisset. Atque pro libertino sese in terram prosternens eiusque pedibus prostravit. sue culpe non illi seuitie fuisse referebat quod protulerat. Sicque actum est ut ad magnam mansuetudinem duceret pater et humilitas discipuli magistra fieret magistri. Cuius pro utilitate monasterii ad constitutionem cause egressus fuisset: multi viri noti ac nobiles qui eum valde honorabant: vehementer admirati: sollicitate requirebant quidnam hoc esset quod tam tumere ac lividum haberet faciem. Quibus ille dicebat. hesterno die sero, peccatis meis exigentibus in scabello suppedaneo impugni: atque hoc protuli. Sicque vir sanctus servans in pectore honorem vitae et magistrum nec primis predebat virtutem nec fallitatem: scurrile peccatum. Petrus.

Libertini mira patientia.

Libertini modestum rsum.

Utasnevir iste venerabilis libertinus (de quo tot signa et miracula retulisti) in tam ampla congregatione unitas

Dialogi beati Gregorij.

vores suos in virtutibus non reliquit.

Gregorius.

Capitulum. iij. De hortu:

lano monacho monasterij eiusdem.

Helix qui appellabatur curuus: quem ipse bene nosti: qui eiusdem monasterij nuper ppositus fuerat: multa mihi de fratribus eiusdem monasterij admiranda narrabat. Et quibus aliquid quod ad memoriam venisset supprimo: quia ad alia festino.

Sed vni dicam quod ab eo narratum pretereundum nullo modo estimo.

In eodem monasterio quidam magne vite monachus erat hortulanus. Fur homo venire consueverat: et per sepe ascendere et occulte olera auferre. Cumque ille multa platarum que minus inueniret: et alia pedibus conculcata: alta direpta conspiceret: totum hortum circuiens: inuenit iter unde fur venire consueverat. Qui in eodem horto deambulans: reperit etiam serpentem: cui precipiens dixit. Sequere me: atque ad aditum furis puenies impauit serpenti dicens. In noie iesu non permittas. Protinus serpens totum se in itinere intransuer sum tetendit: et ad cellam monachus rediit. Cumque meridiano tempore cuncti fratres quiescerent: more solito fur aduenit: ascendit sepe. Et cum in hortum pedem poneret: vidit subito quod extensus serpens clausisset viam: et tremefactus post semetipsum cecidit: eiusque pes per calceamentum in sude sepiis inhesit: sicut usque dum hortulanus rediret: deorsum capite pepedit. Confecta hora venit hortulanus pendente in sepe fure reperit: et serpenti dixit. Gratias deo: implesti quod iussi: recede modo. Qui statim abcessit. Ad furem vero perueniens ait. Quid est frater: tradidit te mihi de quare in labore monachorum furtum totiens facere presumpsisti? Qui hec dicens pedem illius a sepe in qua inheserat soluit: eiusque sine lesione deposuit. Cui dixit. Sequere me. Quae sequentem duxit ad hortum aditum: et olera que furto appetebat auferre ei cum magna dulcedine prebuit dicens. Uade et post furtum non facias: sed cum necesse habes huc ad me ingredi: et que tu cum pacto laborabas tollere: ego tibi deuotus dabo.

Petrus.

Serpens hortus custos.

Fur miraculose deprehensus.

Liber primus. Fo. v.

Nunc vsq; vt inuenio: incassum ego nō fuisse patres
in Italia qui signa facerent estimabam.

Capitulum. iij. De equi-

tio abbate prouincie valerie.

Gregorius.

Hocinati viri venerabilis abbatis monaste-
rii qd appellat balneū ciceronis: aliorūq;
etiā viroz venerabilū dedici relatione qd
narro. Vir scitissim⁹ equiti⁹ nōle in valerie
pulcie p̄tib⁹ p vite sue merito ap̄d oēs illic
magne admirationis habebat: cui fortunat⁹ idē familiari-
ter not⁹ fuit. Qui nimirū equiti⁹ p sue magnitudine scita-
tis mltroz in eadē puincia monasterioz pater extitit. hūc
cū iuuetutis sue tēpote acri certamine carnis incētiua sati-
garet: ip̄e sue tētatiōis angustie eū ad ofouis studiū soler-
tiorē fecerūt. Cūq; hac in re ab oipotēti deo remediū cōti-
nuis p̄tib⁹ q̄rere t: nocte qdā assistente angelo eumuchisari
se vidit. eiusq; vitioni apparuit q̄ oēm motū ex genitalib⁹
ei⁹ mēbris absunderet: atq; ex eo tēpote, ita alien⁹ extitit a
tētatione: ac si sexū nō haberet in corpe. Qua virtute fret⁹
ex oipotētis dei auxilio, vt viris ante p̄erat: ita cepit post
modū etiā feminis p̄esse: nec tñ discipulos suos admone-
re cessabat ne se ei⁹ exēplo in hac re facile crederēt: ⁊ casu
ri non tētaret donū quod non accepissent.

Eo autē tēpore quo malefici in hac sunt romana vrbe
deprehēsi basili⁹ (q̄ in magicis opibus prim⁹ fuit) in
monachico habitu valeriā fugiēs petijt. Qui ad virū reue-
rētissimū castorū amitrine ciuitatis ep̄m pergēs: petijt ab
eo vt eū equitio abbati cōmitteret: ac sanādū monasterio
ill⁹ cōmēdaret. Tūc ad monasteriū venit ep̄s: secūq; bass-
icum monachum dedit. ⁊ equitiū dei famulū rogauit: vt
eundem monachum in cōgregationē susciperet. Quem sta-
tim vir sanctus intuens ast. hunc quem mihi commendas
pater: ego non video monachum esse: sed dyabolum. Cui
ille respondit. Occasionem queris: ne debeas prestare
quod peto. Ad quem mox dei famulus dixit. Ego quidem
hoc eū esse denūcio: quod video, ne tamē nolle me obedire

Balneum ce-
ceronis mo-
nasterium.

Uisio de eu-
nuchatione
equiti.

De basilio.
magico.

Basilius sine
habitu mona-
chi dyabolus
esse ab equi-
tio cernitur.

Dialogi beati Gregorij.

existimes: facio quod iubes. Susceptus itaq; in monasterio est. Post non multos vero dies idem dei famulus pro exhortandis ad desideria superna fidelibus paulo longius a cella digressus est. Quo discedere contigit ut in monasterio virginis in quo eiusdem patris cura vigilabat: una eaque iuxta carnis huius putredinem speciosa videbatur febricitare inciperet: et vehementer anxari: magnisque vocibus cum stridore clamare. **M**o moritura sum nisi basilii monachus veniat. et ipse mihi per sue curationis studium salutem reddat. Sed in tanti patris absentia accedere quispiam monachorum in congregationem virginum non audebat: quomodo ille qui novus aduenerat: eiusque adhuc vitam congregatio fratrum nesciebat. **M**issum repente est: et dei famulo equitio nunciatus: quod sancti monialis illa immensis febribus estuaret: et basilium monachi visitationem anxie quereret. quo audito vir sanctus dedignando subiit: atque ait. **N**uquid nam dixi quod dyabolus est iste: non monachus: ite et eum de cella expellite. **D**e ancilla autem dei qui anxietate febrium urget nolite esse solliciti: quia ex hac hora neque febribus laboratura est: neque basilium quaesitara. **R**egressus est monachus: et ea hora saluti restituta dei virginem agnouit: qua eandem salutem illi dei famulo equitio longe positus nunciavit in virtute scilicet miraculi exemplum tenens magistri qui inuitatus ad filium reguli eum solo verbo restituit saluti: et reuertens pro ea hora filium restitutum vite cognosceret: qui vitam illi ex ore veritatis audisset. **O**es autem monachi iussione patris sui implentes eundem basilium ex monasterii habitacione repulerunt. **Q**ui repulsus dixit: frequenter se cellam equitii magicis artibus in aera suspensus: nec tamen ei quaesitum ledere potuisse. **Q**ui non post longum tempus in hac romana urbe exarscente zelo christiani populi igne crematus est.

Quadā vero die una dei famula ex eodem monasterio virginis hortum ingressa est: que lactucam conspiciens concupuit eamque signo crucis benedicere oblita auidem momordit: sed arrepta a dyabolo primus cecidit. **C**umque videretur eidem profecto equitio sub celeritate nunciatus est ut veniret concitus: et oratio succurreret. **M**oxque hortum idem pater ut ingressus est: cepit ex eius ore quasi satifaciens ipse qui hanc arripuerat dyabolus clamare dicens. **E**go quid feci?

Virgo febricitans sine remedio curata.

Basilium romae crematus est.

Monialis obfessa per equitium liberata.

Liber primus Fo. vi.

ego quid feci: Sedebā ibi sup lactucā venit illa ⁊ momor-
dit me. Cui cū indignatione vir dei precepit vt discederet
⁊ locū in omnipotētis dei famula non haberet. Qui pro-
tinus abcessit: nec eam vltra contingere preualuit.

Quidā vero Felix nomine mirisse puincie nobilis pa-
ter huius castorū q̄ nunc nobiscū in romanavibe des-
moratur: cū eundē venerabilē virū. Equitiū sacrū ordinē
nō habere cōspiceret: ⁊ per singula discurrere: atq; studio
se predicare: eū quadā die familiaritatis ausu adit dicens
Qui sacrū ordinem nō habes: atq; a romano pontifice sub
quo degis predicationis licentiam non accepisti. Predicas
re quō presumis: q̄ eius inquisitione cōpulsus vir sanct⁹ in-
dicauit pdicationis licentiam qualiter accepit dicens. Ea
que mihi loqueris: ego quoq; tecū ipse pertracto. Sed qua
dā nocte speciosus mihi p̄ visionē iuuenis asstitit: atq; in lin-
gua mea medicinale ferramentū. i. fleubotimū posuit dis-
cēs. Ecce posui verba mea in ore tuo: egredere ad predicā-
dum. Atq; ex illo die etiam cūz voluero: de deo tacere nō
possum.

Licētia pres-
dicādi eq̄riū
sine sacris or-
dīnibus

Petrus.

Uellem etiam patris huius opus agnoscere qui fers-
tur talia dona a deo percepisse.

Stegorius.

Opus petere ex dono est: nō donū ex opere: altoquin
gratia iā nō est gratia. Omne q̄ppe op⁹ dona p̄ue-
nit q̄uis ex subsequenti opere ip̄a etiā dona succrescunt.
Ne tamē vite eius cognitione frauderis bene hanc reuerē-
tissimus vir Albinus reatine antistes ecclie cognouit ⁊ ad
huc supersunt multi qui scire potuerunt. Sed quid pl⁹ que
ris operis q̄n concordabat vite mundicia cum studio predi-
cationis. Tantus quippe illum feruor ad colligendas des-
asas accenderat: vt sic monasteriis preesset quatenus per
eclesias: p̄ castra: p̄ vicos: per singulorum quoq; fidelium
domos circūquaq; discurreret: ⁊ corda audientū ad amo-
rem patrie celestis excitaret erat hō valde vilis investit⁹
atq; ita despectuavel si quis illū fortasse nesciret: salutatus
etiam resalutare despiceret: ⁊ quotiēs alia tēdebat ad lo-
ca iumentū sedere p̄sueuerat: q̄s eē despectabilib⁹ omnibus
iumentis in cella potuisset. In quo etiā capistro p̄ freno: et

Nota.

Equitiū vita.

Equiti⁹ viles
ferebat ve-
stra.

Dialogi beati Gregorij.

Equiti equi- verne cū pellib⁹ p sella vtebat: p semetipsum sacros codi-
tandi modus ces in pelliculis sacculis millos dextro leuog⁹ portabat late
re: vt quocūq; puenisset scripturarū aperiebat fontem ⁊ ri-
gabat prata mentiū. huius quoq; opinio predicationis ad
romane vrbis notitiā peruenit: atq; vt est lingua adulatiū
auditoris sui animū amplectendū necās. Eo tēpore clerici
huius apostolice sedis antistiti adulando questi sunt dicen-
tes. Quis est iste vir rusticus qui auctoritatē sibi predicatio-
nis arripuit: ⁊ officiū apostolici nostri dñi sibi in se inductus
vsurpare presumat. Mittatur ergo si placet q̄ huc eū exhibe-
at vt quid sit ecclesiasticus rigor agnoscat. Sicut autē mo-
ris est vt occupato in multis animo adulatio valde surri-
piat si ab ipso cordis ostio nequaq; fuerit citius repulsa.
Suadentibus clericis p̄sum̄ pontifex prebuit vt ad ro-
manā vrbē dñi debuisset: ⁊ quenā sua esset mēsurā cognos-
ceret. Julianū tñ tunc defensorē mittēs qui Sabīnēs eccle-
sie postmodū in ep̄atu prebuit: hoc p̄cepit vt cū magno eius
honore deduceret: ne quicūq; dei famulus ex cōuentione ea-
dē iniuriā sentiret. Qui parere de eo clericorū votis p̄citus
volēs festine ad eius monasteriū cucurrit: ibiq; absente il-
lo antiquarios scribentes repperit vbi abbas eē requisit
Qui dixerūt. In valle hac que monasterio subsacet femum
secat. Idē vero Julian⁹ superbū valde atq; cōtumacē pue-
rū habuit: cui vix poterat vel ip̄e dñari. Hūc ergo misit vt
ipsum ad se sub celeritate perduceret. Perrexit puer ⁊ p-
teruo spiritu pratū velociter ingressus hominesq; illuc in-
tuens fenū secantes. Requisiuit quisnā esset Equit⁹ mor-
q; vt audiuit quis esset eū adhuc lōge positus asperit: ⁊ in-
mensō timore correptus cepit timere ⁊ lacescere seq; ip̄s nu-
tanti gressu vix portare posse quātremēs ad dei hominem
puenit atq; vlnis humiliter submissis ei⁹ genus deosculās
strinxit: suūq; dñm occurrisse nunciāuit. Cui resalutato
dei famulus precepit dicens. Lena fenū viride porta pas-
bulū iunētis in quib⁹ venistis: ecce ego (q; parū superest)
opere expleto te subsequor. Is autem qui milus fuerat Ju-
lianus defensor mirabatur valde quidnam esset q; redire
moraretur puer. Cumq; reuertentem puerum conspicit at
q; in collo femum ex prato deferentem vehementer iratus

**Equitiū adu-
latores accu-
sant.**

**Equitus fe-
num secabat.**

Liber primus. Fo. vij.

cepit clamare dicens. Quid est hoc: ego te nisi hominem
deducere non fenum potare? Cui puer risit. Quæ queris
ecce subsequitur? Et ecce vir dei clauatis calciatus caligis
calcem fenariam in collo deferens veniebat. Quem adhuc
longe positum puer suo domino (quia ipse esset quem que-
reret) indicauit. Idem vero Iulianus repente vt vidit dei
famulum ex ipso habitu desperit: eumq; qualiter deberet
alloqui proterus mente preparabat. Mox vero vt seruus
dei cominus affuit eiusdem Iuliani animum intolerabilis
pauor inuasit ita vt tremere: atq; ad insinuandū hoc ipm
pro quo venerat vix sufficere lingua potuisset. Qui humi-
liato mox spiritu ad eius genua cucurrit orationem p se fie-
ri petijt: & quis pater eius apostolicus pontifex eum videre
vellet indicauit. Vir autem venerandus Equitius cepit im-
mētas gratias omnipotēti deo agere: asserens q; se p sum-
mū pontificē gratia supna uisitasset. Illico vocauit fratres:
precepit hora eadē iumenta pparare: atq; executorē suum
cepit vehementer urgere vt cito abire debuissent. Cui Iulianus
ait. hoc fieri nullaten⁹ potest: q; lassatus ex itinere ho-
die non valeo abire. Tunc ille respondit. Contristas me n-
li: q; si hodierna die non egredimur iam crastina non exie-
mus. Dei itaq; famulus executoris sui lassitudine coactus
in monasterio suo eadem nocte demoratus est. Sequēti ve-
ro die sub ipso lucis crepusculo vehementer equo in cursu
fatigato ad Iulianū puer cur epistola peruenit: in qua pre-
ceptum est ei ne seruū dei cōtingere vel mouere de monas-
terio auderet. Quæ cū ille requireret cur sentētia eēt mis-
tata cognouit q; nocte eadē in qua ipse executor illuc mis-
sus est per visum pontifex fuerat vehementer exterritus
cur ad exhibendum dei hominem mittere presumpsisset.
Qui protinus surrexit: seq; venerādi viri cōmendans ora-
tionib⁹ ait. Rogat pater noster ne fatigari debeat. Cūq;
hoc dei famul⁹ audiret tristat⁹ ait. Nūquid nō die hester
no dixi tibi q; si statū nō pgerem⁹: iā pgerē minime liceret
Tūc p caritatis exhibitōe aliquātulū executorē suū in cel-
la detinuit eiq; laboris sui cōmoduz coacto renitētq; dedit
Cognosce igitur Petre in quanta dei custodia sunt qui in
hac vita seipos despiciere nouerunt: cum quibus uerus

Clauatis cal-
ciatus erat ea
ligis.

Nota

Dialogi beati Gregorij.

Luce. xvi.

cluib⁹ in honore numerant: qui despecti foris hominib⁹ eē non erubescit: qz r cōtra in dei oculis non iacent qui apud suos: r primoz oculos per inanis glorie appetitum timent. Unde r quibusdā s̄ditas dicit. Vos estis qui iustificatis vos corā hoibus. deus aut nouit corda vestra: qz qd hoibus altū est: r abominabile est ante deum. Petrus.

Moroz valde q de tali viro surripi pōssici tanto potuerit. Gregorius.

Dauid contra ionathe filium sententia dedit.

Quid miraris petre: quia fallimur qui homines sumus. An menti excidit q Dauid q pphetie spm̄ habere cōstenerat cōtra innocentē ionathe filiū sententiam dedit cum verba pueri mentientis audiuit: qd tñ qz ver dauid factū ē: et occulto dei iudicio iustū credim⁹: r tñ humana ratione qualiter iustum uerit nō videmus. Quid ergo mirū si ore mentientū aliquando in aliud ducimur q pphete nō sumus: Multum uero est q uniuscuiusqz presulis mentem curarum densitas vastat. Cūqz animus diuiditur ad multa: fit minor ad singula: tantoqz ei in via qualibet re surripitur: quanto latius in multis occupatur. Petrus. Vera sunt ualde que dicis. Gregorius.

Nota.

Equiti sepulchri miraculum

Silere nō debeo quod de hoc viro abbate quondam meo reuerētissimo ualētino narrāte agnouī. Aiebat namqz quia corpus eius dum in beati Laurētij martyris oratorio esset humatū: super sepulchrum illius rustic⁹ quidam archam cum frumento posuit: nec quātus: qualisqz uir illic isceret: ppendere ac uereri curauit. Tunc repente turbo celitus factus rebus illic omnibus in sua stabilitate mansentibus archam que superposita sepulchro eius fuerat extollit: longeqz proiecit: ita ut palam cuncti cognoscerent quanti esset meriti is cuius illic corpus iaceret.

Equitius monachos ad sepulchrum eius fugientes tuatur.

Etiam ea que sub iugo predicti uenerabilis uiri facti nati q valde mihi etate iopere: r simplicitate placet relatione cognoui. Eandem ualērie puinciam longobardis intrantibus ex monasterio reuerentissimi uiri Equiti in predicto oratorio ad sepulchrum eius monachi fugerunt. Cūqz longobardi seuerētes monasterium intrassent: ceperunt eosdē monachos foras trahere: ut eos aut p tormenta

Liber primus. Fo. viij.

discuterent: aut gladijs cecarent: quoz vn⁹ ingemuit: atq;
acri dolore cōmotus clamauit. heu heu sancte Equiti: pla-
cet tibi vt trahamur ⁊ nō nos defendas. Ad cui⁹ vocē pri-
mus seuitēs longobardos immūdos spūs inuasit. Qui cor-
ruētes in terrā tādiu verati sunt: quousq; hoc cuncti (etiā q̄
foris erāt longobardi cognoscerēt: quatenus locū sacrū te-
merare vlteri⁹ nō auderēt. Sicq; vir scūs dū discipulos des-
cendit: etiā multis post remediū illuc fugientibus prestitis.

Capitulum v. De Constantio mansionario ecclesie sancti stephani.

Quīsdam coepiscopi mei didici relatiōe quod
narro. Qui in anthonitana vrbe p̄ annos mul-
tos in monastico habitu deguit: ibiq; vitam
nō mediocriter religiosam duxit. Cui etiam
q̄dē nostri iā p̄uēctioris etatis q̄ ex eisdē sunt
ptibus attestatur. Iuxta eā nāq; ciuitatē ecclesia beati mar-
tyris stephani sita est: in qua vīr vite venerabilis Cōstā-
tius noīe qui Mansionarij funct⁹ officio deseruiebat: cuius
sanctitatis opinio sese ad noriciā hōim longe lateq; detēde-
rat. Qui isdem vir funditus terrena despiciēs: totoz annū
sumentis ad sola celestia flagrabat. Quadā vero die dum
in eadē ecclesia oleū deesset: ⁊ p̄dict⁹ deifamul⁹ vñ lāpades
eccleie accēderet iplcuit aq̄: atq; ex more ī medio papiz po-
suit: quas allato igne succēdit: sicq; aq̄ arsit in lampadibus
ac si oleū fuisset. Perpende igit̄ Petre cuius metiti vir iste
fuerit: q̄ necessitate cōpuls⁹ elemēti naturā mutauit. Petr⁹

Ecclesia beati
Stephani.

Constantius
aquam loco
olei arderet
lampadibus
fecit.

Quod ē valde qd̄ audio: s̄vellē nosse cui⁹ hūilitatē ap̄d
se eēt⁹: potuit iste: q̄ tāte excellētē for̄s fuit. Grego-

Inter v̄tutes, animū cognoscere ⁊ grue queris: qz ml̄
tū valde est q̄ tētatione sua intus mentē lacessunt mī-
ra que foris sunt. S̄ si huius Cōstantij venerabilis vnū
qd̄ fecit audis: cui⁹ hūilitatis fuerit citi⁹ agnoscis. Petr⁹.

Postq; mihi facti illius tale miraculum dixisti: super
est etiam vt me de humilitate memris eius edifices.
Gregorius.

Dialogi beati Gregorij.

Constātij for-
ma et statura
Nota.

Quia valde opinio scitatis ei⁹ excreuerat: multi hūc
ex diuersis puincijs anrie videre sitiebāt. Quadā
⁹s die ex lōginq loco advidēdū eū qdā rustic⁹ venit. Eadē
⁹o hora casu cōtigerat vt sc̄t̄s vir sc̄s in ligneis gradib⁹
reficiēdis dseruaret lāpadib⁹. Erat autē pusill⁹ valde exili
forma atq; despecta. Cūq; is q ad vidēdū eū venerat q̄snā
eēt inq̄reret: atq; obnixe peteret: vt sibi debuisset oñdi: hī
q̄ illū nouerāt mōstrauerūt q̄s esset. S; sicut stulte mētes
holm merita ex q̄litate corpis metiūt: eū pusillū atq; despe-
ctū vidētes ip̄s hūc esse nō cepit oīno credere. In mēte etel
rustica iter hoc q̄s audierat et videbat: q̄si facta fuerat qdā
rira: et estimabat t̄ā breuē p̄uisionē eē nō posse: quē t̄ā ingē-
tē habuerat p̄ opinionē. Cūq; ip̄m eū esse a plurib⁹ fuisse
assertū: despexit: et cepit irridere dicēs. Ego grādē hoīem
credidi: iste autē de hoīe nihū h; . Qd vt vir dei Cōst̄ri⁹ au-
diuit: lāpades q̄s reficiebat p̄tin⁹ relinquēs let⁹ cōcitus de-
scēdit: atq; i eiusdē rustici āplexū ruit: eūq; ex amore nimio
cōstringere cepit brachijs et osculari: magnasq; gr̄as age-
re q̄ is de se talia iudicasset: dicēs. Tu sol⁹ es q̄ in me aper-
tos oculos habuisti. Qua ex re pensandum est cuius apud
se humilitatis fuerit: qui despicientē se rusticū ampli⁹ ama-
uit. Qualis em̄ quisq; apud se lateat: etumelia illata p̄bat.
Nā sicut sup̄bi honorib⁹: sic plerūq; humiles sua despectio-
ne gratulantē. Cūq; se et in alienis oculis viles aspiciūt: id-
circo gaudēt: qz hoc iudicio cōfirmati intelligūt: qd de se et
ip̄s apud semetip̄os habuerunt. Petrus.

Constātij hu-
militas ma-
gna.

Nota.

Agnosco vir iste magnus foris fuit in miraculis:
sed maior intus in humilitate cordis.

Capitulum. vi. De marce

lino Anthonitane ciuitatis episcopo. Gregorius.

Aiusdem quoq; anthonitane antistes ecclesie
vir vite venerabilis Marcellinus fuit: cuius
gressum dolore nimio podagra contraxerat
eumq; familiares sui sicubi necesse erat in ma-
ribus ferebant. Quadā vero die per culpam
i curie eadē ciuitas anthonitana successa ē. Cūq; veltē

ter arderet: cucurrerūt omnes vt igr: ē extinguerēt. Sz il-
 lis aquā certatim pūciētib⁹ ita crescebat flāma vt iam to-
 tius vrbis interitū minari videret. Cūq; ad p̄p̄liquiora sibi
 loca queq; ignis inuaderet: itaq; vrbis p̄tē nō modicā p̄sum-
 plisset: ⁊ obsistere nullus valeret: deduct⁹ in manibus ve-
 nit eps: ⁊ tanta periculi necessitate. cōpulsus familiaribus
 suis se portātib⁹ p̄cepit dicēs. Cōtra ignē me ponite. Qd
 ita factū est: atq; in eo loco est posit⁹ vbi tota vis flāme vis-
 debat incubere. Cepit aut̄ miro modo in semetip̄s incēdiū
 retorqueri: ac si reflexionis sue impet⁹ exclamaret se ep̄m
 trāsire non posse. Sicq; factū est vt flamma incēdiū illo ter-
 mino refrenata in semetipsum refrigesceret: ⁊ cōtingere vl-
 terius quicq; edificij nō auderet. Perpendis Petre cuius
 sanctitatis fuerit egrum hominem sedere ⁊ exorādo flam-
 mas premere. Petrus. Et p̄p̄edo ⁊ obstupesco. Gregorius

Marcellin⁹
 ignem estuē
 tē sanctitate
 compefcuit.

Capitulū. vij. De Nonno

fo preposito monasterij in monte foractis.

DE vicino nūc loco tibi aliquid narrabo qđ ⁊ vi-
 ri venerabilis Maximiani ep̄i et laudronia
 que nosti veterani monachi q̄ vterq; nūc vsq;
 supest: relatiōe cognoui. q̄ scz Iaurio i illo mo-
 nasterio qđ iuxta vrbē neptanā locat ab Ana-
 stasio viro sanctissimo nutrit⁹ est. Qui nimirū Anastasi⁹ vi-
 ri venerabilis viro Nonoso preposito monasterij qđ fora-
 ctis mōte sitū est: ⁊ p̄p̄nitate loci ⁊ morū magnitudine
 ⁊ d̄tntū studijs assidue iūgebat. Idē vō Nonosus sub asper-
 rimo sui monasterij degebat patre: sed ei⁹ mores mira sp̄-
 sequanimitate tolerabat. Sicq; fratrib⁹ p̄erat in māsueta-
 dine sicut crebro patris iracundiā ex hūilitate mitigabat.
 Qđ vō ei⁹ monasteriū i sūmo mōtis cacumie sitū ē: ad quā-
 libet puū hortū fratrib⁹ excollēdū nulla patebat planicies
 vn⁹ aut̄ breuissim⁹ loc⁹ i latere mōtis excreuerat que ingē-
 tis saxi natura lr egrediēs occupabat. Quadā vero
 die dū Nonosus vir venerabilis cogitaret qđ saltē ad cōdi-
 mēta olerū nutrienda locus idē aptus potuisset existere: si
 hunc moles saxi illius non teneret: occurrit aio qđ eandem
 molē quingenta bouū paria mouere nō possent. Cūq; de hu-
 b. ij.

Nonosus saxi
 rum ingens
 sua oratione
 amouit.

Dialogi beati Gregorij.

mano labore facta esset desperatio: ad diuinū se solatiū cōtulit: seque illic nocturno silentio in orationem dedit. Cūque mane facta ad eūdem locū fratres veniret inuenerūt molē tāte magnitudinis ab eodē loco longi⁹ recessisse: suoque recessu largum fratribus spacium ad excolendum hortum dedisse.

Alio quoque tēpore cū idē vir venerabilis lampades vitreas in oratorio lauaret: vna ex ei⁹ manū⁹ cecidit quā p̄ innumeras partes fracta dissiluit: quā vehemētissimū patris monasterij furore tūmēs lapidis partem⁹ omnia fragmenta collegit: atque an̄ altare posuit: seque cū graui gemitu in orationē dedit. Cūque ab oratione caput leuasset: sanā lampadē reperit quā tūmēs p̄ fragmenta collegerat. Sicque i duob⁹ miraculis duorum patrum virtutes imitat⁹ ē. In mole scilicet saxi factū Gregorij quā montē mouit. In reparatiōe vero lapidis virtutē donati quā fractū calicē p̄stine icolumitati restituit. Petrus.

Nonnosus lampadē fractā orationē re integravit.

Habemus (vt video) de exemplis veteribus noua miracula. Gregorius.

Aus ne aliquid in operatione. Nonnosus de imitatio ne quoque helisei cognoscere. Petrus. Volo atque inhiante cupio. Gregorius.

Dum quadam die in monasterio vetus oleū deesset: itaque colligende oliuē tēpus incumberet: sed fructus in oliuis nullus appareret. Usus patri monasterij fuerat vt circūquaque fratres in colligendis oliuis ad exhibēda extraneis opera pergerent: quatinus ex mercede sui operis aliquantulū monasterio oleū deportarent. Quod vir domini. Nonnosus fieri cum magna humilitate prohibuit: ne exeuntes fratres ex monasterio dum lucra olei quererēt ammarū damna paterētur. Sed quia in monasterij arboribus oliue pauce inesse videbātur: eas colligi precepit: et in prelo mitti: et quālibet parū olei exire potuisset sibinet deferri. Factus est: et susceptū in paruo vasculo oleū fratres nonnosus dei famulo detulerunt: quod ipse p̄tinus ante altare posuit: cunctisque egredientibus orauit: atque accersitis postmodum fratribus precepit vt hoc quod detulerūt oleū leuarent: et p̄ cuncta vasa monasterij ex igne fundēdo diuiderent: quatinus b̄ndictione eiusdem olei omnia infusa viderentur: que p̄tinus vt erant vacua claudi fecit. Die vero altera aperta

Nonnosus oleum oratione augmētavit.

Liber primus. Fo. r.

oia plena reperta sunt.

Petrus.

Probamus quot idie impleri verba veritatis que ait pater meus vsqz modo operatur ⁊ ego operor.

Joh. xv. ca.

Caplm. viij. De anastasio

abbate monasterij quod suppetonia vocat. Gregorius.

Eodem quoqz tēpore venerāndus vir Anastasi⁹ cui⁹ fugius memoriā feci sc̄te romane ecclesie cui deo auctore deseruio notarius fuit. Qui fo li deo vacare desiderans scribit⁹ deseruit monasterium elegit: atqz in eo loco quē prefatus

sum suppetoniā vocari per annos multos in sanctis actibus vitam durit: ei⁹ monasterio solerti custodia prefuit. Quo videlicet in loco ingēs desup er rupes eminent: ⁊ p̄sum dū subter precipitiū patet. Quadā nō nocte cū iam om̄p̄s decessisset: ab alta rupe vox facta est: q̄ p̄ducto sonitu clamaret dicens, Anastasi veni. Quo vocato alij quoqz septē fratres vocati sunt ex noie. paruo aut̄ momēto ea q̄ fuerat emissa vox siluit: ⁊ octauū fratrevocauit. Quas dū apte cōgregario audisset: dubiū nō fuit: qz eoz q̄ vocati sunt obit⁹ p̄pinq̄uasset. Intra paucos igit̄ dies p̄m⁹ venerāndus vir Anastasi⁹: ceteri aut̄ in eo ordine ex carne educti sunt: qui de rupis vertice sunt vocati. frater nō ille ad quē vox parū siluit: atqz eū tūc noiauit: mouētibus alijs paucis dieb⁹ vixit: ⁊ tūc vitā finiuit: vt aperte monstraret: qz inreiectū vocis silentiū paruum viuēt spatium signauerit. Sed mirares contigit: quia venerabilis vir Anastasius dū de corpore exiret: erat quidā in monasterio qui supuere eū noiebat: puolutus nō ei⁹ pedib⁹ cepit cū lachrymis ab eo postulare dices. Per illū ad quem vadis dep̄cor ⁊ adiuro ne septē dies sup te in hoc mūdo viuā: añ cur⁹ septimūdiē etiā ipse defunctus est: qui tñ in illa nocte inter ceteros nō fuerat vocatus: vt apte claresceret: qz ei⁹ obitū sola venerabilis Anastasij intercessio obtinere potuisset. Petrus.

Septes s̄re cū Anastasio ad montē vocati.

Non⁹ frater vltro: moites peccatus est.

Quam idem frater ⁊ vocatus inter ceteros nō est: ⁊ tñ sancti viri intercessionibus extra lucē subtractus est b. iij.

Dialogi beati Gregorij.

qd aliis dicitur intelligi: nisi qd hi qd apud dnm magni sunt meriti
obtinere aliqui pnt ea etiā qd nō sunt pdestinata. Grego.

Nota de pre-
destinatione.

Ostinere nequa qd pnt qd pdestinata nō fuerūt: sed ea
q sancti viri orādo efficiūt ita pdestinata sunt vt pci-
bus obtineāt. Nā ipsa qd phemis regni pdestinatio ita ē
ab omnipotēti deo disposita vt ad hoc electi p labore pueni-
ant: quatenus postulando mereant accipere qd eis ops de-
ante secula disposuit donare. Petrus.

Robari mihi aperiūsus vellē: si potest pdestinatio
precibus iuuari. Gregorius.

Gene. xxi.

Gen. xxvij.

Gene. xxij. et

xxvi.

Gen. xxv.

Predestina-

tio quō preci-

bus iuuetur.

Hec qd ego petre intuli: concite valet pbari. Certe
eterni nosti qd ad abraha dñs dixit. In ysaac vocabis
tibi semē. Cui etiā dixerat. Patri ē multarū gētū cō-
stitui te. Cui rursum pmissit dicens. Benedicā tibi: et multiplicabo
semē tuū sicut stellas celi: et sicut harenā maris. Ex q re ap-
tēstat: qd ops de- semē abrahe multiplicari p ysaac pdes-
tinauerat: et tñ scriptū est. Depcat est ysaac dnm p vxore
sua: eo qd eēt sterilis: qd exaudiuit eū et dedit conceptū rebecca
Si ergo multiplicatio gñis abrahe p ysaac pdestinata fuit
cur cōiugē sterilē accepit: Sz nimirū stat: qd pdestinatio
p cib- impleret: qñ is in quo de- multiplicare semē abrahe
pdestinauerat ofone obtinuit: vt filios habere potuisset.
Petrus.

Quia secretū rō aperit: nihil mihi dubietatē remāsit.

Capulus. ix. De bonifacio

ferentine cuntas episcopo.

Gregorius.

Ubi tibi aliqd de tuscie ptib- narrē: vt cognos-
cas qles in ea viri fuerint et omnipotētis dei
noticie: quātum ppinqui? Petrus.

Uolo: atq hoc omnimodo erposco.
Gregorius.

Erit vir vite venerabilis bonifaci- noie qui in ea ciui-
tate q ferētis bz epatus officium tenuit: et moribus
impleuit. hui- multa miracula is qui adhuc super est gan-
dentius pbr narrauit. Qui nutrit- in eius obsequio tanto
valet de illo verat- dicere: qto ei cōtigit et interesse. hui-

Liber primus. Fo. xi.

eccle gravis valde paupras inerat: q̄ bonis mētib⁹ esse so: Nota de pau
let custodia humilitatis: nihilq; aliud ad oē stipēdiū: nisi pertate.
vnā t̄m̄mō vineā habebat: q̄ q̄dā die ita grādie irruente
vastata est: vt in eā paucis vitib⁹ vix parui rariq; recemi
remāissent. Quo cū dei p̄dicit⁹ vir reuerētissim⁹ Bonifaci⁹
ep̄s fuisse ingressus: magnas oīpotēti deo ḡfas retulit: qz
in ip̄a sua adhuc inopia sese angustiari cognouit. Sz cū iā
t̄pus exigeret vt ip̄i q̄q; racemi q̄ remāserāt maturescere
potuissent custodē vinee ex more posuit: eāq; sollerti vigi-
lātia seruari p̄cepit. Quadā h̄o die mādauit Cōstātio p̄s-
bytero nepoti suo: vt cūcta vini vascula in ep̄io oīaq; doli-
a vt añ consueuerat pice supfusa p̄pararet. Quō cū nepos
ill⁹ p̄bfi audisset valde admirat⁹ est q̄ q̄si insana p̄ciperet
q̄ vinū vascula p̄parare faceret q̄ vinū minime h̄eret: nec tñ
p̄sumpsit inq̄rere cur talia iuberet: sz iussis obteperat ⁊ oīa
ex more p̄parauit. Tunc vir dei vineā ingressus: racemos Bonifacius
collegit: ad calcatorū detulit: oēsq; exinde egredi p̄cepit ep̄s vinū abū
solusq; ibi cū vno paruulo puero remāsit: quē in eodē calca-
torio deposuit: ⁊ calcari ipsos paucissimos racemos fecit. uit.
Cūq; ex eisdē racemis parū aliqd̄ vini deflueret: cepit hoc
vir dei suis manibus in paruuo vase suscipere: ⁊ per cūcta
dolia oīaq; vasa q̄ parata fuerāt p̄ b̄ndictiōe diuidere: vt
ex eodē vino oīa vascula vix infusa viderent. Cū h̄o ex liq̄
re vini parū aliqd̄ in vasis oib⁹ misisset: vocauit p̄tin⁹ p̄s-
byterū: iussitq; pauperes adesse. Tūc cepit vinū in calcato-
rio crescere: ita vt oīa q̄ allata fuerāt pauperū vascula im-
pleret. Quib⁹ cū se idonee satisfecisse cōspiceret: ex calcato-
rio iussit puerū discedere: apothecā clausit: atq; in imp̄sio fl-
gillo p̄prio munitā reliq̄t: mox ad ecclesiā rediit. Die vero
tertia predictū Cōstantium p̄sbyterū vocauit: ⁊ oratio-
ne facta apothecā aperuit: ⁊ vasa in quibus tenuissimum li-
quorem infuderat vbertim vinum fundentia inuenit: ita
vt pauimentum omne ex crescentia vna inuaderent: si ad
hec ep̄us tardī⁹ intrasset. Tūc terribiliter p̄sbytero p̄e-
cepit: ne quousq; ip̄e in corpore vueret hoc miraculū cui⁹
indicaret: p̄tumesces videlicet ne h̄tute facti fauore huma-
no pulsatus inde intus inuaderet vnde foris hoibus ma-
gnus appareret: exemplum magistri sequens: qui vt nos
b. uij.

Nota.

Dialogi beati Gregorij.

ad viam duceret humilitatis de semetipso discipulis precepit dicens vt ea que vidissent minime dicerent: quousque filius hominis a mortuis resurgeret. Petrus.

Quia occasio apta se prebuit: libet inquirere quidnam sit quod redemptor noster cum duobus cecis lumen reddidit: iussit vt nemini diceret: et illi, abeuntes, diffamauerunt eum in tota terra illa. Numquid nam vnigenitus filius patri et sancto spiritui coeternus hac in re velle habuit quod non potuit implere: vt miraculum quod taceri voluit minime potuisset abscondi? Gregorius.

Attende doctrinam.

Redemptor noster per mortale corpus omne quod egit hoc nobis in exemplum actionis prebuit: vt per nostrarum virium modulo eius vestigia sequentes in offenso pede operis presentis vite carpanus viam. Miraculum namque faciens tacere iussit: et tamen tacere non potuit: vt videlicet electi eius exempla doctrine illius sequentes in magnis que faciunt latere quidem in voluntate habeant sed vt presentia alijs predicantur: quatenus et magne humilitatis sit que sua opera taceri appetunt: et magne utilitatis sit que eorum opera taceri non possunt. Non ergo voluit dominus quicquid fieri et minime potuit: sed quod velle eius membra debeant: quod de eis etiam volentibus fiat doctrine eius magisterio exemplum dedit. Petrus. Placet quod dicis. Gregorius.

Ad huc pauca aliqua de bonifacii episcopi opere supersunt: que eius memoriam facimus: exequamur. Alio namque tempore beati petri martiris natalicio precipuebat dies quo in loco vir nobilis fortunatus nomine manebat: qui magnis precibus a beo deo venerabili viro postulauit: vt cum apostolo beatum martyrem missarum solennia ageret: ad benedictionem dandam in suam domum declinaret. Vir autem dei negare non potuit quod ab eo et fortunati mente charitas poposcit. Peractis igitur missarum solennijs: cum ad predicti fortunati venisset mensam: priusquam deo hymnum diceret (sicut quidam ludendi arte cibum solent querere) repente ante ianuam cum simia vir astritus: et cymbala percussit. Quem sanctus vir dedignatus audiens sonitum dixit: heu heu: mortuus est miser iste. Ego ad mensam refectiois veni: os adhuc ad laudem deum non aperui: et ille cum simia veniens percussit cymbala. Subiunxit quoque et ait: Ite et pro charitate eius cibum potius tribuite: scitote tamen

Bonifacii ioculatori mortem predicavit.

Liber primus. Fo. xij.

men qz mortuus est. Qui infelix vir dū pauem ac vinū ex eadem domo percepisset: egredi ianuam voluit: sed sarum ingens subito de tecto cecidit: etq; in vertice venit. Ex q̄ p̄ cūssione p̄strat⁹ in manib⁹ iam seminiūsus leuatus est. Die vero altera scōm v̄it dei sententiam funditus fūiuit v̄itā. Qua in re petre pensandū est quantus sit viris sanctis timor exhibendus: templa em̄ dei sunt. Et cum ad iracūdiā vir sanctus trahitur: q̄s alius ad irascēdū nisi eiusdem tēpli inhabitator excitat: Metuenda ergo tāto est ira iustorū: quāto cōstat: qz in eoz cordibus ille presens est: qui ad inferendam v̄itionem quā voluerit inualidus non est.

Sancti viri
dei tēpla sūt.

ALio quoq; tēpore predict⁹ cōstātī⁹ presbyter nepos eius equum suū duodecim aureis v̄ēdidit: quos in p̄p̄ia archa ponēs: ad exercēdū op⁹ aliq̄s discessit. Tūc subito ab episcopo pauperes venerūt q̄ importune precabantur vt eis sanctus vir bonifacius ep̄s ad consolationem sue inopie aliq̄d largire debuisset. S; vir dei qz qd̄ tribueret nō habebat: estuare cepit in cogitatione ne ab eo pauperes vacui erirēt. Cui repente ad memoriā redijt: qz cōstātī⁹ presbyter nepos ei⁹ equū quē sedere cōsueuerat v̄ēdidisset: atq; hocip̄m in archa sua preciū haberet. Absente igit̄ eodē nepote suo accessit ad archam: et pie violentus claustra arche cōmūit duodecim aureos tulit: eosq; in digētib⁹ vt placuit diuisit. Itaq; cōstātī⁹ p̄sbyter rauerus ex ope archā fractā repperit: et caballi sui p̄ciū qd̄ in eā posuerat nō inuenit. Cepit itaq; voce magna p̄strepere: et cū furore nimio clamare. Oēs hic viuit: sol⁹ ego in domo hac viuere nō possum. Ad cuius nimirū voces venit ep̄s: oēsq; qui in eodē episcopio aderant. Cūq; eū locutiōe blāda vir dei tēperare voluisset: cepit ille cū iurgio respōdere dicēs. Omnes tecū viuunt: solus ego añ te hic viuere nō possum: redde mihi solidos meos. Quib⁹ vocib⁹ cōmotos ep̄s: b̄tē marie virginio ecclesiā ingressus est: et expansis manibus stādo cepit orare: vt ei redderet vñ presbyteri furētis in sauita mitisari potuisset. Cūq; subito oculos ad v̄estimētū suū ite: extēsa brachia reduxit: repēte i sinu suo. xij. aureos inuenit: ita fulgentes tāq; si ex igne p̄ducti eadē hora fuissent. Qui mox de ecclia egressus: eos i sinū furētis p̄sbyteri

Bonifacius
pauperibus
subuenit.

Bonifacius
orādo. xij. au
reos a beata
vgine impet
trauit.

Dialogi beati Gregorij.

ri. piecit dicēs. Ecce habes solidos quos n̄ sisti. sed hoc tibi notū sit: qz post mortē meā tu hui⁹ ecclie ep̄s nō eris. ppter tuā auariciā. Fr̄ q̄ sn̄ia vitat̄ colligit: qz eisdē solidos pbr̄ p̄ adipiscēdo ep̄atū preparabat. S; viri dei sermo p̄ualuit nā idē Cōstātī⁹ in presbyteratus officio vitā finiuit.

Vasculū a bonifacio acceptum v̄inum auxit.

ALio quoq; tpe duo ad eū gothi hospitalitatis gratia venerūt: qui rauennam se festinare p̄fessi sunt. Quibus ipse parū vas ligneū v̄ino plenū manu sua prebuit: quod foras in prando itineris habere potuissent: ex quo illi quo ad vsq; rauennā venirent gothi ebiberunt. Aliquantis aut diebus in eadē ciuitate morati sunt. & vinū q̄ a sc̄to viro acceperāt: quotidie in vsu habuerunt. Sicq; vsq; ad eundē venerabilē patrem ferentes reuersi sunt vt nullo die cessarent bibere: & tñ vinū eis ex illo vasculo nūq; deesset: ac si in illo vase ligneo quod ep̄s eis dederat: vinū non augetetur: sed nasceretur.

Eruce & precepto bonifacii ex horto migrauerūt.

Quper quoq; de eiusdē loci partibus senex quidam clericus aduenit: & ea q̄ ip̄e de eo narrat silentio nō sunt p̄tereūda. Nā dicit q̄ quada die ingressus hortū magna hūc erucarū multitudine inuenit esse cooptū: qui omne hōlus in eo depire cōspiciēs: ad easdē erucas cōuersus dixit. Adiuro vos in noīe dñi iesu xp̄i: recedite hinc: atq; hec olera comedere nolite. Que statim ad viri dei x̄bum ita oēs egressi sunt vt nec vna quidē intra spatiū horti remaneret. S; qd mirū q̄ hec de ep̄atus ei⁹ tpe narramus: qñ iam ab ospotēte deo ordine simul & morib⁹ creuerat: dū illa magis miranda sunt que eū hic senex clericus adhuc puerulum fecisse testat̄. Nā ait q̄ eo tempore quo cum matre sua puer habitabat: egressus hospitio nōnunq; sine linea: crebro etiā sine tunica reuertebat: qz mox vt nudū quēpiā inuenit vestiebat hic se expoliās vt se añ dei oculos illius mercede vestiret. Quē m̄ sua frequēter increpare p̄sueuerat: dicēs q̄ iustū nō esset: vt ip̄e inops pauperib⁹ vestimenta largiret. Que die quadam horreū ingressa pene oē triticū q̄ sibi in expēdiū totius anni p̄parauit inuenit a filio suo pauperib⁹ erogatū. Cui⁹ semetip̄am a lapia pugnifq; tunderet q̄ quasi anni subsidia perdidisset: superuenit bo

Liber primus. Fo. xiiij.

nificius puer dei: eamq; vobis quibus valuit solari cepit. Que cū nihil cōsolationis admitteret: hanc rogauit vt ab horreo exire debuisset: in quo ex oī eoz tritico parū qđ in uētū est remāssisset. Puer autē dei sese illic p̄tin⁹ in oronem dedit. Qui post paululū egressus ab horreo matrē reduxit qđ ita tritico plenū iuētū est sicut plenū añ nō fuerat: vnde mater illi⁹ toti⁹ amissump⁹ se gregasse gaudebat. Quo viso miraculo cōpūcta mater iā ipa cepit hortari vt daret qđ sic celeriter posset qđ petiisset accipere. Hec itaq; in hospitij sui vestibulo gallinas nutrire p̄sueuerat: s; eas ex vicio rure vulpes veniēs auferēbat. Quadā hō die dū i eodē vestibulo puer bonifaci⁹ stare: vulpes ex more venit: gallinas abstulit. Ipe autē p̄cit⁹ eccliaz intrauit: et se i oronē p̄sternēs aptis vocib⁹ dixit. Placet tibi dñe vt de nutrimentis infis mee māducare nō possim: ecce ei gallinas quas nutrit vulpes comedit. Qui ab oratione surgens eccliam est egress⁹. Vxor autē vulpes rediit: gallinas quā ore tenebat dimisit: atq; ipsa motiēs ante eius oculos in terrā cecidit. Petrus.

Bonifacius adhuc puer oratione horreū tritico impleuit.

Bonifacius oratione vulpem necauit.

Quāde mihi mirū videt qđ exaudire p̄ces in se sperāriū etiā in reb⁹ vilibus dignatur deus. Gregorius.

Hoc petre ex magna conditoris nostri dispensatione agitur: vt per minima qđ p̄cipimus: sperare maiora debeamus. Exauditus namq; est in rebus vilibus puer sanctus et simplex vt in paruis disceret qđtū de deo p̄sumere magnis petitionibus deberet. Petri⁹. Placet qđ dicis.

Cur deus in paruis rebus exaudiat p̄ces.

Capit. x. De fortunato tu derre civitatis episcopo. Gregorius

Alius quoq; vir venerabilis i eisdē trib⁹ fuit fortunat⁹ noie: tudertie antistes ecclie: qđ in effugādis spiritib⁹ imēse p̄tut⁹ gsa pollebat ita vt nōnūq; ab obsessis corpib⁹ lesiōes demonū pelleret: et p̄tinuo oronis studio itē i obiectas p̄tra se eoz multitudines suparet. hui⁹ viri familiarissim⁹ fuit iulian⁹ nre ecclie d̄fesor: qđ añ nō lōgū tps i hac vrbē d̄fūct⁹ ē. Cui⁹ ego qđ hoc didici relatiōe qđ narro: qđ sepe gest⁹ illi⁹ vsu familiaritat⁹ itererat: eiusq; post memoriā ad instructionē n̄raz quasi fani dulcedinē i ore retinebat

Fortunatus i eiciendis demonibus per potens.

Dialogi beati Gregorij.

Matrona quãdã nobilis in vicinis partibus tuscie virũ habebat: quã intra breue tẽpus quo filiũ ei⁹ accepit cum eadẽ focru sua ad dedicationẽ oratorij beati sebastiani martyris fuerat inuitata. Nocte vero eadem qua subsequente die ad dedicationẽ p̃dicti oratorij fuerat p̃cessura voluptate carnis deuicta viro suo sese abstinere nõ potuit. Cũq; mane facto conscientia deterreret p̃petrata carnis delectatio p̃cessionẽ vero imperaret ṽerecũdia plus erubescẽs vultũ hominũ q̃ dei iudiciũ metuens cũ focru sua ad dedicationẽ oratorij p̃cessit. Mor vero vt reliqui beati sebastiani martyris oratoriũ ingressi sunt: eadẽ predictã matronã malignus sp̃s arripuit: et corã omni p̃plo verare cepit. Eiusdẽ vero oratorij p̃sbyter dum eam vehementissime verari cõspicer et: ex altari p̃tin⁹ iudonẽ tulit: eãq; operuit: sed et hunc simul repente dyabolus inuasit. Et q; vltra vires voluit quicq; p̃sumere: cõpulsus est et ipse cognoscere in sua veratiõẽ quãdã esset. hi vero qui aderãt puellã in manibus ex oratorio sublatã ad domũ p̃p̃riam repositauerũt. Cũq; hãc antiquus hostis veratiõẽ cõtinua vehementer attereret: p̃p̃rii sui eam carnaliter amantes: et amando p̃sequentes ad obtinendũ salutis remediũ maleficis tradiderũt: vt eius aliam funditus extinguerãt curã carni magicis artib⁹ ad tẽp⁹ p̃desse conarẽtur. Ducta est itaq; ad flumiũ atq; in aquã mersa ibiq; diutius incantationibus agere malefici moliebãtur vt is quẽ eã inuaserat dyabol⁹ exiret. S; miro oipotẽtis dei iudicio: dũ arte p̃uersa vn⁹ ab ea repellit: in eã subito legio intravit. Cepit ex hoc illa tot motib⁹ agitari tot vocib⁹ clamoribusq; p̃estrepere quot spiritibus tenebatur. Tunc inuito consilio parentes ei⁹ sue perfidie culpã fatentes hanc ad venerablẽ virũ fortunatũ ep̃m deduxerũt eiq; reliquerunt. Qua ille suscepta multis se diebus ac noctibus in orationẽ dedit tãtoq; animi su precib⁹ incubuit: quãto et in vno corpore contra se assiste re legõis acie iuenit. Quã post nõ mltos dies ita sanã atq; incolumẽ reddidit ac si i ea ius p̃p̃riũ dyabol⁹ nũq; hũisset.

Alio quoq; tpe idẽ vir oipotẽt⁹ dei famul⁹ ex obsessio quãdã hõie insidũ sp̃m excussit. Cui malign⁹ sp̃s cũ

Matrona ob
carnis vitium.
a diabolo cor
repta.

Fortunatus
matronam a
legione demo
num libetãt.

Liber primus. Fo. xliij.

Vespascete iā die secretā ab oib⁹ horā cerneret peregrinū
quepiā esse simulās circuire cepit ciuitatis plateas ⁊ cla-
mare. O viz. sanctū fortunatū ep̄m ecce qui d̄ fecit peregrī-
nū hominē de hospitio suo expulit. Quero vbi requiescere
debeam: et in ciuitate eius non inuenio. Tunc quidam in
hospitio cū vxore sua ⁊ paruulo filio ad prunas sedebat q̄
vocē eius audiēs ⁊ quid ep̄s ei fecerit requirēs hunc inuita-
uit. hospitio sedere secū iuxta prunas fecit. Cumq; vicissim
aliqua cōfabularentur paruulū e ius filium idēz malignus
spūs intrauit: atq; in easdem prunas proiecit ibiq; mox ei⁹
animā exculsit. Qui orbatus miser vel quem ipse susceperit
vel quē episcopus expulit agnouit. Petrus.

Diabolus
sub forma pe-
grini puerus
extinxit.

Quidnā hoc esse dicimus vt occidēdi ausum in ei⁹ ho-
spitio antiquus hostis acciperet qui hunc egrinū
estimās ad se hospitalitatis gratia vocasset. Gregorius.

Multa petre vidēt bona sed nō sunt qz bono animo nō
sunt. Un ⁊ in euāg elio vitas dicit. Si oculus tu⁹ ne-
quā fuerit totū corp⁹ tuū tenebrosū erit. Qz cum peruer-
sa est intentio q̄ p̄cedit prauū est omne op⁹ qd sequitur. Qz
uis eē rectū videat. Ego nāq; hūc viz q̄ dū quasi hospitali-
tatē exhiberet orbatus est nō pietatis ope delectatū estimo
sed ep̄i derogatione: Nā pena subsequēs innotuit: qz p̄ce-
dēs illa susceptio sine culpa nō fuit. Sūt nāq; nōnulli q̄ idcir-
co bona facere student: vt gratiā aliene opationis obnubi-
lent. Nec pascūt bono quod faciūt sed laude boni qua cete-
ros p̄mūt. Qua de re existimo hūc viz qui malignū spiritū
in hospitalitatē suscepit ostētationē boni potū intēdi sse qz
operā vt meliora qz ep̄s fecisse videretur quatenus ipse su-
sciperet eū quē vir dñi fortunatus expulisset. Petrus.

Nota.
Mat. vi.

Nota.

Attende ve-
rā sentētiā.

Ita est vt dictis. nā finis operis probat: qz munda in-
tentio operationis non fuerit. Gregorius.

Alio quoq; tpe dū oculoꝝ quidā lumen amūisset: ad
hūc deduct⁹ intercessionis ei⁹ opē petūt ⁊ i petrauit
Nam cum vir dei orōne facta oculis ei⁹ signū crucis impri-
meret ab eo p̄tin⁹ luce reddita. nox cecitatis abscessit. Pre-
terea equ⁹ cuiusdā militis in rabiē fuerat vsus: ita vt a mi-
tis teneri viz potuisset: s; quoscūq; potuit iuuaderet: ⁊ eoz

Fortunatus
ceco visum
restituit.

Dialogi beati Gregorij.

Fortunatus
ligno crucis
equum furio
sum mansue
tū reddidit.

membra morsibus dilaniaret. Tūc (vt cūq;) a multis ligatus
ad vīrū dei deductus est. Qui mox eius capiti extēsa ma-
nu signū crucis edidit: cūctam ei⁹ rabie in mālietudinem
mutauit: ita vt postea mitior existeret q̄ an illā insaniam
fuisse. Tūc idē miles equū suū quē celeritate ex miracu-
li imperio a sua vesania vidit immutatū: eidē sacro viro des-
creuit offerendum. Quē cū suscipere ille rēneret: ipse p̄o
in precibus ne despiceret eius oblatio perseueraret. sanct⁹
vir mediā duarū partū viā tenēs ⁊ petitionē militis audie-
uit ⁊ munus recipere p̄ exhibita virtute recusauit. pri⁹ nā
q̄ dignū precū p̄buit: ⁊ postea equū quē sibi offererebat ac-
cepit. At ei si nō susciperet eū tristari cōspererat: charita-
te cogēte emit q̄ necessariū nō habebat. Neq; hoc silere
de huius viri virtutibus debeo: q̄ ante dies fere duodecim
audiui. Quidā nāq; p̄ d me deduct⁹ est senex pauper: atq;
vt mihi senū collocutio esse semper amabilis solet studiose
hunc vnde esset inquisiui. Quis esse de tudertina ciuitate
respondit cui inq; Queso te pater: num fortunatū ep̄z nosti
Qui ait. Noui ⁊ bene noui. Tūc ipse subiunxit. Dic ergo:
si quā illius miracula nosti ⁊ desiderāti mihi qualis vir fue-
rit innotesce. Qui ait. homo ille ab istis hoībus longe fuit
quos videm⁹ mō. Nā quicquid ab omnipotēti deo petūt: ita dū
peteret impetrant: cui⁹ hoc vnū narro miraculū: quod ad
presens animo occurrit. Quadā nāq; die gothi iuxta tuder-
tinam ciuitatē venerunt: q̄ ad partes rauēne p̄perabant: ⁊
duos puulos puernulos de possessione abstulerant: que pos-
sessio prefate tudertine ciuitati subiacēbat. hoc cū viro san-
ctissimo fortunato nūciatum fuisset p̄tinus misit: atq; col-
dem gothos ad se vocari fecit. Quos blādo sermone allo-
quēs eorum prius studuit asperitatē placare: ac post inu-
lit dicēs. Quale vultis precū dabo ⁊ pueros quos abstu-
listis reddite mihiq; hoc gratie vestre mun⁹ prebete. Tūc
is qui prior eorū esse videbatur: respondit. dicens. Quicquid aliud
precipis facere parati sumus: nam istos puerulos nullatenus
reddemus. Cui venerandus vir blande minatus dicit.
Cōtrista me ⁊ non audis patrem tuum noli me conerista-
re nam nō expedit tibi. Sed idem gothus in cordis susce-
ritate permanens negando discessit. Die p̄o altera digres-

furus rursus ad ep̄m venit: quem idem verbis p̄ predictis
 puerulis iterum ep̄us rogauit. Cūq; ad reddēdū nullomō
 consentire uoluisset contristatus ep̄us dixit. Scio quia timō
 non expedit q̄ me contristato discedis. Que gothus uerba
 despiciēs ad hospitū reuersus eosdem pueros de quibus
 agebat equis superimpositos cū suis hoibus premisit. Ip̄-
 se uero statim ascendens eq̄num subsecutus est. Cūq; in ea
 dem ciuitate añ beati petri apostoli ecclesiā uenisset equi
 eius pes lapsus est qui cū eo corruit ⁊ eius corā mox fracta
 est ita ut in duab⁹ partibus esset diuisa leuatusq; in ma-
 nibus reductus est ad hospitium. Qui festinus misit ⁊ pue-
 ros quos premiserat reduxit ⁊ viro uenerabili fortunato
 mandauit dicēs. Rogo te pater mitte ad me dyaconū tuū.
 Cuius dyaconus dum ad iacentem uenisset pueros quos
 reddituros se episcopo omnino negauerat ad medium de-
 duxit: eosq; dyacono illi⁹ reddidit dicens. Uade ⁊ dic dño
 meo ep̄o q̄ maledixisti mihi: ecce percussus sum: s; pueros
 quos q̄sisti recipe ⁊ p me rogo intercede. Susceptis itaq;
 puerulis dyaconus ad ep̄m reduxit. cui bñdictā aquā uene-
 rabilis fortunatus dedit dicēs. Uade citius ⁊ eam supiacen-
 tis corpus p̄ice. Perrexit itaq; dyaconus atq; ad gothum
 introgressus: bñdictā aquā super membra illi⁹ aspersit.
 Res mira ⁊ uehementer stupeuda mox ut aqua bñdicta
 gothi corā cōtigat: ita hominis fractura solidata est: ⁊ salu-
 ti pristine corā restituta. ut hora eadē de lecto surgeret: ⁊
 ascenso equo ita cepit iter agere: ac si nullā vnq; lesionem
 corpis ptulisset. Factūq; est ut qui sc̄to viro fortunato pue-
 ros cū precio reddere obediētie subiect⁹ noluit eos sine p̄-
 cio pene subactus donauit. his igit̄ expletis studebat ad-
 huc sener de eo ⁊ alia narrare. Sed q̄ nōnulli aderant ad
 quos exhortandos occupabar iāq; diei tardior hora incu-
 buerat uenerabilis fortunati facta mihi audire non licuit q̄
 audire (si liceat) semper uolo. S; die alia idem sener rem-
 de illo magis mirabilem narrauit dicens. In eadē tuder-
 tina urbe marcellinus quidam bone actionis uir cū duab⁹
 fororibus suis habitabat qui eneniente molestia corporis
 ip̄o sacrati iuno uesperascente iam sabbato paschali
 defunctus est. Cuius corpus cum longius esset efferen-

Gothus corā
 fracta; pue-
 ros reddidit.

Fortunatus
 aq̄ bñdicta
 corā fractam
 sanauit.

Dialogi beati Gregorij.

dum: die eodem sepeliri non potuit. Cuius mora esset repositis ad explendum debitum sepulture: forozes eius morte eius afflicte occurrerunt flentes ad venerabile virum fortunatum eius magnis vocibus clamare ceperunt. Scimus quia apostolus vitam tenes. Leprosos mundas cecos illuminas. Veni et resuscita mortuum nostrum. Qui mox ut cognouit eorum fratrem defunctum: flere et ipse etiam de morte eius cepit: eisque respondit dicens. Recedite et hec dicere nolite: quia iussio omnipotentis dei est: cui contraire nullus hominum potest. Illis itaque discedentibus tristis ex morte eius mansit episcopus. Subsequente autem die dominico ante exurgere locis crepusculum: vocatis duobus diaconibus suis perire ad domum defuncti: accedensque ad locum ubi corpus iacebat exanime: ibi se in orationem dedit. Expleta autem prece surrexit et iuxta corpus defuncti sedit: non autem grandi voce defunctum vocauit dicens, frater Marcelle. Ille autem ac si leuiter dormiens ad vicinam vocem quis modica fuisset citatus statim oculos aperuit: atque ad episcopum respiciens dixit. O quid fecisti: cui episcopus respondit dicens: quid feci: at ille ait. duo hesterno die venerunt qui me eiciens ex corpore in bonum locum duxerunt: hodie autem vnus missus est qui dixit. Reducite eum: quia fortunatus episcopus in domum eius venit. Quibus verbis expleta mor ex infirmitate conualuit: et in hac vita diutius mansit. Nec tamen credendum est: quia locum quem acciperat perdidit: quia dubium non est quod intercessoris sui precibus potuit post mortem melius viuere: qui ante mortem studuit omnipotenti deo placere. Sed cur multa de eius vita dicimus cum nunc vsque ad corpus illius tot virtutum documenta teneamus. Demoniacos qui ipse absoluit: eosque curare quotiens ex fide expeditur ut vnus consueuerat hoc indefinenter facere: et apud mortua sua ossa perferuerat. Sed libet petre adhuc ad valerie prouincie partes narrationis mee verba reducere. de quibus me ex iniua valde de miracula ex ore venerabilis fortunati (cuius non longe superius memoriam feci) contigit audisse qui crebro ad me nunc vsque veniens dum facta mihi veterum narrat: noua refectione me fatiat.

Fortunatus
resuscitauit
mortuum mar-
cellinum.

Liber primus. Fo. xvi.

Capitulū. xi. De martirio

monacho prouincie valerie.

Quidam nunc in eadē puincia martyri^o noſte deuot^o valde oipotētis dei famul^o extitit: q̄ hoc de v̄turibus ſuis teſtimoniū ſignū dedit. Dū quadā die fratres ſilius panem ſubcineri- cium feciſſent: atq; obliſi eſſent crucis ſignum imponere ſi cut in hac puincia crudi panes ſigno ſignari ſolent: vt per quadras quattuor partiti videant̄ idem dei famulus aſſuit: eiſq; referētibus ſignatum nō fuiſſe cogno- uit. Cūq; iam panis ille prunis eſſet ⁊ cineribus coopertus dixit. Quare hunc minime ſignasti: Qui hoc dicens ſignū crucis digito contra prunas fecit. Quo ſignante prinus im- meſum crepitū panis dedit ac ſi ingēs in ignibus olla cre- uiſſet. Qui dū coct^o poſtmodū fuiſſet ab igne ſubtractus: ea cruce ſignat^o innēt^o eſt: quē nō cōtact^o ſed fides fecit.

Martyri^o pa- nes in ſigno cruce fides gnauit.

Capitulū. xij. De Seuero

preſbytero eiſdem prouincie.

In eo etiam loco interocrina vallis dicit̄: que a multis verbo ruſtico interocrina noſt̄. In qua erat quidam vir vite venerabilis valde admira- bilis nomine ſeuerus: ecclie beate marie dei genitricis ⁊ ſemper virginis ſacerdos. Nūc cū quidam paterfamilias ad extremum veniſſet diem: miſſis cōcite nūcijs roganit vt ad ſe q̄ſtorius poſſet venire: ſuiſq; ofonibus p̄ pctis eius intercederet: vt acta de malis ſuis penitētia ſolutus culpa de corpore exiret. Qui videlicet ſa- cerdos inopinate cōſiguit vt ad putādā vineā eſſet occupa- tus: atq; ad ſe venientib^o diceret. Nū cedite ergo ego vos ſubſeq̄r. Cūq; videret ſibi i eodē ope paz aliqd̄ ſupeē pau- lulū morā fecit: vt op^o qđ minimū reſtabat expleret. Quo expleto cepit ad egrū p̄gere. Eūq; i itinene occurrētes h̄ q̄ pri^o venerāt: obuiā facti ſūt dicētes. Pater q̄re tardaſti: Noli fatigari: q̄ iā defunct^o eſt. Quo audito ille tremulū magiſq; vocib^o ſe interfectore illi^o clamare cepit. C. l.

De ſeuero p̄ſ bytero.

Dialogi beati Gregorij.

Senerus las-
chrymis sub-
mortuum re-
suscitauit.

itaq; peruenit ad corp⁹ defuncti seq; corā lecto illi⁹ cū lac-
chrymis in terram dedit. Cūq; iam vehementer fleret. in
terram caput tunderet: seq; reum mortis illius clamaret:
repente is qui defunctus fuerat animā recepit. Quod cum
multi qui circumstantiā aspicerent: admirationis uocibus
emissis ceperunt amplius flere pte gaudio. Cūq; eū requi-
rerent vbi fuerit vel quomodo redisset air. Petri valde
ignis exibat quem tolerare non poteram. Cūq; per obs-
cura loca me deducerent: subito pulchre uisionis inuentis
cum alijs nobis euntibus obuiam factus est qui me trahen-
ribus dixit. Reducite illū quia senerus presbyter plangit:
eius enim lachrymis dñs cum donauit. Qui scilicet seue-
rus protinus de terra surrexit: eiq; penitentiā agēti opem
sue intercessionis prebuit. Et dum per dies septem de per-
petratis culpis pñiam eger rediurus ageret octaua die
letus de corpe exiuit. Perpēde petre queso hunc de quo lo-
quimur senerum quem dilectum dominus attēdit quē con-
tristari nec ad modicum pertulit. Petrus.

Admiranda sunt valde que dicis: que inuenio nunc
usq; latuisse. Sed qd esse dicim⁹ q modo tales viri
queunt inueniri? Gregorius.

Eso petre multos tales in hoc seculo nec modo des-
esse existimo: neq; enim si talia signa non faciunt:
ideo tales non sunt. Uite nanq; vera estimatio in uirtute
est operum non in ostensione signorum. Nam sunt pleriq;
qui & si signa non faciunt: signa tamen facientibus dispas-
res non sunt. Petrus.

Ude mihi rogo hoc ostendi potest: q; sunt quidam
qui signa non faciunt: & tamen signa facientibus dis-
similes non sunt? Gregorius.

Niquidnam nescis quoniam paulus apostolus pes-
tro apostolorum primo in principatus apostolico
frater est? Petrus.

Scio plane nec dubiū est: q; & si minimus oim ap los
plus tñ omnibus laborauit. Gregorius.

Quod bene ipse reminisceris Petrus super mare pes-
tribus ambulauit: paulus i mari naufragium prulit.

Nota.

Liber secundus. Fo. xvij.

Et in vno eodēq; elemento vbi paulus tre cū nauī nō po: Capatio pe-
tuit: ibi petrus pedibus iter fecit. Aperte igitur constat: qz hi 7 pauli az
cum vtriusq; virtus fuerit dispar in miraculo vtriusq; tñ postolor.
meritum dispar non est in celo.

Placet fateor omnino quod dicit: ecce enim aperte
nouit: quia vta 7 nō signa querenda sunt. S; qm ipsa
signa que sunt bone vite testimonium ferunt: queso
te adhuc si qua sunt referas: vt esurientem me per exēpla
bonorum pascas.

Gregorius.

Uellem tibi in laudibus redemptoris de viri venera-
bilis bñdicti miraculis alicua narrare: sed ad hec
explenda hodiernū tēpus video nō posse sufficere. Liberi⁹
itaq; hec loquimur si aliud exordium sumamus.

¶ Finit primus liber dialogorū beati Gregorij.

Incipit liber secundus dia- logorum beati Gregorij de vi- ta 7 miraculis beati bñdicti.

Uit vir venerabilis Benedictus dei
gratia 7 nomine ab ipso sue puericie
tēpore cor gerens senile: eratē quippe
moribus transiens: nulli voluptati anis-
mum dedit: s; dū in hac terra adhuc
esset quod temporaliter libere vti po-
tuisset: desperit tam quasi aridum mū-
dum cum flote. Qui liberiori genere
ex prouincia miris exortus: romeli-

beralibus litterarum studijs traditus fuerat. Sed cum in
eis multos ire per abrupta vitiorum cerneret: cum quem
quasi ingressum mundi posuerat retraxit pedem: ne si qd
de scientia eius attingeret: ipse quoq; in immane precipi-
tium totus irer. Despectis itaq; litterarum studijs: re-
c.ij.

Benedicti vi-
ta.

Dialogi beati Gregorij.

Cōstātinus.
Valētianus.
Simplicius.
Honoratus.

licto domo rebusq; p̄is soli deo placere desiderās: scē cō
uersationis habitū quesiuit. Recessit igit̄ scienter nesciuo
r sapienter indoctus. Hui⁹ ergo oīa gesta nō didici: s; pau
ca que narro quattuor discipulis illi⁹ referētibus agnouit.
Cōstātio scz reuerentissimo valde viro: q̄ ei in monasteri
regimine successit. Valētiano quoq; q̄ annis multis latera
nēsi monasterio p̄fuit. Simplicio q̄ cōgregationē illi⁹ post
eum tertius rexit. honorato etiā qui nūc adhuc celle eius
in qua prius cōuersatus fuerat: p̄est.

Capitulum primū. De ca pisterij fracti reparatione.

Hic itaq; cū iam relictis s̄arū studijs petere de
serta decreuisset: nutrix q̄ hūc arcti⁹ amabat
sola secuta ē. Cūq; ad locū venisset q̄ dicit̄ en
sidi: multisq; honestiorib⁹ viris p̄ charitate
illuc detinētib⁹ in beati petri ecclesia de morare
tur. Predicta nutrix illi⁹ ad purgādū triticū a vicinis mu
lierib⁹ p̄stari sibi capisteriū petiit: q̄ sup̄ mēsa incaute de
relictū: casu accidēte fractū est: sic vt duabus partib⁹ inue
niret̄ diuisum. Qd̄ mox rediēs nutrix illi⁹ vt ita inuenit: ve
hemētissime flere incepit: qz vas q̄ p̄stū accepit destru
ctū videbat. B̄ndict⁹ aut̄ religiosus r pi⁹ puer cū nutrice
suā flere cōspiceret: ei⁹ dolori cōpassus ablat̄ secū vtriusq;
fracti capisterij partib⁹ sese cū lachrymis in orōne dedit: q̄
ab ofone surgēs ita intra se vas sanū reperit: vt in eo inue
niri fracture nulla vestigia potuissent. Vxorq; nutrice suā
blāde cōsolatus ei sanū capisteriū reddidit: q̄ fractū tunc
rat. Que res in eodē loco a cunctis est agnita: atq; in tāta
admiratione habita: vt hoc ipm capisteriū ei⁹ loci i nicole
eccleie ingressu suspenderent: quaten⁹ p̄ntes r secuturi oēs
agnoscerent: a q̄sta benedictus puer cōuersationis ḡsa p̄
fectionē cepisset: quod annis multis illic ante olum oculorū
fuit r vsq; ad hec s̄ogobardoz t̄pa sup̄ fores ecclesie pep̄
dit. Sed benedictus plus appetēs mala mundi perpeti q̄
laudes pro deo laboribus fatigari q̄ vite huius fauore ex
tollī: nutricem suam occulte fugiens. deserti loci secessum

**B̄ndict⁹ capi
sterij orōne
refecit.**

Liber primus. Fo. xviii.

petijt: cui sublacus vocabulū est q̄ a romana vrbē quadra
sinta fere miliarib⁹ distās frigidās atq; p̄spicias emanat
aquas. Que illic vcz aquarū abundantia in extenso prius
loco colligitur: ad extremū vero in anueniē deriuatur. Quo
dum fugiens pgeret monach⁹ quidā Romanus noīe hunc
cūte repperit: quo tenderet requiſiuit. Cui⁹ cū deſideriū
cognouiſſet: ⁊ ſecrety tenuit: ⁊ a diutorium impendit: etq;
ſancte querſationis habitū tradidit: ⁊ inquantū licuit mini-
ſtrauit. Vir autē dei ad eundem locū pueniens in arctiſſimā
ſpecu uſe tradidit: et tribus annis excepto romano mona-
cho omnib⁹ ibi incognitus manſit: qui vcz romanus non
longe i monaſterio ſub Theodaci patris regula degebat.
Sed pie euſdē patris ſui oculis ſurabat horas: ⁊ quem ſibi
ad manducandū ſurripere poterat: diebus ceteris benedi-
cto panē ferebat. Ad eadē vero ſpecū a Romani cella ſter-
nō erat: quia excelsa deſuper rupis eminebat: ſed ex eadē
rupe in longiſſimo fune ligatam romanus deponere panē
coſueuerat: in qua etiā reſti parū tintinabulū inſerunt: vt
ad eius ſonum cognosceret qn̄ ſibi romanus panē preberet
quem erigens acciperet. Sed antiquus hoſtis vnus chari-
tati inuidens: alterius refectioni cum quadam die ſubmit-
ti panem conſpiceret: iacrauit lapidem: ⁊ tintinabulum fre-
guit. Romanus tamen modis congruentibus miniſtrare nō
deſit. Cū vero ſā deus oſp̄ ⁊ romanū vellet a labore que-
ſcere: ⁊ benedicti vitā in exemplū hominibus demōſtrare:
vt poſita ſupra candelabrum lucerna clareſceret: quaten⁹
omnib⁹ qui in domo dei ſunt luceret: cui dā preſbytero lō-
gius manenti qui refectionē ſibi in paſchali feſtiuitate pa-
rauerat: p̄ viſum dñs apparere dignatus eſt dicens. Tu ti-
bi delicias preparas ⁊ ſeruus meus illo in loco fame crucia-
tur. Qui protinus ſurrexit: atq; in ipſa ſolemnitate paſcha-
li cum alimētis que ſibi parauerat ad locum tetendit: et
virum dei per abrupta montium: per concanapallium: per
deſoſſa terrarum que ſiuit: eumq; latere in ſpecu repperit.
Cumq; oratione facta: et benedictentes dominum omni-
potētem conſeſſerunt: poſt dulcia vite colloquia is qui adue-
nerat preſbiter dixit. Surge ſumamus cibum: quia hodie
paſcha eſt. Cui vir dei reſpondit dicens. Scio quia paſcha
c. iij.

Romanus
monachus

Specus be-
nedicti.

Dyabolus
tintinabulum
romani fre-
git.

De⁹ ad p̄sbi-
terū quendā
ostendit ro-
manum.

Dialogi beati Gregorij.

Benedictus
diem pascha
le ignorabat.

est: quia hodie videre te merui: longe quippe ab hominibus positus: quia die eodem quae paschalis solennitas esset ignorabat. Venerabilis autem presbyter rursus asseruit dicens: Ueraciter hodie resurrectionis dominice paschalis dies est: abstinere tibi minime congruit: quia et ego ad hoc missus sum ut oponentis dona dei pariter sumam. Induceres igitur dominum sumpserunt cibum. Expleta itaque refectione et colloquio ad ecclesiam suam presbyter secessit. Eodem quoque tempore hic in specu latitante etiam pastores inuenerunt: quem dum vestitum pellibus inter fruteta cernerent: aliquam bestiam esse crediderunt: sed cognoscentes dei famulum eorum multi ad pietatis gratiam bestiam in mente mutati sunt: nomen itaque eius per vicina loca innotuit cunctis. factusque est ut ex illo iam tempore a multis frequentari cepisset: qui cum ei cibum afferrent corporis: ab eius ore in suo pectore alimenta referebant vite.

Capitulum. ij. De tentatione carnis superata.

Carnis tentatio asperius in medio superata.

Quadā vero die dum solus esset: tentator affuit. Nam nigra paruaque avis quae vulgo merula nominatur: circa eius faciem volitare cepit: eiusque vultu importune insistere: ita ut in manu capi posset si hanc vir sanctus tener e voluisset: sed signo crucis edito recessit avis. Tanta autem carnis tentatio aue eadem recedente secuta est: quam tamen vir sanctus nunquam fuerat expertus. Quandā namque aliquam feminam viderat quam uel des animi in specie illius accendit: ut dum in eius pectore amoris flamma uim caperet: etiam pene deserere heremum uoluptate victus deliberaret. Tunc subito supra se respectu ad semetipsum reuersus est: atque uiticarum uerpilum iuxta deserta succrescere fruteta conspiciens: exutus indumento nudum se in illis spinarum aculeis: et viticarum incendiis percit: ubique dum uolutatus toto ex eius corpore vulneratus exiit: et per cutis vulnera eduxit a corpore uulnus mentis: quia uoluptatem traxit in dolorem. Cumque pene penaliter foris arderet: extinguit quod intus illicitate ardebat: uicit itaque peccatum: quia multauit licendum. Ex quo uidelicet tempore sicut post discipulum

Nota.

Liber secundus. Fo. xix.

His ipse perhibebat: ita in eo est tentatio voluptatis edomita: ut tale aliquod in iuuine sentiret. Ceperunt post modum multi iam mundū relinquere: atq; ad ei⁹ magisteriū festinare. Liber quippe a tētationis vitio: vero iure iā factus est virtutum magister. Unde in exodo / 7 p moysen precipitur: vt leuite s. xxv. annis et supra ministrare debeant: ab anno vero quinquagesimo custodes vasoz fiant. Petrus

Iam quidem prolati testimoniū mihi aliquantū intellect⁹ interlucet: sed tamē hoc plam⁹ exponi postulo. Gregorius.

Iquet petre q; i iuuetute carnis tētatio feruent: ab anno aut quāgesimo calor corpis frigeat: vasa autē sacra sūt fidelium mētes. Electi g; cū adhuc i tētatiōe sunt subesse eos ac seruire necesse ē: 7 obsequijs laboribusq; fastigari. Cū hō iā mētis etate trāquilla: calor recesserit tētatiōis custodes vasoz sunt: q; doctores aliaz sūt. Petrus

Hateor placet quod dicit: sed quis prolati testimoniū clausa reserasti: queso vt de vita iusti debeas ea que sunt inchoata percurrere.

Capitulū. iij. de vitro fracto per signum crucis.

Gregorius.

Becedēte igit tētatione vir dei quasi spinis eructis exculta terra fructū segete feraci⁹ fructus dedit: preconio itaq; eximie quersatiōis celestis nomine eius habebat. Nō lōge aut monasteriū fuit: cui⁹ gregatiōis pater defunctus est: oisq; ex illo gregatio ad eundē venerabilē Bndictū venit: 7 magnis precib⁹ vt eis pesse deberet: petūt. Qui diu negādo distulit suis illorūq; fratrum morib⁹ se cōuenire nō posse predixit: sed victus quādoq; precibus assensus dedit. Cū in eodem monasterio regularis vite custodiam teneret: nulliq; vt prius per actus illicitos in dexteram: leuaret partem deflectere a conuersationis itinere liceret: susceperunt: quia hunc sibi preesse poposcerant: quorum scilicet fortitudo in norma eius rectitudinis offendeat. Cūq;

Benedictus
abbas effe-
ctus.

c. liij.

Dialogi beati Gregorij.

Bñdictus vi-
rum venena-
tis signo cru-
cis fregit.

Bñdictus re-
licta abbacia
solitudinem
repetijt

sibi sub eo conspicerent illicita nō licere: et se doleret vñta-
ta relinquere: durumq; esset q; in menteyeteri cogebantur
uona meditari. Et q; grauis est semp; prauis moribus vita
bonor; tractare: de ei⁹ morte aliq; conari sunt q; inuito pñlio
venenū vino insuauerūt. Et cū vas vitreū in quo ille pesti-
fer pons habebat: recūbēte p̄re ex more monasterij ad bñ-
dice dū fuisset allatū: extēsa manu. Bñdictus: signū crucis
edidit: et vas q̄b longi⁹ tenebat eodē signo rupit: sicq; p̄fra-
ctū est ac si in illo vase mortis) p; cruce lapidē dedisset. In-
tellerit p̄tin⁹ vir dei q; potū mortis habuerat: q̄b portare
nō potuit signū vite atq; ilico surgēs mēte trāquilla cōu-
catis fratrib⁹ allocutus est eos dicens. Misereat vñ fratres
op̄s deus: quare in me facere ista voluistis? Nūq̄d nō p̄-
dixi vobis: q; vñs ac meis morib⁹ minime pueniret: Ite: et
iuxta vestros motes: patrē vobis q̄rite: q; posthac me h̄re
minime potestis. Tūc; ad locū dilecte solitudinis redijt: et
sol⁹ in supni spectatoris oclis habitauit secū. Petrus.
Min⁹ patēter itelligo: q̄dnā sic habitauit secū. Grego.

Sanctus vir cōtra se vnanimiter cōspirantes: su eq̄
cōuersationi: longe dissimiles: coactus diu sub se te-
nere voluisset: fortasse sui vigoris vsū et modū tranquilita-
tis absunderet: atq; a cōtemplationis lumie sue mētis ocu-
lum declinasset. Dumq; quotidie illorum correptione fati-
gatus minus curat sua: et se forsitan relinqueret: et illos
non laeueret. Nam quotiens per cogitationis motum ni-
mum extra nos ducimur: et nos sumus et nobiscum non su-
mus: q; nosmetip̄os inuoluntate videntes per alia vagamur:
an illum secum fuisse dicimus qui in longā regionē abijt:
portionem quā acceperat cōsumpsit: vni in ea ciuium adhe-
sit: portos pauit: quos cum manducare videret siliquas et
esuriret: tamen cum post modum cepit cogitare que perdi-
dit: (scriptum de illo est) in se reuersus dixit. Quanti merce-
narij in domo patris mei abundant panibus: Sic igitur se
cum fuit: vnde ad se redijt: hunc ergo venerabilem virum
secū habitasse dixerim: quis in sua semper custodia circum-
spectus ante oculos conditoris semper aspiciens: se semp;
examinans: extra se mentis sue oculum non diuulgauit.

Luce, xv.

Liber primus. Fo. xx.

Petrus.

Quid ergo quod de apostolo petro scriptū est dū de carcere ab angelo eductus fuisset: qui ad se reuersus dixit. Nunc scio vere: quia misit dominus angelū suū: et eripuit me de manu herodis: et de omni expectatione plebis iudeorum.

Gregorius.

Dubius modis petre extra nos ducimur: qui aut per cogitationis lapsum sub nosmetipsos recedim⁹: aut per contemplationis gratiam super nosmetipsos leuamur. Ille itaq; qui porcos pauit: vagatione mētis et immūdicie sub semetipsum cecidit. Ille vero quem angel⁹ soluit eius mentem in extasi rapuit: extra se quidē: sed super semetipsum fuit: vterq; ergo ad se redit: qñ et ille ab errore opis se collegit ad cor: et iste a cōtēplationis culmine ad hoc redijt quod in intellectu communi vt prius fuit. Venerabilis igitur. Benedictus nulla solitudine habitabat secum in quantum se intra cogitationis claustra custodiuit: nam quotiens cūq; hunc contemplationis ardor in altum rapuit: se proculdu bio sub se reliquit.

Petrus.

Lacet quod dicis: sed queso respondeas si deserere fratres debuit quos semel suscepit

Gregorius

At ego petre exūstino ibi adunati equanimiter potandi sunt mali vbi inueniuntur aliqui qui adiuuētur boni. Nam vbi omnimodo de bonus fruct⁹ deest: fit aliquādo de malis labor vacuus: maxime si e vicino cause suppetat: que fructu deo ferre valeat meliorē. Vir itaq; sanctus propter quem custodiendum staret: qui omnes vnanimiter se persequētes cerneret. Et sepe agitur in animo perfecto rum (quod silentio pretereundum non est) vt cum laborem suum sine fructu esse considerent: in locum alium ad laborem cum fructu migrent. Unde ille quoq; egregius predicator qui dissolui cupit: et cum christo esse: cui viuere christus est: et mori lucrum: qui passionum certamina non solum ipse appetit: sed ad toleranda hec et alios accendit. Damsasi persecutionem passus: vt posset euadere murum: suum nem sportamq; quesiuit: seq; latenter deponi voluit. Num quid non paulum mortem dicimus timuisse: quā seipse pro

Act. xij.

Dubio modo
dis extra
nos ducimur

Benedictus
an susceptum
monasterium
relinquere
debit.

Pauli fuga.

Dialogi beati Gregorij.

amore Iesu testatur appetere? Sed cū in eodē loco minorē sibi fructum adesse conspiceret: et graui labore ad laborē se assibi cum fructu seruauit. Fortis etenim preliator dei teneri intra claustra noluit: certaminis cāpum quesuit. Unde idē quoq; venerabilis Benedictus si libenter audis citius agnoscis: quia nō tantos ipse indociles deseruit: quātos in locis alijs a morte anime suscitauit. Petrus.

Nota.

ITa est vt doces: et manifesta ratio prolatum congruū testimonium declarat. Sed queso vt de vita tanti patris ad narrationis ordinem redeas. Gregorius.

QUam sanctus vir diu in eadem solitudine habitibus / signisq; succresceret: multi ab eo in eodē loco ad omnia xij. monasteria construxit

monasteria construxit

strueret: in quib; statutis patribus duodenos monachos deputauit: paucos ho secū retinuit: quos adhuc in sua presentia ab eis erudire iudicauit. Cepere etiam tunc ad eius romane urbis nobiles et religiosi concurrere: suosq; ei filios omnipotentī deo nutriendos dare. Tunc quoq; bone spei suas soboles. Entirium / Maurum. Tertullius vero patris eius. Placidum tradidit: e quibus Maurus iunior cum bonis polleret moribus magistri adiutor cepit existere. Placidus vero puerilis adhuc indolis gerebat annos.

Maurus et Placidus, discipuli fuerunt benedicti.

Capitulum. iiii. de castigatione monachi vagi.

IN vno autem ex eis monasterijs que circūquaq; construxerat quidam monachus erat: qui ad orationem stare non poterat: sed mox vt se fratres ad studium orationis inclinabant ipse se egrediebatur foras: et mente vaga terrena aliqua et transitoria gerebat. Cumq; ab abbate suo sepius fuisset admonitus: ad virum dei ductus est: qui ipse quoq; stulticiam eius vehementer increpauit: et ad monasterium reuersus vix duobus diebus viri dei admonitionem tenuit. Nam die tertia ad vsum propriū reuersus vagari tēpore orationis cepit. Quod cū seruo dei ab eodē monasterij patre

Liber secundus. Fo. xxi.

quē cōstituerat nūciatū fuisset: dixit. Ego venio: eūq; per
memetipsum emēdo. Cūq; vir dei venisset ad monasteriū:
et constituta hora expleta psalmodia sese fratres in oratione
dedissent: aspexit q; eūdem monachū q; in orone manere nō
potuit: q; dā niger puerul⁹ p vestunēti sūmbriā foras trahē-
ret. Tūc eidē patri monasterij Pōpegiano noie et mauro
dei famulo secreta dixit. Nunquid nō aspicitis quis est qui
istū monachū foras trahit? Qui respondētes dixerūt: non.
Quib⁹ ait. Orem⁹ vt vos etiā videatis quē iste monachus
sequit. Cūq; p biduū esset oratū: Maur⁹ monachus vidit
Pōpogianus vero eiusdem monasterij pater videre nō po-
tuit. Die igitur alia expleta oratiōe vir dei oratoriū egres-
sus: stantem foris monachū repperit: quē pro cecitate cor-
dis sui virga percussit: qui ex illo die nil persuasionis vltē-
rius a nigro iam puerulo pertulit: sed ad orationis studiū
imobilis p̄māsit: sicq; antiquus hostis dñari non ausus est
in eius cogitatione ac si ipse percussus fuisset ex verberē.

Pōpegian⁹
abbas.

Benedictus
virgis mona-
chum yagum
castigauit.

Capitulum. v. de fonte in

vertice montis dei viri oratione producto.

A his autē monasterijs que in eodem loco cō-
struxerat: tria sursum in rupibus montis erāt.
et valde erat fratribus laboriosum q; semper
ad lacum oportebat descēdere vt aquam hau-
rire debuissent: maxime quia e diuero montis
latere erat graue descendētib; in timore periculū. Tūc
collecti fratres ex eisdē tribus monasterijs ad dei famu-
lum Benedictum venerūt dicētes. Laboriosum nobis est
propter aquam quotidie vsq; ad lacū descendere: et idcirco
necesse est ex eodem loco monasteria mutari. Quos blāde
solatus dimisit: et nocte eadez cum paruo puerulo nomi-
ne placido (cuius superius memoriam feci) eiusdem mon-
tis rupem ascendit: ibiq; diutius orauit. Et oratione cōple-
ta tres petras i loco eodē p signo posuit: atq; ad suū (cum
ctis illis nescientibus) monasterium rediit. Cumq; die alia
ad eum pro necessitate aque predicti fratres redissent di-
xit. Ite et rupem illam in qua tres superinūscem positas pe-
tras inueneritis in modicū cauate. valet enim omnipotēs

fontis benedi-
cti oratione
factus.

Dialogi beati Gregorij.

de^o etiā in illo cacumine mōtis aquā pducere v^t vobis las-
boiē tanti itineris dignē auferre. Qui euntes rupē mōtis
quā Bñdictus p̄dixerat: iam sudantē inuenerūt. Cumq;
in ea concauū locū fecissent: statim aqua replet⁹ est q̄ tam
sufficenter emanauit: vt nūc vsq; vbertim defluat: atq; ab
illo montis cacumine: vsq; ad inferiora deriuetur.

Capitulum. vi. De reiu- ctione ferri cum manubrio.

Alio quoq; tpe gothus quidā pauper spū ad
cōuersionē venit: quē vir dei bñdict⁹ libēriti
me suscepit. Quadā hō die ei dare ferramē-
tū iussit: qđ ad falsē similitudinē falcastrū vocat⁹
vt de loco quodā vepres absunderet: quare
gothus suscepit: sup ipam laci ripā iacebat. Cūq; gothus
idē densitatē vepriū toti⁹ hūitis ānīsu succideret: ferrū de
manubrio p̄siles in lacū cecidit: vbitāta erat aqua. p̄fun-
ditas vt spes req̄rēdi ferramenti nulla iam esset. Itaq; fer-
ro p̄dito tremebūdus ad maurū monachū cucurrit goth⁹
dānū qđ fecerat nūcīauit: & reat⁹ sui egit penitētiā. Quod
maurus qđ monach⁹ mox bñdicto famulo dei curauit indi-
care. Vir igit⁹ dei bñdict⁹ hec audiēs accessit ad lacū tūc
de manu gothi manubriū: & misit in lacum: & mox ferrū de
p̄fundo rediit: atq; in manubriū intrauit. Qui statim ferra-
mentū gotho reddidit dicēs. Ecce labora: & noli cōristari.

Bñdict⁹ fal-
castrū ferrum
ad manubriū
reiuñxit.

Capitulum. vii. De ambu- latione Mauri super aquam.

Quadā hō die dū edē venerabilis bñdict⁹ in
cella cōsisteret p̄dicit⁹ placidus puer sancti
viri monach⁹ ad hauriendū de lacu aquam
egressus est: qđ vas qđ tenuerat i aquā incaute
submittes ipse qđ cadēdo secut⁹ est. Quē mox
vnda rapuit: & pene ad vni⁹ sagitte cursu es a terra intro:
sus traxit. Vir autē dei itra cellā posit⁹ hoc p̄tin⁹ agnouit: &
Maurū festine vocauit: dicēs. Jfr maure curre: qđ puer ille

Liber primus. Fo. xxij.

q̄ ad hauriēdā aquā perreerat in lacu cecidit lac̄q̄ eū lon-
gius vnda trahit. Res mira ⁊ post petrū apostolū iustitata. B̄ndictiōe etem postulata atq̄ p̄cepta ad p̄ris sui imperiū
cōcīt⁹ p̄rexit maurus itaq̄ ad eū locū quo ab vnda dedus-
cebat puer p̄ terrā se ire existimāe sup aquā cucurrit eūq̄
p̄ capillos tenēs cursu rapido redijt. Qui mor vt terrā te-
r̄git: ad se reuersus post tergū resperit. Et q̄ sup aquas
cucurrisset agnoui: q̄b̄ presumere nō potuit v̄ficeret mi-
ratus extenuit factū. Reuersus itaq̄ ad patrē rē gestam
renlit. Vir aut̄ venerabilis b̄ndict⁹ hoc nō suis meritis: s̄
illī obediētīe deputare cepit. At ecōtra Maur⁹ p̄ solo ei⁹
imperio factū dicebat seq̄ cōsciū in illa h̄tute nō esse quā
nesci⁹ fecisset. In hac itaq̄ mutua humilitatis ⁊ amica cōte-
ntiōe accessit arbiter puer q̄ erept⁹ est q̄ ⁊ dicebat. Ego cū
ex aqua traheret sup caput meū melorē abbas videbā:
atq̄ ip̄m me ex aquis educere cōsiderabā. Petrus.

Maurus sup
aquā currens
puer⁹ eripuit

+

Magna sūt valde q̄ narras: ⁊ multorū edificatiōi p̄fue-
tura: ego aut̄ boni viri mirac̄la q̄ pl⁹ bibo eo pl⁹ sitio

Capit. viij. De infecto p̄ ve- nenū pane per coruum longius proiecto. Gregorius.

Am iam loca eadem in amorē dei dñi nr̄i iesu
xpi lōge lateq̄ feruescerēt ⁊ secularē vitā mul-
ti reliquerēt ⁊ sub leui redēptoris iugo cernicē
cordis edomarēt: sicut mor p̄auoz est inuide-
re alijs h̄tutis bonū q̄b̄ ipsi habere nō apētūt.

Vicine ecclesie p̄b̄ florentius noie hui⁹ nostri subdyaco-
ni florenti⁹ auis: antiqui hostis malicia p̄cussus sancti vis-
ri studijs cepit emulari eiusq̄ cōuersatiōi derogare quosq̄
etiam posset ab illī vilitate cōpescere. Cūq̄ iam se con-
spiceret ei⁹ p̄fectibus obuiare nō posse ⁊ cōuersationis il-
lius opinionē crescere atq̄ multos ad statū vite melioris
ip̄o quoq̄ opinionis ei⁹ p̄conio indefinenter vacare: inui-
die facib⁹ magis magisq̄ succensus deterior fiebat: qz con-
uersationis illius appetebat habere laudem sed habere
laudabilem vitam nolebat. Qui eiusdem inuidie tenebris
cecarus ad hoc vsq̄ perductus est vt seruo om̄ipotētis dei

Nota.

florenti⁹ b̄ns
dicti suorūq̄
emulus.

Dialogi beati Gregorij.

infectū veneno panē quasi p̄ b̄ndictione trāsmitteret. Quē
vir dei cū gratiarū actione suscepit: sed eū que pestis late-
ret: in pane nō latuit. Ad horā vero refectiōis illius ex vic-
na silua cornus venire cōsueuerat: et panē de manu ei⁹ acci-
pere. Qui cū more solito venisset: panē quē presbyter trāsmi-
serat vir dei ante cornū proiecit ei⁹ p̄cepit dicens. In no-
mine iesu xpi dñi nostri tolle hunc panem: et tali eū in loco
p̄ice. vbi a nullo hoim possit inueniri. Tunc cornus aper-
to ore: expansis alis circa eūdē panē cepit discurrere: cro-
citare: ac si aperte diceret et obedire se velle: et tñ iussa im-
plere nō posse. Cui vir dñi precipiebat iterū atq; iterū dū-
cēs. Leua! leua secur⁹: atq; ibi p̄ice vbi inueniri nō possit
quē diu corn⁹ demorat⁹: quādoq; cornus momordit: leua
uit et recessit. Post tridū hō horarū spacio abiecto pane
redūt: et de manu hois dei annonā quā cōsueuerat accepit.
Venerabilis autē pater p̄tra vitā suā inardescere sacerdoti-
tis aim vidēs illi magisq; sibi doluit. Sed p̄dic⁹ florenti⁹
q; magistri corp⁹ necare nō potuit: se ad extinguēdas di-
scipulorū aias accēdit itaq; in horto celle cui b̄ndict⁹ inerat
an̄ eorū oculos nudas septē puellas mitteret: q̄ corā eis lis
b̄iunūc man⁹ tenētes et diuī⁹ ludētes: illoz mētes ad per-
uersitatē libidinis inflāmarēt. Quod vir sc̄tus de cella con-
spiciēs: lapsusq; adhuc teneriorib⁹ discipulis p̄imescēs:
idq; pro sua solius persecutione fieri p̄tractans: inuidie loco-
cum dedit: atq; oratoria et cuncta que construxerat substi-
tutis p̄positis: ad iunctis fratrib⁹ ordinauit: et paucis secum
monachis ablatis habitationē mutauit loci. Sicq; vir dei
eius odia humiliter declinauit: quē ops deus terribiliter
percussit. Nā cū p̄dic⁹ presbyter sc̄as in solario b̄ndictum
discessisse cognosceret et exultaret: perdurāte immobiliter
tota dom⁹ fabrica hocipm tantū in quo stabat solarium ce-
cidit et b̄ndicti hostem conterens extinxit. Quō viri dei di-
scipulus maur⁹ venerabilis p̄ b̄ndicto qui adhuc a loco eo-
dem vir decem miliaribus aberat estimauit esse nūciādū:
dicens. Reuertere q; presbyter qui te persequēbatur extinctus
est. Quod vir dei Benedictus audiēs sese in grabatibus la-
mentationibus dedit. Vel quia inimicus occubuit: vel quia

Coruo suo p̄-
cepit vt vene-
natū panem
florentij de-
ferret.

Florentius se
p̄ter puellas
nudas fr̄ibus
obiicit.

Florentij sup-
plicium et rui-
na.

Libert secundus. Fo. xxiii.

De inimici morte discipulus exultauit. Quis de re factus est
vt eidem quoq; discipulo penitentia indiceret q; taliter gau-
dere de inimici interitu presumpsisset. **petrus.**

Mira sunt & multum stupenda que dicis. Na in aqua
ex petra producta moysen: in ferro vero quod ex p-
fundo aque rediit heliseum: in aque itiner e petrum: in cor-
nt obedientia heliam: in luctu autem mortis inimici danid
video: vt perpendo vir iste spiritu iustorum omnium ple-
nus fuit. **Gregorius.**

Utr del benedict^o petre vni^o dei spiritum habuit: q;
per concessu redemptiois gratia electoꝝ corda om-
impleuit de quo iohanes dicit. Erat lux vera que illuminat
omnem hominem venientem in hunc mundu. De qua rur-
sus scriptu est. De plenitudine eius nos oēs accepimus. Na
sancti dei homines potuerunt a dño virtutes habere: non
etiā alijs tradere. Ille aut signa virtutis dedit subditis:
qui se daturu signa Jone promisit inimicis vt coram super-
bis mori dignaretur: coram humilibus resurgere: quaten^o
v illi videret quod contenerent & isti quod venerates ama-
re debuissent. Ex quo mysterio actū est vt dñi superbi asps-
ciunt despectum mortis humiles: contra mortem acciperet
gloriam potestatis. **petrus.**

Queso te post hec: ad que loca vir sanctus migranes
rit: vel si aliquas in eis virtutes postmodum ostens-
derit innotesce. **Gregorius.**

Sanctus vir ad alia demigrans loca non hostem mu-
tauit. Na tanto post grauiora prelia pertulit quātū
contra se aperte pugnantē ipsum malicie magistrum inue-
nit. Castru nōq; qd cassinu bi in excelsi montis latere sicut
est: qui videlicet mons distenso sinu hoc idē castru recipit:
sed per tria miliaria in altu se subrigens velut ad aera ca-
cumen tendit: vbi vetustissimum fanum fuit: in quo ex an-
tiquorum more gentilium a stulto rusticorum populo apol-
lo colebatur. Circumquaq; etiam in culte demonum lu-
ci succreuerant: in quibus adhuc eodem tempore infide-
lium insana multitudo sacrificijs sacrilegjs insudabat.

**Benedict^o con-
fert ad moys-
sen heliseum
zc.**

Johis. i.

Ibidens.

Jone. l.

**Fanum apoll-
linis.**

Dialogi beati Gregorij.

Benedict⁹ edē apollinis in sancti marri: in tēpiū com-
mirauit. Illuc itaq; vir dei veniēs cōtriuuit idolū: subuertit arā: succēdit lucos: atq; in ipō tēplo apollinis oraculū beati marri: ubi vero ara eiusdē apollinis fuit oraculū sancti Johānis: construxit: et cōmorantē circūquaq; multitudinem predicatiōe cōtinua ad fidē vocabat. Sed hec antiqu⁹ hostia tacite nō ferēdā nō occulte: vel p̄ somniū: s; apta v̄sū de eiusdem patris oculis sese ingerēbat: et magnis clamorib; v̄m se perpeti cōquerēbat: ita vt voces illius etiā fratres audirent: quib; imāginē in minime cernerent. Ut em̄ discipulis suis venerabilis pater dicebat corporalib; ei⁹ oculis: idem antiqu⁹ hostis teterrim⁹ et succēsus apparebat: q; in eū ore oculisq; si amātib; seuire videbat. Jam hō q; diceret audiebāt oēs: pri⁹ em̄ hūc vocabat ex noīe. Cui cū vir dei minime responderet: ad ei⁹ mor cōtumelias erūpebat. Nā cū clamaret dicēs. Bndicite bndicite: et eū libi nullo modo respōdere cōspiceret. p̄tm⁹ adiūgebat: maledicere nō bndicere qd meū habes: qd me persequis? S; iam nūc expectāda sunt contra dei famulū antiqui hostis noua certamina: cui pugnam quidem volens intulit: sed occasiones victoriae ministrant: inuitus.

Dyabol⁹ benedictū maledictum vocabat.

Capitulum. ix. De ingēti saxo per viri dei orationem leuiato.

Benedict⁹ lapidē dyabolo grauatū ofone leuē fecit.

Quādā die dum fratres habitacula eiusdē cele cōstruerēt: lapis in medio iacebat quē in edificū leuare decreuerūt. Cūq; eū duo vel tres mouere nō possent: plures adiūcti sunt: s; ita imobilis māsit: ac si radicit⁹ in terra teneret: vt palā daref intelligi: q; sup eū ipse per se antiquus hostis federet: quē rātor; viroz man⁹ mouere nō possent. Difficultate igit facta ad virum dei missum est vt veniret et orando hostem repelleret vt lapidē leuare possent. Qui mor venit: et ofonē facēs bndictionē dedit: tanta lapis celeritate leuat⁹ est: ac si nullū prius pondus habuisset.

Capitulum. x. De fantastico coquine incendio.

Liber secundus. Fo. xxiii.

Anc in cōspectu viri dei placuit vt in eodē loco terrā foderēt. Quā dū fodiendo altius penetrarēt: erēū illic idolum fratres iuenerūt. Quo ad horā casu i coqñā p̄iecto exire ignis repēte visus est: atq; in cūctorū monachorū oculis: qz om̄e eiusdē coqne edificū cōsumeret ostēdit. Cūq; lacēdo fratres aquā ad ignē quasi extinguendo perstreperēt: pulsatus eodē tumultu vir dei aduenit. Qui eūdem ignē in oculis fratrum esse in suis vero nō esse cōsiderās caput prius ad orationē flexit: eos quos fantastico reperit igne deludi vocauit: fratres monuit vt oculos suos signarent: sanū illō coqne edificū assistere cernerēt: et flāmas quas antiquus hostis sūxerat non viderent.

fantasticus
idoli ignis
oratiōe restitutus.

Capitulū. x. De puero confracto a pariete / sanato.

Rursus dum frēs parietē (qz res ita exigebat) paulo altius erigerēt: vir dei in orōnis studio intra celle sue claustra morabat. Cui antiqu⁹ hostie insultās apparuit: et ei qz ad laborātes fratres pergeret indicauit. Quod vir dei per nūciū celerrime fratrib⁹ indicauit dicēs. frēs caute vos agite: qz a d vos hac hora malign⁹ spūs venit. Is q̄ m̄datū detulit vir x̄ba cōpleuerat: et malign⁹ spūs eundē parietē q̄ edificabat euertit: atq; vnū puerulū monachū cuiusdam curialis filii opprimēs ruina cōtriuuit et trūstati oēs: ac vehementer afflicti dānū parietis: sed cōtritionē fratris venerabili patri b̄dicto celeriter. cū graui luctu nūciarūt. Tunc idem pater b̄dict⁹ dilaceratū puerū ad se deferrī iubet. Quē portare nō nisi in sacco potuerūt: qz collapsi sapa parietis inō solū ei⁹ mēbra: s; etiā ossa cōtriuērāt. Precepitq; vir dei statim eū in cella sua in psycō quo orare cōstueuerat p̄ici: missisq; foras fratribus cellā clauit: q̄ orōni instātius quā solebat incubuit. Mira res: eadem hora hūc incolumen: atq; vt prius valentem ad eundem iterum laborem misit: vt ipse quodq; parietem cum fratribus perficeret: de cui⁹ interitu atiqu⁹ hostis b̄dicto insultare credidisset

Dyabol⁹ murū euertēdo puerū contriuit.

B̄dictus dī dilaceratū puerū orōne reuiuificauit.

d. i.

Dialogi beati Gregorij.

Capitulum. xij. De mona

chis qui extra cellam comederant.

A Epit vero inter ista vir dei pphetie etiā spiri-
tu pollere: ventura predicere: presentib⁹ etiā
absentis nunciare. Nos etenim celle fuit: vt
quotiens ad respōsum aliquod egrederentur
fratres cibū porūq; extra cellam minime su-
merēt. Cūq; hoc de vsu regule sollicitē seruaret quadā die
ad respōsum fratres egressi sunt: et in eo tardiori compulsi
sunt hora demorari. Qui manere iuxta religiosam femina
nouerant: cui⁹ ingressi habitaculū sumpserūt cibū. Cūq; iā
tardi⁹ ad cellā rediissent/bñdictionē p̄tis ex more petierūt.
quos ille p̄tinus percūctatus est dicens. Ubi comedistis?
Qui respōderūt. Nusq;. Quib⁹ ille ait. Quare ita mētini-
ni? Nunq̄ illius talis femine habitaculum non intrastis?
Nūquid hos atq; illos cibos nō accepistis? Nūquid tot calli-
ces non bibistis? Cūq; eis venerabilis pater et hospitium
mulieris: et gñā ciborū: et nūerū potionū diceret: recognos-
cētes cūcta q̄ egerāt: ad eius pedes tremefacti ceciderūt:
se deliquisse confessi sunt. Ipse autem p̄tinus culpe penitē-
tiam precepit: perpēdens q̄ in eius absentia vltra non fa-
cerent quem presentem sibi esse in spiritu scirent.

Bñdicit⁹ ab-
sentia in spiri-
tu vidit.

Capitulum. xij. De fratre

valētiniani monachi quē vir dei in via comedisse carpit.

Hater quoq; valētiniani ei⁹ monachi: cuius
superius memoriā feci: vir erat laicus: s; re-
ligiosus. Qui vt serui dei orationē p̄ciperet:
et germanū fratrem videret: annis singulis de
loco suo cellā ieiun⁹ venire cōsueuerat. Qua
dā igit⁹ die dū iter ad monasteriū faceret: sese illi alter via-
tor adiūxit: q̄ sumēdos cibos in itinere portabat. Cūq; iam
hora tardiore excremisset: dixit. Veni frater: sumam⁹ cibū
ne lassemur in via. Cui ille r̄ndit. Absit frater: hoc nō faci-
at ad venerabilē patrē bñdictū ieiun⁹ semp venire cōsuetū
Quo r̄nso p̄cepto ad horā cōuiator tacuit. Sed cū post hoc

Liber secundus. Fo. xxv.

aliquatulum itineris spacium egissent: rursus admonuit ut m^a
ducaret. Noluit consentire q^uo ieiun^o venire decreuerat. Taz
cuit quide^m q^uo ad m^aducand^u inuitauerat: et cu^m eo ieiunus ad
huc modicum cōsensit. Cūq^{ue} iter lōg^o ageret: eos tardior
hora fatigaret ambulantes inuenerūt in itinere prātū et fon-
tem: et q^uq^{ue} poterāt ad reficiendū corp^o delectabilia videri
Tūc cōiator ait. Ecce aqua. ecce prātū: ecce amen^o locus
in quo possum^o refici et parū q^uiescere: ut valeam^o iter no-
strū postmodū incolumes explere. Cū igit^{ur} et h^{ab} auribus
et loca oculis blandirentur: tertia admonitōe persuasus cō-
sensit et comedit. vespertina vero hora peruenit ad cellam
Pie^{re} entatus aut venerabili b^en^edicto sibi ofonem petiit: sed
mor ei vir sanctus hoc quod in via egerat improperauit
dicens. Quid est frater q^uo malignus hostis qui tibi p^{ro} cōiā-
torem tuū locutus est semel tibi persuadere nō potuit: sc^o
non potuit: tertio vero persuasit: et te ad hoc quod voluit
superauit. Tunc ille reatū infirme sue mentis agnoscens:
eius pedibus pronolatus tanto magis cepit culpā desistere
et erubescere: q^uo se cognouit etiam absentem in benedicti
patris oculis deliquisse.

Petrus.

Eso sancti viri precordijs helisel spiritū video inesse:
qui absente discipulo presens extitit.

Capitulum. xiiij. De simu- latione regis totile deprehensa.

Gregorius.

Oportet petre ut interim sileas: quaten^o adhuc
maiora cognoscas Gotthorum namq^{ue} temporis
bus cum rex eorum totile sanctum virum pro-
phete spiritum audisset: ad cuius monasteriū
pergens paulo longi^o substitit: ei^{us} se venturū
esse nunciavit. Cui dum protinus mandatum de monaste-
rio fuisse ut veniret: ipse (sicut perfide mentis fuit) an vir
dei prophetie spiritum haberet explorare conatus est.
Quidam vero eius spatarius riggo dicebatur: cui calcia-
menta eius prebuit: ei^{us} indui vestibus regalibus fecit:
quē quasi in p^{er}sona sua pergere ad dei hominē precepit. In
cuius obsequio tres, qui sibi pre ceteris adherere cōsue-
d. ij.

B^en^edictus in
spū vidit ab-
sentem come-
dere.

+

fraus totile
regis gottho-
rum.

Dialogi beati Gregorij.

rant comites misit: scilicet vultericum, rudericum, et bini-
num: ut ante serui dei oculos ipsum regem totidem esse sus-
mulantes: eius lateri obambulant: cui alia quoque obser-
quia quasi spatarij preberet. ut iam ex eisdem obsequijs et
purpureis vestibus, et esse putaretur. Cumq; idem riggo
decoratis vestibus obsequium frequentia comitatus mo-
nasterium fuisset ingressus: vir dei emilius sedebat. Quis
venientem conspicit: cum iam ab eo audiri potuisset: clama-
uit dicens. Pone fili pone: hoc quod portas non est tuum. Qui
riggo, prius in terra cecidit. Et quia tantoviro illudere pre-
sumpserat expavit. omnesq; qui cum eo ad hominem dei veniebant
terre costernati sunt. Surgentes autem ad eum propinqua-
re minime presumpserunt: sed ad suum regem reuersi nubi-
ciauerunt trepidi in quanta velocitate fuerant deprehensi.

Capitulū. xv. De propheta regi Totila et camisine antistiti facta.

Tunc se idē. Totila ad dei hostem accessit:
quē cū lōge sedentē cerneret: nō ausus acce-
dere sese in trā dedit. Cui cū vir bis ter ve-
diceret: surge: sed de terra erigi se nō aude-
ret. Bñdicit⁹ xp̄i iesu famul⁹ p̄ semetipm̄ dis-
gnatus est accedere ad regē: p̄stratūq; de terra leuauit:
de suis actib⁹ increpauit: atq; in paucis sermonib⁹ cuncta
q̄ illi erāt vctura prenunciavit dicens. Multa mala facio: multa
mala fecisti: iam aliquā ab iniquitate cōpesce. Equē romā
ingressurus es: mare trāsitur⁹: nonē annis regnās: decimo
morieris. Quib⁹ auditis rex vehemēter territ⁹: ofone peti-
ta recessit: atq; ex illo iam tpe minus crudelis fuit: et non
multo postq; romā adiit ad siciliā prexit. Anno autē regni
sui decimo opotētis dei iudicio regnum cū vita perdidit
p̄terea camisine antistes ecclie ad eundē dei famulū ve-
nire cōsueerat: quē vir dei p̄ vite sue merito valde dilige-
bat. Is itaq; dū cum illo de ingressu regis totile: et romane
vrbis perditione colloquū haberet dixit. Per hūc regē ci-
uitas ista destruet: ut iam amplius non inhabitet. Cui vir
dñi respondit. Roma a gentibus non exterminabit sed tē

Bñdicitus re-
gem totilam
increpat sibi
p̄dicēs futura

Liber secundus. Fo. xxvj.

vestatib⁹/chouiscis/turbibus/ ac terre motu fatigata in
ardescet in semetipsa. Cuius pphetie mysteria nobis iam
facta sūt luce clariora: q̄ in hac vrbe dissoluta mentia: euer
sas domus: destructas ecclesias turbine cernim⁹: cuiusq̄ edi
ficia longo senio lassata: q̄z ruinis crebrescentib⁹ psterman
tur: videm⁹ quibus hoc honoratus eius discipul⁹: cuius mi
bi relatione cōpertū est nequaquā ex ore illi⁹ audisse se per
hibet. S; q̄ hoc dixerit: dictū sibi a fratrib⁹ fuisse testatur

propheta &
romane vrbs
interitū.

Capitulum. xvj. De cleri co a demone liberato vsq̄ ad tempus.

Eodem quoq̄ tēpore quidā aquinensis ecclesie
clericus a demonio verabatur. q̄ a venerabili vi
ro pstantio eiusdē ecclesie antistite per multa
fuerat martyrum loca trāsmisus vt sanari po
tuisset. Sed sancti dei martyres noluerūt ei sa
nitatis donū tribuere: vt q̄ta esset in Bñdicto grā demon
straret. Duct⁹ itaq̄ est ad omnipotētis dei famulū benedi
ctū: q̄ Jesu xp̄o dño pces fundens: antiquū hostē de obsessō
hole prin⁹ expulit. Cui sanato precepit dicens. Vade ⁊ post
hac carnē nō comedas: ad sacrū ordinē nūq̄ accedere pre
sumas: quacūq̄ aut die sacrū ordinē accedere psumpseris
statim iuri diaboli itēz mācipaberis. Discessit igit̄ cleric⁹
sanus. et sicut terrere solet animuz peius recēs: ea q̄ vīr des
pceperat interim custodiuit. Cum vero post annos multos
oēs priores illi⁹ de hac luce migrassent: ⁊ minores suos sibi
met supponi i sacris ordinibus cerneret: v̄ba viri dei quasi
ex lōgo tēpore oblitus postposuit: atq̄ ad sacrū ordinē acces
sit: quē mox is q̄ reliquerat diabolus tenuit: eumq̄ vexare
quousq̄ animā ei⁹ excuteret nō cessauit. Petrus

Preceptum
Bñdicti da
tum obsessō.

Clericus or
dine suscepto
iterum obses
sus est.

Iste vir dei diuinitatis (vt video) etiā secreta pene
trauit: q̄z p̄serit hūc clericum idcirco diabolo tradi
tum: ne ad sacrū ordinē auderet accedere. Gregorius

Quare diuinitatis secreta nō nosset q̄ diuinitatis p̄cepta
seruaret: cū scriptū sit. q̄ adheret dño vn⁹ spūs ē euz
eo: Petrus.

.i. Cor. vi.

S vn⁹ sit cū dño spūs q̄ dño adheret: quid est q̄ itēz
d. iij.

Dialogi beati Gregorij.

Rom. xi.

*8 ante gregorij
dicitur in primis
i. Cor. 4.*

i. Cor. 4.

i. Cor. 4.
Ibidem.

Rom. xi.
Questio.
Ps. cxvii.

Responso ad
questiones

Quo idem dei
iudicia sciunt
et nesciant
Ps. cxvii.
Nota

idē egregius predicator dicit. Quis cognouit sensum dñi: aut q̄s p̄siliari⁹ ei⁹ fuit? Valde ei esse incōueniens uideatur ei⁹ seruum: cū quo vn⁹ vnū fac⁹ fuerit: ignorare. Gregori⁹

Sancti viri in quantum cū deo vnū sunt: sensum dñi non ignorant. Nā idē quoq; apostolus dicit. Quis est scit homin. in que hominis sunt: nūi spūs hois q̄ est in ipso. Ita ⁊ que dei sunt nemo cognouit: nūi spiritus dei qui se ostenderet nosse que dei sunt adiunxit. Nos autē non spiritum huius mundi accipim⁹: sed spiritū qui ex deo est. Vñc iterum dicit. Quod oculus non uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit que preparauit deus diligentibus se: nobis autem reuelauit per spiritum suum. Petrus

Sergo eidē apostolo ea q̄ dei sunt p̄ dei spm sunt reuelata: quō super hoc q̄ proposui p̄misit dicē. O altitudo diuitiarū sapientie et sciēcie dei: q̄ incōprehensibilia sunt opera ei⁹: ⁊ inuestigabiles uie ei⁹. Sed rursus michi hec dicenti alia suboritur questio. Naz Dauid ppheta dño loquē dicēs. In labijs meis p̄nunciaui oia iudicia oris tui. Et cū min⁹ sit nosse q̄ etiā p̄nūciare: qd est q̄ paulus incōprehensibilia esse dei iudicia asserit: Dauid autē hec se oia nō solū nosse: sed in labijs p̄nūciasse testat. Gregorius.

Ad utraq; hec tibi superius sub breuitate rñdi dicē q̄ sancti viri in q̄tū cū dño sunt: sensum dñi nō ignorant. Omnes ei qui deuote dñm sequūt: etiā deuotione cur deo sunt: ⁊ adhuc carnis corruptibilis grauari ponderē cū deo nō sunt: occultaq; dei iudicia in q̄tū p̄fecti sunt sciūt: in q̄tū disuncti sunt nesciunt: qz ei secreta ei⁹ adhuc perfecte nō penetrant: incōprehensibilia eius iudicia esse testantur. Qui uero mente ei inherēt: atq; inherēdo: uel factis seripture eloquijs: uel occultis reuelationibus in quantum accipiunt agnoscunt: et nouerunt hoc ⁊ pronūciant iudicia enim que deus tacet nesciunt: que deus loquitur sciunt. Vñc de et Dauid propheta cum dixisset In labijs meis pronūciami omnia iudicia profinuis addidit: oris tui. ac si aperte dicat. Ego iudicia et nosse et pronūciasse potui: que te didicisse cognoui. Nam ea que ipse non loqueris: a nostra proculdubio cognitione abscondis. Concedat ergo propheta

Liber Secundus. Fo. xxvij.

na apostolica in sententia: quia et incomprehensibilia sunt dei iudicia: et tamen que de ore eius prolata fuerint: huiusmodi labijs pronunciantur: quoniam scire ab omnibus et prolata prodi prosunt: et occultari non possunt. Petrus.

In obiectioe mee questiuale patuit causa ronis. Si queso te si qua sunt adhuc de viri huiusmodi sture subiuge

Capitu. xvij. de destructio

ne monasterij viri dei ab ipso predicta. Gregorius
Utridam nobilis Theoprob⁹ nomine eiusdem Benedicti patris fuerat admonitio pueri sui qui pro vite sue merito magna apud eum familiaritatis fiducia habebat. hic cum quodam die eius cellam fuisset ingressus: hunc

amarissime sientem repperit. Cumque diu subsisteret: eiusque non finiri lachrymas videret: nec tamen ut vir dei consueuerat orando plangeret: sed merendo que nam causa tanti luctus existeret inquisiuit. Cui vir dei ilico respondit. Omne hoc monasterium quod constructum: et cuncta que fratribus preparant omnipotentis dei iudicio gentibus tradita sunt: vires autem obtinere potui ut mihi ex hoc loco anime concederetur: cuius vocem tunc Theoprob⁹ audiuit. Nos autem cernimus qui destructum modo a longobardorum gente eius monasterium scimus. Nocturno enim tempore: et quiescentibus fratribus nuper illic longobardi ingressi sunt: qui diripientes omnia: ne unum quidem hominem illic tenere potuerunt: sed impleuit omnipotens deus quod fidei famulo Benedicto promiserat: ut si res gentibus traderetur animas custodiret. Qua in re pauli vicem video tenuisse Benedictum: cuius dum nauis rerum omnium iacturam pertulit: ipse in consolatione vitam omnium qui cum eo comitabantur accepit.

Benedict⁹ b. dixit monasterium suum prope diem iteritum.

Benedictus ad paulum confertur.

Ca. xviii. de abscosioe flaconsis a bto bndicto cognita.

d. liij.

Dialogi beati Gregorij.

Quodam quoque tempore exhilaratus noster (quē ipse uerūsum nosti) trāsmisus a dño suo fuerat: ut dei viro in monasteriū vino plena duo lignea vascula que vulgo flascōnes vocantē deferret: qui unū detulit: alterum uero persens in itinere abscondit. Vir autē dñi quē facta absentia latere non poterant: unū cum gratiarū sūscēpit et discedentem puerum monuit dicens. Vide fili ne de illo flascōne quem abscondisti bibas: sed inclina illū caute et tuemur quod intus habet. Qui cōfusus valde a dei hoīe exiuit. Et reuersus volens adhuc pbare quod audierat cum flascōnem inclinauerat: de eo p̄tinus serpens egressus est. Tūc predictus exhilaratus puer: per hoc quod in vino reperitū expauit malum quod fecit.

98
Vini absconditū in serpente versum.

Capitulum. xix. De mappularum receptione a viro dei cognita.

Non longe autem a monasterio vicus erat in quo non minima multitudo hominū ad fidem dei ab idolorum cultu benedicti fuerat exhortatione conuersa. Ibi quoque quedā sanctimoniales femine ierant: et crebro illuc pro exhortandis alabros suos mittere Bñdictus dei famulus curabat. Quadā vero die misit ex more: sed is qui missus fuerat monachus post admonitionē factam a sanctimonialibus feminis rogatus mappulas accepit: sibiq; eas abscondit in sinu. Qui mox ut reuersus est cum vir dei vehementissima amaritudine cepit increpare dicens. Quomodo ingressa est iniūtas in sinu tuo. At ille obstupuit: et quid egisset oblitus unde corripiebatur: ignorabat. Nunquid ego illic presens non erā quando ab ancillis dei mappulas accepisti: tibiq; eas in sinu misisti? Qui mox eius vestigiis per uoluntate stulte se egisse penituit: et eas quas in sinu absconderat mappulas abiicit.

De mappulis a monacho acceptis

Capitulum. xx. De cogitatione monachi superba a dei viro cognita.

Libert secundus. Fo. xxviii.

Quadam quoque die dñi venerabilis pater vespertina iaz hora corporis alimenta perciperet: eius monachus cuiusdam defensoris filius fuerat qui ei ante mēsam lucernam tenebat. Cumq; vir dei ederet: ipse autē cū lucerna ministerio astaret: cepit p̄ supbie sp̄m̄ in mente sua tacit⁹ volere: ⁊ p̄ cogitationē dicere. Quis est hic cui ego māducāti assisto: lucernam teneo seruitium impendo. Quis sum ego vt isti seruiam? Ad quem vir dei statim conuersus vehementer cepit increpare dicens. Signa cor tuum frater quid est quod loqueris: signa cor tuū. Vocatisq; statim fratrib⁹: precepit eis lucernam de manibus tolli: ipsum vero iussit a ministerio recedere: ⁊ sibi hora eadē quietū sedere. Qui requisitus a fratribus quid habuerit in corde: p̄ ordinem narrauit q̄sto superbie spiritu intumuerat: et que contra virum dei verba per cogitationē tacitus dicebat. Tūc liquido omnibus patuit q̄ venerabilem benedictum latere nūl possent: in cuius auribus tacite etiam cogitationes verba sonuissent.

Capitulum. xxj. De ducentis modijs farine ante viri dei cellam inuentis.

Alio quoque tempore in eadez causa panie regione fames incubuerat: magnaq; omnes alimentorum indigentia coangustabat. Itaq; in benedicti monasterio triticum deerat. Panes h̄o omnes p̄sumpti fuerant: vt nō plusq; quinq; ad refectiois horam fratribus inueniri potuissent. Cumq; eos venerabilis pater constrictatos cerneret: eorū pusillanimitatem studuit modesta in crepatione corrigere ⁊ rursus promissione subleuare dicens. Quare de panis inopia vester animus contristatur: hodie quidem munus est: sed die crastina abundanter habebitis. Sequenti autem die ducenti farime modij ante fores celle in saccis inuenti sunt: quos omnipotens deus quibus deferentibus trāsmisit: quos nunc vsq; manet incognitum. Quod cum fratres cernerent domino gratias referētes didicerunt iam de abundantia: nec in egestate dubitare. Petrus.

Benedictus cognouit cogitationes superbi.

Ducenti farime modij diuinit⁹ ad benedictū missi.

Dialogi beati Gregorij.

Dico queso te. Nunquid num credendum est huic dei famulo semper prophetie spiritum adesse potuisse: an per interualla temporum eius mentem prophetie spiritus implebat?

Gregorius.

Prophetie spiritus petre prophetarum mentes non semper irradiat: quia sicut de sancto spiritu scriptum est. Ubi uult spirat: ita sciendum est: quia et quando uult aspirat. Hinc est quod natan a rege requisitus si construere templum posset prius consensit: et postmodum prohibuit. Hinc est quod heliseus cum flentem mulierem cerneret: causamq; nescisset ad prohibentem hanc puerum dicit. Dimitte eas quia anima eius in amaritudine est: et dominus celauit a me et non indicauit mihi. Quod omnipotens deus ex magne pietatis dispensatione disponit: quia dum prophetie spiritum aliquando dat, et aliquando subtrahit: prophetarum mentes et eleuat in celsitudine: et custodit in humilitate: ut et accipientes spiritum inueniant quid de deo sint: et rursum prophetie spiritum non habentes cognoscant quid sint de semetipsis.

Petrus.

Ita hoc esse ut asseris magna ratio clamat. Sed que iso de uenerabili patre Benedicto quicquid adhuc animo occurrit exequere.

Capitulum. xxij. De dispositione monasterij per uisionem habita.

Gregorius.

Alio quoque tempore a quodam fidei uiro fuerat rogatus ut in eius predio iuxta tarracosensem urbem missis discipulis suis construere monasterium debuisset. Qui roganti consentiens deputatus fratribus patrem constituit: et quis ei secundus esset ordinauit. Quibus euntibus spondit dicens. Ite et die uero ego uenio et ostendo uobis in quo loco oratoriu: in quo refectorium fratrum: in quo susceptionem hospitem: vel queque sunt necessaria edificare debeatis. Qui benedictione precepta illico prexerunt: et constitutu die magnopere prestolantes parauerunt omnia que (his qui cum tanto patre uenire potuissent) uidebantur

30. liij. d.

liij. reg. liij.

Liber secundus. Fo. xxix.

esse necessaria. Nocte vero eadem qua promissus illucescebat dies eidem seruo dei quem illuc patrem constituerat: atque ei⁹ preposito vir dñi in somnis apparuit: et loca singula ubi quid edificare debuissent: subtiliter designauit. Cuius vtriq; a somno surgeret: libinuitē quid viderat retulerūt. Nō tamen visioni illi omnimodo finē dantes: virum dei sicut se venire promiserat expectabāt. Cuius vir dei constituto die minime venisset: ad eum cū merore reuersi sunt dicentes. Expectauimus pater vt venires sicut promiseras: et nobis ostenderes vbi edificare deberemus: et non venisti. Quib⁹ ipse ait. Quare fratres: quare ista dicitis? Nunquid sicut promisi non veni. Cui cum ipsi dicerent quando venisti: rñ dicit. Nunquid vtriusq; vobis dormiētib⁹ nō apparui: et loca singula designaui: ite et sicut per visionē vidistis omne habitaculum monasterii ita cōstruite. Qui hec audientes vehementer admirati ad predictā prediū sunt reuersi: et cūta habitacula sicut ex reuelatiōe didicerat cōstruxerūt. Petr⁹.

Benedictus apparuit quibusdā in sonis

Doceri velim quo fieri ordine potuit vt longe respōsum dormientibus diceret quod ipsi per visionem audierant recognoscerent. Gregorius.

Quid est q̄ pscrutaris rei geste ordinem ambigis p̄tre? Liqueat profecto: quia mobilioris nature est spiritus q̄ corpus. Et certe scriptura teste nouimus: qd propheta ex iudea subleuatus repente est cū prandio in chaldaea depositus: quo videlicet prandio propheta refecit: se q̄ repente in iudea iterū inuenit. Si igitur tam longe abactū potuit sub momēto corporaliter ire et prandiū deferre: quid mirum si benedictus pater obtinuit: quatinus tres p̄ spiritū et fratru quietentium spiritib⁹ necessaria narraret: vt sicut ille ad cibū corporis corporaliter perrexit: ita iste ad institutionem spiritalis vite spiritaliter p̄geret. Petrus

Abbas et bñdict⁹ p̄ferunt.

Manus tue locutiōis tersit me: fateor dubitatē mentis. Sed velim nosse in cōmuni locutione qualis iste vir fuerit.

Capitulum. xxiiij. De sanctimonialibus feminis post mortem absolutis. Gregori⁹.

Dialogi beati Gregorij.

Ute ipsa petre cōmunis eius locutio a virtutis erat pondere vacua: quia cuius cor se se in alta suspenderat ne quāq̄ verba de ore illi⁹ in cassum cadebant. Si quid vero vnq̄ nō tam decernendo: sed minādo diceret: tātas vires sermo illius habebat: ac si hoc non dubie! atq̄ suspēse: sed iam per sententiam pulisset. Nam non longe ab ei⁹ monasterio due quedam sanctimoniales femine nobiliori genere exorte in loco proprio cōuersabantur: quib⁹ quidā religiosus vir ad exterioris vite vsū prebebat obsequium. Sed sicut nōnullis solet nobilitas generis parare ignobilitatem mentis: vt minus se in hoc mūdo despiciant: q̄ plus se ceteris aliquid fuisse meminerūt: nec dū predicte sanctimoniales femine perfecte linguā suam sub habitus sui freno restrinxerant: eundē religiosum virum qui ad exteriora necessaria eis obsequiū prebebat incautus sepe sermonibus ad iracundiam prouocabant. Qui dū diu ista toleraret perrexit ad dei hominē: quātasq̄ patresq̄ verborū cōtumelias enarrauit. Vir autē hec de illis audiens eis prius mandauit dicēs. Corrigite linguā vestrā: q̄ si nō emēdaueritis excōmunicō vos. Quam videlicet excōmunicatiōis sententiā nō pferendo intulit sed minādo. Ille autē a pulcherrimis morib⁹ nihil mutata intra paucos dies defuncte sunt: atq̄ in ecclesia sepulte. Cūq̄ in eadem ecclesia missarum sollemnia celebrarentur: atq̄ ex more diaconus clamaret si quis nō cōicat: det locū. Nutrix earū que pro eis oblationē dño offerre cōsueuerat eas de sepulchris suis p̄gredi: & exire videbat. Quod dum sepius cerneret: quia ad vocē diaconi clamantis exirent foras: atq̄ intra ecclesiam permanere nō poterant ad memoriā redijt: que vir dei illis ad huc uiuentibus mandauit. Eas quippe se cōmunionē priuare dixerat nisi mores suos & verba corrigerent. Tūc seruo dei cum graui merore indicatum est: qui manu sua protinus oblationem dedist dicens. Ite & hanc oblationem pro eis offerri domino facite: & vlti⁹ excōmunicate nō erūt. Que dum oblatio pro eis fuisset immolata: et a diacone iuxta morem clamātū est: vt non cōmunicātes ab ecclesia exirent ille exire ab ecclesia vlti⁹ vite nō sunt. Quia ex

Nota.

Benedictus
excōmunicati
nando.

Absolutio
monialium.

Libec secundus. Fo. xxx.

re indubitanter patuit: quia dum inter eos qui a communione priuati sunt domino: per seruis minime recederent: cōione a dño per seruis dñi recepissent. Petrus.

Mirum valde quod dicis: quibus venerabile et sanctissimum virum (adhuc tamen in hac carne corruptissimum) potuisse animas soluere in illo tam inuisibili in dñico constitutas. Gregorius.

Nunquid nisi petre in hac adhuc carne non erat qui audiebat. Quodcumque ligaueris super terram erit et ligatum in celis: et que solueris super terram soluta erunt et in celis: Cuius nunc vicem et ligando et soluendo obtinet qui locum sancti regiminis fide et moribus tenent: Sed ut ea valeat homo de terra: celi et terre conditor in terram venite et celo: atque ut indicare caro etiam de spiritibus possit hoc ei largiri dignatus est factus pro hominibus deus caro quia inde surrexit ultra se infirmitas nostra. unde sub se infirmata est firmitas dei. Petrus.

Matt. xvi.

Nota.
Johannis. i.

Atque virtute signorum concorditer loquitur ratio et verbum.

Capitulum. xxiii. De puero

post sepulturam a terra proiecto.

Quidam quoque die dum quidam eius puerulus monachus pariter suos ultra quam debebat diligens atque ad eorum habitaculum tendens sine benedictione de monasterio exiisset eodem die mori ut ad eos peruenit defunctus est. Cumque esset sepultus die altero proiectum foras corpus eius inuentum est: quod rursus tradere sepulture curauerunt. Sed sequenti die iterum proiectum externum atque inhumatum sicut prius inueniunt. Tunc concite ad benedicti patris vestigia currentes: cum magno fletu petierunt ut ei suam gratiam largiri dignaretur. Quibus vir dei manu sua prius communionem dñici corporis dedit dicens. Ite atque hoc dñici corpus super petrum ponite et sic sepulture eius tradite. Quod dum factum fuisset susceptum corpus eius terra tenuit. Nec ultra proiecit. Perpetuis petre apud Iesum Christum dominum cuius meriti iste vir fuerit: ut corpus eius terra proiecerit quam benedicti gratiam non haberet. Petrus.

+

Sepultus in terra non manere potuit.

+ Jo

+

Dialogi beati Gregorij.

perpendo plane et vehementer stupeo.

Capitulum. xxv. De monacho

quod de monasterio discedens drachonem in itinere inuenit. Gregorius.

Quidam autem eius monachus mobilitati mentis deditus erat: et permanere in monasterio nolebat. Cumque eius vir dei assidue corripere et frequenter admoneret: ipse vero nullo modo consentiret in congregatione persistere: atque importunitus

precibus ut relaxaretur inueneret. Quadam die idem venerabilis

pater nunciatus ei: quod tedio affectus iratus iussit ut discederet.

Qui mox ut monasterium exiit contra se assistere apertis drachonem in itinere inuenit. Cumque eisdem idem drachonem quod apparuerat deuorare vellet: cepit ipse tremens et palpitans magnis

vocibus clamare dicens. Currite: currite: quia drachonem iste me

deuorare vult. Currites autem fratres drachonem minime viderunt: sed trementem atque palpitantem monachum ad monasterium redierunt. Qui statim promisit nunquam se esse a monasterio recessurum: atque ex hora eadem in sua promissione permansit.

Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere drachonem viderat: quem prius non videndo sequebatur.

Capitulum. xxvi. De puero

ab elephantino morbo curato.

Sed neque hoc silentium puto quod illustri viro antonio narrante cognoui: qui a se habet patris sui puerum morbo elephantino fuisse correptum

ita ut iam pilis cadentibus cutis intumesceret: atque increpesceret saniem occultare non posset.

Qui ad virum dei ab eodem patre eius missus est: et saluti peritine sub omni celeritate restitutus.

Capitulum. xxvii. De solido

dis per miraculum presbytero redditis.

Nec illud taceam: quod eius discipulus peregrinus nomine narrare consueuerat: quia die quadam fidelis vir quidam necessitate debet

Drachonem monacho vago apparuit.

puer curatus morbo elephantino.

Liber secundus. Fo. xxxj.

et compulsum: unum sibi fore remedium credidit: si ad dei virum pergeret: et que eius vigeret debiti necessitas indicaret. Venit itaque ad monasterium omnipotentis dei famulum reperit: quae creditor eius p. xij. solidis graviter affligeret intinuit. Cui venerabilis pater nequaquam se habere. xij. solidos respondit: sed tamen eius inopia blanda locutione consolatus ait. Uade et post biduum revertere: et deest hodie quod tibi debeam dare. In ipso autem biduo more suo in oratione fuit occupatus. Cui die tertio is qui necessitate debiti affligebatur rediit: super archam vero monasterii quae erat frumento plena subito. xij. solidi sunt inveni. Quos vir dei desorri iussit: et afflicto petitori tribuit dices: ut xij. redderet et unum in expansis partibus haberet. Sed ad ea nunc redeam quae eius discipulis in libri huius exordio predictis referentibus agnoui. Quidam vir grauissima aduersarii sui emulatione laborabat: cuius ad hoc usque odium prouipit: ut nescienti in potu venenum daret. Qui huius vitam auferre non valuit: cutis tamen colorem mutauit: ita ut diffusa in corpore eius varietas leprose moris imitari videretur. Sed dei ad hominem deductus salutem pristinam citius recepit nam mox ut eum tetigit omnem cutis illius varietatem fugauit.

Benedictus. xij.
solidos diuis
nitus accepit.

Capitulum. xxviii. De ampulla vitrea in carnis proiecta et non fracta.

Et quoque tempore quo alimentorum inopia campaniam grauer affligebat: vir dei diuersis indigentibus monasterii sui cuncta tribuerat: ut pene nihil in cellarario nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret. Tunc quidem subdyaconus agapitus nomine aduenit magnopere postulans ut sibi aliquantum olei dari debuisset. Vir autem dominus qui cuncta de cetero in terra tribuere: ut in celo omnia reseruaret: hoc ipsum paruum quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus vero qui cellarium tenebat audiuit quidem iubentis verba: sed implere distulit. Cuius post paululum si id quod

Jo

Dialogi beati Gregorij.

lufferat datum esse inquireret: respondit monachus se minime dedisse: quia si illud ei tribueret: omnino nihil fratribus remaneret. Tunc frater alius precepit vt hoc ipm vas vitreum in quo parum olei remansisse videbatur: per fenestram proicerent: ne in cella aliquid per inobedientiam remaneret. fractumq; est. Sub fenestra autem eadem inmensus precipitium patebat saxorum molibus asperum. proiectum itaq; vas vitreum venit in saxis: sed sic mansit inco-
lume: ac si projectum minime fuisset: ita vt neq; frangi: neq; oleum effundi potuisset. Quod vir domini precepit leuari: atq; vt erat in integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus inobedientem monachum de infidelitate: & superbia coram omnibus increpauit.

Nota.
Vitreum vas
lapidi illisum
non fractum.

Capitulum. xxx. De dolio vacuo oleo impleto.

Quia increpatione completa sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco vbi cum fratribus orabat: vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cum sanctus vir in oratione persisteret cepit operimentum eiusdem dolij oleo excrecente subleuari. Quo commoto atq; subleuato oleum quod excreuerat ora dolij transiens pavimentum loci in quo incubuerat inundabat. Quod Benedictus dei famulus vt aspexit: protinus orationem contempsit: atq; in pavimentum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientemq; fratrem latius admonuit: vt fidem habere disceret & humilitatem. Idem vero frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotentis dei quam admonitione intimauerat miraculis ostendebat: nec erat iam vt quisq; de eius promissionibus dubitare posset: qui in vno eodem momento pro vitreo vase pene vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

Benedictus do-
lus ofone sua
oleo plenum
reddidit.

Capitulum. xxx. De monacho a demone liberato.

Liber secundus. Fo. xxxij.

Quadam die dum ad beati Johannis oratorium quod in ipsa montis celsitudine situm est pergeret: ei antiquus hostis in medici specie obuius factus est: cornu & trepidicam ferens. Quæ cum requisisset dicens. Quo vadis. Ille respondit. Ecce ad fratres vado potionem eis dare. Itaque Benedictus perrexit venerabilis pater ad orationem qua complera concitus rediit. Malignus vero spiritus unum seniozem monachum inuenit aquam haurientem: in quem statim ingressus est: eumque in terram proiecit: & vehementissime vexauit. Quæ cum vir dei ab oratione rediens tam crudeliter vexatum cõspiceret: ei solimodo alapam dedit: & maligni ab eo spiritum protinus excussit: ita ut ad eum redire ulterius non auderet.

Petrus.

Uelim nosse hec tanta miracula: si virtute semp orationis impetrabat: an aliquando etiam solo voluntatis exhibebat nutu?

Gregorius.

Qui deuota mente deo adherent cum rerum necessitas exposcit: exhibere signa modo utroque solent: ut mira queque aliquando ex prece faciant aliquando ex potestate. Cui enim Johannes dicit. Quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri. Qui filij dei ex potestate sunt: quid mirum si signa facere ex potestate valeant? Quia enim utroque modo miracula exhibeant testatur Petrus qui Thabitam mortuam orando suscitauit. Ananiam vero & saphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur: sed solimodo culpam quam perpetrauerat increpasse. Constat ergo quod aliquando hec ex potestate: aliquando vero exhibent ex postulatione: dum istis vitam increpando abstulit: & illi reddidit orando. Nam duo quoque fidelis famuli dei Benedicti facta nunc replico: in quibus apte clareat: aliud hunc accepta diuinitus ex potestate: aliud ex oratione potuisse.

Ca. xxxij. De ligato rustico solo aspectu viri dei soluto.

e. i.

Dialogi beati Gregorij.

Wiraclū ex
p̄tate factū.

Othoz quidā Salla noie p̄fidie fuit arriane: q̄
Torile regis eoz tēporibus: contra catholice
ecclie religioſos viros ardore imaniſſime cru-
delitatis exarſit: ita vt q̄ſquis ei clericus/mona-
chuſue añ factē veniſſet ab ei⁹ manibus viuus
nullo modo exiret. Quadā hō die auaricie ſue eſtu ſuccē-
ſus: in rapinā rerū inhiāns dū quēdam ruſticū tormentū
crudelib⁹ affligeret: eunq; per ſupplicia diuerſa lamiare:
victus penis ruſticus: ſeſe res ſuas B̄ndicto dei famulo cō-
mendāſſe p̄feſſus eſt: vt dū hoc a torquēte credinir ſuſpen-
ſa. interim crudelitate ad vitā hōra raperet. Tunc idē Sal-
la ceſſauit ruſticū tormentis affligere: ſed ei⁹ brachia lo-
ris fortibus astringens ante equum ſuū cepit impellere: vt
q̄s eſſet Benedictus qui eius res ſuſceperat demōſtraret.
Quē ligatis brachijs ruſticus antecedens duxit ad ſancti
viri monaſteriu: eūq; ante ingreſſum celle ſolum ſedentem
reperit ⁊ legentē. Eidem aut̄ ſubſequenti ⁊ ſenienti Salla
ruſticus dixit. Ecce iſte eſt de quo dixeram tibi B̄ndictus
pater. Quem dum feruido ſpū ⁊ peruerſe mentis inſania
fuiſſet intuitus: eo terrore quo cōſueuerat acturum ſe ex-
ſtimās magnis cepit vocib⁹ clamare dicēs. Surge/ſurge/
⁊ res iſti⁹ ruſtici redde q̄s accepisti. Ad cuius vocē vir dei
ptinus oculos leuauit a lectione: eūq; intuitus mor etiam
ruſticū q̄ ligatus tenebatur attendit. Ad cuius brachia
dum oculos deſlexerit: miro modo tāta ſe celeritate cepe-
runt illigata brachijs lora depoluere: vt diſſolutā concite
nulla hōim feſtinatione potuiſſent. Cui⁹ hīs q̄ ligatus ve-
nerat cepiſſet ſubito aſtare ſolutus: ad tāte poteſtatis vim
tremefactus Salla ad terrā corruit: ⁊ ceruicē crudelitatis
rigide ad eius veſtigia inclinās ſe ofonib⁹ illi⁹ cōmē dauit
Vir a ſit ſctūs a lectiōe minime ſurrexit: ſ; vocatis fratrib⁹
eū introſus tolli vt b̄ndictionē acciperet p̄cepit. Quē ad ſe
reductū vt a tāta crudelitatis inſania q̄ſcere de beret: ad
monuit. Qui fract⁹ recedēs nil vlti⁹ petere a ruſtico p̄-
ſumpſit: quē vir dñi nō tāgēdo: ſ; reſpiciēdo ſoluerat. Ecce
eſt petre q̄ dixi: qz hi q̄ oipotēti deo familiari⁹ fuiſit: ali-
qñ mira facere ex p̄tate p̄nt. Qui em̄ ferocitatē gorhi terri-
bilis ſedens repreſſit: lora hō nodofq; ligature q̄ innocen-

Salla ad Be-
nedictum.

+ B̄ndictus ſo-
lo viſu vincu-
latum ruſticū
ſoluat.

Libec secūdus. Fo. xxxiij.

tis brachia astrinxerant oculis dissoluit: ipsa miraculi cele-
ritate indicat: q̄ ex potestate acceperat habere q̄ fecit.
Rursum: quoc̄s quale / quantūq̄s miraculum orando valuit
obtinere subiungam.

Capitulum. xxxij. De mor- tuo suscitato.

Quadam die cū fratribus ad agri opa fuerat:
egressus quidā vero rusticus defuncti filij cor-
pus in vlnis ferēs orbitatis luctu estuans ad
monasteriū venit. B̄ndictū patrē q̄siuit. Cui
cū dictū esset: q̄ id ē p̄ cū fratribus in agro mo-
raret: p̄tin⁹ ante monasterij iam: corp⁹ extincti filij pie-
cit: ⁊ dolore turbat⁹ ad inueniēdū venerabilē patrē se con-
citus in cursum dedit. Eadē vero hora vir dei ab agri ope-
re iam cum fratribus reuertebat. Quē mor vt orbatus rus-
ticus asperit: clamare cepit. Redde filiū meū: redde filiū
meū. Vir autē dei in hac voce subsistit dicens. Nūquid ego
filiū tuū tibi abstulī: Cui ille r̄ndit. Mortu⁹ est: veni resus-
cita eum. Quod vt mor ei famulus audiuit: valde contris-
tatus est dicens. Recedite fratres: recedite: hec nostra nō
sunt: s̄ sc̄tōrū ap̄tōrū sunt. Quid nobis onera vultis impone-
re q̄ nō possum⁹ portare? At ille: quē nimī⁹ cogebat dolor
in sua petitione persistit iurās q̄ nō recederet: nisi ei⁹ filiū
resuscitaret. Quē mor dei famulus inq̄siuit: dicens. Ubi est?
Cui ille r̄ndit. Ecce corp⁹ ei⁹ ad ianuā monasterij iacet.
Ubi dū vir dei cū fratribus peruenisset: flexit genu: ⁊ super
corpūculū infantis incubuit: seseq̄ erigēs ad celū palmas
tetendit dicens. Dñe nō aspicias peccā mea: sed fidē huius
hois q̄ resuscitari filiū suū rogat: ⁊ redde in hoc corpūculo
animā quā abstulisti. Vir in orōne v̄ba cōpleuerat: ⁊ regre-
diente aīa ita corpūculū pueri omne cōtremuit: vt sub ocu-
lis omnīū qui aderant apparuerit concussionē mirifica tre-
mendo palpitate. Cuius mor manum tenuit: ⁊ eum patri
viventem atq̄ incolumen dedit. Liquec Petre: q̄ hoc mi-
raculum in potestate non habuit: quod prostratus petij
vt exhibere potuisset.

Petrus.

e. q̄.

B̄ndict⁹ orōs
ne sua mortu
um resuscita
uit.

Dialogi beati Gregorij.

Sic cuncta esse ut asseris constat patenter: quia verba que proposueras rebus probas: Si queso te ut indices si sancti viri omnia que volunt possunt: et cuncta imperant que desiderant obtinere.

Capitulum. xxxiiij. De miraculo Scholasticæ sororis eius.

Gregorius.

¶. Cox. xij. b

Scholastica
benedicti soror.

Scholastica
oratio pluviam
tempestatemque
fecit.

Quisa erit Petre in hac vita paulo sublimior qui de carnis sue stimulo ter dominum rogavit: et tamen quod voluit obtinere non valuit: Et quare necesse est ut tibi de venerabili patre Benedicto narrem: quia fuit quiddam quod voluit: sed non valuit implere. Soror namque eius Scholastica nomine omnipotentis domino ab ipso infantie tempore dedicata ad eum semel per annum venire consueverat. Ad quam vir dei non longe extra ianuam in possessione monasterii descendebat. Quadam vero die venit ex more: atque ad eam cum discipulis venerabilis eius descendit frater qui totum diem in dei laudibus et sacrificiis colloquiis ducentes: incubitibus iam noctis tenebris simul acceperunt cibos. Cuius adhuc ad mensam sederent: et inter sacra colloquia tardior se hora protraheret: eadem sanctimonialis femina soror eius eum rogavit: dicens. Queso te ut ista nocte non me deseras: ut usque mane de celestis vite gaudiis loquamur. Cui ille respondit. Quid est quod loqueris soror? Manere extra cellam nullatenus possum. Tanta vero erat celi serenitas: ut nulla in aere nubes appareret. Sanctimonialis autem femina cum verba fratris negatis audisset: insertas digitis manus super mensam posuit: et caput in manibus omnipotentem dominum rogatura declinavit. Cuius de mensa leuaret caput tanta choruscationis et tonitruum virtus: tantaque inundatio pluvie erupit: ut neque venerabilis Benedictus: neque fratres qui cum eo aderant extra loci limen quo confederant: pedem mouere potuissent. Sanctimonialis quoque femina caput in manibus declinans lachrymarum fluvium in mensam fuderat: per quam serenitatem aeris ad pluviam traxit. Nec paulo tardius post orationem inundatio illa secuta est: sed tanta fuit convenientia orationis et inundationis: ut de mensa caput iam cum tonitruo leuaret: quatenus unum idemque esset momentum: et leuare caput

Liber secundus. Fo. xxxiiij.

pluuiā deponere. Tūc vir dei inter choruscos et tonitruos atq; igēt; pluuię inundationē vidēs se ad mōasteriū nō posse remeare: cepit q̄ri tristat⁹ dicēs. Parcat tibi op̄a de⁹ soror: qđ est qđ fecisti: Cui illa r̄ndit. Ecce te rogauit et audire me noluit: rogauit dñm meū: et audiuit me. Nō ḡ si potes egredere: et me dimissa ad monasteriū recede. Ip̄e at̄ ex tre extra tectū nō valens: qđ remanere sp̄ote noluit i loco mā sit inuit⁹. Sicq; factū est vt totā noctē puigilem ducerent: atq; p̄ sacra spiritualis vite colloquia sese vicaria relatione fatiant. Qua de re dixi eū voluisse ali qđ: sed minime potuisse: qđ si venerabilis viri inētē aspiciēs: dubiū nō est quin eandē serenitatē voluerit in qua descēderat p̄manere: sed p̄ hoc qđ voluit in virtute oipotētis dei ex femine pectore miraculū inuenit. Nec mirū qđ pl⁹ illo femina qđ diu fratres videre cupiebat i eodē tpe valuit. Qđ ei iuxta ioh̄ānis vocē deus charitas est: iusto valde iudicio illa potuit qđ amplius

Benedictus,
quod voluit
non potuit

Joh̄ānis. iij.

Hamaunt.
petrus.
Ateor. multum placet quod dicitis.

Capitulū. xxxiiij. De anima sororis eius visa.

Gregorius.

Quāq; die altero eadē venerabilis femina ad cellā ppriā recessisset: vir dñi ad mōasteriū rediit. Cū vō post tridū i cella p̄sistēs: eleuat⁹ i aere oculos vidit eiusdē sororis sue atq; ei⁹ corpe egressā i colūbe sp̄e celi secreta penetrare. Qui tātē ei⁹ gl̄e p̄gaudēs oipotēti dō i hymnis et laudib⁹ gr̄as reddidit: eiusq; obitū scrib⁹ declarauit. Quos ēt. prin⁹ misit vt ei⁹ corp⁹ ad monasteriū deferrēt: atq; i sepl̄cho qđ si bi ip̄e parauerat ponerēt. Quo facto p̄tigit vt q̄z mēs vna qđ in deo fuerat: eorū quoq; corpa nec sepultura separaret.

Benedict⁹ vt
ait animā sororis
defuncte.

Ca. xxxv. De mūdo añ oculos

Aei⁹ collecto. et data germāi capuāe ciuitatē ep̄i Lio qđq; tpe seru id⁹ dyacon⁹ atq; abbas ei⁹ monasteriū qđ i cāpane pri⁹ a liberio quōdā p̄ficio fuerat cōstructū: ad eū visitationis e. iij.

Dialogi beati Gregorij.

grā ex more venire consueuerat: eiusq; monasteriū frequen-
tabat: vt qz idē quoq; vir doctrina & se celestis infuebat dul-
cia sibinūcē vire hōis transfunderēt: & suauē citū celestis
prie: qz adhuc pfecte gaudēdo nō poterāt saltē suspirando
gustarent. Cūq; hora tā quietis exigeret in cuiusdā turri
superiorib; se venerabilis bñdict⁹ in ei⁹ quoq; inferiorib; se
seruand⁹ dyaconus collocauit: quo vcz in loco inferiori ad
superiora puius continuabat ascēsus. Ante eandē vero turri
largi⁹ erat habitaculū in quo vtriusq; discipuli quiescebāt.
Cūq; vir dei bñdict⁹ quiescētibus adhuc fratribus instanti
vigilijs nocturne ofonis tpa puenisset: ad fenestras itā
& oipotētē deū deprecās: subito intē pestā noctis hora res-
piciens: vidit fufam lucē desup cūctas noctis tenebras effu-
gasse: tantoq; splēdore clarescere: vt diē vinceret lux illa q̄
in tenebris radiasset. Mira autē res valde in hac specula-
ne secuta est: qz sicut post ipse narrauit: ois etiā mūd⁹ vlti-
sub vno solis radio collect⁹ an̄ oculos ei⁹ adduct⁹ est. Cui
venerabilis pater dñi intentā oculoꝝ acie in hoc splendore
chorusce lucis infingeret: vidit germani capuanie epi aiam
in spera ignea ab angelis in celū ferri. Tūc tanti sibi testi-
volens adhiberi miraculi: seruādum dyaconum iterato bñ-
terq; eius nomine cū clamoris magnitudine vocauit. Cūq;
ille fuisset insolito tanti viri clamore turbatus ascendit: re-
spexit. partemq; iam lucis exiguam vidit. Cui tantum hoc
obstupescenti miraculū vir dei per ordinem que fuerat ges-
ta narrauit: statimq; incassū castrū religioso viro theopre-
bo mandauit: vt ad capuanā vrbem sub eadem nocte trans-
mitteret: & quid de germano episcopo ageretur: agnosce-
ret & indicaret. factumq; est & reuerentissimū germanum
episcopum is qui missus fuerat iam defunctus reperit: & re-
quiritens subtiliter agnouit eodem momento fuisse illius
obitum: quo vir domini eius agnouit ascensum.

Petrus.

Mira res valde & vehemēter stupēda. Sed hoc quod
dictum est: quia ante oculos spūs quasi sub vno so-
lis radio collect⁹ omnis mundus adduct⁹ est: sicut
nunc; eruptus sum: ita nec cōiungere scio quo ordine fieri po-
test vt mūdus omnis ab homine vno videatur. Gregorius

Tot⁹ mund⁹
in quadā no-
ctis claritate
benedicto ap-
paruit.

Libert secundus. Fo. xxxv.

Hic tene petre quod loquor: quia anime videnti creatore angusta est omnis creatura. Quilibet etiam parum de luce creatoris aspexerit: breue ei sit omne quod creatus est: quia ipsa luce visionis intime mentis laxat sinus: tunc expanditur in deo ut superior existat mundo: sit vero ipsa videntis anima etiam super semetipsam. Cumque in dei lumine rapit: super se in interioribus ampliat: et dum sub se conspicit exaltata: comprehendit quod breue sit: quod comprehendere humiliata non poterat. Vir ergo qui intueri globum igneum: angelos quoque ad celum redeuntes videbat: hec proculdubio cerneret non nisi in dei lumine poterat. Quid itaque mirum si mundum ante se collectum vidit: qui subleuatus in mentis lumine extra mundum fuit? Quod autem collectus mundus ante eius oculos de non celum et terra tracta est: sed videtur animus est dilatatus quoniam in deo raptus videre sine difficultate potuit omne quod infra deum est. In illa ergo luce que exterioribus oculis fuit lux interior in mente fuit: que videntis animum cum ad superiora rapuit: ei quod angusta essent omnia inferiora demonstrauit. Petrus.

homo vnus
quomodo fis
mul totū mū-
dum videre
queat.

Nota.

Quod deor mihi vtiliter non intellexisse que dixeras: quoniam ex tarditate mea tantum creuit expostio tua. Sed quia hec li- que de meis sensibus ifudisti: quod fort ad narrationis ordinem redeas.

Capitulum xxxvi. De regulam
monachorum scripsit. **Gregorius.**

Habet petre adhuc de hoc venerabili patre multa narrare: sed quedam eius studiose pretereo: quia ad aliorum gesta voluenda festino. Hoc autem nolo te lateat: quod vir dei inter tot miracula quibus in mundo claruit: doctrine quoque verbo non mediocriter fuit. Nam scripsit monachorum regulam discretione precipuam: sermone luculentam. Cuius si quis velit subtiliter mores vitasque cognoscere: potest in eadem institutione regule: omnes magistrum illius actus inuenire: quia sanctus vir nullomodo potuit aliter docere quam vixit.

Benedictus
monachorum
regulam scri-
psit.

Capitulum xxxvii. de prophetia sui exitus

c. iiii.

Dialogi beati Gregorij.

Quod vero anno quo de hac vita erat exiturus
quibusdam diebus ipse secum conuersantibus: quibusdam
loco manentibus sanctissimum suum obitum denunciavit
die: patribus indicens ut audita per silentia resereret
absentibus indicans quod vel ante eum suum fieret. quoniam

Benedictus de
nunciat fratres
benedictus diem
obitus sui.

et gratia de corpore exiret. An sextus vero sui exitus die apire se
dissepulturam iuberet. Qui mox correptus febribus acriter cepit ar-
dore fatigari. Cumque per dies singulos languor in grauesceret:
septa die portare se locutorium a discipulis fecit. ibique exitum suum
denunciare corporis et sanguinis preceptum munivit: atque inter discipulorum
manuum imbecillia membra sustentans: erectis in celum manibus sterit
et ultimam spiritum inter verba orationis efflauit. Qua scilicet die duobus
de eo fratribus vni in cella commoratis: alteri autem locum posito
reuelatio vni atque indissimilis visio apparuit. Uidebat namque
quod strata pallis atque inumeris choruscis lapidibus via recto
orientis tramite ab eius cella in celum usque tendebat. Cui vene-
rando habitu vir desuper clarus assistens: cuius esset via quam ceme-
ret inquisiuit. Illi autem se nescire professus est. Quibus ipse ait. hec
est via que dilectum domino celum benedictus ascendit. Tunc itaque sancti
viri obitum sicut presentes discipuli viderunt: ita absentes hoc
signo quod eis predictum fuerat agnouerunt. Sepultus vero est in ora
torio beati iohannis baptiste: quod destructa ara apollinis ipse
construxit. Qui et in ea specu in qua prius habitauit nunc usque
petentium fides exigit) miraculis choruscant.

**Expiratio sancti
benedicti.**

**Sepultura
benedicti.**

Capitulum xxxviii. De infan- na muliere in eo specu sanata.

**Mulier fur-
bunda in spe-
cu benedicti
sanata est.**

Nuper namque est res gesta quam narro. Quendam
mulier mente capta: dum sensum fundit perdidit
se per montes et valles: silvas et caecos die noctu-
que vagabatur ibi trimum quiescebat: ubi hac quiesce-
re lassitudo coegisset. Quadam vero die dum vagari
nimium erraret: ad beati viri benedicti specum deuenit: ibique ne-
scientes ingressa mansit. Mane autem facta ita sanato sensu egres-
sa est: ac si eam nunquam infans capisset: vlla tenuisset: que ot vite sue
tempore in eadem quam accepit salute permansit. Petrus.

Quidnam esse dicimus quod plerumque in ipsis que patrocinia

Liber tertius Fo. xxxvi.

fic esse sentimus: vt non tanta p corpora sua: q̄ta beneficia
p reliquias ostendant: atq; illic maiora signa facit vbi mini-
me per semetipfos iacent:
Gregorius.

Ubi in suis corporib⁹ sc̄ti martyres iacet: dubium pe-
tre nō ē q̄ m̄tra valeāt signa demonstrare: sicut ⁊ fa-
cili ⁊ pura mēte q̄rētib⁹ innumera miracula ostēdit. S; qz
ab infirmis p̄t mētib⁹ dubitari: vtrū ne ad exaudiēdū ibi p̄n-
tes sint vbi ōstat: qz in suis corporib⁹ nō sunt. Ibi necesse est
eos maiora signa ostēdere: vbi de eoz p̄ntia potest mens in
firma dubitare. Quoz hō mens in deo fixa est: t̄to maius
habet fidei meritū: q̄to illic eos nouit ⁊ nō iacere corpore:
⁊ t̄n nō deesse ab exauditione. Un̄ ipsa quoq; v̄itas vt fidē
discipulis augeter dixit. Si ego nō abiero: paraclit⁹ nō ve-
niet ad vos. Cū em̄ cōstet qz paraclit⁹ spirit⁹ a patre semp
pcedat: ⁊ filio cur se filius recessurū dicit: vt ille veniat qui
a filio nunq̄ recedit: Sed qz discipuli in carne dñm cernē
tes corporeis hūc oculis semp videre striebāt: recte eis di-
c̄t. Nisi ego abiero: paraclitus nō veniet: ac si apte diceretur
Si corp⁹ nō subtrahō: q̄s sit amor spūs n̄ ostēdo: ⁊ nisi me de-
serit: carnalr cernere: nūq̄ me discet: sp̄alr amare. Petr⁹

Quare, sancti
extra loca
suoꝝ corporū
sepe maiora
miracula fa-
ciant.
Johan. xvi.
Nota.
Johan. xvi.

Aliquantulum tam a locutione cessandū est: vt si ad
res inter un per silentium reperiemus.

Confinit Sc̄os liber. Dialogoz v̄ vita sc̄ti B̄ndicti abbatis.

Incipit liber Tertius dia-
logorum beati Gregorij.

Un vicinis valde
partibus intendo maiorum facta reli-
querā: ita vt Paulum miraculum No-
lane vrbis epi cui multos (quoz me-
m̄ in virtute ⁊ tempore precessit: me-
more defuisse videatur. Sed ad prio-
ra nūc redeo: ea q̄ q̄ta valeo breuita-
te perstringo. Sicut enim bonorum fa-

Dialogi beati Gregorij.

cta innotescere citi⁹ similibus solent: senioribus nostris p
iustoz exēpla gradiētib⁹ predicti venerabilis viri celebre
nomen innotuit: eiusq⁹ op⁹ admirabile ad eorum se instrue
da studia tetendit: quoz menecesse fuit gravitatem tam cer
te credere: ac si ea q⁹ dicerent meis oculis vidissem.

Capitulū. j. De scō Pau lino Nolane urbis episcopo.

Alm seientium vñandaloz tēpore fuisset Ita
lia in cāpanie partibus depopulata: multiq⁹ es
sent de hac terra in affricaz regione traducti:
vir dñi Paulinus cūcta q⁹ ad epī vsum habere
potuit: captivis indigētibusq⁹ largit⁹ est. Cūq⁹
iā nihil oimodo superesse q⁹ petētib⁹ dari potuisset: quo
dā die qdam vidua aduenit q⁹ a regis vñandaloz genero
sui filii in captiuitate fuisse phibuit: atq⁹ a viro dei ei⁹ pre
ciū postulauit: si forte illi⁹ dñs hoc dignaret accipere: et hunc
cederet ad ppria remeare. S; vir dei magnopere petē
ti femine qd dare potuisset inquirēs: nihil apud se aliud ni
si se inuenit: petētiaz femine rhdit dicēs. Mulier quid pos
sim dare non habeo: sed memetipsum tolle: seruis me iuris
tui pfitere: atq⁹ vt filii tui recipias: me vice illius in serui
tū trade. Qd illa ex ore tāti viri audiēs: irrisionē poti⁹ cre
didit q⁹ cōpassionē. At ille vt erat vir eloquētissimus: atq⁹
apprime exteriorib⁹ q⁹ studijs eruditus: dubitātī femine
citius p̄suasit vt audita crederet: et p̄receptione filii sui in
seruitiū epum tradere nō dubitaret. Perrexere isq⁹ vtriq⁹
ad affricā: pcedente autē regis genero: qui eius filii habere
bat rogatura se obtulit: ac prius petijt vt ei⁹ filiiū donare
debuisset. Qd cū vir barbarus typo superbie turgid⁹: gaus
dio transitorie prosperitatis inflatus: nō solum facere: sed
etiam audire despiceret: vidua subiunxit dicēs. Ecce hūc
homine p̄ eo vicariū prebeo: et solūmodo pietatē in me ex
hibe: mihiq⁹ vnicū filium redde. Cū ille venisti vult⁹ ho
minem responderet: quā artē nosset inquisiuit. Cū vir dei
Paulinus respondit dicens. Artē quidē aliquā nescio: sed
hortum bene excolere scio. Quod vir gentilis valde libeter
accepit: cum in nutriendis oleribus quia peritus esset

Paulin⁹ ep̄s
omnia sua ca
ptiuis largie
batur.

Nota.

Paulinus
hortulanum
se esse dixit.

Liber tertius. Fo. xxxviij.

auduit. Suscepit itaq; seruū: & roganti vidue tradidit filiū. Quo accepto vidua ab affrica regione discessit. Paulinus vero extolendi horti suscepit curam. Cumq; idē regis gener crebro ingrederet hortū: suūq; hortulanū requireret: sapientē valde hoīem videret: amicos cepit familiares deserere: & sepius cū suo hortulano colloquit: atq; ei⁹ sermōnibus delectari. Cui Paulin⁹ quotidie ad mensam holera virētesq; herbas deferre soluebat: & accepto pane ad curā horti remeare. Cūq; hoc diutius ageret: quadā die suo dño secū secretius loquēti ait. Vide qđ agas: et yuadalorū regnū quat disponi debeat p̄uide: qđ rex cit⁹ & sub omni celeritate est moritur⁹. Quod ille audiēs (qđ ab eodez rege pre ceteris diligebat): i minime tacuit: s; qđ a suo hortulano sapiēti, scz viro agnomisset: indicauit. Qđ dñ rex audisset ilico rñdit. Ego vellē hūc de quo loqueris hoīem videre. Cui gener eius venerabilis Paulini rēporalis dñs rñdit dicens. Uirentes herbas mihi ad prandiu deferre cōsuevit. Has itaq; ad mēsam eū deportare facio: vt quis sit qui mihi hec est locutus: agnoscas. Factūq; est: & dñ rex ad prandiu discubuit: paulinus ex suo opere olera queq; & yirentia delaturus aduenit. Cūq; hūc rex subito conspexisset intremuit: atq; accersito ei⁹ dño sibi p̄ filiam p̄p̄tuo: ei secretū quod prius absconderat indicauit dicens. Verū est qđ audisti. Nā nocte hac in somnio sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi: inter quos iste etia; simul sedebat et flagellum quod aliquando acceperam: eorum mihi iudicio tollebat. Sed p̄cunctare cuiusnam sit: nam ego hūc tanti meriti virū popularem vt cōspicitur esse nō suspicor. Tunc regis gener secreto Paulinum tulit: quāsnā esset inquit. Cui vir domini respondit. Seruus tuus sum quem p̄ filio vidue vicarium suscepisti. Cūq; instanter ille requireret nō quis esset: sed quis in terra sua fuisset indicaret: atq; hoc ab eo iteratione frequentis inq̄sitionis exigeret: vir dñi constrictus magna cōiurationibus iam non valens negare quis esset: ep̄m se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens valde pertimuit: atq; humiliter obtulit dicens. Pete quod vis: quatenus ad terram tuam a me cū magno numere reuertaris. Cui vir domini Paulinus ait.

Paulinus pre
dixit regem
yuadalorū sta
tum moriturū.

Dialogi beati Gregorij.

Paulinus cum Unum est quod mihi impedere beneficiū potes ut omnes
osibus suis ciui euitatis mee captiuos relaxes: qui cuncti protin⁹ in affris
bus captiuis: cana regione requisiti cum onustis frumento nauibus pro
nolam reuer: venerandi Paulini viri sat. s. fractione in eius comitatu. laza
sus est. ti sunt. Post non multos vero dies Quandalorum rex occu
buit: et flagellū quod ad suā pnciem dispensante deo p. su
delitū disciplina acceperat: amisit: Sicq; factū est ut omnis
potens dei famulus Paulinus vera predicaret: et qui se in
seruitum solum tradiderat: cum multis a seruitio ad liber
tatem rediret: illum videlicet imitatus qui formā serui as
sumpsit: ne nos essemus serui peccati. Cuius sequens vesti
gia Paulinus ad tēpus voluntarie seruus factus est solus:
ut esset postmodū liber cū multis.

Petrus.

Dum me audire contigit quod imitari non valeo: fle
re magis libet q̄ aliquid dicere. Gregorius.

De cuius etiam morte apud eius ecclesiam scriptum
est: qz cū dolore esset lateris tact⁹ ad extrema per
ductus est. Dumq; eius omnis domus in sua soliditate per
sisteret: cubiculū quo iacebat eger: facto terremotu contre
ruit: omnesq; qui illuc aderant nimio terrore concussit: sic
q; sancta illa anima carne soluta est. factumq; est ut mas
situs pauot inuaderet eos qui Paulini mortem videre po
tuisent. Sed quia hec quam superius dixi Paulini virtus
valde est itimata: nūc si placet ad miracula exteriora veni
mus: q̄ ex m̄kis iā nota sunt. Et ego tā religiosoz viroz re
latione didici: ut de his omnimodo ambigere nō possum.

Paulini cubiculum in monte domo consistente tremota tremuit.

Capitulum secundum. De sancto Johanne papa.

Othorū tempore cū Johannes vir beatissimus
huius romane ecclesie pontifex ad Iustinianum seniozem principem pergeret: in corinthi partibus aduenit: cui necesse fuit ut itinere ad sedendum equus requiri debuisset. Quod illic quidam vir nobilis audiens: equum quem pro magna mansuetudine eius conuinxit sedere cōsueuerat ita ei obrulit: ut eo ad loca alia pueniente cū alius equus

Liber tertius. Fo. xxxviij.

potuisset inueniri. deberet ille quē dederat ppter suā cōi-
gē trāsmitti. factūq; est & vsq; ad certū locū predict⁹ vir
equo eodē subuehēte perduc⁹ est. Qui mox vt aliū repe-
rit: illū quē acceperat transmisiit. Cūq; eū predicti nobilis
viri cōiungē sedere ex more voluisset: vltra non valuit: quia
post possessionē tāti pōtificis mulierē ferre recusauit. Ce-
pit nāq; imenso flatu & fremitu atq; incessanti totius corpo-
ris motu quasi despiciendo p̄dere: quia post mēbra ponti-
ficis mulierē ferre nō posset. Quod vir ei⁹ pudētē intui-
tus: hūc ad eundē venerabilē virū p̄tin⁹ remisit: magnisq;
precibus petens vt equū ip̄e possideret: quē furi suo sedēdo
dedicasset. De quo etiā illud mirabile a nostris senioribus
narrari solet: quod & in cōstantinopolitana vrbe ad portā
que vocatur aurea veniens: populorum turbis sibi occurrē-
tibus in cōspectu omnium roganti ceco lumē reddidit: & ma-
nu supposita oculorū tenebras fugauit.

Equus q̄ lo-
hannē papaz
portauit mu-
lierē ampli⁹
ferre noluit.

Johānes pa-
pa cecum illu-
minauit.

Capitulum. iij. De sancto

Agapito papa.

Dest multū vero temporis exigente causa go-
thorum vir quoq; beatissimus agapitus hu-
ius sancte romane ecclesie pōtifer: cui deo di-
spensante de seruiō ad iustinianum principē
accessit. Cui adhuc pergenti quadā die in
greclarū iam partib⁹ curandus oblat⁹ est mutus & clau-
dus: qui neq; vlla verba edere: neq; ex terra vnq; surgere
valebat. Cūq; hūc p̄pinqui illius flentes obtulissent: vir
dñi sollicitē requisit⁹ an curationis illius haberēt fidem.
Cui dum in virtute dei ex auctoritate petri. firmam salutis
illius spem habere se dicerent: p̄tinus venerandus vir ō
ni incubuit: & missarū solēnia exorsus: sacrificiū in cōspectu
dei oīporētis imolauit. Quo peracto ab altari extēs clau-
di manū tenuit: atq; assistente & aspiciente populo eum
mox a terra p̄p̄is gressibus erexit. Cūq; em̄ dñicū corp⁹
in os mitteret: illa dñi muta ad; loquēdū lingua soluta est.
Mirati oēs flere p̄ gaudio ceperunt: eorūq; mētes illico
metus & reuerentia inuasit: cum videlicet cernerent quid

Agapitus
claudū & mu-
tū curauit.

Dialogi beati Gregorij.

agapitus facere in virtute dñi ex adiutorio petri potuisset.

Capitulum. iiii. De datio mediolanensi episcopo.

Eiusdem quoque principis tempore cum datus
mediolanensis vrbis epus causa fidei exactus
ad constantinopolitanam urbem pergeret: corinthi
deuenit. Qui dum largam domum ad hospitium
dum quæret quæ comitatum illius ferre potuisset:

et vix inueniret: aspexit eminens domum congruentis magnitudi
nis: eamque sibi preparari ad hospitium iussit. Cumque eiusdem
loci incolæ dicerent in ea hunc manere non posse: quia multis
iam annis hæc dyabolo inhabitaret atque ideo vacua reman
sisset vir venerabilis. Datus respondit dicens. Immo ideo hospi
tari in domo eadem debemus: si hæc spiritus malignus inuasit: et
ab ea hominum habitationem repulit. In ea sibi igitur parari
precepit: securusque illa antiqui hostis certamina toleratus
rus intravit. Itaque inter peste noctis silentio cum vir dei quies
ceret: antiqui hostis immanibus vocibus magnisque clamoribus
cepit imitari rugitus leonum: balatus pecorum: ruditus asinorum:
sibilus serpentum: porcorum stridores et fornicum. Tunc repente
Datus tot bestiarum vocibus excitatus surrexit vehementer
iratus: et contra antiquum hostem magnis cepit vocibus clama
re: dicens. Bene tibi contingit miser: tu ille es qui dixisti.
ponam sedem meam ad aquilonem: et ero similis altissimo. Ecce
per superbiam tuam porcis et fornicibus similis factus es: et qui imi
tari deum indigne voluisti: ecce ut dignus es bestias imitas.
Ad quam eius vocem (ut ita dicam) deiectionem suam malignus
spiritus erubuit an non erubuit quæ eandem domum ad exhibenda mon
stra quæ consueuerat ulterius non intravit. Sicque postmodum fide
lum habitaculum facta est: quia dum eam vnicuique veraciter fidelis in
gressus est ab ea pertinens medax spiritus atque infidelis abiessit.
Sed oportet iam ut priora taceamus: ad ea que diebus no
stris sunt gesta veniendum est.

Capitulum. v. De sabino camisine civitatis episcopo.

Datus epus
dyabolum allo
quitur.

Datus domum
a dyabolo oc
cupatam habi
tabilem fecit.

Liber tertius. Fo. xxxix.

Quidam enim religiosi viri apulie provincie partibus cogniti hoc quod apud multorum noticia longe lateq; percrebuit de sabino camisine vrbis episcopo testari solent: qz idem vir longo iam senio oculoꝝ lumen amiserat: ita vt oimodo nil videret. Quē rex gottoꝝ totila prophētie hęc spm̄ audies minime credidit: sed pbare studuit qđ audiuit. Qui cum in eisdem partibus deuenisset hunc vir dñi ad prandium rogauit. Cūq; iam ventum esset ad mensam rex discumbere noluit: sed ad sabini venerabilis viri dexterā sedit. Cū vero eidem patri puer ex more poculū vini preberet: rex silenter manū tetēdit: calicem abstulit: eum p se ep̄o vice pueri prebuit: vt videret an sp̄s puidente discerneret qđ ei poculū preberet. Tūc vir dei accipies calicē sed tñ ministeriū nō videns dixit. Uiuat ista manus de quo verbo rex letus erubuit: quia h̄uis ipse deprehensus in vtro tamen dei quod querebat inuenit. huius autē venerabilis viri cum ad iemplum vite sequentium in longum senium vita traheret: eius archidiaconus ambitione adipiscendi ep̄atus accensus eum extinguere veneno molitus est. Qui cū vini fusoris animū corripuisset vt mixturā vinū veneno sibi poculū preberet: refectionis hora cū iam vir dei ad edendum discuberet ei premijs corruptus puer hoc quod ab archidiacono eius acceperat: veneni poculū obtulit. Cui statim venerabilis ep̄s dixit. Bibe tu hoc qđ mihi bibendū prebes. Tremefactus puer deprehensum se esse sentiens: maluit motiturus bibere: qđ penas pro illa tanti homicidij culpa tolerare. Cūq; sibi ad os calicem duceret vir dñi copescuit dicens. Non bibas: da mihi ego bibo: sed vade dic ei qui tibi illud dedit. Ego quidem venenum bibo: sed tu ep̄us non eris. Facto igitur signo crucis venenum ep̄us bibit securus. Eademq; hora in loco alio in quo ierat archidiaconus eius defunctus est: ac si per os episcopi ad archidiaconi viscera illa venena trāsissent. Cui tamen ad inferendam mortem venenam quidem corporale deiecit sed hunc in conspectu eterni iudicis venenum suę malicie occidit. Petrus.

Mfra sunt hęc: et nostris valde stupenda tem:

Sabinus ep̄us
prophetie sp̄s
habuit.

Sabinum ar
chidiaconū
extinguere
voluit.

Sabinus vene
nū bibit quo
is abijt q̄ et
dari fecit.

Dialogi beati Gregorij.

potibus: sed talis eiusdem viri vita perhibet: vt q̄ cōuersatio
nem eius agnouerit: virtute non debeat mirari.

Capitulum. vi. De cassio narniensis ciuitatis episcopo.

Gregorius.

Neq̄ hoc petre fileā: qđ multi nūc qui hic de
narniensis ciuitate assunt mihi sedulo testifi-
cant. Eodē nāq; gothorū tēpore cū prefatus
rex tota narniis venisset: vir vite venera-
bilis cassius eius urbis epus occurrit. Cui qđ

ex cōspersioe semper facies rubere cōsueuerat: hoc rex to-
tū nō cōspersionis esse credidit: sed assidue potationis etiā
ommodo desperit. Sed oipotēs deus vt quātus vir esset q̄

Cassius ep̄s
spatarum ob
fessum libera
uit.

despiciebat ostenderet: in narniensis cāpo quo rex aduen-
erat malignus spūs corā omni exercitu ei⁹ spatarū inuasit:
etiāq; vexare crudeliter cepit. Qui cū ante regis oculos ad
venerandum virū cassiū fuisset adduct⁹: hūc ab eo vir dñi
orone facta signo crucis expulit: qui in eū ingredī viterius
nō presumpsit. Sicq; factum est vt rex barbarus seruū dei
ab illo iam die veneraret ex corde: quē despectū valde illi
dicauit ex facie. Nam qz virū tante v̄tutis vidit: erga eum
illa mens effera ab elationis fastu detumuit.

Capitulū. vii. De andrea fundane ciuitatis episcopo.

Sed ecce dum facta fortium virozum narro re-
pente ad memoriā venit: quid erga andrea
fundane ciuitatis ep̄s opum diuina miseri-
cordia fecerit. Quod tñ ad hoc legētib⁹ vt
valeat exopto: quatenus q̄ corpus suū cōtinē-

tie dedicant: habitare cū feminis non presumant: ne ruina
mentem tanto repentina surripiat: quanto ad hoc quod
male concupiscit: etiā presentia concupite forme famulet.

Deuotī cum
mulierib⁹ ha-
bitare nō des-
bent.

Nec res est dubia quam narro: quia pene tanti in ea restes
sunt quantī et eiusdem loci habitatores existunt. hic namq;
venerabilis vir cum vitam multis plenam virtutibus duc-
ceret: seq̄ sub sacerdotali custodia in continētie arce cus-

Liber tertius. Fo. xl.

Hodiret quādā sanctimonialē feminā quā secū pū⁹ habuerat. noluit ab epi sui cura repellere: s; cert⁹ de sua eiusq; cōtinētā secū hāc pmisit habitare: ex q; re actū est vt antiqu⁹ hostis apud eius anū aditū tētationis exquireret. Nam cepit specie illius oculis mentis eius impūnere vt illectus nefanda cogitaret. Quādā vero die iude⁹ quidā ex campāne partibus romā veniēs appie carpebat iter: qui ad fundanā glebā perueniens: cū iam diē vesperascere cerneret & quo declinare posset minime reperiret: iuxta apollinis tēplum fuit: ibiq; se ad manendū contulit. Qui ipm loci illius sacrilegiū pertimescēs q̄uis fidē crucis minime haberet: signo tñ se crucis munire curauit. Nocte autē mediā ipso solitudinis pauore turbatus peruigil iacebat: & repēte cōspiciens vidit malignoz spiritū turbam quasi in obsequium cuiusdam potentis preire: eum vero qui ceteris preerat: in eiusdem gremio loci cōcedisse: qui cepit singuloz spiritū obsequētū sibi causas actusq; discurrere: quaten⁹ vnusq; quātum nequitię gestisset inueniret. Cumq; singuli spūs ad inquisitionem eius exponerent quid operati contra bonos fuissent: vn⁹ in mediū p̄siliit: qui in andree epi anū per specie sanctimonialis femine q̄ in episcopio eius habitabat quantā tētationem carnis cōmouisset: aperuit. Cum vero hoc malignus qui preerat spūs inhlāter audiret: & tanto sibi factū lucrum grande crederet: quanto sanctioris viri animam ad lapsum perditionis inclinaret: ille spūs q̄ hec eadē ferebat adiunxit: q; vsq; ad hoc q̄ die preterito vesperina hora ei⁹ mētē traxerit: vt in terga eiusdē scimonialis femine blādēs atapā daret. Tūc malignus spūs atq; huiusmani generis antiquus inimic⁹ exhortat⁹ hūc blāde est vt perficeret qd̄ cepisset: quaten⁹ ruine illi⁹ singularē inter ceteros palmā teneret. Cūq; iude⁹ q̄ aduenerat hoc vigilās nactus.

Dictū dyabolozum de iudeo signato cruce,

Quē maligni spūs p̄gentes & subtili⁹ intuētes crucis mysterio signatū viderūt: mirantesq; dixerūt. Ne ve: vas vas eum & signatū. Quibus hoc renūciātibus cuncta illa magisterignozum spirituum turba disparuit: iudeus vero qui hec

Cōgregatio seu concio de monum.

Spūs malignus inter ceteros palmā nactus.

Dictū dyabolozum de iudeo signato cruce,

f. i.

Dialogi beati Gregorij.

viderat illico surrexit: atq; ad episcopum sub festinatione peruenit quem in ecclesia sua reperiens seorsum tulit: qua tētatōe vigeret inq̄siuit. Cui cōfiteri ep̄us tētatōem suā verecundatus noluit. Cum vero ille diceret q̄ in illa tali dei famula prauī amoris oculos inieciſſet: atq; adhuc ep̄iscopus negaret: adiunxit dicens. Quare neſas q̄ inquiris: q; ad hoc vsq; vespere hesternō die perductus es: vt posteriora illi⁹ alapa ferires. Ad que nimirū h̄ba deprehēsum se ep̄iscopus intuens humiliter confessus est quod p̄u⁹ pertinaciter negauit. Cuius ruine ⁊ verēſudie idē iudens consulens qualiter hoc cognouisset. Vel que in cōuētū mas lignorum spirituum de eo audiuisset indicauit. Quod ille agnoscēs se ad terram p̄tinus in orationem dedit. Morq; de suo habitaculo nō solum eādē dei famulam: sed omnem quoq; feminam que in eius illic obsequio habitabat expulit. In eodem vero templo apollinis beati andree apostoli repente oratorium fecit: atq; omni illa tētatōe carnis funditus caruit. Iudeum vero cuius visione: atq; increpatione saluatus est: ad eternam salutē traxit. Nam sacramentis fidei imbutum: atq; aqua baptismatis emundatum: ad sancte ecclesie gremium perduxit. Sicq; factū est vt hebreus idē dū salutē aliene consulit perueniret ad suā: vt omnipotens deus inde alterū ad bonā vitā p̄duceret: vñ in bona vita alterum custodisset.

Andreas ep̄iscopus abdicat mulieres a se.

Jude⁹ baptisatur.

Res hec gesta quam audiui ⁊ metum mihi p̄ebet: ⁊ spem. Gregorius.

Nota.

Utq; sic oportet ⁊ de dei nos semp̄ miseratione cōfidere: ⁊ de nostra infirmitate formidare. Ecce enim paradisi cedrū p̄cussā audiuim⁹ ⁊ nō euulsā: q̄ten⁹ infirmis nob⁹ ⁊ de ei⁹ cōcussōe nascat timor: ⁊ de ei⁹ stabilitate fiducia.

Capitulum. viij. De constantino.

Ustantino a quine ciuitatis ep̄iscopo. Ir quoq; venerabilis vite Constantinus a quine ciuitatis ep̄s fuit: q̄ nuper predecessoris mei tempore b̄tē memorie iohannis pape defunctus est. hūc p̄phetie habuisse sp̄m multi te

Libertus tertius. Fo. xli.

stant: q̄ eū familiariter scire potuerūt. Cuius inter multa
hoc dixerūt religiosi veracesq; viri q̄ p̄ntes fuerunt: qđ in
die obitus sui cū a circūstāribus ciuib⁹: vtpote discessurus
pater tam amabilis amarissime plāgeret: eū flendo requi-
sierūt dicentes. Quē post te patrē habebim⁹? Quib⁹ ip̄e p̄
p̄phetie spiritū r̄ndit dices. post cōstātū milionem: post
milione: fuluonē: o tu aqua ⁊ hoc habes. Quibus p̄phetie
p̄bis edītis: vite spiritū exallauit extremū. Quo defuncto
eius ecclie pastoralē suscepit curā andreas diaconus illius
q̄ quōdā in stabulis itinerū cursus seruabat equoz. atq; illo
ex hac vita subducto: ad episcopat⁹ ordinē iouin⁹ accersit⁹
est: q̄ in eadē ciuitate fullo fuerat. Quo adhuc sup̄stite ita
cūci inhabitatores ciuitatis illius barbaroz gladijs ⁊ pes-
tilentie immanitate vastati sunt: vt post mortē illius ne quis
epus fuerit: nec quibus fieret iuentri potuisset. Sic itaq; cō-
plera est viri dei sententia: quaten⁹ post decessum duoz se-
lequetū ei⁹ ecclie pastorē minime haberet.

Constantinus
spiritū p̄phe-
tie habuit.

Constātū r̄n
sum in eius
obitu.

Capitulū. ix. De frigidia: no lumentis ciuitatis episcopo.

Sed neq; hoc sileā qđ narrāte viro venerabili
venantio lumentis ep̄o me ambiduum contigit
agnouisse. Lucane nāq; ecclie sibi metē pp̄in-
que fuisse mire p̄tutis virū frigidianū noie
narravit ep̄m: cui⁹ hoc opinatissimū ac cūctis
habitantibus testat̄ memorari miraculū: quod anseris flu-
uius qui iuxta illi⁹ vrbis muros influebat: sepe fundatione
facta cursus sui alueum egressus p̄ agros diffandi cōsue-
rat: ⁊ q̄cūq; sata ⁊ plantata reppererat euertebat. Cūq;
hoc crebro fieret: ⁊ magna eiusdē loci incolas necessitas vt
serer: dato studio operis eū per loca alijs deuiare conati
sunt. Sed q̄uis dinti⁹ laboratū fuisset: a pp̄rio alueo desce-
cti nō potuit. Tūc vir dñi frigidian⁹ rastū sibi puulū fecit:
ad alueū fluminis accessit: ⁊ solus oroni incubuit: atq; eidē
flumini precipiēs vt sequeret per loca queq; vt ei visa sunt
rastrum per terram traxit. Quem relicto alueo pp̄prio to-
ta fluminis aqua secuta est: vt funditus locum consueti
f. ij.

frigidianus
ep̄s flumini
ozariōe sua a
pp̄rio alueo
diuertit.

Dialogi beati Gregorij.

curfus desereret: ⁊ ibi sibi alueum vbi facto p̄ terrā rastro
vir dñi signū fecerat vendicaret: ⁊ queq; essent alimentis
hoim p̄ futura: sata vel plantata vltra non lederet.

Capitulum. x. De sabino episcopo placentino.

Huius quoq; venerabilis viri venētij epi aliud
miraculū relatiōe cognouit: qđ in placētina vr-
be phibet gestū: qđ vir dei veracissim⁹ iohan-
nes in hac modo romana ciuitate locū p̄fecto-
riū seruans: qđ in eadē placētina vrbe est ortus

⁊ nutritus: ita vt ep̄us memorat: quia gestū fuerit attestat.
In ea nāq; ciuitate sabinū noie fuisse asserunt mire ⁊ tatis
ep̄m Cui dum die quadam suus diaconus nunciasset: qđ
⁊ nutritus: ita vt ep̄us memorat: quia gestū fuerit attestat.
In ea nāq; ciuitate sabinū noie fuisse asserunt mire ⁊ tatis
ep̄m Cui dum die quadam suus diaconus nunciasset: qđ
set: toraq; ill'c loca nutritiōis seminib⁹ ⁊ futura: aqua eius-
dem fluminis teneret. Venerabilis vite sabin⁹ ep̄s r̄ndit di-
cens. Vade ⁊ dic ei. Mandat tibi ep̄s vt te cōpescas: ⁊ ad
ppriū alueū redeas. Qđ dyacon⁹ ei⁹ audiēs desperit ⁊ irri-
sit. Tūc vir dei accersito notario dictauit dicens. Sabinus
dñi iesu xp̄i seru⁹ cōmonitiōnū pado. Precipio tibi in noie
iesu xp̄i dñi nr̄i vt de alueo tuo i locis istis vltari⁹ nō ex eas
nec terras eccl' e ledere p̄sumas. Atq; eidē notario subiun-
xit dicēs. Vade hoc scribe: ⁊ in aquā eiusdē fluminis p̄uce.
Quo facto: facti viri p̄ceptū suscipiēs: statim se a terris ecclie
sic aq; cōp̄scuit: atq; ad ppriū alueū reuerſa: exire vltari⁹
in loci eadē nō p̄sumpsit. Qua in re petre qđ aliud qđ in
obediētū hoim duricia cōfundit: qñ in ⁊ tute iesu ⁊ elemen-
tū irrat: onabile sancti viri p̄ceptis obediuit.

Capitulū. xi. De cerbonio populoni episcopo.

Uir qđq; vite venerabilis Cerboni⁹ populoni
ep̄s magnā dieb⁹ n̄is sc̄itatis sue p̄bationē
dedit. Nā cū hospitalitatis studio valde ees-
itēt⁹ die qđā trāseūtes milites hospitio susce-
pit: qđ gothis supueniētib⁹ abscondit: eosq;

Sabinū man-
dato pad⁹ in-
undans ⁊ a
suū alueū se
se retraxit.

Nota.

Libertertius. Fo. xliij.

vita ab illoꝝ neq̄tia abscōdēdo seruauit. Quō dū gothoꝝ re
gi phido totile nūciatū fuisset: crudelitatis inanisūne vefa
nta succēssa: huc ad locū q̄ oct. mo hui⁹ vrbis milia: ro me
rulis bē: vbi tūc ipse cū exercitu sedebat iussit duci: eū p̄ in
spectaculo ppli vris ad deuorandū p̄ici. Cūq; idē rex p̄si
dus in ipso quoq; spectaculo p̄sedisset ad inspiciendū mortē
epi: magna ppli turba p̄fluxit. Tūc ep̄s deductus in medio
est: atq; ad ei⁹ mortē inhumanissim⁹ vris exquisit⁹: qui dū
hūana mēbra crudeliter carperet seui vris aim satia ret.
Dimissus itaq; vris ex cauea est: q̄ accessus r̄ cōcitus ep̄m
petit: s; subito sua ferocitate oblit⁹ deflexa ceruice: submis
sissimē humiliter capite: lambere ep̄i pedes cepit: vt patēter
oibus daret̄ intelligi: q; erga illū virū dei r̄ ferma corda es
sent hoim: r̄ quasi hūmana bestiarū. Tūc ppli q̄ ad specta
culū venerat mortis: magno clamore vris est in admiratio
nem venerationis. Tūc ad eius reuerentiam colendā rex
ipse p̄morus est. Quippe cū quo superno iudicio actū erat:
vt qui deū sequi prius in custodiēda vita ep̄i noluit. saltem
ad mansuetudine bestie sequerēt. Cui rei hi qui tūc p̄ntes
fuerūt: adhuc nōnulli supsunt eāq; cūz omni illic populo se
vidisse testant̄. De quo etiā viro aliud quoq; miraculum ve
niantio lunensi ep̄o narrante cognoui. In ea nāq; populoz
nij ecclesis cui p̄cerat sepulchrum sibi preparauit. Sed cū
longobardozū gens in italiā veniēs cūtra vastasset ad hel
bā insulam recessit. Qui ingruēte egritudine ad mortē ve
niens clericis suis sibiq; obsequenti⁹ precepit dicens. In
sepulchro meo quod mihi preparauit populonū me ponite.
Cui illi cum dicerent. Corpus tuū illuc qualiter reducere
possimus: quia a longobardis teneri loca eadem et vbiq;
eos illic discurrere scimus. Ipse r̄ndit. Reducite me securi:
nolite metuere: sed festine sepelire me curate: mort⁹ vt se
pultum fuerit corpus meū: ex eodem loco sub omni festina
tione recedite. Defuncti igit̄ corpus imposuerūt naui. Cū
q; populonū tenderent: collectis in aere nubib; immensa
nimia pluuia erupit. Sed vt patefceret oibus cuius viri cor
pus nauis illa portaret per illud maris spa: i. in q̄ ab hel
bā insula vsq; populonū. xii. miliaribus distat: circa vtra
q; nauis latera p̄cellose valde pluuia descendit: r̄ in nauē
f. iij.

Totila rex
carb. mūvris
d. lamandum
exposuit.

T. sus pedes
epi lambebat

In nauim nō
pluit i qua cor
pus carbonij
vehēbatur.

Dialogi beati Gregorij.

eadem vna pluuie gutta nō cecidit. Peruenerunt itaq; ad locū clericū: & sepulture tradidit corpus sacerdotis sui: cuius p̄cepta seruātes ad nauem sub festinatione reuersi sunt. Quā mox vt intrare potuerūt: in eundē locū vbi vir dñi sepult⁹ fuerat: lō gobardoz dux crudelissim⁹ gūmar aduenit. Ex cui⁹ aduētū vix dei habuisse sp̄m. pythetie claruit: q; m̄stros suos a sepulture loco sub festinatione discedere p̄cepit.

Capitulum. xij. De Fulgē

tio nutriculano episcopo. Gregorius.

Hoc vero qđ diuisa pluuia factū narraui miraculum etiā in alteri⁹ ep̄i veneratione mōstratū est. Nam quidā clericus senex qui adhuc superest: eidē rei p̄stō se fuisse testat dicens: Fulgētius ep̄s qui vtri colensī ecclesie p̄erat

Fulgētius ep̄s regi Totile renis misit.

regē crudelissimū Totilā infestū oimodo habebat. Cūq; ad eadē partes cū exercitu p̄pinquasset: cure fuit ep̄o per clericos suos renis ei transmittere: eiusq; furoris insanā si posset muneribus mitigare. Que ille vt vidit. p̄tin⁹ spernit atq; irat⁹ suis oibus iussit: vt eundē ep̄m sub omni asperitate p̄stringerēt: eliq; ei⁹ examini seruarēt. Quē dū feroceperunt: in loco stare p̄ceperūt: ei⁹ in terra circulū designauerūt: extra quē pedē tēdere nullo mō auderet. Cūq; vir deus in sole nimio estuaret: ab eisdē gothis circumdatus: et designatiōe circuli inclusus: repēte choruscationes & tonitrua: tāta vis pluuie erupit: vt hi q̄ custodiendū acceperāt: immitatē pluuie ferre nō possent. Et dū magna nimis inundatio fieret: inter eandē designationē circuli in quā vir dñi fulgētius stetit: necyns qđ pluuie gutta descēdit. Quō dū regi crudelissimo nūciatū esset: illa mēs effera ad magnā ei⁹ reuerentiā h̄sa est cui⁹ penā prius insatiabili furore scribebat. Sic ops deus circa elatas carnaliū mētes potentie sue miracula p̄ despectos operatur: vt qui supbe cōtra p̄cepta veritatis se elenāt: eorum ceruicem h̄itas per humiles p̄m

Intra circulū Fulgentij nō pluuit.

Capitulū. xij. De Hercu

lano perusino episcopo.

Liber tertius. Fo. xliij

Duper quoq; florid⁹ venerabilis vite eps nar-
rauit quoddam memorabile valde miraculum
dicēs. Vir sanctissim⁹ herculan⁹ nutritor me-
us perusine ciuitatis eps fuit: ex querfatione
monasterij ad sacerdotalis ordinis gra⁹. Des-
duct⁹ Totile a⁹ fid⁹ regis t⁹lib⁹ eandē v⁹bē annis. vij. cō-
tinuis gothoz exercit⁹ obsedit: ex qua multi ciuiū fugerūt
q̄ famis periculū ferre nō poterāt. Anno vero. vij. nondum
finito obsessam v⁹bē gothoz exercit⁹ intrauit. Tūc comes
q̄ eidē exercitui herat ad regē Totilā nūcios misit exquis-
rēs qd̄ de epovei poplo fieri iuberet. Cui ille p̄cepit dicēs.
Epo prius a vertice capitis vsq; ad calcaneū corrigiā tolle: &
tunc caput eius amputa: oēm vero populū q̄ illic inuentis
est: gladio extingue. Tūc idē comes venerabilē v⁹ix her-
culanū ep̄m sup v⁹bis murū deductū: capite truncauit: eius
q̄ cutē iam mortuū a vertice vsq; ad calcaneū incidit: vt ex
ei⁹ corpe corrigiā sublata videret. Morq; corp⁹ illi⁹ extra
murū piecit: Tunc quidā humanitatis pietate cōpulsū ab-
scissum caput ceruici apponētes cū vno paruulo infante q̄
illic extinct⁹ inuent⁹ ē iuxta murū corp⁹ epi sepulture tradi-
derūt. Cūq; post eadē cedē die. xl. rex totila iussisset vt ci-
ues v⁹bis illi⁹ q̄ quolz disp̄si essent ad eā sine aliqua trepis-
datione remearēt: hi q̄ pu⁹ fugerant v⁹uēdi licentia acce-
pta reuersi sunt. Sed cui⁹ vite eoz eps cognit⁹ fuerat: me-
mores vbi sepultū esset corpus illi⁹ quesierūt: vt hoc iuxta
honorē debitū in ecclia beati petri apli humaret. Cūq; itū
esset ad sepulchrū effossa terrā inuenerūt corpus pueri ps-
riter humati: vt pote iam die. xl. tabe corruptū & vermib⁹
plenu: corpus vero epi ac si die eodē esset sepultum. Et qd̄
est adhuc miratione venerandū: cuiā caput eius vnitū fue-
rat corpori ac si nequaq; fuisset abscissum: sic videlicet vt
nulla vestigia sectionis apparerent. Cumq; hoc & in terga
verterent exquirentes si quod signum vel de alia monstra
ri incisione potuisset: ita sanuz atq; intemera tum omne cor-
pus inuentum est ac si nulla hoc incūio ferri tetigisset.

Petrus.

Quis non obstupescat talia signa mortuoz que sunt
pro exercitatione viuentium.

Crudele edi-
ctū in hercu-
lanū ep̄m

herculani
caput corpo-
ri post mortē
miraculose
reunitum.

Dialogi beati Gregorij.
Capitulū. xiiij. De Isaac
seruo dei. Gregorius.

Dicitur quod gothorum temporibus fuit iuxta spoletana urbem vir vite venerabilis Isaac nomine. qui ad extrema pene gothorum tempora puenit quem nostrum multi nouerunt: et maxime sacra uirgo gregoria. qui nunc in hac romana urbe iuxta ecclesiam beate marie uirginis habitat. Que dum adulescentie sue tempore constituta iam nuptis in ecclesia fugisset: et sanctimonialis uite conuersionem quereret: ab eodem uiro defensa: ad eum desiderabat habitum domino protegente perducta est. Que quia sponsum fugit in terra: habere sponsum meruit in celo. Multa autem de eodem uiro narrate uenerabili patre eleutherio agnouit: qui et hunc familiariter nouerat: et eius uobis uita hodie prebebat. hic itaque uenerabilis Isaac ortus ex italia non fuit: sed ea illius narratio miracula que conuersatus in italia fecit. Cum primum de syrie partibus ad spoletanam urbem uenisset: ingressus ecclesia a custodibus petiit ut sibi quantum uellent licentia concederetur orandi: eiusque horis secretioribus egredi non uiderent. Quamquam ad orandum stetit: diemque totum pergit in oratione: cui sequentem continuauit ac noctem. Secundo etiam die cum nocte subsequenti indefessus precibus perstritit: diem quoque tertium in oratione consumxit. Cumque hoc unum ex custodibus superbie spiritu inflatus cerneret: unde phicere debuit: inde ad defectus diana peruenit. Nam hunc simulatorum dicebat: et uerbo rustico cepit: unpostero clamare qui se tribus diebus et noctibus orare ante oculos hominum demonstraret. Qui protinus currens uirum dei alapa percussit: ut quasi religiose uite simulator de ecclesia cum contumelia exiret. Sed hunc repente ultor spiritus inualuit: et ad uiri dei uestigia strauit: ac per os illius clamare cepit. Isaac me eicit: Isaac me eicit. Uir quippe peregrinus quo censeret nomine sciebat: sed eius nomen ille spiritus perdidit: qui se ab illo posse eici clamauit. Adorantem super uerum corpus uiri dei incubuit: malignus spiritus qui eum inuaserat abscessit: in tota urbe tunc statim quod in ecclesia factum fuisset innotuit. Currere uiri et femine

Gregoria sanctimonialis effecta.

Isaac tribus diebus noctibus ualque continue orauit.

Isaac eiecit dyabolus ab offeso.

Liber tertius Fo. xliij.

nobiles atq; ignobiles pariter ceperunt: certatimq; euz in
suis rapere domibus conabāt: alij ad struendū monaste-
riū p̄dīa: alij pecunias: alij subsidia queq; poterant offer-
re viro dei suppliciter volebāt. Sed seru⁹ omnipotētis dñi ho-
rum nihil accipiens: egressus urbem non longe desertū lo-
cum repperit: ibiq; sibi humile habitaculum cōstruxit. Ad
quem dū multi pergūt exemplo illius eterne vite accendi
desiderio ceperūt: atq; sub eius magisterio in omnipotentis
se dñi seruitiū dederūt. Cūq; eū crebro discipuli humiliter
admonerent: vt p̄ vsu monasterij possessiones q̄ offeraban-
tur acciperet: ille sollicitus sue paup̄tatis custos fortē sentē-
tiam tenebat: dicēs Monach⁹ qui i terra possessiones que-
rit monachus non est. Sic qui p̄pe metuebat paup̄tatis sue
securitatē perdere: sicut avari diuites solēt perituras diuisi-
as custodire. Ibi itaq; p̄phetie spiritum magnisq; mira-
culis cunctis longe lateq; habitantibus vita eius incla-
ruit. Nam die quadam ad vesperum in horto monasterij se-
dit iactari ferramenta que vsitato nos nomine vāgas vo-
camus. Dicit itaq; discipulis suis. Tot vāgas in horto p̄-
cipite citius redite. Nocte vero eadē dum ex mote cū fra-
tribus ad exhibendas laudes domino surrexisset: precepit
dicens. Ite ⁊ operariis nostris pulmentū coquite: vt mane
primo paratū sit. factum autem mane fecit deferri pulmē-
tum quod parari iusserat: atq; horum cū fratribus ingre-
sus quot vāgas iactari preceperat: tot in eo laborātes ope-
rarios inuenit. Ingressi quippe fures fuerant: sed mutata
mente per spiritum apprehenderunt vāgas quas inuenie-
runt: et ab ea hora qua ingressi sunt quousq; vir domini ad
eos veniret: cuncti horti illius spacia que inculta fuerāt co-
luerunt. Quibus vir domini mox vt ingressus est ait. Sau-
dete fratres: multum laborastis: iam quiescite. Quibus dī-
co alimenta que detulerat prebuit: eosq; vob̄ tantū laboris
fatigationem refecit. Sufficenter autē refectis ait. Nolite
malum facere quotiēs de horto aliquid vultis: ad horti adī-
tum venite: tranquille petite: cū benedictione percipite: et
a furti prauitate cessate. Quos statim collectis holeribus
onustari fecit. Actumq; est vt qui ad hortum nocitari vene-
rāt: cū laboris sui premio ⁊ repleti ab eo: ⁊ innocui redirēt.

Nota

Fures versi
sūt i oparios.

Dialogi beati Gregorij.

Isaac fraude
pegrinorū in
spū agnouit.

Isaac & spiritu
furtum vidit.

ALio quoq; tempore accesserunt ad eū peregrini quidam misericordiam postulantes: scillis panis obituā ut vr̄ pene nudi viderentur. Cūq; ab eo vestimenta peterent: eorū verba vir dñi tacitus audiuit: qui vnū ex discipulis suis p̄tinus silenter vocauit: eiq; precepit dicens. Uade atq; in illa silua in loco tali caua arborē require: & vestimenta q̄ in ea inueneris defer. Cūq; discipulus abisset: arborē licet iussus fuerat requirere: vestimenta repperit: & laetenter detulit magistro. Que vir dei suscipiens peregrinos nudis atq; p̄tentibus ostendit & prebuit dicens. Venite q̄ nudi estis: ecce tollite & vestite vos. hec illi inuentens recognouerunt que posuerant: magnoq; pudore cōsternati sunt et qui fraudulenter vestimēta querebant aliena: confusi receperunt sua.

ALio quoq; tempore quidā se eius orationib; cōmendans: sportas duas plenas alimentis ei per puerū transmisit: quarum vnā idem puer surripuit: atq; in itinere abscondit. Vnā vero ad dei hominem detulit: & petitio nē illi q̄ se ei per remū cōmendauerat enarrauit. Quē vir dñi benigne suscipiens: eundē puerū admonuit dicens. Stans agum: sed vide sportā qua in itinere posuisti: ne incantus tangere presumas: quia in eam serpens ingressus est. Esto ergo sollicitus ne si tollere incantū volueris: a serpente feriaris. Quibus verbis puer valde cōfusus: exultauit quod dē quod euasit mortē: sed tristis ad modicū factus est: qz p̄uis salubrē penā euaserit: tñ pertulit verecūdiam suā. Qui reuersus ad sportā caute ac sollicitè attendit: sed eā iam si cut vir dei predixerat serpens tenebat. Hic itaq; cū virtute abstinentie cōtemptu rerū transeuntium pphetie spiritu: orationis intēctione esset incōparabiliter peditus: vnū erat qd̄ in eo reprehensibile esse videbat: qz nōnunq; tanta ei leticia inerat: vt illis tot virtutibus nisi sciretur esse plenus nullo modo crederetur.

Petrus.

Queso te: quidnam hoc esse dicimus: sponte sibi leticie frena laxabat: in tot virtutib; pollens aliquando ad presens gaudium etiam renstens eius animus trahēbatur?

Gregorius.

Libertus tertius. Fo. rlv.

Magna est petre omnipotētis dei dispensatio: et ple
rūq; cōtingit vt quib; maiora bona prestat: quedā *Nota*
minora nō tribuat: vt semp eorū animus habeat vn
de se reprehendat: quatenus dū appetunt perfecti esse et
non possunt: et laborant in hoc quod non acceperunt: nec ta
mē elaborando preualent: ne in his que accepta habent se
minime extollant: sed discant quia ex semetipsis maiora bo
na nō habent qui in semetipsis vincere parua vicia atq; ex
rema nō possunt. hinc est em̄ q; p̄ducto dñs ad terram re
promissionis populo: cūctos fortes atq; prepotētes aduer
sarios eius extingūēs philisteos: atq; cananeos reserua
uit: vt sicut scriptum est. In eis experietur israel: quia nōnū
q; (vt dictum est) ieiis etiā quibus magna dona tribuit: par
tē quedā reprehensibilia relinquit: vt semp habeant contra
quod bellum gerant: et deuictis magnis hostibus in entem
nō erigant quando eos adhuc aduersarij etiā minimis fa
tigant. fit itaq; vt miro modo vna eademq; mens et virtu
te polleat: et ex infirmitate laceat: quatenus et ex parte cō
structa sit: et ex parte se conspiciat esse destructam: vt per
bonū quod querit et habere non valet illud seruet humili
ter quod habet. Sed quid mirū quod hoc de homine dicit
ter quando illa superna regio in ciuibus suis ex parte dā
mus quando illa superna regio in ciuibus suis ex parte dā
na pertulit: et ex parte fortiter stetit: vt electi angelorū spi
ritus dum alios per superbiam cecidisse cōspicerēt: ipsi tā
to robustius: quāto humilius starent. Illi ergo regiōis sue
etiā detrimento profecerunt: que ad eternitatis statum
ex parte sue destructionis est solidius instructa. Sic ergo et
in vnaquaq; anima agitur: vt in humilitatis custodia ali
quando ad lucra maxima ex minimo damno seruetur.

Petrus.

Placet quod dicitis.

Capitulum. xv. De Euthi

cio et florentio seruis dei.

Gregorius.

Magis hoc sileam quod ex regione eadem vene
rabilis viri Sanctuli presbiteri narratione co
gnoui: de cuius verbis ipse non dubitas: quia
eius vitam: fidemq; minime ignoras.

Judic. 3. b.

Damna par
ua quandoq;
magni lucri
causa fiunt

Dialogi beati Gregorij.

Eodem quoque tempore in Ur sine partibus prouintie duo viri in vita atque habitu sancte conuersationis habitabant: quorum vnus Euthitius: alter vero florentius dicebatur. Sed idem Euthitius in spiritali zelo atque in seruore virtutis se exercuerat: multorumque animas ad deum perducere exhortando satagebat. florentius vero simplicitatis atque orationi deditam ducebat vitam. Non longe autem erat

Euthitius monasterii rex

monasterii quod rectoris sui morte erat destitutus ex quo sibi monachi eundem Euthitium preesse voluerunt. Qui eorum precibus acquiescens multis annis monasterium rexit: discipulorumque animas in studio sancte conuersationis exercuit: ac ne oratorium in quo prius habitauerat solum remanere potuisset: illic venerabile virum florentium reliquit. In quo dum solus habitaret: die quadam sese in orationem dedit: atque ab omnipotenti domino petiit: vt ei illic ad habitandum aliquod solatium donare dignaretur. Qui mox vt impleuit orationem: oratorium ingressus ante fores visum repperit stantem: qui dum ad terram caput depimeret: nihilque feritatis in suis motibus demonstraret: aperte dabat intelligi: quod ad viri dei obsequium venisset: quod vir quoque domini primum agnouit. Et quis in eadem cella quattuor vel quinque pecudes: remanserant quibus omnino deerat qui pasceret et custodiret: eidemque visio precepit dicens. Uade atque oves has ad pastum eijce. Ad horam vero sextam reuertere

Urus pastor ouium effectus est.

Cepit itaque hoc indefinenter agere: iniungebat visio cura pastoris: et quas manducare consueuerat pascebat oves bestia ieiuna. Cum vir domini ieiunare volebat: ad nonam preciebat visio eadem hora cum ouibus reuerti: cum vero noluisse: ad sextam. In omnibus itaque mandatis viri dei obtemperabat visus: vt neque ad sextam iussus redire veniret ad nonam: neque ad nonam iussus redire veniret ad sextam. Cumque diu hoc ageretur: cepit in loco eodem tante virtutis fama longe lateque crescere. Sed quia antiquus hostis inuidiam rapit ad penam. Quattuor viri ex discipulis venerabilis Euthitii vehementer inuidetes quod eorum magister si gna non faceret: et is qui solus ab eo relictus fuerat tanto hoc miraculo clarius appareret: eundem visum inuidiantes occide-

Diabolus bonis inuidos subornat.

Liber tertius. Fo. xlvi.

rit. Cuius hora qua iussus fuerat non rediret: vir dei florētius suspicatus est eum rediturum: & vsq; ad horam vesperam expectās: affligi cepitq; idem quē ex simplicitate multa fratrem vocare consueuerat: visus minime reuertetur. Die vero altera perrexit ad agrum: visum pariter oues questurus: quem occisum reperit. Sed sollicite inquirens: citius a cubus fuerat occisus inuenit. Tūc sese in lamentum dedit: fratrum maliciam magisq; vili mortem deplorans. Quem venerandus vir Euthicus ad se deductū consolari studuit: sed idem vir dñi coram eo doloris magni stimulis accensus imprecatus est dicēs. Spero in omnipotenti deo quia in hac vite ante oculos omnium ex sua malicia vindictam recipiant: qui nihil se ledentem visum meū occiderunt. Cuius vocem protinus ultio diuina secuta est. Nam quattuor monachi qui visum occiderant statim elephantico morbo percussi sunt: vt mēbris putrescētib; interiret. Quō factū vir dei florētius vehemēter expauit: seq; ita fratrib; maledixisse pertinuit. Omni em vite sue tempore flebat: quia exauditus fuerat se crudelem: se in eorum morte clamauit homicidam. Quod idcirco omnipotentem dominum secuisse credimus: ne vir mire simplicitatis quantolibet dolore commotus intorquere vltra presumeret iaculum maledictionis.

Petrus.

Quidnam valde graue esse credimus si fortasse cuiuslibet exagitat iracundia maledicamus.

Gregorius.

De hoc peccato cur me percunctaris an graue sit: cum Paulus dicat. Neq; malidici regnum dei possidebunt: Pensa itaq; q̄ grauis culpa est que separat a regno celestis vite.

1. Cor. vi.

Quid si homo non fortasse ex malicia: sed ex lingue incuria maledictionis verbum iaculatur in proximum.

Gregorius.

Sapud districtū iudicem petre ociosus sermo reprehenditur: quanto magis & noxius. Pensa ergo quantum sit damnabilis quia malicia nō vacat. si & ille sermo penalis est qui a bonitate vtilitatis vacat.

Petrus.

Euthicus visum fratrem vocabat.

Elephanticus morbus.

Dialogi beati Gregorij.

Assentio.

Gregorius.

Florētī⁹ orā-
do serpentes
expulit.

Aues serpen-
tes extulit.

Quid virtutis: quid fuisse meriti dicimus: quod eius oratione tantum factus est deus proximus? Gregorius.

Ociofa non
sunt loquēda

Esaie. vi.
Ibidem.

Idem vir dei egit aliud: quod silere non debeo. Cum enim magna eius opinio longe lateque crebresceret: quidam dyaconus longe positus ad eum pergere studuit: ut eius se orationibus commendaret. Qui ad eius cellulam veniens omnem locum per circuitum inuenit innumeris serpentibus plenum. Cumque vehementer expauesceret clamauit dicens. Serue dei ora. Erat autem tunc mira serenitas. Egredius vero florentius: ad celum oculos et palmas tendit: ut illam pestem sicut scire dominus auferret. Ad cuius vocem subito celum intonuit: atque idem tonitruus omnes illos qui eundem locum occupauerunt serpentes interemit. Quos cum vir dei florentius interemptos aspiceret dixit. Ecce illos occidisti domine: quis eos hinc leuabit? Voxque ad eius vocem tante aues venerunt: quanti serpentes occisi fuerant: que asportantes singulos et longius proicientes: locum habitationis illius mundum a serpentibus omnimodo reddiderunt.

Petrus.

Quid virtutis: quid fuisse meriti dicimus: quod eius oratione tantum factus est deus proximus? Gregorius.

A pud omnipotentis dei singularem mundiciam atque eius simplicem naturam multum petre humani cordis mundicia atque simplicitas valet. Hoc ipsum namque quod eius famuli a terrenis actionibus segregati ociosa loqui nesciunt: et mentem per verba spargere: atque inquinare deuitant: auctoris sui pro ceteris exauditionem impetrant. Cui in quantum est possibile ipsa puritate ac simplicitate conversationis quasi ex quadam iam similitudine concordant. Nos autem turbis popularibus admixti dum frequenter ociosa: nonnunquam vero etiam (quod est grauius) noxi a loqui mur: os nostrum omnipotenti deo tanto longinquum sit quato huic mundo primum. Multum quippe deorsum dicimur: dum locutione continua secularibus admiscemur. Quod bene Esaias postquam regem dominum exercituum vidit: in semetipso reprehendit: et penituit dicens. Ne mihi quia tacui: quod ego vir pollutus labijs sum. Qui cur polluta labijs haberet ostendit cum subiunxit. In medio populi pollutus labijs ha-

Liber tertius. Fo. xlviij.

benis ego habito. Pollutionem namque labiorum habere se
doluisset: sed unde hanc contraxerit indicauit: cum in medio
populi polluta labia habetis se habitare perhibuit. Valde
enim difficile est ut lingua secularium mentem non inquinat
quam tangit: quia dum plerumque eis ad quedam loquenda
condescendimus: paulisper assueti hanc ipsam locutionem
que nobis indigna est: etiam delectabiliter tenemus: ut ex
ea iam redire non libeat: ad quam velut ex condescenditio-
ne deducti venimus inuiti. Sicque fit ut ab ociofis ad noxia
a leuioribus ad grauiora verba veniamus: et os nostrum ab
omnipotenti domino tanto iam minus exauditur in prece
quanto amplius inquinat stulta locutione: quia sicut scriptum
est. Qui auertit aurem suam ne audiat legem oratio sua
erit execrabilis. Quid ergo mirum si postulantes tarde a
domino audimur: qui precipientem dominum aut tarde aut nullomo-
do audimus? Et quid mirum florentius in prece sua ci-
tius est auditus qui in preceptis suis dominum citius audiuit?

Puer. xxviiij.

Petrus.

Nihil est quod respondere valeat aperte rationi.

Gregorius.

Euthycius vero qui predicti florentij in via domini socius
fuerat magis post mortem claruit in virtute signorum
Nam cum multa ciues vrbis illius de eo soleant narrare
miracula: illud tamen est precipuum quod usque ad hec longos
bardorum tempora opus deus per vestimentum illius assis-
due dignabatur operari. Nam quotiens pluuia decrat et
estu nimio terram longa siccitas exurebat collecti in vnum
ciues vrbis illius eius tunicam leuare atque in conspectu Euthycij tu-
nica elata
domini cum precibus offerre consueuerant. Cum qua dum
per agros pergerent exorantes repente pluuia tribuebat: aut pluuiam
tur: que plene terram satiare potuisset. Ex qua re patuit aut sole ad-
eius anima quid virtutis intus quid meriti haberet cuius ducebat.
fortis ostensa vestis iram conditoris auerteret.

Capitulū. xvi. De Marcio monacho de monte marsico.

Dialogi beati Gregorij.

Marcij miraculum.

Dyabolus in specie serpentis Marcium molestat.

Triennio peracto hostis victus est.

Marcus statuit nullam mulierem videre.

Aper quoque in parte Campanie vir valde venerabilis Marci nomine in monte marisco solitaria vita duxit: multisque annis in specu angustissimo inclusus fuit: quem multi ex nostris noverunt: eiusque actibus presentes extiterunt.

quo multa ipse et beate memorie papa pelagio predecessore meo: et alijs religiosissimis viris narrantibus agnoscimus. Cuius hoc miraculum primum fuit: quod mox ut se in predicationis montis foramine contulit: ex petra eadem que in semine ipsa concava angustum specum fecerat aque stilla prorupit: quod Marcus dei famulo in usu quotidiano sufficeret: nec plus adesse nec necessitati deesset. Qua in re ostendit omnipotens deus quamquam sui famuli curam gereret: cui vetusto miraculo positum in solitudine ex petre duricia ministraret. Sed antequam hostis humani generis inimicus eius virtutibus indignus: hinc visitata arte pellere ex eo specu moliret. Nam amicam sibi bestiam: serpentem scilicet ingressus: hunc ab eadem habitatione eicere facto terrore conatus est. Cuius prope etenim serpens in speluncam ventre cum solo: eosque ozante se ante illum sternere: et cum cubante pariter cubaret. Sed vir sanctus omnino imperterritus eius ora manuum vel pedem extendebat dicens. Si licentiam accepisti ut per vias: ego non prohibeo. Cumque hoc quotidie per triennium gereretur: die quadam antiquus hostis tanta hac eius fortitudine victus infremuit: seque per deverum montis latus in precipitium serpens dedit: omniaque arbusta loci illius ignis ex se exeunte concremavit. Qui in eo quod montis lateris omne combussit. cogente omnipotenti deo monstrare compulsus est: quante virtutis fuerat qui victus abscedebat. Perpende queso iste vir domini in quo montis vertice stetit: qui cum serpente per triennium iacuit securus? Petrus. Auditu paueo. Gregorius.

Ut iste venerabilis inclusionis sue tempore primo creverat ut ultra mulierem non videret: non quod aspici bas ferret: sed ex contemplata specie tentationis incurrere metuebat vitium. Quod quedam mulier audiens audacter ascendit montem: atque ad eius specum impudenter prorupit. At ille paulo longius intuens: et ventientis ad se mit-

Libertertius. Fo. xlviij.

liebua indumenta conspiciens sese in orationem dedit: in terram facie depressit: et eousq; pstratus iacuit: quo impudens mulier a fenestra cellulæ fatigata recederet. Que die eodem mox vt de monte descendit: vitam finuit: vt ex motu eius sententia dare intelligi: q; valde omnipotenti deo displicuit q; eius famulum ausu improbo contristauit.

Alio quoq; tēpore dū multi adhuc religiosa deuotio ne cōcurrerēt: atq; arcta esset semita que in deuero montis latere ad eius cellulā pperātes ducebat: puer paruulus incaute gradiens: ex eodem monte cecidit: et vsq; ad vallem coaruit: que sub monte eodē sita qū ex profundo conspicit. In loco quippe eodem tanta mons ipse altitudine excreuit: vt arbuta ingentia que ex eadem valle prodeunt: ex monte aspicientibus quasi fruteta esse videātur. Perturbati itaq; sunt cuncti qui veniebant: summāq; cura quesitū est sicubi corp⁹ elapsi pueri potuisset inueniri. Quis enim aliud nisi extinctum crederet: quis vel corpus ad terram integrum peruenisse suspicaretur: dum interpositis vbiq; scopulis in partibus discerpi potuisset? Sed requisit⁹ puer in valle iuet⁹ est: nō solū viu⁹: s; etiā incolumis. Tūc cūctis patenter innotuit q; ideo ledi nō potuit: q; hūc in casu suo marci ofo portauit: in specu vero illius magna de super rupes eminebat: que cum ex parte exigua monti videret affixa. marci celle pminens casum suū quotidie: et illius interitū ruitura minabat. Ad hūc Mascatus illustris vir Armentarij nepos cum magna rusticorum multitudine veniens: precabatur vt vir dei de specu eodem digna renir exire: quatenus ipse ruituram rupē ex monte potuisset euellere atq; in specu suo dei famulus iam securus habitaret. Cūq; hoc vir dei nequaquā acquiesceret: ei quod posset vt faceret precepit: et ipse in celle sue remotiori se parte contulit: si tamen moles rueret dubium non erat q; simul et specum destrueret: et marciū necaret. Itaq; dum ea que venerat multitudo conaretur si posset sine periculo viri dei ingens illud quod desuper incubuerat saxum leuare: runcis videntibus repente res valde admirabilis contingit: quia moles ipsa quam conabantur euellere subito ab eisdem laborantibus euulsa: ne spelunce marci tectum tan

Puer lapsus
in pfūda val-
le repert⁹ est
incolumis.

Rupes euul-
sa per saltum
miraculosum
lōgi⁹ cecidit.

Dialogi beati Gregorij.

geret saluum dedit: & quasi serui dei lesionem fugiens locum
cecidit. Quod ad iussu oipotētis dei angelico ministerio
actū intellexit: q̄ diuina p̄uidētia disponi oīa fideliter cre-
dit. Hic cum primū se in eundē montem contulit: necdum
clauso specu habitans: cathena sibi ferres pedem ligauit:
eāq; saxo ex parte altera affixit: ne ei vltra liceret. p̄gredi
q̄ cathena eiusdem quantitatis tendebat. Quod vir v̄t
venerabilis benedictus audiens (cuius superius memora-

Benedictus feci) ei per discipulū suum mandare curauit. Si seruis dei
cū a cathena liberauit.

es non teneat te cathena ferri: sed cathena xpi. Ad quam
vocem Marcus p̄tinus eundem cōpedem soluit: s; nunq̄
postmodū solutum tetendit pedem vltra locum qui hunc
uere ligatum cōsueuerat: atq; in tanto se spacio sine cathe-
na cohercuit: in quanto & antea ligatus mansit. Qui dū
se postmodū in eiusdem loci specu conclusisset: cepit etiam
discipulos habere qui ab eius specu seorsum habitātes: ad
vsum vite aquam de puteo haurire consueuerant. Sed funis
in quo ad hauriēdā aquā situla depēdebat crebro rum-
pebatur. Unde factum est vt eandem cathenam quam ex
pede suo vir domini soluerat eius discipuli peterent: eāq;
funi adiungerēt: atq; in illam situlam ligarēt. Ex quo iam
tempore contigit: vt idem funis tingeret aqua & nunq̄ rū-
peretur. Quia enim cathenam viri dei funis ille contigit:
ipse quoq; ad tolendam aquam ferri in se fortitudinem
traxit.

Benedicti fu-
nis ex cathe-
ne eius cōta-
ctu in ferrum
solidatur.

Petrus.

facta hec placent: quia mira sunt & multum recentia.

Capitulum. xvij. De mo-

nacho ex monte argentario qui mortuum suscitauit.

Gregorius.

Nostris modo temporibus quidam vir Quis-
dragesimus nomine Buxentine ecclesie subdia-
conus fuit: qui ouium suarum gregem pasce-
re in eiusdem Aurelie partibus solebat. Cuius
valde veracis viri narratione res mirae immo-
tuit q̄ secreto fuerant gesta. Is nāq; (vt predictimus) dum
gregis sui in aurelia curam gereret: in diebus eiusdem vi-

Liber tertius. Fo. xlii.

risit e monte qui Argentarius vocatur venerabilis vite
qui habitum monachi quem pretendebat specie: moribus
explebat. hic itaq; ad ecclesiam beati Petri apostoli prin-
cipis ab eodem monte Argentario annis singulis venire
cōsueverat: atq; ad hūc (quem predixi) Quadragesimum
subdiaconum (sicut ipse narravit) hospitalitatis gratia de-
clinabat. Quadam vero die dum eius hospitium (quod nō
longe ab ecclesia aberat) intrasset: cuiusdam pauperule
maritus iuxta defunctus est: quem ex more lotum vesti-
mentis indutum: & sabano constructu superuente vespe-
re sepelire non nequiverunt. Igitur iuxta defuncti corpus
vidua mulier sedit: que in magnis fletibus noctem ducēs,
continuis lamentorum vocibus satisfaciebat dolori. Cūq;
hoc diutius fieret: & flere mulier nullo modo cessaret: vir
dei qui receptus hospitio fuerat Quadragesimo subdyaco-
no compunctus ait. Dolori huius mulieris anima mea cōs-
paritur: rogo surge & oremus. Perrexerunt igitur vtriq;
ad viciniam ecclesiam: se se pariter in orationem dederūt.
Cūq; diutius orassent: complere Quadragesimum sub-
dyaconum seruus dei petijt. Qua completa ab altaris cre-
pide puluerem collegit: atq; cum eodem Quadragesi-
mo ad defuncti corpus accessit: seq; ibidem in orationem
dedit. Cūq; diutius orasset: non iam sicut prius fecerat ora-
tionem complere cum subdiacono voluit: sed ipse benedi-
ctionem dedit: statimq; surrexit. Et quia manu dextera
puluerem gestabat: sinistra pallium quo facies defuncti ve-
labatur: abstulit. Quod cum mulier fieri cerneret: contra-
dicere vehementer cepit: & mirari quid vellet facere. Ab-
lato itaq; pallio dum de eo: quem collegerat puluerem de-
functi faciem fricauit. Cūq; diutius fricaret: recepit an-
mam: obstitauit: oculos aperuit: seseq; eleuans resedit: qđ
erga se ageret miratus est: ac si de grauissimo somno fuis-
set excitatus. Quod cum mulier lamentis fatigata conspi-
ceret: cepit ex gaudio magis flere: & voces amplius edere
Quam vir domini modesta prohibitione cōpescuit: dicens.
Tace! tace sed si quis te requisierit qualiter factum sit:
hoc solummodo dic: quia dñs Iesus xp̄us opera sua fecit.
Dixit hoc: atq; ab eius hospitio exiit: Quadragesimum

Quadragesimus subdyaconus.

Utr qđā monachus cum Quadragesimo mortuum resuscitauit.

Dialogi beati Gregorij.

subdiaconi primus reliquit: et in loco eodem ultra non comparuit.
Temporale namque honorem fugiens: egit ut ab his quibus visus in
tanta virtute fuerat: nusquam iam in hac vita videret. Petrus.

Quid alii sentiant ignoro. Ego autem pre ceteris miraculis
hoc potius existimo esse miraculum: quod ad vitam mortui
redierit: eorumque anime ad carnem ex occulto reuocantur. Gregorius.

Nota bene.

Si visibilia attendimus: ita necesse est ut credamus. Si
vero invisibilia perscrutemur: nimirum constat: quod maius est mi-
raculum predicatiois verbo: atque orationis solatio peccatore conuertere
quam carne mortuum suscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum
mortality: in illa vero anima in eternum victura. Cum enim proponat
duos: in quo horum existimas maius fore facturum virtute mira-
culum? Lazarum quippe quem iam fideliter credimus fuisse: carne dominus
suscitauit. Saulum vero resuscitauit in mente. Equidem post re-
surrectionem anime capere nostra infirmitas non valet: quanta in sacro
eloquio de pauli virtutibus dicuntur: quod illius crudelissime cogi-
tationes ad pietatis mollia conuerse sunt viscera: quod mouit
cupit pro fratribus: in quorum primo morte gaudebat: quod plenus
omnis scripture scientia nil se scire indicat: nisi christum iesum
et hunc crucifixum. Quod pro christo virgis libenter cedit quem glori-
osis insequabatur. Quod apostolatus honore sublimis est: sed
tamen sponte fit paruulus in medio discipulorum. Quod ad celi ter-
tium secreta ducitur: et tamen mentis oculum per compassiorem re-
flectit ad dispensandum cubile coniugatorum: dicens. Uxor viri
debitum reddat: et uxor viro. Quod amiscetur in contemplatione
caelis angelorum: et tamen non aspernatur cogitare atque
disponere facta carnalium. Quod gaudet infirmitatibus: sibi
in contumeliam placet. Quod ei viuere christus est: et mori lucrum.
Quod totum iam extra carnem hoc ipsum quod viuunt in carne.
Ecce qualiter viuunt: qui ab inferno mente ad vitam pietatis
rediit. Mirus est ergo quempiam in carne suscitari: nisi
fore per viuificationem carnis ad vitam reducat in mentem
ut ei hoc agatur per exterius miraculum quatenus conuer-
sus interius viuificetur. Petrus.

1. Cor. vii.

Alde infra credidi hoc: quod modo esset in compassa
bilibiter superius agnouit: sed que se cepta perscrutari: ut

Liber tertius. Fo. l.

cum tempus vacat sine edificatione hora non transeat.

Capitulum. xvij. De be-

nedicto monacho.

Gregorius.

Hater quidē mecum est in monasterio cōuer-
sat⁹ in scriptura sacra studiosissim⁹ q̄ me etā
te preibat: ex multis q̄ nesciebā me edificare
cōsueuerat. hui⁹ itaq; narratōe didici: q̄ fuit
q̄dā in cāpanie p̄tib⁹ iura q̄ dragesimū Ro-
maneyrbis militariū: noie Bhdict⁹ q̄ q̄dē etate iuuenis sed
morib⁹ grādeius: et in sancte cōuersationis regula se forti-
ter stringēs. Quē Totile regis tēpore cū Gothi reperissēt:
hūc incēdere cū sua cella moliti sunt. Ignē nāq; posuerunt
sed in circuitu arserūt oīa. cella hō illius igne cōburi nō po-
tuit. Quod vidētes Gothi magisq; seuiētes: atq; hūc ex suo
habitaculo trahētes nō lōge aspererūt succensum cūbanū
qui coquendis panibus parabatur: eūq; in illo piecerunt:
cūbanūq; clauerunt. Sed die altero ita illesus inuēt⁹ est:
vt non solum eius caro ab ignibus: sed neq; extrema vllō
modo cremarentur.

Petrus.

Antiquum trium puerorum miraculum audio qui p-
lecti in ignibus lesi non sunt.

Capitulū. xix. De ecclesia

beati zenonis martyris in qua aque vitra portam apertā
inundātes minime intrauerunt.

Gregorius.

Iud vt opinor miraculū ex parte aliq̄ dissimili-
ter gestū ē. Tūc q̄ppe tres pueri ligatis pedi-
bus ac manib⁹ in ignē piecti sunt: quos die al-
tera rex req̄rēs in camino illesis vestib⁹ deam-
bulātes repperit. Ex qua re colligit⁹: q̄ ignis in-
quo iactati fuerant q̄ eorū vestimēta nō cōtigis: q̄ vincula
cōsumpsit: vt vno eodēq; tēpore in obsequo iustorū et hēret
flāma virtutē suā ad solatiū: et non haberet ad tormentum
Tūc tā antiq̄ miraculo dieb⁹ nris res silis ex p̄trario ene-
nit elemēto. Nā nuper iohannes tribun⁹ relatione sua me-
docuit: q̄ p̄nulsus comes cū illico adesset secū rege aut̄hā:

Miraculum
ignis in cella
Benedicti.

Benedictum
Gothi in cli-
banum unqs
suerunt.

Eodē momē-
to habuit flā-
ma virtutem et
nō habuit.

g. ij.

Dialogi beati Gregorij.

rico eo tpe in loco eodē ubi mira res contigit affuisse: eamq̄ cognouisse testat: predictus tribunus narrauit dicens. Quante hoc fere quinquēnū qm̄ apud hanc romanā urbem alicuiusmodi tyberis egressus est: itaq̄ crescēs vt eius vnda super muros vrbis influeret: atq̄ in ea maximas regiones occuparet apud veronē semivrbē fluuius athesis excresecens: ad beati zenonis martyris atq̄ pōtificis eccliaz venit: cui⁹ ecclie sic dū essent ianue aperte: aqua in eā minime intrauit: quē paulatim crescēs vsq̄ ad fenestras ecclie que erāt tectis proximē puenit: sicq̄ stans aqua ecclie ianuā clausit: ac si illud elementū liquidū in soliditatē parietis fuisset mutātū. Quisq̄ essent multi interi⁹ inuēti: sed aquarū multitudine omnis ecclia circumdata: qua possent egredi nō haberēt: ibiq̄ se sitiant ac fame deficere formidarēt: ad ecclie ianuā veniebāt: ad bibēdū hauriebāt aquā: q̄ vt p̄dixi vsq̄ ad fenestras excreuerat: tñ intra eccliaz nullo mō difflebat: hauriri itaq̄ vt aqua poterat: sed diffluere vt aqua nō poterat. Stans autē ante ianuā ad ostendendū cunctis meriti⁹ martyris et aqua erat adiutorium: et quasi aqua nō erat ad inuadendū locū. Quod ego antiquo antedicti ignis miraculo vere p̄dixi non fuisse dissimile qui trūm puerorum et vestimenta non cōtingit et vincula incendit. Petrus.

Athesis fluz
uij ingēs mris
raculum

Aqua hauriri poterat
disfluere nō poterat.

Mira sunt valde sanctorū facta que narras: et presentinfirmirati hominū vehemēter stupēda: s; qz tātos nuper in italia fuisse audio admirande virtutis viros: nosse velim si ulla eos contigit antiqui hostis insidias pertulisse: an ex insidijs profecisse? Gregorius.

Vera ista.

Sine labore certaminis non est palma victorie. Unde ergo victores sunt: nisi qz contra antiqui hostis insidias decertauerunt: malignus quippe spiritus cogitationi/locutioni/atqz operi nostro semper insidit si fortasse quō inueniat vnde apud examen eterni iudicis accusator existat. Tūc etenim nosse quō ad decipiendum semp existat.

Capitulum. xx. De stephano presbitero prouincie valerie: cui dyabolus caligas et rubus traxit.

Liber tertius. Fo. li.

Quidam qui nunc nobiscū sunt rē quā narro te statur. Vir vite venerabilis Stephanus nōse valerie pūncie pbr fuit: huius nfi bonifacii dyaconi atq; dispēsatoris ecclie agnitioe pxi mus. Qui qdā die de itinere domū regressus māciplō suo negligēter loquēs pcepit: dicēs. Veni dyabolus discaltia me. Ad cui⁹ vocē mox ceperūt se caligay cotrigie in sūma yelocitate dissoluere: vt apte pstarēt q; ei ipse q; noiat⁹ fuerat ad extrahēdas caligas dyabolus obedisset. Qd mox vt presbiter vidit vehemēter expauit: magnisq; vocib⁹ clamare cepit: dicēs. Recede miser recede: nō ei tibi: s; māciplō meo locut⁹ sum. Ad cui⁹ vocē pxi⁹ recessit itavt cūctē sūt magna iā ex pte dissolute cotrigie. Qua in re col pxi⁹ pōt antiqu⁹ hostis q; tā presto est factis corporalib⁹ q; nūctis insidijs nfi cogitationib⁹ insitat. Petrus.

Dyabolus discaltiauit Stephanum

Habitosum est valde atq; terribile ptra inuicū insidias sp̄ intēdere: ⁊ p̄tinue quasi in acie stare. Gregori⁹.

Habitosum nō erit si custodias nostram non nobis: sed gratie superne tribuim⁹: ita tamē vt ⁊ ipsi quāsum possumus: sub protectione dei vigilemus. Si antē aliquis hostis a mente ceperit expelli: ex diuina largitate plerumq; agitur: non vt solum iam tūeri nō debeat: sed ipse etiam bene viuētium virtute terreatur.

Capitu. xxi. De puella cōuersa cuius solo imperio homo est a demonio liberatus.

BSi nāq; quam narro vir sanctissimus Eleutherius senex pater cuius memoriā superius feci testis extitit: mihiq; hoc intimare curant q; in spoletana vrbe puella quedā iaz nobilis cuiusdā primarij filia celestivite desiderio exarsit: ei⁹ pater ad viā vite resistere conat⁹ ē: sed p̄tempto patre conuersionis habitum suscepit. Qua ex re factum est vt eam pater sue substātie exheredem faceret: mihi⁹ ei ostendit nisi sex vncias vni⁹ possessione largiretur. Eius vero exemplo prouocare: ceperunt apud eam multe nobi-

Eleutherius.

g. iij.

Dialogi beati Gregorij.

loris generis puelle conuerti: atq; omnipotēti domino de-
dicata uirginitati seruire. Quadam uero die idem Eleus-
therius abbas uir uite uenerabilis ad eam gratia exhorta-
tionis atq; edificationis accesserat: et cum ea de uerbo dei
colloquens sedebat. Cum repente ex eodem fundo quēs in-
feri uincus a patre perceperat cū uenio rusticus uenit. Qui
fatigariq; nimis stridoribus atq; balatibus cepit. Tūc san-
ctimonialis femina surrexit: atq; irato uultu magnis clamo-
ribus imperauit: dicens. Exi ab eo miser: exi ab eo miser.
Ad cuius uocem mox per os uerati dyabolus respondit di-
cens. Et si de isto exeo: in quem intrabo: Casu autem in-
tra porcus paruulus pascebatur. Tunc sanctimonialis fe-
mina precepit dicens. Exi ab eo: et in hunc porcum ingrede-
re. Qui statim de homine exiit: porcum quem iussus fue-
rat inuasit: occidit: et recessit.

Uirgo solo in
perio dyabo-
lum eiecit.

Quoniam nosse si saltem porcum concedere spiritui in-
mundo debuit: Gregorius.

Mat. viij. d.

Reposita regule nostre actionis sunt facta ueritatis
Ipsi etenim redemptori nostro a legione que homi-
nem tenebat dictum est. Si eijcis nos: mitte nos in gregem
porcorum. Qui hanc ab homine expulit et in porcos ire
eosq; in abyssum mittere concessit. Ex qua re etiam hoc col-
ligitur q; absq; concessione omnipotentis dei nullam mali-
gnus spiritus contra hominem potestatem habeat qui in
porcos intrare non potuit nisi permissus. Illi ergo nos ne-
cesse est sponte subdi: cui et omnia et subijciatur in uita: ut et
to nostris hostibus potentiores simus: quanto cum aucto-
re omnium uiuimus eff: cimus per humilitatem. Quid autem
mirum si electi qui in carne positi multa facere mirabilis-
sime possunt: quorum ipsa quoq; ossa mortua plerumq; in
multis miraculis uiuunt:

Dyabolus nullam
cōtra ho-
minē potesta-
tē habet nisi
deus permittat.

Capitulum. xxij. De pres-
bytero prouincie ualerie: qui
furem ad sepulchrum suum tenuit.

In vaterie namq; prouincia res est hec gesta
quā narro: mihiq; beate memorie abbatris mei:
valentionis relatione cognita. Ibi etenim quidam
venerabilis sacerdos erat: qui cum clericis suis
dei laudib; bonisq; operibus intēris sancte cō-

uersationis vitā ducebat. Superueniente autē; vocationis
die defunctus est: atq; an̄ eccliam sepultus. Fides vero ec-
clesie cause inherēbat om̄i: atq; idē locus in quo sepult⁹ ē
ad easdē oues tendētibus prius erat. Quadā sūt nocte cū
clericis intra eccliam psallentibus fur venisset: vt ingressus
caulas furtū faceret veruecē tulit: ⁊ ꝑctus exiit. Cū vero ꝑ-
uenisset ad locū ibi vir dñi sepult⁹ erat: repēte hesit ⁊ gres-
sum mouere nō potuit ꝑuecē quidē de collo deposuit: eūq;
dimittere voluit: sed manū laxare non valuit. Cepit igitur
stare miser cū preda sua reus ⁊ ligatus: volebat veruecem
dimittere: nec valebat: volebat egredi cū veruece: nec po-
terat. Mirō modo itaq; fur q̄ a viuis videri timuerat: hūc
mortu⁹ tenebat. Cū itaq; egressus manusq; illi⁹ fuissent ob-
structa: immobilis p̄stitit. Facto sūt mane expletis laudibus
die ab ecclia egressi sunt clerici: ⁊ inuenerūt ignotū homi-
nē ꝑuecē tenētē manu. Resyēnit in dubiū vtrū ꝑuecē tolle-
ret: an offerret: s; culpe reus citius indicauit penā. Mirati
sūt: qz ingressus fur viri dei merito ad pdā suā stabat liga-
tus. Qui se ꝑ eo ꝑtinus in orationē dederūt: suisq; precib;
vir obtinere valuerūt: vt q̄ res eoz; enerat rapere: saltem
vacuus exire mereret. Itaq; fur q̄ diu steterat cū preda ca-
ptiuus: quandoq; exiit vacuus ⁊ liber. Petrus.

Sacerdos
sepultus ante
caulas verue-
cis furē reti-
nuit.

Ambiguum.

Apparet quante sit super nos dulcedinis omnipotentis
deus: cuius erga nos sunt tā iocunda miracula.

Capitula xxij. De abbate

prenestini montis: eiusq; presbytero. Gregorius

Prenestine vrbis mons preeminet: in quo beati
Petri apostoli monasterium situm est vir: ⁊ m-
dei: quorum relatione adhuc in monasterio i-
siris audisse me cōtigit magnū hoc cōnari o-
miraculū: quod eiusdē monasterij mōachi nos
se se testabant. In eo namq; monasterio fuit pater vite ve-

Dialogi beati Gregorij.

uerabilis qui quendam monachum nutrens vsq; ad reue-
rendos prouexit mores. Cunctis eum in timore domini vis-
deret excreuisse: in eodem sibi monasterio tunc presbyter-
rum fecit ordinari. Cui post ordinationem suam (quia non
longe abesset) eius exitus per reuelationem indicatum est.
A predicto autem patre monasterij petijt quatenus ei cō-
cederet vt sibi sepulchrum pararet. Cui ille respondit. An-
te te quidem ego moriturus sum: sed tamen vade et sicut
vis prepara sepulchrum tuum. Recessit igitur et prepara-
uit. Cum non post multos dies senex pater febre preuenis
ad extrema peruenit: atq; assistenti presbytero iussit dicēs
In tuo sepulchro me pone. Cunctis ille diceret: scis quia es-
so modo secutus sum: vtrosq; capere non potest: abbas
protinus respondit. Ita fac vt dixi: quia sepulchrum tuum
ambos nos capit. Defunctus itaq; est: atq; in sepulchro eo-
dem quod sibi presbyter parauerat positus. Mor quoq; et
presbyterum corporis languor secutus est: quo languore
crescente citius presbyter vltaz finiuit. Cunctis ad sepulchrū
quod sibi ipsi parauerat corpus illius fuisse a fratribus de-
portatum: aperto eodem sepulchro viderunt omnes qui
aderant locum non esse vbi poni potuisset. Quia corpus pa-
tris monasterij quod illic ante positum fuerat omne illud
sepulchrum tenebat. Cunctis fratres qui presbyteri corpus
detulerant factam sibi sepeliendi difficultatem viderent:
vnus eorum exclamauit dicens. O pater vbi est quod dixis-
sti: quia sepulchrum istud ambos vos caperet? Ad cuius
vocem subito cunctis videntibus abbatis corpus quod illic
ante positum fuerat et supinum iacebat se vertit in latere:
et vacantem sepulchri locum ad sepeliendum presbyteri
corpus prebuit. Et quia vtrosq; ille locus caperet: sicut vs-
tus promiserat: mortuus impleuit. Sed quia hoc quod pre-
dixi apud prenestinam urbem in beati Petri apostoli mo-
nasterium gestum est: vis ne aliquid etiam in hac urbe de
eius ecclesie custodibus vbi sacratissimum corpus illius est
positum audire?

Petrus.

Volo: atq; id vt fiat magnopere deprecor.

Abbas mortuus in sepulchro se vertit

Capit. xxiiij. De Theodoro

onario ecclie beati petri apli vrb is rome. Gregorius.

Adhuc supsunt aliqui q̄ Theodorꝝ eius ecclie
custodē nouerūt: cui⁹ narratiōe innotuit res
que ei p̄tigit valde memorabilis. Q̄ quadā
nocte dñi citius ad melioranda iuxta iannam
lumina surrexisset ex more ligneis gradibus
sub lampade postis stabat: ⁊ lampadis remouebat lumen
Tūc repēte b̄tus petrus apls in stola cādida deorsuz in pa
uimēto p̄stitit: eiq̄ dixit. Colliberte quare citi⁹ surrexisti:
Quo dicto ab oculis aspiciētis euauit: sed tātus in eū pa
uor irruit: vt tota in illo corporis p̄tus deficeret: et p̄ dies
multos de stratu suo surgere nō valeret. Qua in re qd̄ idēz
b̄tus apls seruiētibus sibi voluit: nisi p̄ntiam sui respectus
ōnderet: q̄ q̄cqd̄ p̄ eius veneratione agerent: ipse hoc pro
mercede retributiōis sine intermissione sp̄ haberet. Petr⁹
Ih̄ hoc nō t̄s appareret mirū: q̄ v̄sus est: sed q̄ is qui
eum vidit: cum sanus esset egrotauit. Gregorius.

Theodoro
beatus Pe-
tr⁹ apparuit.

Quid sup hac re miraris petre: Nūquid non menti
excitū: q̄ cū Daniel p̄pheta magnaz illā ac terri-
bilē visionem vidit: ex qua et iam visione cōtremuit prot̄i
nus adiungit. Et ego elangui et egrotavi per dies pluri-
mos. Caro enim ea que sunt sp̄s capere non valet: ⁊ idcir-
cōnōmēs cū mens humana vltra se ad videndum ducit:
necesse est vt hoc carneum vasculum quod ferre talenti pō-
dus non valet: infirmetur. Petrus.

Danielis. viij

Serupulum cogitationis mee aperta ratio dissoluit.

Capitulū. xxv. De Abun-

dio mansionario ecclesie beati petri. Gregorius.

Alius illic non ante longa tēpora (sicut nostri
sentores referunt) custos ecclesie Abundi⁹
dictus est: magne humilitatis atq̄ grauita-
tis vir: ita omnipotenti deo fide liter seruiēs
vt idem beatus petrus apostol⁹ signis ofi-
deret quā de illo haberet estimatiōē. Nā cū q̄das puella

Dialogi beati Gregorij.

paralitica in eius ecclesia permanens manib⁹ reperiret: & dissolutis reuibus corpus per terrā traheret: diuq; ab eodem petro aplo vt sanari mereretur: nocte quadā ei per visionem astitit & dixit. Vade ad abundiū mansionarium et roga illū: atq; ipse tibi salutem restituet. Cuius illa de hāc visione certa esset: sed quis esset abundius ignoraret: cepit huc illucq; p ecclesie loca se trahere: vt quis esset abundius inuestigaret. Cui repente ipse factus est obuiā quez auelluit: eiq; dixit: Rogo te pater indica mihi quis est abundius custos: Cui ille respondit. Ego sum. At illa inquit pastor et nutritor noster beatus petrus apostolus ad te me misit: vt ab infirmitate ista liberare me debeas. Cui ille rēdit. Si ab ipso missa es surge. Manuq; eius tenuit et eam in statum suum protinus erexit. Sicq; ex illa hora omnes in ei⁹ corpore nerui ac mēbra solidata sunt: vt solutiōis illius signa ulterius nulla remanerent. Sed si cuncta que in eius ecclesia gesta cognouimus euoluere conamur: ab omnium iam proculdubio narratione concessimus. Unde necesse est vt ad modernos patres quoumvis ita per italie prouincias claruit: narratio se nostra retorqueat.

Abundius
custos aucto-
ritate petri
paraliticam
curauit

Capit. xxvi. De monacho solitario.

Nuper in samnii prouincia quidā venerabilis vir menas nomine solitariam vitam ducebat q̄ nostrorū multis cognitus ante hoc ferme d^o decennium defunctus. De cui⁹ operis narratione vnum auctorem non infero: qz pene tot mihi in eius vita testes sunt: quot samnii prouinciam noverunt. hic itaq; nihil ad vsum suū aliud: nū pauca apū vascula possidebat. huic cum longobardis quidā in eisdē apibus rapinā voluisset ingerere: pri⁹ ab eodē viro verbo correptus est: & mox per malignū spm̄ ante eius vestigia veratus. Qua ex re factū est: vt sicut apud omnes incolas ita etiam apud eandem barbaram gentem eius celebre nomē haberetur: nullusq; ultra presumeret eius cellulā: nisi huiusmodi intrare. Sepe vero ex vicina silua venient: coryli a pedibus eius comedere conabantur. Quos ille deprehensos: fern-

Libertertius. Fo. liij.

la quam portare manu consueuerat: cedebat. Ante cuius
libera imantissime bestie rugiebant & fugiobāt. Et que gla
dios formidare vir poterant: ex eius manu ictus ferule p-
tinescebant. Vnius studium fuit: nihil in hoc mundo ha-
bere: nihil querere: omnia qui ad se charitatis causam uen-
bant ad eterne uite desideria accēdere. Si quando autem
morū libet culpas agnosceret: nunq̄ ab increpatione par-
ceret: sed amoris igne succensus studebat in eis uehemen-
ter per linguam sentire. Consuetudinem uero vicini uel lō-
ge positi eiusdem loci acole fecerunt: ut diebus certis per
hebdomadā unusquisq; ei oblationes suas transmitteret
ut esset quod ipse ad se uenientibus offerre potuisset. Quo-
dam uero tempore possessor quidam carterius nomine in
mundo desiderio deuictus quandam sanctimoniam se-
minam rapuit: sibiq; illicito matrimonio coniunxit. Quod
mox ut uir dñi cognouit: ei per quos potuit que fuerat di-
gnus audire mandauit. Cūq; ille sceleris sui conscius ti-
meret atq; ad uirum dei nequaq; accedere presumeret: ne
forte hunc asperere ut delinquentes solebat increparet: fecit
oblationes suas: easq; inter oblationes aliorum misit ut ei
munera saltem nesciendo susciperet. sed cum coram eo fuis-
sent oblationes omnium deportate: uir dei tacitus sedit si-
llam omnes considerare studuit: & omēs alias eligens
atq; seorsum ponens oblationes quas idem carterius trās-
miserat cognouit per spiritum: spreuit atq; abiicit dicens.
Ite & dicite ei: oblationem suam omnipotenti deo abstuli-
stis: & mihi tuas oblationes transmittis: ego oblationem tuā
nō accipio q̄ suā abstulisti deo. Quia ex re factum est ut pre-
sentes quosq; magnus timor: inuaderet cum uir domini tā
scienter de absentibus iudicaret.

Petrus.

Multos horum suspico: martyrum subire potuisse: si
eos tempus persecutionis inuenisset.
Gregorius.

Quo sunt petre martyrii genera unum in occulto al-
terum quoq; in publico. Nam & si persecutio deest
exterius martyrii meritū in occulto est: cum uirtus ad pas-
sionem p̄opta flagrat in aīa. Quis enim esse possit & sine ap-

Wenas vs
fos ferula de
apibus suis
fugauit.

Wenas obla
tionē carterij
in spū cogno
uit.

Martyriū
duo genera.

Dialogi beati Gregorij.

Matth. xx.

Ibidem.

Martyres
paciſtę.

ta paſſiōe martyrii: teſtaſt in euāgelio dñs q̄ ſebedei filiſ
adhuc pre infirmitate mētis maiora ſeſſionis loca querē
bus dicit. Potēſtis bibere calicem quē ego bibiturus ſum
Cui videlicet cū reſponderēt poſſumus ait vtriuſq̄. Calicē
quidē meū biberis: ſedere aſit ad dexterā meā vel ſiniſtrā
nō eſt meū dare vobis. Quid autē calicis nomē: niſi paſſiō
poculi ſignificat. Et cū nimirū cōſtet: qz iacob⁹ in paſſiōe
occubuit: iohānes ⁊ yo in pace ecclie q̄eunt: incūctāter collu
giſ eſſe ⁊ ſine apta paſſiōe martyrii: qñ ⁊ ille calicē dñi bi
bere dictus eſt: qui ex perfeccionē mortu⁹ nō eſt. De hoc
aſit talibus tantisq̄ viris quorū ſuperius memoriā feci cur
dicamus: qz ſi perfeccionis tēpus extiſſet: martyres eſſe
potuiſſent: q̄ occulte antiq̄ hoſtis inſidias tolerātes: ſuoſq̄
in hoc mundo aduerſarios diligētes: cūctis carnalib⁹ deli
derijs reſiſtentes: ver hoc quod ſe omnipotenti deo in cor
de mactauerūt: etiā paciſtē tēpore martyres fuerūt dum nos
ſtris modo tēporib⁹ viles quoq̄ ⁊ ſecularis vīte perſonae:
de quib⁹ niſi celeſtis glorie preſumi poſſe videbāt: obortis
occasione cōtigit ad martyrii coronas perueniſſe.

Capitulum. xxvij. De qua

draginta ruſticis q̄ p̄ eo q̄ carnes comedere in olaticias
noluerūt a longobardis occiſi ſunt.

Et ruſtici a ſō
godardis. oc
ciſi.

Nam ante hos ferme annos quādecim ſicut hi
teſtant q̄ interſſe potuerūt. xl. ruſtici a longobar
dis capti carnes in olaticias comedere cōpel
lebant. Qui cū valde reſiſterēt: ⁊ cōſingere a
quum ſacrilegum nolent: cepere longobardi
qui eos tenuerant: niſi immolata comederent mortem eis
minari. At illi eternam potius vitā q̄ preſentem ac trāſito
riam diligentes firmiter peſtiterunt: atq̄ in ſua cōſtātia ſi
mul omnes occiſi ſunt. Quid itaq̄ iſti niſi veritatis marty
res fuerūt: q̄ ne veritū comedendo conditorem ſuum offen
derent elegerunt gladijs vitam finire.

Ca. xxvij. De multitu die

captiuorū q̄ p̄ eo q̄ caput capre adorare noluerūt occiſi ſunt.

Liber tertius. Fo. lb.

EOdē quoq; tēpore dñi fere quadraginta capti-
nos alios longobardi tenuissent: more suo imo
lauertit caput capte diabolo: hoc ei per circui-
tū currentes ⁊ carmine nephādo dedicantes
Cūq; illud ipi prius submissis ceruicib; adora-
rent eos quoq; quos ceperant hoc adorare pariter cōpel-
lebāt. Sed ex eisdem captiuis maxima multitudo magis
eligens moriendo ad vitam immortalem tēdere: q̄ adora-
do vitam mortalem tenere: obtemperare iussis sacrilegis
noluit: ⁊ ceruicem quam semper creatori flexerat: creatu-
re inclinare cōtēpsit. Unde factum est vt hostes qui eos ce-
perant graui iracundia accensi cunctos gladijs interfice-
rent quos in errore suo participes non haberent. Quid er-
ro mirum: si erumpente persecutionis tempore illi marty-
res esse potuissent; q̄ in ipsa quoq; pace ecclesie semetipos
semper affligentes angustiam martyrii tenuerunt viam
quando ingruente persecutionis articulo hi etiam merue-
runt martyrii palmas accipere qui in pace ecclesie latas
huius seculi vias sequi videbantur. Nec tamen hoc quod
de eisdem electis dicimus viris de cunctis iam quasi in re-
sula tenemus. Nam cum persecutionis aperte tempus ir-
ruit: sicut pleriq; martyrium subire possunt qui esse in pa-
ce ecclesie despicibiles videntur: ita nōnūq; in debilitatis
formidinem corruunt qui in pace ecclesie prius fortiter sta-
re videbantur. Sed eos de quibus prediximus fieri marty-
res potuisse fidenter fatemur: q̄ hoc iam ex eorū sine colli-
simur. Cadere enim nec in aperta persecutione poterant
hi de quibus constat quia ⁊ vsq; ad finem vite in occulta
⁊ nūm virtute perstiterunt. Petrus.

*Xpictorum
multitudo a
paganis occi-
sa.*

At asseris ita est: sed super indignos nos diuine mi-
sericordie dispensationem miro: quia longobardos
rum seuitiam ita moderatur: vt eorum sacerdotes sacrile-
gos qui esse se fidelium quasi victores vident: orthodoxo-
rum fidem sequi minime permittat.

**Ca. xxix. De Arriano episco-
po cecato.**

Gregorius.

Dialogi beati Gregorij.

Arrian⁹ lon-
gobardoz um
episcopus.

Arrian⁹ epi-
scopitate per-
cussus est.

Hoc petre facere pleriq; conati sunt: sed
seu ite miracula superna resisterunt. Unde
narro qd p bonifaciu moasterij mei monach
q vsq; añ quadrienniu cū lōgobardis fuit: ad
huc ante triduum agnouit. Cū ad sfofetana
vibem longobardoz epus scz arrianus venisset: 7 locū ill
vbi solētia sua ageret non haberet: cepit ab eius cinita
epo ecclesiam petere quā suo errori dedicaret. Quod dum
valde epus negaret idem qui venerat arrianus beati pauli
apostoli ecclesiam illic cominus si tam se die altero violent
ter intraturū p fessus est. Quod eiusdem ecclesie custos au
diens festinus cucurrit: ecclesiam clausit: seris munivit. Pa
cto aut vespere lampades omnes extinxit: seq; in interiori
bus abscondit. In ipso aut subsequētis lucis crepusculo ar
rianus episcopus collecta multitudine aduenit: clausas ecc
cleie ianuas effringere paratus. Sed repēte cuncte simul
porte diuinitus concusse abiectis longius seris aperte sunt
atq; cum magno sonitu omnia ecclesie claustra patuerunt.
Es. iso desuper lumine omnes que extincte fuerant lamp
ades accense sunt. Arrianus vero episcopus qui vim factis
rus aduenerat: subita cecitate percussus est: atq; aliena
iam manibus ad suum habitaculum reductus. Quod dum
longobardi in eadem regione positi omnes agnoscerent:
nequaquā vltius presumpserunt catholica loca temerare.
Miro enim modo res gesta est: vt quis eiusdem arriani
causa lampades in ecclesia beati pauli fuerant extincte
vno eodemq; tempore vt ipse lumen perderet 7 in ecclesia
lumen rediret.

Capitulus. xxx. De arria-

noz ecclia: q in rōana vibem catholica psecratōe dedicata ē
Sed neq; hoc fileā qd ad eiusdē arriane here-
seos dānatiōē in hac quoz vibem añ bienniu
pietas superna monstrauit. Ex his quippe q
narro aliud populus agnouit: aliud aut facer
dos 7 custos eccle se audisse 7 vidisse restan-
tur. Arrianorum ecclesia in regione vibis illius q subura

Libertus tertius. Fo. lvi.

dicatur: cum clausa vsq; biennium remansisset: placuit vt in
fide catholica introductus illic beati Stephani et sancte a
gathe martyrium reliquijs dedicari debuisset: quod factus
est. Nam cū magna populi multitudine venientes: atq; om
nipotēti dño laudes canentes: eandē ecclesiam ingressi su
mus. Cumq; in ea iam missarum solennia celebraret et pre
eiusdem loci angustia populi se turba comprimeret: quidā
ex his qui extra sacrarium stabant: porcum subito intra su
os pedes huc illucq; discurrere senserunt. Quē dum vnus
quisq; sentiret: et iuxta se stantibus indicaret: idem porcus
ecclesie ianuas perijt: et omnes per quos transit: in admi
rationem commouit: sed videri a nullo potuit: quis sentiri
potuisset. Quod idcirco diuina pietas ostendit: vt cunctis
patesceret quia de loco eodem immundus habitator exi
ret. Peracta igitur celebratione missarum recessimus: sed
adhuc nocte eadem magnus in eiusdem ecclesie tectis stre
pitus factus est: ac si in eis aliquis errando discurreret. Se
quente autem nocte grauior sonitus excreuit: ac subito ter
rore insonuit: ac omnis illa ecclesia a fundamentis fuisse
euerfa: et protinus recessit: et nulla illuc vterius inquietu
do antiqui hostis apparuit: sed per terroris sonitum quē fe
cit innotuit: q; a loco quem diu tenuerat coactus exiebat.
Post paucos vero dies in magna serenitate aeris super al
tare eiusdem ecclesie nubes celens descendit: suosq; illud
velamine operuit: omnēq; ecclesiam tanto terrore ac suau
tatis odore repleuit: vt patentibus ianuis nullus illic pre
sumeret intrare. Sacerdos quoq; et custodes: et hi qui ad
celebranda missarum solennia venerant: rem videbant in
gredi minime poterant: et suauitatem mirifici odoris tra
hebant. Die vero alio cum in ea lampades sine lumine des
penderent: emissio diuinitus lumine sunt accense. Post pau
cos iterum dies: expletis missarū solennijs extinctis lampa
dibus custos ex eadem ecclesia egressus: post paululum in
rauit: et lampades quas extinctas reliquerat lucentes rep
perit. Quas negligenter extinxisse se credens: eas iam sol
licitus extinxit: et exiens ecclesiam clausit. Sed post hora
rum trisi spaciū regressus: lucentes lampades quas extin
xerat iterum accensas inuenit: vt videlicet ex ipso lumine
h. i.

Porcus inuisibilis ex ecclesia arrianozum exijt.

Nubes celitus ascendit super aram.

Lampades diuinitus accense.

Dialogi beati Gregorij.

aperte claresceret: quia loc⁹ ille a tenebris ad lucē venisset.
Petrus.

Et si in magnis sumus tribulationibus positi: quia in
men a conditore nostro non sumus omnino despecti:
testantur ea que audio eius stupenda miracula.

Gregorius.

Quāuis sola que in italia gesta sunt narrare decre-
rimus vis ne tamen vt pro ostendenda eiusdem ar-
riane hereseos damnatione transeamus verbo ad hispa-
nias: atq; inde per Affricam ad italianam redeamus?

Petrus.

Ase quo libet. Nam letus ducor. letus reducor.

Capitulu. xxxi. De Ermigildo rege Luigildi vusgotharum regis filio pro fide ca-

tholica ab eodem patre suo occiso. Gregorius.

Sicut multorum qui ab hispaniarum partibus
venunt relatione cognovimus. Nuper Ermigildus rex Luigildi regis vusgothar⁹ filius
ab arriana heresi ad fidē catholicā viro reuer-
entissimo leandro spoletano epo dudū mihi in
amicitijs familiariter iūcto p̄dicāte quersus est. Quē pater
arrianus vt ad eādē heresim rediret: et p̄missis suadere et
minis terrere conat⁹ est. Cūq; ille cōstantissime responde-
ret nunq̄ severā fidē posse relinquere quā semel agnovisset.
iratus est: eū priuavit regno: rebusq; expoliavit. oib⁹
Cūq; nec si virtutē mētis illius emolire valuisset: in arce
illū custodiā p̄cludēs: collū manusq; illi⁹ ferro ligauit. Ces-
pit itaq; idē Ermigildus rex iuuenis terrenū regnum des-
picere et forti desiderio celeste querēs: in cilicij vincula
iacens: omnipotenti deo ad cōfortandum se p̄ces effunde-
re: tātoq; sublimius gl̄iam trāseuntis mūdi despicere. Sicut
et religatus agnouerat nil fuisse qd potuerit auferri. Super-
ueniente aut p̄chalis festiuitatis die in tēpe noctis filius
ad eū cōuertit⁹ ad eū perfidus pater arrianū ep̄m misit: vt ex eius ma-
nu sacrilege consecrationis cōmunionem perciperet: atq; p̄-
tēdum misit hoc ad p̄ris gl̄iam redire mereret. Sed vir deo dedit⁹ an-

Ermigildi
p̄r arrianum
ad eū cōuertit⁹
tēdum misit

Liber tertius. Fo. lviij.

riano episcopo venienti ex pbrauit vt debuit: eiusq; a se per
fidia dignis increpationib; repulit: q; si exterius iacebat
ligatus: apud se tñ i magno metis culmine stabat securus.
Ad se itaq; reuerso epo arrian; pater infremuit: statiq; su-
os appitores misit q; stantissimū cōfessorem dei illic vbi ias-
tebat occiderent: qd et factū est. Nam mox vt igressi sūt ses-
cun curi cerebri ei; infringentes: vita corporis abstulerunt: hoc
q; in eo valuerit per mere qd ipsius quoq; q; perēpt; est in
se. stiterat desperisse: Sed pro ostēdēda vera ei; glia: sup-
na quoq; non defuere miracula. Nam cepit in nocturno si-
lento psalmodie cātus ad cor; p; eiusdem legis & martyris
audiri: atq; iō veraciter regis: q; & martyris. Quipā etiam
fuerunt q; illic nocturno tempore accēse lampades appare-
bant: vñ et factum est quatenus corpus illius vt videl; et
martyris iure a cunctis fidelibus venerari debuisset. Pater
vero commotus penitentis pfidus & parricida hoc fecisse se
doluit: nec tñ vsq; ad obtinendam salutem pertinuit. Nam
quia vera esset catholica fides agnouit: sed gēris sue timo-
re perterritus ad hanc perueniri nō meruit. Qui oborta es-
gritudine ad extrema perductus est: et Leandro epo quē
p;us vehemēt affluerat richardum regem filiu; quē in sua
heresi reliquerat: cōmendare curauit: vt i ipso quoq; talia
faceret q;lia & i fratre suis exhortationib; fecisset. Qui omēs
datiōe expleta: defūctus est. Post cui; mortem. Richard;
rex nō patrē pfidū s; fratrem martyre sequens: ab arriane
gereseos p;auitate uersus ē totā quoq; vnlgotharum gē-
tem ita ad verā p;duxit fidē: vt nulluz in regno suo militare
pmitteret: qui regni dei hostis existere per hereticas p;auit-
tatē nō timeret. Nec mirū q; vere fidei p;dicator fact; ē qui
frater est martyris: cui; hunc quoq; merita adiuant vt ad
omnipotentis dei gremiū tā multos reducat. Quis i re. con-
siderandū nobis est: q; totum hoc agi nequaquā posset si Er-
migild; rex pro veritate mortu; nō fuisset. Nam sicut scri-
ptū ē. Nisi gñū frumētū cadēs i terrā mortuum fuerit ipsum
solum manet. Si autem mortuum fuerit: multum fructum
affert. hoc fieri videmus in membris quod factum scimus
in capite. In vnlgotharum etenim gente vnus mortuus
ē vt multi viuerent: & dum vnū granū fidelit; cecidit ab ob-

pf kishy le
ta p;uauit.

Ernigildū
regis imortē
te miracula.

Richardus
rex frater ē er-
migildū ses-
cunus est.

Joh. iij.

Mortu; est
vnus vt ml-
ti viuerent.

b.ij.

Dialogi beati Gregorij.

tinēdā fidē atq; seges multa surrexit. Petrus.
Res misa ⁊ nostris stupenda temporibus.

Capitulum. xxxij. De ep̄is

africanis q̄ p̄ defensione catholice fidei abscissis ab arri-
nis vñadalorum linguis: nullū locutionis solite sustinere
dispendium. Gregorius.

Ilustiniani quoq; augusti t̄p̄ib⁹: dū cōtra catho-
licoz fidē exorta a vñadalis p̄secutio arriana
in affrica vehemēter insamret: q̄dā in defensione
v̄itatis ep̄i fortiter persistētes: ad mediū sūr de-
ducti. Quos vñadaloz rex eos v̄bis ac muneribus
a p̄fidie flectere nō valēs tormētis: frāgere posse se cre-
didit. Nā cū eis in ip̄a defensione v̄itatis silētū indiceret:
tñ ip̄i p̄tra p̄fidia tacerēt nec tacēdo forsitā cōsensisse vides:
renē: rapt⁹ in furore eoz linguas abscindi radicit⁹ p̄cepit.
Res mira ⁊ multis nota seniorib⁹: qz ita p̄ defensione v̄ita-
tatis etiā sine lingua loquebantur: sicut prius loqui per lingua-

Ep̄i lingua
privati loq̄la
nō amiserūt.

guam consuerant. Petrus.
Grandū valde ⁊ vehemēter stupendū. Gregorius.

Johannis. j.

Scriptū est petre de vñigenito summi p̄ris. In princ̄i-
pio erat verbū: ⁊ v̄bū erat apud deū: ⁊ de⁹ erat v̄bū
De cui⁹ etiā v̄tute subiūgit. Oīa per ip̄m facta sunt. Quid
igitur miramur si verba edere sine lingua potuit verbū
quod fecit linguam? Petrus.
Placet quod dicis. Gregorius.

Ibidem.

Hic itaq; eo tēpore p̄fugi ad cōstātinopolitanā urbē
venerūt: eoz tēpore quo p̄ explēdis rñsis ecclie ad
pr̄ncipē ip̄e trāsmisus sum. seniorē quendā ep̄m reperi. q̄
se adhuc (eoz ora sine linguis loquētia) vidisse testabatur
ita vt apertis ozib⁹ clamaret. Ecce videte: qz linguas non
habem⁹: ⁊ loquimur. Videbas em̄ a respiciētib⁹ vt ferebat
abscissis radicit⁹ linguis quasi quoddā baratrū patebat in
gurgure: ⁊ tñ ore vacuo plena ad integrū v̄ba founabant.
Un⁹ ep̄oz in luxuriā laps⁹ Quoz illic vn⁹ in luxuriā lapsus mox priuat⁹ est dono mi-
raculi. recto videlicet oīpotētis dei iudicio: vt q̄ carnis con-
tinētis. seruare neglexerat. sine lingua carnes nō hēret v̄ba

Un⁹ ep̄oz in
luxuriā laps⁹
dono miracu-
li. priuatur.

Liber tertius. Fo. lviij.

Itatis. Sed hec nos p arriane hereseos dānatiōe dixisse
sufficiār: nūc ad ea q̄ nup̄ i italia gesta sunt siḡ a redēam?

Capitulus. xxxij. De eleu- therio seruo dei.

I S aut̄ (cuius superio^r memoriā feci) eleutherius
pater monasterij beati euangeliste marci: q̄s
in spoletane vrbis pomerijs sitū est: diu mecū
est in hac vrbe in meo monasterio cōuersatus:
ibiq̄ defunct⁹ est. Quē sui discipuli referēbant
plorando mortuū suscitasse. Vir aut̄ tā e simplicitatis erat
et cōpunctionis: vt dubiū non esset q̄ ille lachryme ex tam
humili simplicitiq̄ mente edite: apud oipotēte deū multū
obtinere potuissent. Cuius ego aliquod miraculū narrabo
q̄s inquisitus mihi simpliciter et ipse fatebat. Quadā nanq̄
die dū iter carperet: facto vespere cū ad secedēdum locus
deesset: in monasteriū virginū deuenit: in quo quidā puer
parvulus erat quē malignus spūs omni nocte vexare cōsue-
uerat. S; sanctorū nōiales femine vt virū dei susceperunt: et
eū rogauerat: dicentes. Tecum pater hac nocte puer iste
maneat. Q̄s ipse benigne suscepit. secūq̄ eū nocte eadem
iacere pmisit. Facto aut̄ mane ceperūt sc̄timoniales femine
eundē patrē vigilāter inquirere: si q̄d ei puer quē dederāt
nocte eadē fecisset. Qui mirat⁹ cur ita req̄rerēt: respōdit.
Nihil. Tūc ille eiūsdē pueri innouerūt cām: et q̄ malign⁹
spūs nulla ab eo nocte recederet: indicauerunt: summo pe-
postulantes vt hunc secū ad monasteriū tolleret: q̄ iam ve-
rationē illius vedere ipse nō possent. Consensit senex pue-
rum ad monasterium duxit. Qui cum multo tēpore in mo-
nasterio fuisset: atq̄ ad hunc antiqu⁹ hostis accedere mini-
me presumpsisset: eiūsdē senis animus de salute pueri im-
moderati⁹ per leticiā tactus est. Nam corā positus, fratri
bus dixit. fratres dyabol⁹ sibi cū illis sororib⁹ iocabatur.
at vero vbi ad seruos dei ventū est: ad hunc puerū accede-
re non presumpsit. Postq̄ vocē emisit hora eadē ac momē-
to eidē puer corā cūctis fratrib⁹ dyabalo se inuadēte vera-
tus est: quo viso senex se prius in lamētum dedit. Quem

Eleuterius
plorādo mor-
tuū resuscita-
uit.

Puer bis ob-
sessus bis ab
eodem sana-
tus est.

h. iij.

Dialogi beati Gregorii.

dum lugētem diu fratres consolari voluissent: rēdit dicens: Credite mihi: qz i null^o vestrum ore hodie panis ingredi-
tur: nisi puer iste a demonio fuerit ereptus. Tūc se i oratio-
nem cū cūctis fratribus strauit: et eouſqz oratū est: quomōdo
puer a veratione sanatus est: vt ad hunc malignus spiritus
accedendi aulum vltērius non haberet. petrus

Qredo qz ei elatio parua surrepserat: s; ei⁹ discipulo⁹
omnipotens deus facti illius esse voluit adiutores.

Gregorius

Ita est. Nā pondus miraculū solus portare non pot-
diuidit hoc cū fratribus ⁊ portauit. hui⁹ viri ofo quā-
te dūctis esset in memetipō expert⁹ sū. Nam cum quodam
tēpore i monasterio positus incisione vitaliū paterer crebra
qz angustis per horarū momenta ad exitū propinquarem
quā medici molestiā greco eloquio sincopin vocat: ⁊ mihi me
frequeter fratres cibo reficerēt: vitalis mihi spūs funditus
interdici videret. Paschalis superuenit dies: et cum i sacra-
tissimo sabbato i q̄ oēs et paruuli pueri ieiunant ego ieiuna-
re non possē: cepi plus merore qz infirmitate deficere. Sed
tristis animus cōsiliū citi⁹ iuenit: vt eisdē virū dei secreta
in oratoriu ducerē: et sicqz peterez: quatenus mihi vt die illo
virt⁹ ad ieiunādū dare suls apud olpotētē dñm p̄cibus co-
tineret. Quod ⁊ factū est. Nā mox vt oratoriū ingress⁹ fuit:
hūiliter sese cū lachrymis i oronē dedit: ⁊ paululū complecti
oratione erijt: et ad vocē bñdictionis illi⁹: virtutē tantā me
stomachus accepit vt mihi fudit⁹ a mēoria tolleretur cibū
et egritudo. Cepi mirari qz essem quis fuerim: quia et cum
ad animū redibat infirmitas: nihil in me ex his que me
minercm recognoscebam: cūqz in dipositione monasterii
mens occupata fuisset: obliuiscabar funditus egritudinis
mee. Si vero vt pr̄dixi rediret egritudo ad memoriam
tam fortem me esse sentirem: mirabar si nam comedisses: et
ad vesperam veniens tantē me fortitudinis inueni: vt si vo-
luissem ieiunium vsqz ad diem alterum transferre potuissem.
Sicqz factum est vt in me probarem ea etiam de illo vera
esse: quibus ipse minime interfuissem.

Petrus

Eleutheri⁹
oratio impe-
trauit vt gre-
gori⁹ ieiuna-
re posset.

Eleuteri⁹
lachrymādo
gregoriū cu-
rauit.

Liber tertius. Fo. lix.

Quia eundem virum magne compunctionis fuisse dixisti ipsam lachrymarum vim largius addiscere cupio. Unde quos vult quot sunt genera compunctionis mihi edisseras.

Capitulum. xxxiii. Quot sunt compunctionis genera.

Gregorius.

In multas species compunctio dividitur: quoniam singule quoque a penitentibus culpe plangunt unde et voce quoque penitentium hieremias ait. Divisio nes aquarum deduxit oculus meus. Principaliter vero compunctionis genera duo sunt: quia deum si res a se prius timore compungitur: post amore. Prius enim se se in lachrymas afficit: quia dum malorum suorum recollit: pro his prope eterna supplicia pertimescit. At vero cum longa meritis anxietate fuerit formido presumpta: quedam iam de presumptione venie securitas nascitur: et in amore celestium gaudiorum animus inflammat: et qui prius flebat ne duceretur ad supplicium postmodum amarissime flere incipit: quia differat a regno. Consideratur etenim mens: quod sint illi angelorum choros: quod ipsa societas beatorum spirituum: que maiestas interne visionis dei et amplius plangit: quia a bonis perhibentibus deest: quod fleuit prius cum mala eterna metuebat. Sicque fit ut perfecta compunctio formidinis tradat animum compunctioni dilectionis. Quod bene in sacra veracique historia figuratiua narratione describit: que ait quod Ara filia Caleph sedens super asinum suspiravit. Cui dixit pater suus. Quid habes? At illa respondit. Da mihi benedictionem: terram australem et aridum dedisti mihi: iungam et irriguam. Dedit ei pater suus irriguam superius et irriguam inferius. Ara quippe super asinum sedet cum irrationabilibus carnis sue motibus nimis pressa det. Que suspirans a patre terram irriguam petit: quia a creatore nostro cum magno gemitu querenda est lachrymarum gratia. Sunt namque nonnulli qui iam in dono perceperunt libere pro iustitia loqui: oppressos tueri: indigentibus possessa tribuere: ardorem fidei habere: sed adhuc gratiam lachrymarum non habent. Hi nimirum terram australem et aridam habent: sed adhuc irrigua indigent: quia in bonis operibus possunt in quibus magni atque ferventes sunt: opus nimirum h. liii.

Trenorum. lii.
Compunctio-
nis genera.

Josue. xv.

Est lachry-
marum a bo-
nis expetenda

Dialogi beati Gregorij.

vt aut timore supplicij: aut amore regni celestis mala etiam que antea perpetrauerant: deplorent. Sed qz (vt dixi) duo sunt cōpunctionis genera. Dedit ei pater suus irriguum superius: et irriguum inferius. Irriguū quippe superius accipit anima cum sese in lachrymis celestis regni desiderio affligit. Irriguū vero inferius accipit: cū inferni supplicia fletu do pertimescit. Equidem prius inferius: ac post irriguū superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate preeminet: necesse fuit vt prius irriguum superius: et post irriguum inferius commemorari debuisset. Petrus.

Placet quod dicitis. Sed postq̄ hunc venerande vite Eleutherij huius meriti dixisti: libet inquirere si nūc in mundo esse credendum est aliquos tales.

Capitulū xxxv. De Amantio

presbytero. p̄uincie tuscie Gregorius.

Amantius solo cōtactu es gros curat.

Hozidus Tudertine ecclesie episcopus: cuius vitatis atq; sanctitatis est: dilectioni tue incognitum non est. hic mihi esse apud se presbyterū quēdā Amantij nomine precipue simplicitatis narrauit: qz quē hoc habere vitis prohibet: vt apostolorū more manū sup egros ponat: et salutē restituat: et q̄tūlibet vehemens egritudo sit: ad tactum illius abscedat. Quem hoc etiam habere miraculi adunq; qz in quolibet loco q̄uis immanissima peritatis serpētem repperit: mox vt eū signo crucis signauerit: extinguit: ita vt virtute crucis quam vir dei digito ediderit: diruptis visceribus mortatur: quem si quando serpens in foramine fugerit: signo crucis os foraminis b̄ndicit: statimq; ex foramine serpens sani mortuus trahitur. Quē tante virtutis virum ipse etiam videre curavi: eumq; ad me deductum infirmorum domo paucis diebus manere volui: vbi si qua adesset curatio: nis gratia: citius p̄bari potuisset. Ibi autē quidam inter egros alios mēte captus iscebat: quē medicina greco vocabulo freneticum appellat. Qui nocte quadam cum magnis vocibus (scz insanus) ederet: cūctosq; egros immēsis clamoribus perturbaret: ita vt nulli illic capere somnum liceret: fiebat res valde mirabilis: quia vnde vnus male: inde om̄s

Amantius signo crucis serpentes necat.

Libertus tertius. Fo. lx.

nes deterius habebat. Sed sicut et prius a reuerentissimo
Flotido ep̄o qui tunc cū predicto presbytero illic pariter ma-
nebat: et post a puero qui nocte eadē egrotantibus serue-
bat: subtiliter agnoui. Idem venerabilis presbyter de pprio
stratu surgēs ad lectū frenetici silenter accessit: et super eum
positis manibus orauit. Morq; illum, vt melius habentem
tulit: atq; in superiora domus secus ad oratorium duxit: vbi
pro eo liberius orationi incubuit: et statim enim sanum ad le-
cum proximū reduxit: ita vt nullas vltius voces ede-
ret: nec iam egrotorum quempiam aliquo clamore pertur-
baret: nec iam egritudinem auxit alienam: qui perfecte re-
ceperat mentem suam. Ex quo eius syno facto didicimus: vt
de eo illa omnia audita crederemus. Petrus.

Amatus fres-
neticum cura
uit.

Magne vite edificatio ē videre viros tā mira faciētes
atq; in ciuibus suis hierusalē celestē in terra aspiciere

C. Capi. xxxvi. De Maximia

Gregorius, ep̄o Syracusane ciuitatis.

Neq; hoc silendū puto qd omnipotēs de⁹ super
maximianum famulum suū nunc syracusanus
cp̄m tunc autem mei monasterij patrē digna-
tus est monstrare miraculum. Nā dum iussio-
ne p̄sificis mei in Cōstantino politane vrbis
palatio responsis eccl̄asticis deseruirem: illuc ad me idem
venerabilis Maximian⁹ charitate exigēte cū fratrib⁹ ve-
nit. Qui cum ad monasteriū meū romam rediret in mari a-
driatico nimia tempestate deprehēsus: inestimabili ordine
atq; inuisitato miraculo erga se scūctosq; qui cum eo aderant
omnipotētis dei et irā cognouit et gratiam. Nam cum in eo-
rū morte v̄toꝝ nimietatibus eleuati fluct⁹ seuiret: ex nauī
clauis p̄ditis arbor abscissa est: vela in vndis p̄iecta: totum
q; vas nauis quassatū nimis fluctib⁹ ab omni fuerat sua cō-
page dissolutum. Remis itaq; patentibus intrauit mare: at
q; vsq; ad superiores tabulas impleuit nauē: ita vt non tam
nauis intra vndas q̄ vnde iam intra nauem esse viderentur
Tunc in eadem nauī residentes nō iam ex morte vicina: sed
ex ipsa eius presentis ac vissione turbati omnes: sibimet pas-
sem dederunt corpus et sanguinem redemptionis accepe-

Dialogi beati Gregorij.

Nauis aqua
plena ad por-
tum puenit.

Maximiani
miraculum.

runt: deo se singuli comendant: ut eorum animas bene-
gne susciperet: quorum corpora in tam pauenda morte tra-
diderat. Sed omnipotens deus qui eorum mentes mirabi-
liter tenuit: eorum quoque vitam mirabiliter seruauit. Non
diebus octo nauis eademuisque ad superiores tabulas aqua
plena iter proprium peragens enatauit. Nono autem die
in Cothronensis castri portum deducta est. Ex qua exie-
runt omnes incolumes qui cum predicto venerabili viro Ma-
ximiano nauigabant. Cumque post eos ipse quoque fuisset e-
gressus: mox in eiusdem portus profundum nauis demersa
est: ac si illis egredientibus pie pondere subleuatione ca-
ruisset: et que plena hominibus in pelago aquas portauerat:
atque natauerat: Maximiano cum suis fratribus recedente
aqua sine hominibus in portu non valuit portare: ut
huic omnipotens deus ostenderet: quia hanc onustam sua
manu tenuerat: que ab hominibus vacua et derelicta sua
per aquas non potuit manere.

Capitulum xxxvij. De Sancto titulo presbytero prouincie Nursie.

Ante dies quoque xl. vidisti apud me eum cui
uis superius memoriam feci: venerabilis vi-
te presbyteri Sanctuli nomine: qui ad me ex
Nursie prouincia annis singulis venire con-
suevit. Sed ex eadem prouincia quidam mona-
chus ante triduum venit: qui gratius nuncijs merore me perstrixit: quod eum
de viro obuisse nuntiavit. huius ergo viri et si non sine gemitu
dulcedinis recolo: iam tamen sine formidine virtutes narro. quas
vicinis eius sacerdotibus mira virtute et simplicitate predictis
agnoui. Et sicut inter amatores se animos hominum magnum
charitatis familiaritas ausum prebet: a me plerumque ex dul-
cedine exactus: ipse quoque de his que egerat extrema quedam
fateri cogebatur. Quodam namque tempore hic cum in prelo longo
bardi oliuam premerent ut oleum liquare debuisset: sicut tor-
cundus erat et vultu et alio: vtrumque vacuum ad prelum detulit: la-
borantesque longobardos leto vultu salutauit: vtrumque protulit:
ille: et iubendo potius quam petendo eum impleri sibi dixit. Sed sancti
les viri quia tota iam die frustra laborauerant: atque ab oli-

Liber tertius. Fo. lxx.

uis exire oleū torquendo non poterat: eumq; iniurijs insecrati sunt. Quibus v̄r dñi letiori adhuc vultu r̄ndit dicens. Sic pro me oretis vt istū vtrem. Sanctulo impleatis: et sic a vobis reuertar. Cūq; illi ex oliuis oleū defluere non cernerent: et virū dei ad implendū vtrem sibi insistere viderēt: vehementer accensi maioribus hunc verborū contumelijs derestari ceperūt. Vir autē dei videns q̄ ex prelo oleū nullo modo eriret: aquā sibi dari petijt: quam cunctis videntibus benedixit: atq; in prelo suis manibus iactauit. Ex qua prius benedictione tāta vbertas olei erupit: vt longobardi qui prius diu incassum laborauerant nō solum sua vascula omnia: sed vtrem quoq; quem vir dei detulerat implentes: gratias agerent: quia is qui oleum petere venerat: benedicendo dedit quod postulabat.

ALio quoq; tpe vehemens ibi incubuerat fames: et beati Laurētij martyris ecclia fuerat a longobardis incensa. Quā vir dei restaurare cupiens: artifices multos ac plures subministrātes operarios adhibuit: quib; necesse erat vt quotidiani sumptus laborantibus sine dilatione preberētur. Sed exigēte eiusdē famis necessitate panis defuit: ceperūtq; laborantes instanter victus querere: q̄ vires ad laborē per inopiam nō haberent. Quod vir dei audiens eos v̄bis solabat: foris p̄mittendo quod deerat: sed ipse grauer antebatur intus exhibere cibum nō valens quem promittebat. Cū vero huc illucq; anxius pergeret: deuenit ad cibariū in quoyicine mulieres pridie panes coxerant: ibiq; incuruatus asperit ne forte panis coquentibus remāssisset. Tūc repēte panem mire magnitudinis: atq; insoliti cādoris inuenit: quē quidem tulit: sed deferre artificibus noluit: ne fortasse alienis esset: et culpam velut ex pietate perpetraret. Pervicinas itaq; hunc mulieres detulit: eumq; omnibus ostendit: at ne cui earū remansisset inquit: oēs autem que pridie panem coxerant suum hunc esse negauerūt: atq; panes suos numero integros a cibano retulisse p̄fesse sunt. Tūc letus vir domini perrexit ad multos artifices cum vno pace: et vt omnipotēti deo gratias agerēt admouit. Et q̄ eis ammonā p̄buerat indicauit: eisq; ad refectionem protinus inuitatis inuentum panem appo-

Sanctulus a
quā b̄dicen-
do in oleū cō-
uertit.

Sanctul⁹ pa-
nē in cibano
miraculose
repperit.

Dialogi beati Gregorij.

Unus panis
pluribus suffe-
cit decem die-
bus.
Nota.

fuit. Quibus sufficienter pleneq; satiatis plura ex eo ipse panis fuerat fragmenta collegi. Que die quoz altero eis ad refectionem intulit. sed id qd ex fragmentis supererat: ipsa quoq; que apposita fuerant fragmenta superabant. Factus est p dies decem omnes illi artifices atq; operarii ex uno vno pane satiati: hunc & quotidie ederēt & ex eo quotidie edī posset: in crastinū quotidie superesset: ac si fragmenta panis illius per esum crescerent: & cibū comedentiū ora ipsorum pararent.

Petrus.

Mira res atq; in exēplum dominici operis vehementer omnibus stupenda. Gregorius.

Ipsē Petre multos devno pane per seruū qui ex quibus partibus quinq; milia satiavit per semetipsum: quia pauca seminis grana munera segetum frumēta multiplicat: qui ipsa quoq; semina pduxit ex terra: et simul omnia creavit ex nihilo. Sed ne diutius mireris quid in virtute domini venerandus vir Sanctulus exterius fecerit: audi ex virtute domini qualis interius fuit. Die etenim quadam a longobardis captus quidam diaconus tenebatur qui ligatus: eumq; ipsi qui tenuerant interficere cogitabant. Ad sperascente autem die vir Sanctulus ab eisdem longobardis petijt: vt relaxari deiq; vita cōcedi debuisset: quod post se se facere omnino negauerunt. Cumq; mortem illius de liberare eos carneret petijt vt sibi ad custodiam tradī debuisset. Cui protinus responderunt. Tibi quidem eum ad custodiendum damus: sed ea conditione interposita: vt si iste fugerit pro eo ipse moriaris. Quod vir domini libenter accipiens: predictum dyaconum in sua suscepit fide: quem nocte media cum longobardos omnes somno graui deprecosos aspiceret excitauit dyaconum: et ait. Surge et concitus fuge liberet te omnipotens deus. Sed idem dyaconus promissionis eius non inmemor respondit dicens. fugere poter non possum: quia si ego fugero: pro me sine dubio ipse morieris. Quem vir domini Sanctulus ad fugiendum compulit dicens. Surge et vade te omnipotens deus eripiat. Nam ego in manu eius sum: tantum in me possunt facere quantum ipse permiserit. Fugit itaq; diaconus: & quasi deceptus in medio fideiussor remansit. Facto igitur mane lon-

Nota.

Liber tertius. Fo. lxxij.

gobardi qui dyaconum ad custodiendum dederant venerunt quem dederunt petierunt: sed huic venerandus pbf fugisse respondit. Tunc illi inquirunt. Scis ipse melius quid conuenit. Seruus autem domini constanter ait: scio. Cui dixerunt. Bonus homo es: nolumus te per varios cruciatu mori: elige tibi mortem quam vis. Quibus vir domini respondit: dicens. In manu dei sum: ea morte me occidite qua me occidi permiserit. Tunc omnibus qui illic aderant longobardi placuit vt eum capite truncare debuissent quatenus sine graui cruciatu vitam eius compendiosa morte terminaret. Cognito itaq; q; Sanctulus qui inter eos sanctitatis reuerentia magni honoris habebatur occidendus esset omnes qui eodem loco inuenti sunt longobardi conuenerunt sicut sunt nimie crudelitatis leti ad spectaculu mortis. Circa illud tempus itaq; actus: vir aut domini deductus in medium est: atq; ex omnibus viris fortibus electus est vnus de quo dubium non esset qui vno ictu caput eius absunderet. Venerandus igitur vir inter armatos deductus: ad sua arma statim cucurrit: nam petijt vt sibi paululum orandi licentia daretur. Cui diu concessum fuisse in terram se strausit orauit. Qui dum paulo diutius oraret: huc electus interfecto calce pulsauit vt surgeret: dicens. Surge & flexo genu tendere ceruicem. Surrexit autem vir domini genu flexit inuoluens hoc vnum fertur dixisse. Sancte Johannes suscipe illam. Tunc electus carnifex euagiuatum gladium tenens nisi forti in altum brachium percussurus leuauit: sed deponere nullomodo potuit nam repente diriguit et erecto in celum gladio brachium inflexibile remansit: tunc omnis longobardorum turba que ad illud mortis spectaculum aderat in laudis fauorem conuersa miraricepit: virumq; dei cum timore venerari quia profecto clauerat cuius sanctitatis esset qui carnificis sui brachium in aere ligasset. Itaq; postulatus vt brachium sui carnificis sanaret negauit dicens. Ego pro eo nullo modo orabo: nisi ante mihi iuramentum dederit: quia cum ista manu christianum hominem non occidat. Sed longobardus idem qui (vt ita dicam) brachium contra deum tendendo perdidit pena sua exigente com-

Longobardi
ad spectaculum
mortis leti

Nota.

Longobardi
ad spectaculum
mortis leti

Longobardi

Longobardi

Dialogi beati Gregorij.

Sāctul⁹ car
nificē sana
uit.

pulsus est iurare se christianum hominem nunq̄ occidere. p̄
Tunc vir domini precepit: dicens. Depone manum deor
sum. Qui statim deposuit: atq; illico adiecit. Remitte gla
dium in vaginam. Et statim remisit. Omnes ergo tate vir
tutis hominem cognoscentes: boues: et iumenta que de
predati fuerant certatim ei offerre in munere volebant:
sed vir domini tale munus suscipere rennuuit: munus autem
bone mercedis quesiuit: dicens. Si michi aliquid vultis
concedere: omnes captiuos quos habetis mihi tribuite vt
habeam vnde pro vobis debeam otare. factumq; est: et
omnes captiuī cum eo dimissi sunt: atq; superna gratia dis
ponente: cum se vnus pro vno morti obtulit multos a morte
liberauit.

Petrus.

Mira res & quibus hāc ab alijs et ipse cognouerim: vere
tamen fateor: quia mihi quotiens narratur in noua
tur.

Gregorius.

Nil in hac re in s̄ctulo mireris: sed' pensa si potes q̄s
ille spiritus fuerit qui eius tam simplicem mentem
tenuit: atq; in tanto virtutis culmine exiit. Tibi enim eius
animus fuit quando p̄ primo tam constanter decreuit: et
p̄ temporali vita fratris vnus suam desperit atq; sud gla
dio ceruicem tetendit: Que ergo vis amoris illud cor tenu
it: q̄ mortem suam pro vnus salute proximi non expauit?
Scimus certe quia idem venerabilis vir. Sanctulus ipsa
quoq; elemeta litterarum bene non nouerat: legis prece
pta nesciebat. Sed quia plenitudo legis est charitas legem
totam i dei ac proximi dilectione seruauit: & quod fortis in
cognitione nonnouerat ei intus viuebat in amore. Et qui
nunq̄ fortasse legerat quod de redemptore. Joannes apo
stolus dixit. Quonia m̄ sicut ille pro nobis animam suam po
suit: sic et nos debemus pro fratribus animas ponere tam
sublime apostolicum preceptum faciendo: magis q̄ sciēdo
nouerat. Cōparemus si placet cū hac nra idocra scia illius
doctā ignorantis hęc vbi nra iacet: ibi illi⁹ disciplina eminet.
Nos de futuris vacui loquimur: & quasi inter fructifera ar
busta positi odoramus poma nec manducamus. Ille virtu
tum fructus carpere nouerat: quibus hoc in verbis odorari

Legis pleni
tudo est cha
ritas.

i. Johau. 5.

Nota bene.

Liber tertius. Fo. xliij.

nesciebat.

Petrus.

Quidnam queso te esse existimas q̄ boni quicq̄ subtrahuntur: et qui viuere ad edificationem multorum poterant aut penitus inueniri nequeunt aut certe iam omnimodis rareant.

Gregorius.

Multicia remanentium meretur: ut hi q̄ potuisse poterant festine subtrahantur et cum mundi finis appropinquat electi tollantur ne deteriora videant. hinc enim propheta ait: Iustus perit et nemo est qui recogitet in corde suo et viri miser cordie colligentur quia non est qui intelligat. hinc rursus scriptum est. Aperit eorum creant qui conculcent eam tollite de via lapides. hinc salomon ait. Tempus mittendi lapides: et tempus colligendi. Quo igitur finis mundi uiget eo necesse est ut uiui lapides ad edificium celeste colligantur quatenus hierusalem nostra in mensuram sue constructionis excrescat. Nec tamen ita omnes electos subtrahi credimus: ut soli in mundo peruersi remaneant quia nunquam peccatores ad lamentum penitentiae redirent si nulla esset bonorum exempla que eorum mentem traherent.

Esate. lxxv.

hiere. l.

Ecclia. 5.

Petrus.

Incasum subtrahi bonos: quero quod perire cateruatim et malos video.

Capitulum xxxviii. De uisione redempti feretie ciuitatis epi.

Gregorius.

Hac de re mihi petre mireris nam redempti feretie ciuitatis episcopum uite venerabilis uirum qui ante hos ferme annos. vii. ex hoc mundo migravit: tua dilecto cognatum habuit hic sicut mihi adhuc in monasterio, ppe posito ualde familiariter iungebatur: hoc quod iohannis iunioris predecessoris mei tempore de mundi sine cognouerat sicut lonse loteg claruerat a me requisitus mihi ipse narrabat. Aiebat namque quod quadam die dum parrochias suas ex more circuitet peruenit ad ecclesiam beati. Euthicij martyris. Ad uespascet erat die strati fieri sibi iuxta sepulcrum martyris vo-

Nota.

Dialogi beati Gregorij.

luit: atq; ibi post laborem quieuit: ⁊ nocte media vt asserere-
bat: nec perfecte vigilare poterat: nec dormirebat: s; de pres-
sus vt solet grauabatur quodā pondere vigilans anim⁹: et
q; ante eū idē beatus martyr euthicius astitit dicens. Re-
dempte vigilas. Cui respondit: vigilo. Qui ait. Finis venit
vniuerse carnis. finis venit vniuerse carnis. Post quam trinā
vocem visio martyris cum omnipotentis dei gratia que mē-
tis eius oculis apparebat euauit: tunc vir dei domini sur-
rerit: seq; in orationis lamentum dedit. Vox enim illa terri-
bilia in celum signa secuta sunt: vt haste atq; acies ignee
ab aquilonis parte viderentur: mox effera longo pardorum
gens de vagina sue habitationis educta in nostram ceru-
icem grassata est: atq; humanū genus quod in hac terra pre-
nūtia multitudine quasi spice segetis more surrexerat: suc-
cissum aruit. Nam depopulate vrbes ⁊ euerse castra: cōcre-
mate ecclesie destructe sunt: monasteria viroꝝum ac femina-
rum desolata: ab hominib⁹ predia atq; ab omni cultore des-
titute: in solitudine vacat terra: nullus hanc possessor habi-
tat: occupauerunt bestie loca que prius multitudo hominū
tenebat. Et quid in alijs mūdi partibus agatur ignoro. Nā
in hac terra in qua nos viuimus: finem suum mundus iam
non nūnciat sed ostendit. Tanto ergo nos necesse est instan-
tius eterna querere: quanto a nobis cognoscimus velociter
temporalia fugisse. Despicendus a nobis hic mundus fue-
rat: etia; si blandiretur. si rebus prosperis demulceret ani-
mum. At postq; tot flagella premitur: tāta aduersitate fa-
tigatur: tot nobis quotidie dolores ingemnat: quid nobis
aliud q̄ ne diligitur clamat? Multa autem fuerūt que ad-
huc de electoꝝum factis narrare debuisset: sed hec silentio
supprimo: q; ad alia festino. Petrus.

Quia multos intra sancte ecclesie gremio cōstitutos
deuota anime post mortem carnis perpendo dubita-
re. Unde queso vt debeas vel qua ex ratione possit agnosci
vel si qua animarum exempla animo occurrunt pro multo-
rum edificatione dicere: vt hi qui suspicantur: discant cum
carne animam non finire. Gregorius.

Laboriosū valde hoc op⁹ est: ei maxime occupato an-
imo atq; ad alia tendēti. Sed si sunt quibus prodes

Signa futuri

Mundus est
despicend⁹.

Liber quartus. Fo. lxxij.

se valeat: voluntatem meam pculdubio postpono vtilitati
proximorum: & in quantum deo largiente valuerit q̄ anima
post carnē viuat: subsequēti hoc quarto volumine demonstra
bo. finit feliciter liber tertius.

Incipit liber quartus

Capitu. i. **Q̄** eterna ac spi
ritualia ideo a carnalibus minus credātur: quia ea que au
diunt per experimentum minime nouerunt.

De paradisi

gaudijs (culpa exisēte) expulsus ē pri
mus hūani generis p̄res: in hui⁹ ces
citatis atq; exiliū quaz patimur venit
erūnā: q̄ peccādo extra semetipsum
fusus: itaz illa celestis patrie gaudia q̄
prius cōtemplabat videre nō potuit.

homines cur
nō facile spiri
tualia credāt

In paradiso quippe assueuerat homo
v̄bis dei p̄frui: beatorū angelorū spiritibus cordis mundi
cia & cellitudinis visionem interesse. Sed post q̄ huc cecī
dit: ab illo quo implebat mētis lumine recessit: ex cui⁹ vide
licet carne nos in huius exiliū cecitate nati: audim⁹ quidez
celestē esse patriā: audimus eius ciues angelos dei: audi
mus eorundē angeloz socios spiritus iustorum perfectorū.
Sed carnales quoq; q̄ illa inuisibilia scire nō valent: per ex
perimentū dubitāt vtrū ne sit quod corporalibus oculis nō
vident: que nimirū dubietas in p̄io parente nostro esse nō
potuit: quia exclusus a paradisi gaudijs hoc quod amiserat:
qd̄ viderat relegebat. hi autē sentire vel recolere audita
nō possunt: q̄ eorū nullum sicut ille saltem de p̄terito ex
perimentū tenent. Ac si em̄ pregnans mulier mittat in car
cerem: ibiq; pariat puer: qui natus puer in carcere nutritur
& crescat: cui si fortasse mater que hūc genuit solem: lu
nam: stellas: mōtes: cāpos: volantes aues: currētes equos
nominet. Ille vero qui est in carcere natus & nutritus nihil
aliud q̄ tenebras carceris sciat: & hoc quidez esse: audiat:
sed quia per experimentum non nouit: veraciter esse diffi

Dialogi beati Gregorij.

dat. Ita in hac exiliij sui cecitate nati hoies: dū esse summa
et inuisibilia audierūt: diffidit anvera sint: qz sola hec infima
in quib⁹ nati sunt visibilia nouerūt. Un factū est uti p se visi-
bilibus creator ad hūanā q eneris redēptionem vniūgenitus
patris veniret: et s. tm spm ad corda nostra mitteret: quate-
nus p eū viuificati crederemus: q adhuc scire p experimē-
tum nō possumus. Quotquot ergo hunc spiritū hereditatis
nostre pignus accepimus: de vira inuisibiliū nō dubitam⁹.
Quisquis autem in hac crudelitate adhuc solid⁹ nō est: de-
bet proculdubio maiorū dictis fidem prebere: eisq iam per
spiritū sanctū inuisibiliū experimentum habentib⁹ credere
qz et stultus est puer si matrē ideo erimet de luce mentiri:
qz ipse nihil aliud q̄ tenebras carceris agnouit. Petrus

Placet valde quod dicis. Sed qui esse inuisibilia non
credit: profecto infidelis est. Qui vero infidelis est: in
eo quod dubitat fidem non querit: sed rationem.

Capitulum. ij. Qz sine fine neqz infidelis uiuat

Gregorius.

Audacter dico: qz sine fide neqz infidelis uiuat.
Nā si ab infideli percūctari uoluerō quem
patrē uel quā matrē habuerit: ptinus rīde-
bit illū atqz illam. Quē si statim requiram
utrū nouerit qn cōceptus sit: uel uiderit quā
donatus: nihil horū se nosse uel uidisse fatebit: et tñ qd non
uidit credit. Nam illum patrē: illamqz se habuisse matrem
absqz dubitatione testatur. Petrus.

Infidelis, n-
dem habet.

Hateor. qui nunc vsqz nesciui q infidelis haberet fidē
Gregorius.

Habent etiā infideles fidē: sed utinā in deū. Quā si uti
qz haberent: infideles nō essent. Sed hinc in sua p-
dia redarguēdi sūt: hic ad fidei grām puocādi: qz si
de ipso suo visibili corpore credūt qd minime uiderūt: cur in
uisibilia nō credunt que corporaliter uidere non possunt?

Capitulum tertium. Qz tres sunt vitales spiritus creati.

Liber quartus. Fo. lxxv.

D

Am qz post mortē carnis viuat ala pty ratio:
sz fidei admirta. Tres quippe vitales spiritus
creauit ops deus. Unū qui carne nō tegitur.
Aliū q carne tegit: sed nō cū carne moritur.
Tertiū q carne tegit ⁊ cū carne morit. Spūs
nāqz est q carne tegit angeloz: spūs q carne tegit: sz cū car
ne nō morit: hoim: spūs qui carne tegit ⁊ cū carne morit: in
mentoz omniūqz brutoz ⁊ alialiū. Hō itaqz sicut i medio crea
tus est: vt esset inferior angelo: superior iumēto: ita aliquid
h3 cōe cū summo: aliqd cōe cū infimo immortalitātē sc3 spi
ritus cū angelo: mortalitātē vero carnis cū iumēto: quous
qz ⁊ ipam mortalitātē carnis gloriā resurrectionis absorbeat
⁊ inherēdo spiritui caro seruet imperpetuū: qz ipse spiritus
inherēdo seruet in deū: que tñ caro nec in reprobis inter
supplicia perfecte deficit: qz sz deficiēdo subsistit: vt q spiri
tu et carne peccauerunt: semper essentialiter viuentes: et
carne et spiritu sine fine mouantur.

Spiritus tri
plex a deo
creatus.

Nota.

Rationi fidelitū placēt cūcta q dicit. Sz qso te: dū spi
ritus hoim atqz iumētoz tāta distinctōe discernas:
qd est qd salomō ait: Dixi in corde meo: de filiis ho
minū vt pbaret eos de? ⁊ oñderet filies eē bestijs: Idcirco
vn⁹ interit? Ehois ⁊ iumētoz: ⁊ eā vtriusqz pditio. Qz ad
huc eandē suā suam subtiliter exequēs adūgit. Sicut mo
rit hō: sic ⁊ illa moriūt. Sicut spirāt oia: ⁊ nihil h3 hō iumē
tis ampli⁹. Quib⁹ adhuc h3bis generalē diffinitionē subin
fert dicens. Tuncta subiacent vanitati: et omnia pergūt ad
vnū locū: de terra facta sunt ⁊ in terrā pariter reuertūtur.

Ecccl. iij.

Ibidem.

Ibidem.

Capitulū. iij. De questio
ne salomonis qua dicit. Unus interit⁹ est hois ⁊ iumētouū.
Gregorius.

Salomonis liber in quo hec scripta sunt eccle
siastes appellatus est: ecclesiastes autē pprie
cōcionator dicitur. In cōcione vero sententia
promittitur: per quam tumultuosa turbe seditio
cōprimatur: et cum multi diuersa sentiūt: per
concionantis rationē ad vnam sententiam producunt. hic
igitur liber idcirco cōcionator dicit: qz salomon in eo quasi
i. ij.

Ecclesiastes
cōcionator dicitur

Dialogi beati Gregorij.

Ecclia. xij.

tumultuatis turbe suscepit sensus vt ea p inquisitione dicat q fortasse p tentatione impita mens sentiat. Na quot suas quasi p inquisitione mouet: quasi tot in se psonas diuersoz suscipit. Sed concionator verax velut extensa manu oim tumultus sedat: eosq ad vna sniam reuocat: cu in eiusdem libri termino ait. Fine loquedi oes pariter audiamus. Vnde tunc et madata eius obserua: hoc est em ois ho. Si et in libro eodem p locutione sua multoz psonas no suscepit: cur ad audiendu loquedi fine secum pariter oes admonebat. Qui igit in fine libri dicit: oes pariter audiamus: ipse sibi testis est: q in se multoz psonas suscipiens quasi solus locutus non est. Vnde et alia sunt q in libro eodem p inquisitione mouet: atq alia q p rone satisfaciunt: alia q ex tectis profert alio: atq huiusmodi delectationibus dediti: alia vero in quibus ea q ronis sunt disseparat: atq a se delectatione cōpescat: ibi naq ait. Hoc itaq mihi visum est bonum vt comedat quis et bibat et fruatur leticia ex labore suo. Et longe inferius subiungit. Melius est ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij. Si et bonum est manducare et bibere: melius fuisse videbat ad domum conuiuij pergere quam ad domum luctus. Ex qua re ostenditur quod illud ex infirmantis personam intulit: hoc vero ex ronis diffinitione subiungit.

*Ecclia. v.
Ecclia. vij.*

*Cōcordat dicitur salomōis.
Ecclia. xi.*

Ibidem.

Nam ipsas prius ronis causas edisserit: et de domo luctus sit utilitas ostendit dicens. In illa enim finis cunctoz admoneatur hominum: et viuens homo cogitat quid futurus sit. Rursum illic scriptum est. Letare iuuenis in adolescentia tua. Et paulo post subdit. Adolescentia enim et voluptas vana sunt. Qui dum hoc post vanum esse redarguit: quod prius admonuisse videbatur patenter indicat: quod illa quasi ex desiderio carnali verba intulit: hec vero ex iudicij veritate subiungit. Sicut ergo delectatione prius carnalium exprimens curis postpositis denunciat bonum esse manducare et bibere: quod tamen postmodum ex iudicij rone reprehendit: cum esse melius dicit ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij. Et sicut ait: letari debere iuuenem in adolescentia sua: quasi ex deliberatione carnalium proponit: et tamen postmodum p diffinitione sue adolescentie et voluptatem vana esse redarguit. Ita etiam concionator noster velut ex mente infirmantium humane suspensionis sententia proponit dum dicit. Unus interitus est hominis et in-

Ecclia. ii.

Liber quartus. Fo. lxxvj.

mentorum: & equa vtriusque conditio: Sicut moritur homo sic et illa moriuntur: similiter spirant omnia: et nichil habet homo iumentis amplius: qui tamen diffinitione rationis suam postmodum sententiam, protulit dicens. Quid habet amplius sapiens stulto et quid pauper nisi vt pergat illuc vbi est vita: Qui igitur dixit: nihil habet homo iumentis amplius: ipse rursus diffinit: quia habet aliquid sapiens non solum amplius a iumento: sed etiam ab homine stulto: videlicet vt pergat illuc vbi est vita. Quibus verbis primum indicat: quia hic hominum vita non est: quam esse alibi restatur. habet ergo homo hoc amplius iumentis quia illa post mortem non viuunt. hic vero tunc viuere inchoat: cum per mortem carnis hanc visibilem vitam consummat. Qui etiam longe inferius dicit. Quodcumque potest manus tua facere instanter operare: quia nec opus nec ratio (nec scientia) nec sapientia erit apud inferos quotu properas. Quomodo ergo vnus intertus est hominis et iumentis: & equa vtriusque conditio? Aut quomodo nihil habet homo iumentis amplius: cum iumenta post mortem carnis non viuunt: hominum vero spiritus pro malis suis operibus post mortem carnis ad inferos deducti: nec in ipsa morte moriuntur: sed in vtraque tam dispari sententia demonstratur: quia concionator verax est: et illud ex tentatione carnali intulit: et hoc post modum ex spiritali veritate diffiniuit.

Ecclesiasti. vi.

Notes.

Petrus.

Ibet nescisse quod requisit: dum me in tanta subtilitate contigit discere quod nesciui. Sed queso te vt me equanimiter feras: si ipse quoque apud te more ecclesiarum nostris infirmantium in me personam susceperis: vt ceteris infirmantibus prodesse propinquus quasi pro eorum acquisitione possim.

Gregorius.

Qur condescendentem te infirmitati proximorum equanimiter non feram: cum paulus dicat. Omnibus omnia facta sum: vt omnes facerem saluos. Quod ipse quoque ex condescensione charitatis egeris: in hac re amplius venerari debes in qua morem egregij predicatoris imitari.

i. Cor. ix.

l. ii.

**Dialogi beati Gregorij
Caplm. v. De qōne aīe inuisi-**

biliter exeuntis: an sit que videri nō possit. Gregorius.

Quodā fratre moriente presentē fuisse me cōti-
git: Qui repente dū loqueret vitalē emisit fla-
tum: et quem pri⁹ mecū loquentē videbā: su-
bito extinctum vidi. Sed eius anima vtrum
egressa sit an nō: non vidi: et valde durum vi-
detur vt credatur res esse: quam nullus valeat videre.

Gregorius.

Quid mirū petre si egredientē animā non vidisti: quā
et manentē in corpore nō vides? Nūquid non modo
cū mecū loqueris: q̄ videre in me non vales animā meam
idcirco me eē exanimē credis? Natura quippe aīe inuisibi-
lis est: atq; ita ex corpore inuisibiliter egredit̄: sicut ī corpo-
re inuisibiliter manet q̄ vita aīe manentis in corpore sicut
deprehēditur ex motu membrorū sic vita anime post corp⁹
in sanctis pensenda est ex virtute miraculorū. Petrus.

Aīa inuisi-
bilis p̄t.

Sed vitam aīe in corpe manētis pensare possū ex ip̄is
motibus corporis: q̄ nisi corpi aīa adesset: eiusdē mē-
bra corpi moueri nō possent: vitā vero aīe post carnem qui-
bus motibus q̄busue operibus vtatur: dicas vt ex rebus vi-
sis etiā colligam quod videre non possum. Gregorius.

Non quidē subtiliter sed solerter dico: q̄ sicut vis aīe
v̄nificat et mouet corp⁹: sic vis dīa implet q̄ creauit
oīa: et alia sp̄rādo v̄nificat: alijs tribuit vt viuāt alijs nō
hoc solū mō prestat vt sint. Q̄ vero esse nō dubitas creatē
et regētē: implentē et circūplectentē: trāscēdentē ⁊ sustinētē:
tem: in cōscriptū atq; inuisibilē deū: ita dubitare non de-
bes hunc inuisibilia obsequia habere. Debent quippe ea
que ministrant: ad eius similitudinē tendere cui ministrant
vt que inuisibili seruiunt: esse inuisibilia nō dubitentur. hec
autem que esse credimus: nisi sanctos angelos et spiritus
iustorum. Sicut ergo motum considerans corporis: vitam
anime manentis in corpore perpendis ab imo: ita vitam
anime exeūtis e corpore perpendere debes a summo: quia
potest inuisibiliter viuere: quam oportet in obsequio inui-
sibilis creatoris manere. Petrus.

Nota.

Liber quartus. Fo. lxxij.

Recte totum dicitur: sed mens refugit credere: quod corporeis oculis non valet videri. *Gregorius.*

Quam paul^o dicat. Est enim fides sperandarū substantia rerū argumento non apparentiū: hoc veraciter dicitur credi: quod non valet videri. Nā credi iam non potest quod videri potest: ut te breuiter reduca ad te: nulla visibilia nisi per invisibilia videntur. Ecce enim cuncta corporea oculis tui corporis aspiciunt: nec tamen ipse corpore^o ocul^o aliquid corporeum videret nisi hunc res incorporea ad videndum scuerit. Nam tolle mentem quae non videtur: et incallū patet ocul^o qui videbat. Subtrahere animam corpori remanent proculdubio oculi in corpore aperti. Si igitur per se videbantur: cur discedere aia nihil videntur: hinc ergo collige: quia ipsa quoque visibilia non nisi per invisibilia videntur. Ponamus quoque ante oculos mentis edificari dom^o inmensam moles leuari: pendere magnas machinas columnas: quis (queso te) hoc opus operatur: corpus visibile quod illas moles manibus trahit: an invisibilis anima que vivifica: corpus: Tolle enim quod non videtur in corpore: et mox immobilia remanent membra cuncta quae moveri videbantur: sicut visibilia corpora metallorum. Qua ex re pensandum est: quia in hoc quoque mundo visibile nihil nisi per creaturam invisibilem disponi potest. Nam sicut omnipotens deus aspirando vel implendo ea que ratione subsistunt: vivificat et movet invisibilia: ita ipsa quoque invisibilia implendo movent atque sensificant carnalia corpora que videntur. *Petrus.*

Istis fateor allegationibus libenter victus: prope nulla iam esse haec visibilia existimare compello: qui prius in me infirmantium personam suscipiens dei invisibilibus dubitabam. Itaque placent cuncta que dicis: sed tamen sicut vitam anime in corpore manentis ex motu corporis agnosco: ita vitam anime post corpus apertis quibusdam rebus attestantibus cognoscere cupio.

Capitulum vi. De vita anime manentis in corpore sicut deprehenditur ex motu membrorum sic vita anime post corpus in sanctis per eandem est ex virtute miraculorum.

Gregorius.

i. iiii.

Hebe. xi. s.

Visibilia per invisibilia videntur.

Dialogi beati Gregorij.

Per miracu-
lasctōz pro-
bat aiam i/
moralem.

Hic in re si cor paratur tue dilectionis inuenior
in allegatione minime laboro. Nunquid nam
scri apti et martyres christi p̄sentē vitā despicē-
rent: et i mortem carnis animas ponerent: nisi
certiorē animarū vitā subsequē scirēt? Tu hō ipe
inquires: quia vitam anime in corpore manentē ex moribus
corporeis agnoscis: et ecce hi qui aias in mortem posuerunt:
atq; animarum vitam post mortem carnis esse crediderunt
quotidianis miraculis choruscant. Ad extincta nāq; eorum
corpota viuentes egri veniūt et sanātur: periuri veniunt et
demonia verantur: demoniaci veniunt et liberantur lepro-
si veniunt et mundantur: deferuntur mortui et suscitantur.
Pensa itaq; eorum anime qualiter viuunt illic vbi viuunt:
quorum hic et mortua corpota in tot miraculis viuunt? Si
igitur vitā anime permanentis in corpore deprehendis ex
motu membrorū: cur non ppendis vitam anime post corpus
etiam p ossa mortua in virtute miraculorum. Petrus:

Nulla vt opinio huic allegationi ratio obstitit: in qua
ex rebus visibilibus cogim⁹ credere qd non videm⁹

Capitulum vij. De egressibus animarum.

Gregorius.

Duulo superius questus es morietis cui usdam
egredientem te animam non vidisse: sed hoc
ipsum iam culpe fuit qd corporeis oculis rem
videre inuisibilem questisti. Nā multi nostro
rum mentis oculum fide pura ⁊ vberi oratione mundantes
egredientes e carne animas frequenter viderunt. Unde
nunc mihi necesse est vel qualiter egredientes anime vise
sint: vel quāta ipse dū egrediēt viderint enarrare: quaten⁹
fluctuanti aīo qd plene ratio non valet exempla suadent. In
secundo nāq; huius operis libro iam prefatus sum qd vir ve-
nerabilis benedictus sicut a fidelibus eius discipulis agnos-
uit longe a capuana vrbe positus germani eiusdem vrbis
episcopi aiam nocte media in globo igneo ad celum ferri
ab angelis asperit. Qui eandem quoq; ascendentem ani-
mam tituens mentis laxato sinu quasi sub vno solis radio
cunctum in suis oculis collectū mundum vidit.

B̄dict⁹ ani-
mā gemant
vidit.

Liber quartus. fo. lxxviii.
Capi. viij. De egressu aie.

speciosi monachi.

Eisdem quoque discipulis illius narrantibus dicitur quia duo nobiles viri atque exterioribus studiis eruditi germani fratres quorum vnus speciosus: alter gregorius dicebat eus se regule in sancta conuersatione tradiderunt. Quos idem pater venerabilis in monasterio quod iuxta taracōnēse urbem construxerat: fecit habitare. Qui multas quidem pecunias in hoc mundo possederant: sed cuncta pauperibus pro alax suarum redemptione largiti sunt: et in eodem monasterio permanserunt. Quorum vnus (scilicet speciosus) duos pro utilitate monasterij iuxta capuanam urbem missus fuisset: die quadam frater eius gregorius cum fratribus ad mensas sedes atque conuescens pro spiritu subleuatus aspexit: et vidit speciosum germanum suum aiam tam longe a se positi de corpore exire: quod mox fratribus indicauit et currit: tamque eundem fratrem suum sepultum reperit: quem tamen ea hora qua viderat exisse de corpore inuenit.

ff motiētis
fratris aī
mā vidit.

Ca. ix. De aia cuiusdam inclusi.

Quidam religiosus atque fidelissimus vir adhuc mihi in monasterio posito: narrauit quod aliqui de sicilie partibus nauigio romam petentes in mari medio positi cuiusdam serui dei qui in sonno fuerat inclusus ad celum ferri aiam viderent. Qui descendentes ad terram: causamque an ita esset acta perscrutantes: illo die inuenerunt obisse dei famulum: quo eum ad celestia regna ascendisse cognouerunt.

Capi. x. De egressu anime

Spei abbatis.

Adhuc in monasterio positi cuiusdam valde venerabilis viri relatione cognoui quod dico. Abbat enim: quia venerabilis pater nomine spes monasterium construxit in loco cui vocabulum capie est: qui sexti ferme miliarij interiacente spacio a vetusta nurse urbe disiungitur. Tunc omnipotens et miseri-

Dialogi beati Gregorij.

coris deus ab eterno verberere flagellando protegit: eius dispensationis sue maximam seueritatem seruauit: gratiam quam tunc cum prius flagellando diligeret: postmodum perfecte sanando monstrauit. Eius namque oculos p. xl. annorum spacium continue cecitatis tenebris pressit: nullum et lumen vel externe visionis aperiens. Sed quia nemo in habere illius gratia destitute substituit: et nisi idem misericors pater qui penam irrogat patientiam prestat: mor per impatientiam peccatorum nobis ipsa auget correptionem peccatorum. fitque modo miserabili ut culpa nostra unde scire debuit terminum: inde sumat augmentum. Idcirco nostra deus infirma conspiciens flagellis suis custodiam permiscet: atque in percussione sua electis filiis nunc misericorditer iustus est: ut sint quibus postea de beatitudine miserere. Unde venerabile senem duos exterioribus tenebris premeret: iterna nunquam luce destituit. Qui cum flagello fatigaretur corporis: habebat per sancti spiritus custodiam consolationem cordis. Cum vero iam anni quadraginti fuisset in cecitate tempus expletum: ei dominus lumen reddidit: et vicinum suum obitum denunciavit: atque ut monasterium circumquaque constructis verbum vite predicaret admonuit: quatenus corporis recepto lumine: uisitatis in circuitu fratribus cordis lumen aperiret. Qui statim iussis obtemperans fratrum cenobia circumiit: mandata vite que agendo didicerat predicauit. Quintodecimo igitur die ad monasterium suum peracta predicatione reuersus est: ibique fratribus conuocatus astans in medio sacramentum dominici corporis et sanguis suscepit: moxque cum eis mysticos psalmorum cantus exorsus est. Qui illis psallentibus orationi intentus animam reddidit. Omnes vero fratres qui aderant ex ore eius colubam uiderunt que mox apertore oratorij egressa aspicientibus fratribus penetravit celum. Cuius ius idcirco animam in colube specie apparuisse credendum est: ut opus deus ex hac ipsa specie ostenderet quod simplici corde ei uir ille fuisset.

Nota.

Spei abbas
cecus .xl. annis
nisi curatus est.

Spei ala uel
sa in specie colu-
mbe.

C. Capi. xi. De egressu

anime uisum presbyteri.
Ed neque hoc sileam quod uir uenerabilis abbas
stephanus qui non longe ante hoc in hac urbe
defunctus est (autem ipse etiam bene nostri) in eadem pre-

Liber quartus. Fo. lxx

uincta nuptie contingisse referebat. Habebat enim q̄ illic p̄s-
byter quidam commissam sibi cum magno timore domi-
ni regebat ecclesiam. Qui ex tempore ordinationis acce-
pte presbyteram suam vt fororem diligens: sed quasi ho-
stem cauens ad se propius accedere nunq̄ sinebat: eam
q̄ sibi inuicem propinquare nulla occasione permittens: ab ea
sibi communionem funditus familiaritatis absiderat.

Habent quippe sancti viri hoc proprium: nam vt semper Nota.
ab illicitis longe sint a se plerumq̄ etiam licita abscondunt
Unde idem vir ne vnq̄ per eam incurreret culpam sibi eti-
am per illam monstrari recusabat necessaria. hic ergo ve-
nerabilis presbyter cum longam vite impleisset etatem an-
no. xl. ordinationis sue inardescēte granit̄ febre correptus
ad extrema deductus est. Sed cum eum presbytera sua cō-
piceret solutus iam membris quasi in mortem distensum:
sic q̄ adhuc ei vstale spiramen adesset: naribus eius appo-
sita curauit aure dignoscere. Quod ille sentiens cui tenuis-
simum inerat flatus: q̄stulo iussu valuit vt loqui i potuisset
inferuescente spiritu collegit vocem atq̄ erupit dicens.

Recede a me mulier: adhuc igniculus viuūt: paleam tolle.

Illa igitur recedente crescente virtute corporis cum magna
cepit leticia clamare dicens. Bene veniant domini mei:
bene veniant domini mei quid ad tantillum seruulum ve-
strum estis dignati uenire? Venio/venio/gratias ago/gratias
ago: Cuiq̄ hoc iterata crebro voce repeteret quibus
hoc diceret/noti sui qui illū circūsteterant req̄rebant. Quis
bus ille admirando r̄ndit dicens. Nunquid hic conuenisse
sanctos ap̄los nō videtis: beatū petrū et pauū p̄mos apo-
stolorū nō aspicietis. Ad q̄s iterū quers⁹ dicebat. Ecce venio
ecce venio: atq̄ inter hec verba aiā reddidit. Et quia ve-
raciter sanctos ap̄los videret: eos etiam sequēdo testat⁹ est
Qd̄ plerūq̄ cōtingit iustis vt in morte sua sc̄orū p̄cedētium
v̄siones aspiciant: ne ipsam mortis sue penalē s̄ntam p̄time-
sc̄at: sed dū eorū mēti interiorū cuiū societas ostēdit: a car-
nis sue copula sine doloris et formidis fatigatione soluant̄.

Ursin⁹ apo-
stolos vidit.

Capitulum. xij. De aia pro-
bi reat in vrbis episcopi.

Dialogi beati Gregorij

Quis de re neq; hoc sileā q; prob⁹ oipotēt; dei famulus: qui nunc in hac vrbē monestario p̄sto ē quod appellatur reatū de p̄bo patruo suo reatine ciuitatis e p̄o mihi narrare consueuit dicēs. Q; p̄pinquāte vite eius termino est grauissima depresso egritudo. Cuius pater noie maximus pueris circūquaq; transmissis colligere medicus studuit si fortasse eius molestie subuentre potuisset. Sed congregati ex vicinis locis vndiq; medici ad tactū vene denunciauerunt eius exiā; citius affutur. Sed cum iam tempus refectionis incūberet atq; diei hora tardior excreuisset: venerāndus ep̄s de illorū potius q̄ de sua salute sollicitus: eos qui aderant admonuit cum sene patre i superioris episcopi sui partes ascendere: seq; post laborem reficiendo reparare. Omnes igitur ascenderunt domum: vnus ei tantummodo paruulus relictus est puer: quem nunc quoq; predictus probus asserit superesse. Qui dū lecto iacentis assisteret: subito asperit intrantes ad virū dei quosdam viros stolis candidis amictos: qui eundem quoq; candorem vestīū vultū suorum luce vincebant. Qua splendoris etiam claritate percussus: quinā illi essent emissa cepit voce clamare: qua voce etiam probus ep̄s commotus: intrantes eos asperit ⁊ agnouit atq; eisdem stridentē vagientēq; puerū consolari cepit dicens. Noli timere: quia ad me sanctus iuuenalis ⁊ sanct⁹ Eleuterius martyres venerūt. Ille autē tante visionē nouitatē nō ferēs cursū cōcito extra fores fugit atq; eos q̄s viderat patri ac medicis nūciauit. Qui cōcito descendērūt: s; egrū quē relinquerāt iā defunctū iuenerūt: q; illi eū secū tulerāt: quorum visionē puer ferre. nō potuit qui ibi remansit

Puer sc̄tōs
vidit.

Cap. xij. De trāsitu galle ancille dei

Interea neq; silēdū arbitror q̄d mihi p̄sonarum grauiū atq; fidelīū est relatione cōpertum. Sōthorum namq; temporibus. Galla huius vrbis nobilissima puella simachi ac patricij filia: intra adolescentie tempora marito tradita: in vnus anni spatio eius est morte viduata. Quam tuū

Liber quartus. Fo. lxx.

feruente mundi copia ad iterandum thalamum et opes et etas vocarent: elegit magis spiritalibus nuptiis copulari deo in quibus a luctu incipitur: sed ad gaudia eterna peruenitur: quibus carnalibus nuptiis subijci: que a leticia semper incipiunt et ad finem cum luctu tendunt. Huic autem cūvalde ignea cōspersio corporis inesset ceperunt medici dicere quod nisi ad amplexus viriles rediret calore nimio contra naturam barbas esset habitura quod ita quoque post factum est. Sed sancta mulier nihil exterius deformitatis timuit: que interius sponsi celestis specie amant: nec verita est si hoc in illa fedaretur: quod a celesti sponso in ea non amaretur. Mortuus ergo ut eius maritus defunctus est obiecto seculari habitu ad omnipotentis dei seruitium sese apud beati Petri apostoli ecclesiam monasterio tradidit: ibique multis annis simplicitate cordis atque orationi dedita: larga indigentibus elemosinarum opera impendit. Cumque omnipotens deus perhenem iam mercedem reddere eius laboribus decreuisset cū crepescere in manilla percussa est. Nocturno autem tempore ante lectum eius due candelabra lucere consueuerant: quod vide licet amica lucis non solum spirituales: sed etiam corporales tenebras odio habebat. Que dum nocte quadam ex hac iaceret infirmitate fatigata: vidit beatum Petrum apostolum inter vtraque candelabra: ante suum lectum constituisse: nec perterrita timuit: sed ex amore sumens audaciam exultauit ei: quod dixit. Quid est domine mihi. dimissa sunt mihi peccata mea? Cui ille (benignissimi ut est vultus) inclinato capite annuit dicens. Dimissa veni. Sed quod quadam sanctimoniam femina in eodem monasterio pre ceteris diligebat: ilico gal: la subiunxit. Rogo te ut soror Benedicta mecum veniat. Cui ille respondit. Non. sed illa talis veniat tecum hec vero quam petis die te erit tricesimo secutura. His itaque expletis visio apostoli assistentis et colloquentis ei ablata est. At illa protinus cuncte congregationis ascinit matrem. eius quid viderit quidve audierit indicauit. Tertio autem die cum ea que iussa fuerat sorore defuncta est. Illa vero quam ipsa poposcerat die est tricesimo subsecuta. Quod factum nunc usque in eodem monasterio manet memorabile. sicque hoc a prece dentibus matribus traditum narrare illic solent sub

Nota.

Salla ad sanctum Petrum.

Dialogi beati Gregorij.

tiliter iuniores que nunc sunt sanctimoniales virgines: ac si illo in tēpore huic tam grandi miraculo et ipse affuissent.

Capitulum. xiiij. De trās- itu Seruuli paralytici.

Sed inter hec sciēdum est: quia sepe animab⁹ exiuntibus electorū dulces solent laudes celestes erumpere: vt dum illam libenter audiūt dissolutionez carnis ab anima sentire minime permittantur. Unde in omelias quoq; euāg^{es} liij tam narrasse me memini: q̄ in ea porticu que curtib⁹ ad ecclesiam beati Clementis est puia fuit quidam Seruulus nomine: cuius te quoq; non ambigo meminisse: qui quidem pauper rebus: sed meritis diues erat: quem longa egritudo dissoluerat. Nam ex quo illum scire potuimus: vsq; ad finem vite paralyticus iacebat. Quid dicam: quia stare non poterat: qui nunq̄ in lecto surgere: vel ad sedendum valebat: nunq̄ manum suam ad os ducere: nunq̄ se potuit in laetus aliud declinare. Huic ad seruendum mater cum fratre aderant: et quicquid ex elemosina potuisset accipere: hoc eorum manibus pauperibus erogabat. Nequaquā litteras nouerat: sed scripture sacre sibi nec codices emerat: et religiosos quosq; in hospitalitatem suscipiens hos coram se studiose legere faciebat. factum est vt iuxta modum suū ple-
ne sacram scripturam diceret: cum (sicut dixi) litteras fimitus ignoraret: studebat semper in dolore gratias agere: hymnis deo: laudibus diebus ac noctibus vacare. Sed cū iam tempus esset vt tanta eius patientia remunerari debuisset membrorū dolor ad vitalia redyt. Cumq; iā se morti proximum agnouisset: peregrinos viros atq; in hospitalitatem susceptos admonuit: vt surgerent et cum eo psal-
mos pro expectatione sui exitus decantarent. Cumq; cum eis et ipse moriens psalleret: voces psallentium repente cō-
pescuit cum terrore magni clamoris: dicens Tacete. Num quid non auditis quante resonent laudes in celo: Et dum easdem laudes quas intus audierat aurem cordis intende-
rat: sancta illa anima carnem exeunte soluta est. Qua scilicet exeunte tanta illic fragrantia odoris aspersa est: vt om-

Seruulus in
exitu ange-
los cantare
audiuit

Liber quartus. Fo. lxxj.

nes qui illic aderant: inestimabili suauitate repleverunt: ita ut per hoc patenter cognoscerent quod eas laudes in celo suscepissent. Cui rei monachus noster interfuit qui nunc usque vivit et cum magno fletu attestari solet: quod quousque corpus eius sepulture traderent: ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit.

Capitulum. xv. De transitu

Romule ancille dei.

In eisdem quoque omelias rem narrasse me recolo quam speciosus presbyter meus qui hanc nouerat me narrante attestatus est. Eo namque tempore quo monasterium petij: anus quedam redempta nomine in sacrimoniali habitu constituta in urbe hac iuxta beate Marię virginis ecclesiam manebat. Hęc illius disciplina erudita fuerat: que magnis virtutibus pollens super prenestinos montes vitam heremiticam duxisse ferebatur. Huic autem redempte due in eodem habitu discipule fuerant: una nomine Romula et altera nunc superest et quam quidem facie scio: sed nōse nescio. Tres itaque hęc in uno habitaculo commanentes: morum quidem diuitijs plene: sed tamen pauperem vitam rebus ducebant. Hęc autem quam prefatus sum Romula aliam quam presdici condiscipulam suam magnis vite meritis anteibat. Erat quippe mire patientie: summe obedientie: custos orationis sui ad silentium studiosa valde ad continue orationis usum. Sed quia plerumque hi quos iam homines perfectos estimant: adhuc in oculis summi opificis aliquid imperfectionis habent sicut sepe imperiti homines necdum perfecte sculpta sigilla conspiciunt etiam quasi perfecta laudantur que tamen adhuc artifex considerat et limat: laudari iam audit: et tamen ea tundere meliorando non desinit. Hęc quam predictimus Romula ea quam grecovocabulo medici paralytimum vocant molestia corporali percussa est: multisque annis in lectulo decubans vane olacebat membris officio destituta: nec tamen hęc eadem eius mentem ad impatientiam flagella perducerat. Nam ipsa ei detrimenta membrorum facta fuerant incrementa virtutum: quod tanto sollicitius ad usum orationis excreuerat quanto et

Romule laudes.

Nota.

Dialogi beati Gregorij.

aliud quodlibet agere nequaquam valebat. Nocte igitur quadam eandem redemptam (quam prefatus sum) que utraque discipulas suas siliarum loco nutriebat vocavit dicens. Mater veni: mater veni. Que mox cum alia eius condiscipula surrexit: sicut utriusque referentibus et multis eadem res claruit: et ego quoque in eodem tempore agnoui. Cumque noctis medio lectulo iacentis assisterent: subito celitus lux emissa: omne illius cellule spacium implevit: et splendor tante claritatis emicuit: ut corda assistentium inestimabili pauore perstringeret: atque ut post ipse referebat omne in eius corpus obrigesceret: ut et in subito stupore manerent. Cepit namque quasi cuiusdam magne multitudinis ingredientis sonitus audiri: ostiumque cellule concuti: ac si ingredientium turba premeretur: atque dicebant intrantium multitudinem sentiebant. Sed numeritate timoris et luminis videre non poterant: quia eorum oculos et pauor depresserat: et ipsa tanti luminis claritas reuerberabat. Quam lucem protinus est miri odoris fragrantia subsecuta: ita ut earum animarum: quia lux emissa terruerat odoris suauitas refoueret. Sed cum vim claritatis illius ferre non possent: cepit eadem Romula assistentem et tremantem redemptam suorum motu magistram blanda voce consolari dicens. Noli timere mater: non moriar modo. Cumque hoc crebro diceret: paulatim lux que fuerat emissa subtracta est: sed is qui subsecutus est odor remansit sicque dies secundus et tertius transijt ut aspersa odoris fragrantia maneret. Nocte igitur quarta eandem magistram suam iterum vocavit: qua veniente viaticum petijt et accepit. Nec diu eorum eadem redempta: vel illa alia eius discipula a lectulo iacentis abscesserant: et ecce subito in platea ante eiusdem cellule ostium duo chori psallentium constiterant: et sicut ipse dicebant serus ex vocibus discernisse psalmodie cantus dicebant: viri et femine ridebant. Cumque ante fores cellule exhiberentur celestes exequie: sancta illa anima carne soluta est. Qua ad celum ducta quanto chori psallentium altius ascenderat: tanto cepit psalmodia leuius audiri: quousque et eiusdem psalmodie sonitus: et odoris suauitas elongata finiretur.

Celestes exequie.

Capitulum. xvj. de transitu

Liber quartus. Fo. lxxij.

Tarsille virginis.

N omnibus in solatione egrediēte: se
apparere solet auctor ac retributor vite. Un
hoc qd de Tarsilla amica mea in homelijs
enagelij dixisse me recolo: replicabo: que ins
ter duas alias sorores suas p̄tute p̄tinue ora
tionis: & rauritate vite: singularitate abstinentie: ad culmen
sanctitatis excreuerat. huic uersione felix attau⁹ mens
huius Romane ecclesie antistes apparuit: eijs mansi onem
perpetue claritatis ostēdit: dicens. Veni: quia in hac te lucis
mansione suscipio. Que subsequente mor febre correpta ad
diem peruenit extimū. Et sicut nobilibus feminis uirūq;
morientibus multi cōueniunt: qui eorū proximos solentur:
eadem hora exitus ipsius multi uiri ac femine eius lectulū
circumsteterunt. Tunc subito illa sursum respiciens Jesum
uenientem vidit: et cum magna uocis animaduersione ces
pit circumstantibus clamare: dicens. Recedite: recedite: qz
Jesús uenit. Cumq; in eum tenderet quem uidebat sancta
illa anima a corpore egressa: tantaq; subito fragrantia in
ri odoris aspersa est: ut ipa quoq; suauitas cunctis ostende
ret illic auctorem suauitatis uenisse. Cumq; corpus eius ex
more mortuorum ad lauandum esset nudatum: longe ora
tionis usu incubitis eius et genibus camelorum more inuē
ta est obdurata cutis excreuisse. Et quid uiuens eius spiri
tus semper egerit: caro mortua testabatur.

Tarsilla Je
sum uidit.

Capitulum. xviij. De trans itu Muse puelle.

Sed neq; hoc sileam quod predictus pbus dei
famulus de sorore sua noie Musa puella par
ua narrare p̄sueuit: dicens. Qz quada; nocte ei
p̄ uisionē sancta dei genitricis uirgo maria ap
paruit: atq; coenas ei in albis vestib⁹ puellas
ostendit. Quibus illa cum admisceri appetisset: sed se eis iū
gere non auderet: beate Marie uirginis est uoce requisita
an uelit cum eis esse: atq; in eius obsequio uiuere. Cui cuz
puella eadem diceret: uolo: ab ea protinus mandatum ac
cepit: ut nihū ultra leue: aut puellare ageret: et a risu loci

k. i.

Dialogi beati Gregorij.

se abstineret: sciens per omnia & inter easdem virgines: quas viderat ad ei⁹ obsequiū die tricesimo veniret. Quib⁹ visis in cunctis suis moribus puella mutata est: omnesq; a se leuitates puellaris vite magna gravitatis deterfit manu. Cūq; eam parentes eius mutatā esse mirarent: requisita rē renuit quid sibi beata dei genitrix iusserit: vel quo die itura esset ad obsequiū eius indicavit. Tunc post vigesimū quintū diem febre correpta est. Die autē tricesimo cūq; hora eius exitus p̄pinq;uasset: eandē beatam genitricē dei cum puellis quas p̄ visionem viderat ad se venire cōspexit. Cui se etiam vocanti respondere cepit: et depressis reuerenter oculis apertavoce clamare. Ecce dominavenio ecce dominavenio. In qua etiaz voce spiritū tradidit: ex virgineo corpore habitatura cū sanctis virginibus exiit. Petrus

*Visa beatā
virginem vidit*

Quam humanū genus multis atq; innumeris vitijis sit subiectū: hierusalē celestis patrie maximam partem ex parvulis vel infantibus arbitror posse compleri.

Capitulū. xvij. De quibusdam parvulis regni celestis aditus a parentibus clauditur cum ab eis male nutriuntur: et de puero blasphemico ostenditur. et postmodum declaratur. Gregorius.

Et si omnes baptizatos infantes: atq; in eadem infantia morientes ingredi regnum celeste credendum est: omnes tamen parvulos qui seziā loqui possunt regna celestia ingredi credendum non est: qz nonnullis parvulis eiusdem regni celestis aditus a parentibus clauditur si male nutriātur. Nā quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus ante triennium filium habuit amozum: (sicut arbitror) quinq; quem nimis carnaliter diligens remisit nutriēbat: atq; idem parvulus (quod dictū graue est) mox vt eius animo aliquid obstitisset maiestatem dei blasphemare cōsueverat: qui in hac ante triennium mortalitate percussus venit ad mortem. Cum qz eum suus pater in sinu teneret (sicut hi restati sunt q̄ presentes fuerunt) malignos ad se venisse spiritus tremētibus oculis puer aspiciens cepit clamare. Obsta pater. obsta pater. Qui clamans declinauit faciem. vt se ab eis in sinu pa-

*parvulis a
parētib; re-
gnum celeste
nōnunq; clau-
ditur.*

Liber quartus. Fo. lxxij.

tris absconderet. Quem cum ille tremementem requireret quid videret: puer adiuravit dicens Mauri homines venerunt. Qui cum hoc dixisset: maiestatis nomen protinus blasphemavit: et animam reddidit. ut enim omnipotens deus ostenderet pro quo reatu talibus fuisset traditur executoribus. Vni viventem pater suus noluit corrigere. hoc morientem permisit iterare: ut qui diu per divinitatis patientiam blasphemus vixerat: quando per divinitatis iudicium blasphemaret et moreretur. quatenus reatum suum pater agnosceret: qui parvuli filium aiam negligens non parvulum peccatorum gehene ignibus nutrirer. Si iterum hoc triste se ponentes: ad ea que narrare cepimus leta. redeamus

Capitulum. xix. De transitu Stephani viri dei.

Dedicto etenim probo aliisque religiosis narratibus viris agnoui: ea que inducere audientibus de venerabili patre Stephano in hominibus evangelii curavi. fuit etenim vir (sicut idem probus: et multi alii testantur) nihil in hoc mundo possidens: nihil querens solam cum deo paupertatem diligens. inter adversa semper patientiam amplectens conventus secularium fugiens: vacare se orationi concupiscens. De quo vnum bonum virtutis refero: ut ex hoc cyno valeant multa eius bona persari. Is namque cum quadam die messem quam sua manu seruerat decisam ad aream reduxisset: nihilque aliud cum discipulis suis ad totius anni stipendium haberet: quidam perverse voluntatis vir antiqui hostis stimulis instigatus: eandem messem igne supposito ita ut erat in area incendit. Quod factum dum alter conspiceret: eidem dei famulo cucurrit et nunciavit. Quod postquam inclinavit adiunxit: dicens. Ne ve pater Stephane: quid tibi contigit: cui statim vultu ac mente placida ille respondit. Ne quid illi contigit qui mihi hoc fecit: nam mihi quid contigit? In quibus eius verbis ostenditur in quo virtutis culmine sedebat qui vnum quod insumptum mundi habuerat: tam securo perdebat mente: magisque illi condolebat qui peccatum commiserat quam sibi qui peccati illius damna tolerabat: nec pensabat quid ipse exterius. sed culpe reus quantum perdebat intus. hinc itaque cum dies mortis egredi

Stephani
laus.

Stephani viri
et is eximia

Dialogi beati Gregorij.

de corpore vigeret uenerunt multi ut tam sancte a se de hoc seculo recedenti suas animas commendarent. Cuius lecto hi qui uenerant omnes assistentes: alij ingredienti angelos uiderunt sed dicere aliquid nullo modo potuerunt: alij omnino nil uiderat. Sed oēs qui aderat ita uehementissimus timor percussit: ut nullus egrediēte illa sancta anima illic stare potuisset. Et hi ergo qui uiderat: et hi qui oīno nil uiderat: uno oēs timore percussi et territi fugerūt: ut palā daret intelligi quod quāta uis esset que illam egredientē animam susciperet cuius egressum nemo mortalium ferre potuisset.

Cap. xx. quod aliquando anime meritum

non in ipso suo egressu: sed post mortem uerius declaratur. Sed inter hec sciendum est: quod aliquando anime meritum non in ipso suo egressu ostenditur: post mortem uero certius declaratur. Unde et sancti martyres ab infidelibus crudelia multa perpassi sunt: qui tamen (ut prescriimus) ad ossa sua mortuis signis quotidie et miraculis clarescunt.

Cap. xxi. De duobus monachis ualentij abbatis.

Ute namque uenerabilis ualentius quod post hac romana urbe mihi sicut nosti in eo quoque monasterio presuit: prius in ualerie prouincia suum monasterium rexit. In quo dum longobardi se ueniētes uenissent: sicut ei narratione didici: duos eius monachos in ramis uini arboris suspendērūt: qui suspēsi eodē die defuncti sunt. Facto autē uespere utroque eorum spiritus claris illic apertis uocibus psallere ceperūt: ita ut ipsi quoque qui eos occiderat cum uoces psallentium audirent nimis mirati terrerentur: quas uidelicet uoces captiui quoque omnes qui illic aderant audierunt: atque eorum psalmodie postmodum testes extiterunt. Sed has uoces spirituum omnipotens deus idcirco pertingere uoluit ad aures corporum: ut uiuentes quique in carne discerent: quia si deo seruire studeant post carnis mortem uerius uiuant.

Monachi suspēsi ad arborem caneant

Liber quatus. fo. lxxiiij.

Capi. xxij. De trālitu Surani abbatis.

Quidā religiosus quoq; viris attestantibus adhuc in monasterio positus agnouit: q; hoc lōgobardoz tpe iuxta in hac puicia q; fura nominat: quidā monasterij p̄ vite venerabilis Suranus nomine fuerit: q; captiuus aduenientibus a tōgobardoz depredatione fugientibus cuncta que in monasterio videbatur habere largitus est. Cūq; in elemosinis vestimenta sua ac firmo et cellariū cōsumpsisset. et quicquid habere in horto potuit expendit. Expensis vero reb; oib; longobardi ad eū subito venerūt: eūq; tenuerūt et aux ab eo petere ceperūt. Quib; cū ille diceret se oīno nihil habere: in vicino monte ab eis ductus est: in quo silua immensis magnitudinis stabat: ibi captiuus quidam fugiēs in caua arborē latebat: vbi vn; ex lōgobardis educto gladio p̄dictū venerabilē occidit virum. Cuius corpore in terrā cadēte mōs oīs p̄tinus et silua cōcussa est: ac si se ferre non posse pondus sanctitatis eius diceret terraq; tremuisset.

miraculus.

Capi. xxiiij. De trālitu dyaconi ecclesie Marforum.

Alius q; i marfor. puiciavite valde venerabilis dyaconus fuit: quē inuētū lōgobardi tenuerūt: q; vn; educto gladio caput ei; āputauit: cū corp; ei; in frā caderet ipse q; hūc capite trūcauerat inūdo spū cotreptus: ad pedes ei; corruit et q; amicū dei occidit inūico dei tradit; ostēdit. Petrus.

Quid est hoc q; te q; ops de; sic permittit mori: q; tñ post mortē cui; sanctitatis fuerint nō patitur celari?

Capi. xxiiij. De morte viri dei

(q; missus bethe) fuerat. Gregorius.
Quid scriptū sit. Iust; q; cūq; morte p̄uēt; fuerit in iustis ei; n; auferet ab eo electi q; p̄culdubio ad p̄petuā vitā tēdūt qd eis obest si ad modicū.

h. iii.

Dialogi beati Gregorij.

cū dure moriuntur: Et est fortasse nōnūq̄ eorū culpa: licet
mīnima que in eadē debeat morte refecari. vñ sit q̄ reprob
bi p̄tate q̄dē p̄tra viuētes accipiāt. S; illis moriētib⁹ hoc i
eis graui⁹ vindicet: p̄tra bonos p̄tate sue crudelitatis acce
perūt: sicut idē carnifex q̄ eūdē venerabilē dyaconū viuētē
ferire pmīss⁹ est: gaudere sup̄ mortuū pmīss⁹ nō ē: qd̄ sacra
q̄s testāf eloq̄a. Nā yr̄ dei p̄tra samariā miss⁹: qz p̄ inobe
diētā in itinere comedit: hūc leo in eodē itinere occidit. S;
statim illic scriptū est: qz stetit leo iuxta asinā: ⁊ nō comedit
leo de cadauere. Ex qua re ondif q̄ petri lobediētie in ipsa
fuerit morte lastrū: qz idē leo quē viuētē psūpsit occidere:
cōringere nō psūpsit occisum. Qui et occidēdi ausū habuit:
de occisi cadauere comedēdi licētā nō accepit: qz is q̄ cul
pabilis in vīta fuerat punita licētā erat tā iust⁹ ex mor
te. Leo ergo qui pri⁹ peccatoris vītam necauerat: custodi
uit postmodū cadauer iusti.

ij. re. xij.

Leo custo
diuit cada
uer iusti.

Petrus

Placet quod dicis: sed nosse vellē si tunc ante restitu
tionē corporū in celo recipi valeāt aie iustorum.

**Cap. xxv. Si ante restitu
tionē corporis recipiantur in celo anime iustorum.**

Gregorius.

Hoc neq; de oib⁹ iustis fateri possum⁹: neq; de
oib⁹ negare. Nā sūt q̄rūdā iustoz aie q̄ a cele
sti i regno q̄busdā adhuc mātionibus differunt
In quo dilationis dāno qd̄ aliud innuitur: nisi
qd̄ de p̄fecta iustitia aliqd̄ minus habuerunt:
et tñ luce clarius constat: qz perfectoz aie mox vt huius car
nis claustra exeunt: in celestis regni sedibus recipiūt qd̄
et ipsa p̄ se veritas attestat dicens. Ubicūq; fuerit corpus
illuc cōgregabūtur ⁊ aquile: qz vbi ipse redēptor: n̄ est cor
pore: illuc p̄culdubio colligūtur iustoz aie. Et paulus. Cu
pio dissolui et esse cum christo. Qui ergo christū in celo esse
nō dubitat: nec pauli animā esse in celo negat. Qui etiā de
dissolutione sui corporis: atq; de inhabitatione celestis pa
trie dicit. Scim⁹ qm̄ si terrestis dom⁹ nostra huius habi
tationis dissoluatur: q̄ edificationē habemus ex deo domū
nō manu factā eternā in celis.

Petrus.

Luce. xvij.

phil. i.

ij. Cor. v.

Liber quartus. Fo. lxxv.

S igitur nunc sunt in celo anime iustorum: quid est quod in die iudicii pro iusticie sue retributione recipient?
Gregorius.

H oc eis nimirum crescit in iudicio quod nunc aiaz sola: post modum vero etiam corporum beatitudine profuerunt: ut ipsa quod carne gaudeant in qua dolores pro domino cruciatibus protulerunt. Pro hac quippe geminata eorum gloria scriptum est. In terra sua dupliciter possidebunt. hinc etiam ante resurrectionis diem de sanctorum aiaz scriptum est. Datus sunt illis singule stolas alabe. Et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum: donec impleret numerus conseruorum et fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modo aiaz tantummodo: tunc autem animarum simul et corporum gloria letabuntur.
Petrus.

Esai. lxi.
Apoca. vi. c.

A sentio. Sed vellem scire quonam modo agitur: quod plerumque morientes multa predicunt.

Capitulum xxvi. Quibus modis

morientes: aliquid predicunt. Et de morte cuiusdam aduocati. Et de reuelatione Herodij ac Melliti monachorum: et de morte pueri Armentarij: et de diuersitate linguarum.

Gregorius.

I psa aliquando aiarum vis subtilitate sua aliquid preuidet. Aliquando enim exire de corpore antequam per reuelationem ventura cognoscunt. Aliquando vero dum iam iuxta sit ut corpus deserant diuinitus affiate in secreta celestia incorporeum mentis oculum mittunt. Nam quod vis anime aliquando subtilitate sua ea que sunt ventura cognoscit. patet eo quod cum quidam aduocatus qui in hac urbe ante biduum laboris dolore defunctus est: sed ante paululum quod moreretur: vocauit puerum suum preparari sibi vestimenta ad processendum iussit. Quem dum puer quasi insanire cerneret: eiusque preceptis minime obediret: surrexit: vestimento se induit. et per viam appiam ad beati Sixti ecclesiam se esse processurum dixit. Cuius post modicum ingrauescente molestia esset defunctus: deliberatum fuerat ut apud beatum Iuanuarium martyrem prenestina via eius corpus poni debuisset:

Aduocatus
futura predicat

k. iiij.

Dialogi beati Gregorij.

Sed quis longū hoc his qui funus eius curauerant visum
fuisse repete otto consilio exeuntes cum eius funere p̄ viā
appiā nesciētesq; illi qđ dixerat: in ipsa eū ecclia quā pre-
dixerat posuerunt. Et cum eūdem virum curis secularibus
obligatum: lucrisq; terrenis inhiantē fuisse nouerimus vñ
hoc p̄dicere potuit: nisi quia id qđ futurū erat eius corpori
ipsa vis ale ac subtilitas preuidebat. Qđ autem sepe etiā
reuelationibus agitur vt a morituris futura p̄sciantur. Ex
his colligere possumus q̄ apud nos gesta in monasterijs sci-
mus. In monasterio etenim meo quidā frater ante decennū
Serontius dicebatur. Qui cum graui molestia corporis fuis-
set depressus: in visione nocturna albatos viros et clari orni-
nūmodo habitus in hoc ipsum monasterium descendere de
superioribus asperit. Qui cum cotam lecto iacentis assiste-
rent vnus eorum dixit. Ad hoc venimus vt de monasterio
Gregorij quosdā fratres in militiam mittamus: atq; alteri
precipēs: adiūxit. Scribe Marcellū/Valētianū/Agnel-
lū: atq; alios quorum nūc minime recordor. Quibus exple-
tis addidit: dicens. Scribe et hunc ipsum qui nos aspicit.
Ex qua visione certius redditus predictus frater: facto ma-
ne inuoluit fratribus: q̄ et qui essent in preui ex eadem cella
morturi: post quos se etiā denunciāuit esse secuturum.
Cumq; die alio predicti fratres mori ceperunt: atq; sub eo
dē ordine se in morte secuti sūt quo fuerant in descriptione
nominati: ad extremū vero: et ipse obiit: qui eosdē fratres
morturos preuidit. In ea quoq; mortalitate q̄ ante triens
num hāc urbē vehementissima clade vastauit: in Portunē-
sis ciuitatis monasterio Wellitus dictus est monachus: ad
huc in annis iuuenilibus constitutus: sed mire simplicita-
tis atq; humilitatis vir: qui appropinquante vocationis
die eadem clade percussus ad extrema deduct⁹ est. Quod
vir vite venerabilis Felix eiusdem ciuitatis ep̄s audiens:
cuius et hęc relatione cognouit ad eū accedere studuit: ne
mortem timere debuisset verbis hunc perualtorijs conforta-
re cui etiam adhuc de diuina misericordia lōgiora vite spa-
cia polliceri cepit. Sed ad hęc ille respondit: cursus sui tē-
pora esse cōpleta: dicens apparuisse sibi iuuenē: atq; ep̄isto-
las demisse dicentē. Aperi et lege. Quibus appertis: affe-

Nota.

Liber quartus. Fo. lxxvi.

runt: quia se et omnes qui eodem tpe a predicto efo in pas-
schali festiuitate fuerant baptizati: scriptos in eisdē episto-
lis isris aureis inuenisset. Pri mū qdē (vt dicebat) suum no-
men reperit: ac inde oim illo in tpe baptizatorū. Quis de re-
certum tenuit: se et illos de hac vita esse sub celeritate. mis-
graturos. s̄ factumq; est vt die eadē ipse moreret: atq; post
eum cuncti illi qui baptizati fuerant ita secuti sunt: vt in-
tra paucos dies nullus eorum in hac vita remaneret. De
quibus nimirum cōstat q̄ eos predictus dei famulus idcir-
co auro scriptos viderat: quia eorū noia apud se s̄ra eter-
na claritas habebat. Sicut itaq; hi reuelationibus pote-
runt ventura cognoscere: ita nonnūq; egressure anime pos-
sunt etiam mysteria celestia non per somnū: sed vigilando
p̄libare. ¶ Ammonium namq; monasterij mei monachum
bene nosti: qui dū esset in seculari habitu constitutus. Va-
leriani huius verbis aduocati naturalem in coniugio forti-
tus: eius obsequijs sedule atq; incessanter adherebat: et
queq; in eius domo agebantur nouerat. Qui mihi iam in
monasterio positus narrauit q̄ in ea mortalitate que patris
cynarse temporibus hanc urbē vehementer afflixit: in do-
mo p̄dicti Valeriani puer armentarius fuit precipue sim-
plicitatis et humilitatis. Cum vero eiusdem aduocati doz-
mus eadem clade vastaretur: idē puer percussus est: et vsq;
ad mortē deductus. Qui subito sublatu a p̄sentibus redijt:
sibiq; dñm suum vocari fecit. Cui ait. Ego in celo fui: et qui
de hac domo morituri sunt agnouit. Ille ille atq; illi mori-
turi sunt: tu vero ne timeas: quia hoc tempore moriturus
non es. At vero scias q̄ me in celo fuisse verum fateor: ecce
accepit illic vt linguis omnium loquar. Nunquid tibi inco-
gnitum fuit grecam me linguam oino non nosse: et tamen
grece loquar: vt cognoscas an verum sit q̄ me omnes lin-
guas accepisse testificor. Cui tunc grece dñs suus locutus
est: atq; ita illi in eadem lingua respondit: vt cuncti q̄ ade-
rāt mirarentur. In ea quoq; domo predicti narse spatarius
vulgaris manebat. Qui festine ad egrum deductus ei vul-
garica lingua locutus est: sed ita puer ille in italia natus et
nutritus in eadem barbara locutione respondit: ac si ex
eadem fuisset gente generatus. Mirati sunt omnes qui

Nota re mis-
ram.

Dialogi beati Gregorij

Mors terri-
bilis pueri.

audiebant: atq; ex duarum linguarum experimento quas
cum antea nescisse nouerant: crediderunt de omnibus quas
probare minime ualebant. Tunc per biduum mors eius dila-
ta est: sed die tertio quo occulto iudicio nescitur: manus ac
brachia lacertosq; suos dentibus lamauit atq; de corpore
exiit. Quo mortuo oēs illi quos pdixerat ex hac. p̄tin^o luce
subtracti sunt: nullusq; in hac domo eadē tēpestate defūct^o
est q̄ uoce illius denunciatus nō est. Petrus.

Ualde terribile est: ut q̄ tale donū p̄cipere meruit: ta-
li etiā post hoc pena plectere. Gregorius

Quis occulta dei iudicia sciat: ea q̄ in diuino examine
cōprehēdere nō possumus. timere magis q̄ discus-
tere debemus.

Capit. xxvij. De morte theo- phanij comitis.

Utem de egredientib^o animab^o q̄ multa
p̄nocūt ea que cepim^o exequamur: neq; hoc
silendū est quod de theophanio ceterelensis
urbis comite in eadē urbe posit^o multis at-
testantibus agnoui. fuit naq; uir misericors
die actibus de ditiis: bonis operibus inuētus: hospitalitati
p̄cipue studens. Exercendis quidem comitatus curis oc-
cupatus: agebat terrena et tēporalia: sed ut post in fine cla-
ruit magis ex debito q̄ ex intēctione. Nā dū appropinquā-
te mortis eius tempore grauissima aeris tempestatas obfiste-
ret ne ad sepeliēdum dici potuisset. eumq; uxor sua cū fle-
tu uehementissimo inquireret dicēs. Quid faciam: r̄ qnō te
ad sepeliēdum eiciā. quia hostiū domus huius egredi p̄-
nimita tempestate non possumus. Tunc ille respondit. No-
li mulier flere: q; mox ut ego defūct^o fuero aeris serenitas
redit. Cuius protinus uocē mors et mortem serenitas secu-
dit: quod signum etiā alia signa sunt comitata. Nā man^o
eius et pedes podagre humore tumescentes uersi in uul-
neribus fuerant: et profluente sanie patebant. Sed dum
corpus eius ex more ad lauandum fuisset nudatum: ita ma-
nus pedesq; ei^o sani inuēti sūt: ac si unq̄ vulneris nil habuis-
sent. Duct^o itaq; ac sepult^o est eiusq; cōiugiu^o ē ut quarto

Theophanis
us comes fu-
tura pdixit.

Liber quartus. Fo. lxxviij

die in sepulchro illius marmor quod superpositum fuerat mutari debuisset. Quod videlicet in armor corpori eius superpositum dum fuisset ablatum: tanta ex corpore ipsius fragrantia odoris emanant: ac si ex putrescente carne illius pro vermibus aromata feruissent. Quod factum dum narrante me in homelium infirmis quibusdam venisset in dubium die quodam sedente me in conuentu nobilium: ipsi artifices qui sepulchro illius marmor mutauerant affuerunt aliquid me de p[ro]pria causa rogaturi. Quos ergo de eodem miraculo coram clero nobili ac plebe requisitum eadem odoris fragrantia miro se repletos fuisse testati sunt. Et quedam alia in augmento miraculi que nunc narrare longum existimo: de eodem sepulchro eius addiderunt Petrus -

Inquisitioni mee sufficienter iam video satisfactum: sed hoc est adhuc quod questione animum pulsat: quod cum superius dictum sit: esse iam sanctorum animas in celo: restat proculdubio ut iniquorum quoque anime esse non nisi in inferno credantur. Et quid hac de re veritas habeat ignoro. Nam humana estimatio non habet peccatorum animas ante iudicium posse cruciari.

Capitulum xxviij. Quod sicut peccatorum anime in celo: ita post dissolutionem corporum iniquorum anime in inferno esse credende sunt.

Gregorius.

Sed esse sanctorum animas in celo sacri eloquii satisfactione credidisti oportet ut per omnia esse credas et iniquorum animas in inferno: quis ex retributione interne iusticie ex qua iusticia gloriatur necesse est per omnia ut et iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo letificat: ita credi necesse est quod a die exitus sui ignis reprobos exurat. Petrus.

Et qua ratione credendum est quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit.

Capitulum xxix. Qua ratione credendum sit ut incorporeos spiritus tenere ignis corporeus possit.

Gregorius.

Dialogi beati Gregorij

Sicut viventis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore cur non post mortem: cum incorporeus sit spiritus etiam corporeo igne tenetur?

Petrus.

Invincente quolibet idcirco incorporeus spiritus tenetur in corpore quia vivificat corpus. Gregorius.

Corporeus et ignis in spiritu petri agit.

Sicut incorporeus spiritus petre in hoc teneri potest quod vivificat quare non penaliter et ibi tenetur ubi mortificatur? Teneri autem spiritus per ignem dicimus: ut in tormento ignis sit videndo: atque sentiendo puniatur. Tene namque eo ipse patitur quo videt: et quia cremari si aspicit: crematur. Sicque sit ut res corporea incorpoream exurat: dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: ut per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur. Quis colligere ex dictis evangelicis possumus quia incensum anima non solum videndo sed etiam experiendo patiatur. Veritatis etenim voce dives mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia igne tenetur: insinuat voce que abraham deprecatur discens. Mitte lazarus ut intingat extremum digiti sui in aquam et refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma. Unde ergo peccatorum dicitur damnatum veritas igne perhibet: quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget?

Petrus

Luc. xvi.

Ecce ratione ac testimonio ad credulitatem flectitur animus sed dimissus iterum ad rigorem redit. Quomodo ei res corporea rem incorpoream teneat atque affligere possit ignoto.

Gregorius

Dicte queso an apostatas prius a celesti gloria deiectos esse corporeos: an incorporeos suspicaris? Petrus.

Uis sanum sapiens esse spiritus corporeos dixerit?

Gregorius

O Et hunc ignem esse corporeum fateris?

Petrus

Ignem gehene corporeum esse non abigo: in quo certum est corpora cruciari.

Gregorius.

Matth. xxv.

Quante reprobis vitas in fine dictura est? Ite in ignem eternum que paratus est dyabolo et angelis eius. Si quis dyabolus eiusque angelus cum sint incorporei corporeo fatisse cruciandi

Liber quartus. Fo. lxxviiij.

quid nimirum si anime et antequam recipiant corpora possunt cor
porea sentire tormenta.

Petrus.

Patet ratio: nec debet animus de hac re ulterius que-
stione dubitare.

Capitulum. xxx. de morte

Theodorici regis arriani.

Gregorius.

Postquam laboriose credidisti opere precium credo:
si ea que mihi a viris fidelibus sunt digesta nar-
rauero. Julianus namque huius romane ecclesie
(cui deo auctore deseruio) secundus defensor: qui
ante septem ferme annos defunctus est: ad me
adhuc in monasterio positum crebro veniebat et mecum collo-
qui de anime utilitate consueverat: hic itaque mihi quadam die
narravit dicens. Theodorici regis temporibus pater foceri
mei in sicilia exactione canonis egerat atque iam ad italia
rediebat: cuius nauis appulsa est ad insulam que liparis ap-
pellatur. Et quia illic vir quidam solitarius magne virtutis
habebat: dum naute nauis armenta raperent visum est
predicto patri foceri mei ad eundem virum dei pergere se-
que eius orationibus commendare. Quos vir domini curvidis-
set eis inter alia colloquens dixit. Scitis quia rex Theodo-
ricus mortuus est. Cui illi protinus responderunt Absit: nos
eum viventem dimisimus: et nihil tale ad nos de eo nunc
usque perlatum est. Quibus dei famulus addidit dicens. Et
iam mortuus est nam hesternodie hora nona inter Johanne-
m papam et simachum patricium discinctus atque discal-
ciatus: et vinctis manibus deductus in hanc vicinam vulca-
ni ollam tactatus est. Quod illi audientes sollicitate confere-
rentur diem atque in italia reuersi eo die Theodoricum
regem inuenerunt fuisse mortuum: quo eius exitus atque sup-
plicium dei famulo fuerat ostensum. Et quia Johannem pa-
pam affligendo in custodiam occidit simachum quoque patri-
cium ferro trucidavit ab illis in ignem mitti apparuit: quos
in hac vita iniuste iudicauit.

Ca. xxxi. De morte reparati.

Dialogi beati Gregorij.

AODE quorū quo tempore primū remote vite de-
siderio t̄. ānelabā qđā honestus senex deus des-
dit nose valde hui⁹ vrbis nobilibus amic⁹: mis-
hi quoq; in amicitis sedule iungebat: qui mis-
hi narrabat dicēs Sor̄. xoy. tēpore qđā spectas-
bilis vir reparatus nomine venit ad mortē. Qui dū diu ias
cōmutatus ac rigidus iaceret: visū ē qđ ab eo fundit⁹ status
vitalis exisset: atq; exanime remāsisset corp⁹. Cūq; r̄ mul-
ti qđ uenerāt r̄ eū iā mortuū familia lugeret subito redijt r̄
cunctoy plangentis in stupore h̄se sunt lachryme. Qui re-
uersus ait. Citius ad ecclesiā beati Laurētij martyris qđ ex
noie cōditoris damasi vocatur puerū mittite: r̄ quid de ty-
burcio presbytero agat videat r̄ renunciare festinet: qui vi-
delicet tūc tyburcius carnalib⁹ desiderijs subiacere fereba-
tur: cuius adhuc vite morūq; bene quoq; fflorenti⁹ ei⁹ nūc
ecclesie presbyter meminit. Cū vero puer pergeret: narra-
uit idē reparat⁹ qui ad se reuersus fuerat: quid de illo vbi
ductus fuerat agnouit: dicēs. Paratus fuerat rognus ingēs
deductus aut tyburcius presbyter in eo est superposit⁹ atq;
supposito igne crematus. Alius aut parabat rognus: cuius
a terra in celū cacumen tendi videbatur. Cui emissā voce
clamatū ē cuius esset. h̄is dictis statim reparatus defunct⁹
est: puer h̄o qui transmissus fuerat ad tyburciū iā eum mor-
tum inuenit. Qui videlicet reparatus ductus ad loca pe-
narum vidit: redijt: narravit: et obiit. Aperte mōstratur qđ
nobis illa nō sibi videret quibus dū adhuc cōcessum est vi-
uere s; etiā a malis opibus emēdare. Rogū h̄o cōstrui repa-
ratus vidit nō qđ apud infernū ligna ardeāt vt ignis fiat s;
narratur⁹ hec viuētib⁹ illa de incēdio prauoy vidit: ex qui-
bus nutrirī apud viuentes corporeus ignis solet vt p̄ hec al-
freta viuētes discerēt quid de insuetis timere debuissent.

Capitu. xxxij. De morte cu-

ARIALS cuius sepultura incensa est.
Erribile etiā quodā l̄ valerie puicia p̄tigil-
se vir vite venerabil maximian⁹ siracusan⁹
eps qđ dū i hac vrbē meo mōasterio pfuit nar-
rare p̄sueuit di. Quidā curial̄ illic sacratissimo

Reparat⁹ lo-
ca penarū vi-
it.

Liber quartus. Fo. lxxxix.

paschali sabbato in uicula cuiusdam filii in baptismo suscepti
 Qui dum post ieiunium domum reuersus: multorum uino ebriatus eam
 de suis suis in seculo manere petijt: eamque nocte illa (quod dictum nes-
 fas est) perdidit. Cumq; mane facto surrexisset: reuocitare cepit
 ut ad balneum pergeret: at si aquam balnei lauari maculam peccati.
 Perierit igitur lauit cepitq; trepidare an ecclesiam ingre-
 di uellet sed si tanto die non iret ad ecclesiam erubescerebat
 hoies. Sin vero iret: pertimescebat iudicium dei. Uicit itaq;
 humana uerecundia: preiit ad ecclesiam sed tremebundus ac pauens
 stare cepit: atq; per singula momenta suspectus qua hora im-
 mudo spiritui traderet et coram populo ueraxet. Cumq; ue-
 hementer timeret et in illa missarum celebrata quasi aduersi ni-
 hil cogitaret. qui letus exijt et die altero ecclesiam iam securus intra-
 uit. factusq; est ut per sex continuos dies letus ac securus prece-
 dit. estimans quod ei scelus dominus aut non uidisset aut uisum misere-
 ricorditer auertisset. Die aut septimo subita morte defunctus
 est. Cumq; sepulture traditus fuisset: per longum tempus cunctis uidentibus
 de sepulchro illius flamma exijt et tandem ossa eius concrema-
 uit quousq; os sepulchri consumeret et terra que in tumulum
 collecta fuerat de fossa uideretur. Quod uidelicet opus de-
 ciens ostendit quid eius anima in occulto protulit cuius etiam cor-
 pus ante humanos oculos flamma consumpsit qua in re no-
 bis quoq; hec audientibus exemplum formidinis dare dis-
 gnatus est quatenus ex hac consideratione colligamus quod
 aia uiuens assentiens pro reatu suo patitur si tanto ignis sup-
 plicio etiam insensibilia ossa concrematur.

Nota.

Ossa curiose
sepulchro ars-
sa.

colonia m...
tunc h...
quod...
dicitur...

Dosse uelim uel si boni bonos in regno: uel mali ma-
los in supplicio agnoscant.

Cap. xxij. Si boni bonos in regno et mali malos in supplicio agnoscent.

Gregorius.
Huius rei sententia in uerbis est dominice quam iam supe-
 rius protulimus luce clarius demonstrata. In
 quibus cum dictum esset. homo quidam erat
 diues: et induebatur purpura et bysso et epus
 labatur quotidie splendide et erat quidam

Luce. xvi.

Dialogi beati Gregorij.

mendicus nomine lazarus: qui iacebat ad ianuam eius vlc
ceribus plenus: cupiens saturari de micis que cadebāt de
mensa diuitis: et nemo illi dabat: sed et canes veniebant et
lungebant viscera eius. Subiunctum est q̄ mortuus lazarus
portatus est ab angelis in sinum abrahe: et mortuus est di
ues et sepultus est in inferno. Qui eleuans oculos suos cum
esset in tormentis: vidit abraham: a longe et lazarus in si
nu eius: et ipse clamauit dicens. Pater abraham miserere
misererere mei: et mitte lazarus vt intingat extremū digi
ti sui in aquam: et refrigeret linguam meā: qz crucior in hac
flamma. Cui abraham dixit. Fili recordare: quia recepisti
bona in vita tua et lazarus similiter mala. Diues autem iam
spem de seipso nou habens ad promerēdam suorum salutē
conuertitur dicens. Rogo te pater vt mittas eū in domum
patris mei: habeo enim quinqz fratres: vt testetur illis ne et
ipsi veniant in locum tormentorū. Quibus verbis aperte de
claratur: quia et boni bonos: et mali malos cognoscunt. Si
igitur abraham lazarus minime recognouisset: nequaquā
ad diuitem in tormentis positū de transacta eius p̄tione
loqueretur: dicens q̄ mala receperit in vita sua. Et si ma
li malos non recognoscerent: nequaquā diues in tormentis
positus fratrum suorum etiam absentium meminisset. quos
modo enim presentes nō posset agnoscere: qui etiam p̄ abs
sentium memoria curauit exorare? Quis in re illud quoqz
ostenditur quod nequaquā ipse requisisti: et quia boni malos
et mali cognoscunt bonos. Nam diues ab abraham cogno
scitur. Cui dictum est. Recepisti bona in vita tua. Et electus
lazarus a reprobo est diuite cognitus quem mitti precatur
ex nomine dicens. Mitte lazarus vt intingat extremū digi
ti sui in aquam et refrigeret linguam meā. In qua videt
cet cognitione vtriusqz partis cumulus retributionis. extre
scit: vt et boni amplius gaudeant qui secum eos letari con
sorcium: quos amauerūt. et malum dū cū eis torquent quos
in hoc mundo despecto deo dilexerunt eos non solum sua:
sed etiam eorum pena consumat. fuit autem in electis quod
dam mirabilis: quia non solum eos agnoscunt quos in hoc
mundo nouerunt: sed et inuisos ac incognitos recognoscunt
bonos quos nunquā viderūt. Nam cū antiquos patres in il

Boni malos
et bonos mali
recognoscent
post mortem.

Liber quartus. Fo. lxxx.

la eterna hereditate viderint: eis incogniti per visionē nō erūt quos in opere semper nouerunt: qz enim illic omnes communi claritate deum conspiciunt: quid est quod ibi ne sciant: vbi scientem omnia sciunt:

Capitulum xxxiii. de religio- so moriente qui prophetas vidit.

Nam quidā noster religiosus vir et vite valde laudabilis: cum ante quadrienniū moteretur sicut religiosi alij q̄ presentes fuerunt testati sunt: in hora exitus sui ionam prophetam: ezechielem quoq; et danielem cepit aspiciere: eosq; dominos suos ex nomine clamare. Quos dū ad se venisse diceret: et depressis luminibus eis reuerentie obsequium preberet ex carne eductus est. Qua in re aperte datur intelligi que erit in illa incorruptibili vita noticia si vir iste adhuc in carne corruptibili positus: prophetas sanctos quos nimirum nunq̄ viderat agnouit.

Notiēs pro-
phetas vidit.

Capitulum xxxv. Quod se etiā ignote anime nōnunq̄ exitu recognoscunt: q̄ vel p̄ culpa tormenta: vel p̄ bonis actib; similia sunt premia recepture: et de morte iohānis et vrsi atq; emorzi et stephani.

Solet autem plerūq; contingere vt egressura anima eos etiā recognoscat cum quibus pro equalitate culparum vel etiam premiorum in vna est mansione deputanda. Nam vir vite venerabilis eleutherius senex (de quo precedente libro multa narram) in monasterio suo germanū fratrem iohāne se habuisse perhibuit: q̄ ante dies quattuordecim suū fratrib; exitū predixit. Cūq; decrescēte quotidie cōputaret dies: ante tridū q̄ vocaret ex corpore febre corrept; est. Ad horā vero mortis veniēs mysteriorū dñici corporis et sanguinis accepit. Vocatisq; fratribus corā se psallere precepit: quibus tñ antiphonam ipse per semetipm de semetipō imposuit dicens. Aperite mihi portas iusticie et ingressus in eas confitebor dño: hec porta

li.

Dialogi beati Gregorij.

domini iusti intrabunt per eam. Cuius corā eo assistentes fratres psallerēt: emissa subito ⁊ producta voce clamauit dicens. Urse veni. Quod mox vt dixit eductus de corpore mortālē vitā finiuit. Mirati sunt fratres: qz hoc qđ moriēs frater clamauerat ignorabant. Quo defuncto in monasterio facta est magna tristitia. Quarto autem die quiddam fratribus necessariū fuit vt ad monasterium aliud positum longe transmitterent. Illuc ergo eūtes fratres omnes eiusdem monasterij monachos: tristes vehementer inuenerūt. Quibus cum dicerent: quid habetis qđ vos in tanto merore depromitis: Respōderunt dicentes. Loci huius desolatione gemūmus: qz vnus frater cuius nos vita in hoc monasterio continebat: hodie quartus est dies qđ ex hac luce substractus est. Cuius fratres qui venerāt studiose inq̄rent qualiter dictus fuisset: respōderunt vsus. Qui vocationis eius horam subtiliter inquirentes: ipso eum momento cognouerunt exiisse de corpore: quo per iohannem qui apud eos defunctus est fuerat vocatus. Qua ex re colligitur: qz vtrozumq; par fuerat meriti: eisq; datum est vt in vna mansione socialiter vīuerēt: quibus ex corpore cōtiguit socialiter exire. ¶ Sed neq; hoc sileā quod dū adhuc laicus vsuerē atq; in domo mea que mihi in hac vībe ex iure patris obuenerat manerem: de quibusdam vicinis meis me contigit agnouisse. Quedā nāq; iuxta me vidua galla dicebat: hec emorphium nose inuenē filiū habebat: a quo nō lōge qđā stephanus qui alio nose optio dictus fuit habitabat. Sed idē emorphius ad extrema vite veniēs vocauit puerum suū: eisq; precepit dicēs. Vade ⁊ dic stephano optioni vt cōcitus veniat: qz ecce nauis parata est: vt ad siciliam duci debeamus. Cūq; hūc puer infantre crederet ⁊ obedire recusaret: cepit ille vehemēter innuere dicens. Vade et nūcia illi quod dico: qz nō infansio. Egressus est puer vt ad stephanū pgeret. Cūq; in mediū iter venisset: ei ali⁹ qđā obui⁹ fact⁹ ē: qđ hūc requisit dicēs. Quo vadis? Cui rēdit. Ad stephanū optionē a dño meo missus sum. Atq; illi p̄tinus dixit. Ab eo venio sed ante me hac hora defunctus est. Reuersus v̄o est puer ad emorphiū dñm suū: s; iam eū mortuū inuenit. Sicq; factū est vt dū alter obui⁹ venit: ⁊ ex

Nota de stephano et emorphio.

Liber quartus. Fo. lxxxj.

medio itinere puer reuersus est: ex mensura spacij potuisset colligi q̄ vno momēto vtriq̄ fuerāt vocati. Petrus.

Terribile est valde quod dicitur: s̄ queso te cur egrediēti anime nauis apparuit: vel cur se ad siciliam duci moriturus predixit? Gregorius.

Anima vehiculo nō eget: sed mirum nō est si adhuc hominī in corpore posito illud apparuit q̄d p̄ corpus assueuerat videre: vt p̄ hoc intelligi daret quō ei⁹ a se spūaliter duci potuisset: q̄ nō se ad siciliā duci testatus est q̄d sentiri aliud pōt nisi q̄ p̄ ceteris locis in ei⁹ terre insulis eructate igne tormētōz olle patuerūt: q̄ vt solēt narrare q̄ nouerūt laxatis quotidie finib⁹ excrescūt vt mūdi termino appropinquate quāto certū est illuc amplius erudentos colligi: tanto ⁊ eadē tormētōz loca amplius videant apparere. Quod omnipotēs de⁹ ad correctionē viuētū in hoc mūdo voluit ostēdi: vt mētes infidelitū q̄ inferni tormēta esse nō credūt: tormētōz loca videāt q̄ audita credere recusant. Quis nō siue electi: siue reprobi cuius cōmunis causa in ope fuerit: in loca etiā cōmunia deducāt vitatis nobis s̄ba satisfacerent: si etiā exēpla deessent. Ipsa quippe p̄pter electos in euāgelio dicit. In domo patris mei mansiones multe sunt. Si em̄ dispar retributio in illa beatitudine eterna nō esset: vna potius mansio q̄ multe essent. Multe ergo mansiones sunt in quibus ⁊ distincti bonoz ordines sunt p̄pter meritōz cōfortiā cōmuniter letentur: ⁊ tñ vnū denarium omnes laborantes accipiunt qui in multis mansionibus distinguunt: quia vt vna est beatitudo quam illic percipiunt: ⁊ dispar retributionis qualitas quā per opera diuersa consequūtur. Que nimirū varietas iudicij sui diem denūciās ait. Tūc dicā messoribus: colligite zizantiā ⁊ ligate eā in fasciculis ad cōburēdū. Messores quippe angeli zizantiā ad cōburēdū in fasciculis ligāt: cū pares parib⁹ in tormentis sibi sociāt: vt supbi cū supbis: luxuriosi cū luxuriosis: auari cū auaris: fallaces cū fallacib⁹: inuidi cū inuidis: infideles cū infidelibus ardeant. Cū ergo similes in culpa ad tormenta similia deducantur: quia eos in locis penalis bus angeli deputant: quasi zizantiarum fasciculos ad cōburēdū.

Nota.

Joḥā. xiiij.

Math. xiiij.
Nota.

Dialogi beati Gregorij.

burendum ligant.

Petrus.

Ad inquisitionē meā rñsionis satisfactio patuit cā rōs
nis: s; quidā est q̄so te q̄ nōnulli q̄si p̄ errorē extra
hūntur e corpore: ita vt sacri exanimes redeat: ⁊ eoz q̄sq̄
audisse se dicat: qz ip̄e nō fuerit q̄ erat iussus deduci.

Capitulum xxxvi. De his qui

q̄si p̄ errorē educi vident e corpore: ⁊ de vocatione ⁊ reuocac
tione Petri monachi: ⁊ de morte ⁊ resuscitacione Stephani: ac
de visioe cuiusdā militis: ⁊ de deus: ledit: cui⁹ dom⁹ sabba
to visa est edificare: ⁊ de pena sodomoz. Gregorius.

Hoc cū sit petre si bñ pp̄dī nō error: s; admo
nitio ē. Supna est pietas ex magna mie sue
largitate disponit vt nōnulli etiā post exitum
ad corpus redeat: ⁊ tormēta inferni q̄ audita
nō crediderāt saltē visa p̄timeſcant. Nā qdā
illician⁹ monachus q̄ in hac vrbe in monasterio mecu vīue
bat mihi narrare cōsueuerat: qz quodā tpe cū adhuc in he
remo moraret agnouerit: qz petrus qdā monachus ex re
gione ortus hiberie: q̄ ei in loco vaste solitudinis cui euasa
nomē est inherebat: sicut ip̄o narrāte didicerat: vziūq̄ he
remū peteret molestia corporis interueniēte defanc⁹ est:
s; prin⁹ corpori restitut⁹ inferni se supplicia atq; innumera
loca flāmarū vidisse testat. Qui etiā quosdā huius seculi
potētes in eisdē flāmis suspēsos se vidisse narrabat. Qui
cū iam duct⁹ esset vt in illas ⁊ ip̄e mergeret: subito angelū
chousci habitus apparuisse fatēbat: q̄ eum in ignē mergi
phiberet. Cui etiā dixit. Regredere: ⁊ qualiter tibi post
hoc viuēdū sit cautissime attēde: postq̄ vocē paulatim res
calescētibus mēbris ab eterne mortis somno euigilās cūcta
q̄ circa illū fuerāt gesta narrauit: tātisq; se postmodū ieiū
nūs vigilijsq; cōstrinxit vt inferni eum vidisse: ⁊ p̄mississe
tormēta (⁊ iam si taceret lingua) cōuersatio loqueret. Quip
pe cui omnipotētis dei mira largitate in morte actū est ne
mori debuisset. S; qz humanum cor grauis valde duricie
esse solet: ita vt ipse quoq; penarum ostensionem que om
nibus vtilis est contemnat. Nam illustris vir Stephanus

Liber quartus. Fo. lxxij.

(quem bene nosti) de semetipso mihi narrare consueuerat: quia in constantinopolitana vrbē pro quadam causa demoratus molestia corporis defunctus est. Cuius medicus atque pigmetarius ad aperiedū eum atque condiendū esset quēlibet die eodem minime inuentus: subsequēte nocte corpus iacuit inhumatus. Qui ductus ad inferni loca: vidit multa que prius audita non credidit. Sed cum presidenti iudicio presentatus fuisset: ab eo receptus non est ita vt diceret. Non hunc adduci: sed stephanum ferrarium iussi. Qui statim reductus in corpore est: et stephanus ferrarius quē iuxta eum habitabat: eadem hora defunctus est. Sicque probatum est vera fuisse verba que audierat: dum hec effectus mortis stephani demonstrauit. Ante triennium quoque in hac pestulencia que hanc vrbem clade vehementissima depopulauit: in qua etiam corporali visu sagitte celitus venire: et singulos quosque ferire videbatur: sicut nosti stephanus idē defunctus est. Quidam vero miles in hac eadē vrbē nra percussus: ad extrema peruenit. Qui eductus e corpore ex animis iacuit: sed citius rediit: et quē cum eo fuerant gesta narrauit. Aiebat enim (sicut tūc res eadē etiā multis innotuit) quia pōs erat: sub quo niger atque caliginosus fetoris intolerabilis nebulā exalās fluminis decurrebat. Trāfacto autē ponte amena erant prata atque virentia: odoriferis herbaz florib⁹ exornata: in quibus albatōz hoīm cōuenticula esse videbatur. Tantusque in eodē loco odor suauitatis inerat vt ipsa suauitatis fragrantia illic deambulantes: habitantesque satiare. Ibi mansiones erant diuersoz: singule magnitudine lucis plene. Ibi quedam mire potentie edificabatur domus: que aureis videbatur laterculis cōstrui: sed cuius esset non potuit agnosci. Erant vero super ripā predicti fluminis nonnulla habitacula: sed alia exurgens fetoris nebula tangebatur: alia autem exurgens fetor a flumine minime tangebatur. hec vero erat in predicto pōte probatio: vt quisquis per eum vellet iniustus transire: in tenetibus fetentemque fluum laberetur. Iusti vero quibus culpa non obsisteret: securo per eum gressu ac libero ad loca amena peruenirent. Ibi se etiam petrum ecclesiasticę familie maiorem: qui ante quadriennium est defunctus

Stephanus
quidam penas
inferni vidit.

Miles quidam
acheronta et
elyios campos
vidit.

Dialogi beati Gregorij.

deorsum positum in locis deterrimis: magno ferri pondere ligatum ac depressum: vidisse confessus est. Qui dū resquireret cur ita esset: ea se dixit audisse que nos qui eū in ecclesiastica domo nouimus: scientes eius acta recolimus. Namq; dictum est. hec idcirco paritur: quia si quid ei p facienda vltione videbatur ad inferendas plagas: plus ex crudelitatis desiderio q̄ obedientie seruiebat: qd̄ sic fuisse nullus qui illum nouerat ignorat. Ibi se etiam quendam peregrinum presbyterum vidisse fatebatur: qui ad predictum pontem veniens tanta per eum auctoritate transijt: quāta & hic sinceritate vixit. In eodem quoq; ponte hunc quē predictimus stephanū se cognouisse testatus est. Qui dū trāsire voluisset: eius pes lapsus est: & ex medio corpore iam extra pontem deiectus a quibusdam deterrimis viris ex flumine surgentibus per coram deorsum: atq; a quibusdā abbatib; & speciosissimis viris cepit p brachia sursum trahi. Cūq; hoc luctamē eēt vt hunc boni spūs sursum mali deorsum traherent: ipse qui hec videbat ad corpus reuersus est: & quid de eo plen; gestū sit: minime cognouit. Quis in re de eiusdem stephani vita datur intelligi: quia in eo mala carnis cum elemosynarū operatione certabāt: Qui em̄ per coras deorsum per brachia trahēbat sursum: patet nimirū qz & elemosynas amauerat: & carnis vitis p secte nō resistebat: q̄ eum deorsum trahēbant. Sed in illo occulto arbitris exanime quid in eo vicerit & nos & eū qui vidit & reuocatus est latet. Constat tñ quia idem stephanus postq̄ sicut superius narrari & infera loca vidit: & ad corpus redijt: p̄fecte vitā minime correxit: qui post multos annos de corpore adhuc in certamine vite & mortis exijt. Quis de re colligitur: quia ipsa quoq; inferni supplicia eū demonstrātur alijs hoc in adiutorij: alijs vero in testimonium fiat: vt isti videant mala q̄ caueant: illi vero eo amplius puniātur: quoniam inferni supplicia nec visa & cognita vitare voluerunt.

Petrus.

Quid est hoc queso te q̄ in amenis locis cuiusdam domus laterculis aureis edificari videbatur: Reticulum est valde si credimus q̄ in illa vita adhuc metallis tas

Nota certamen.

Nota.

Liber quartus. Fo. lxxxiiij.

libus egeamus.

Gregorius.

Quis hoc si sanus sapit intelligat: s; p hoc qd illic ostensum est quisquis ille est cui manio ita construebat: aperte dat intelligi quid est qd hic operat. Na quomodo premia eterne lucis elemosynaru largitate pmerebitur: nimiru costat: qz auro edificat mansione sua. Quod em superrius memoriã fugit vt dicerẽ: idem miles qui hec viderat narrabat qz eosdẽ laterculos aureos ad edificationẽ domus senes ac iuvenes puelle ⁊ pueri ferebant. Qua ex re colligit: qz hi quib; hec pietas facta est: ipsi illic opatores esse videbatur. Sic etiã quidã iuxta nos deusdedit noie religiosus habitabat q calciamenta solebat operari: de quo alter per reuelationẽ vidit q eius domus edificabat: sed in ea constructores sui solo die sabbati videbatur operari. Qui eiusdẽ viri postmodũ subtiliter vitam requirẽs: inuenit qz ex his que diebus singulis laborabat: quicquid ex victu atqz vestitu superesse potuisset: die sabbato ad beati petri ecclesiã dẽferre consueuerat: atqz indigentibus erogare. Qua ex re perpende: quia nõ imerito domus ipsius fabrica sabbato crescebat.

Deus dedit
suaz domum
sabbato tm̃
edificabat.

Petrus.

Hac re mihi idonee video satisfactũ: s; q̃so te: qd esse dicimus qz quorũdam habitacula fetoris nebula tãgebantur quorũdam vero tangi non poterant: vel qz pontem quid est qz fluiuium vidit?

Gregorius.

Ex rerũ petre imaginib; pensant merita causarum. Per pontem quippe ad amena loca transire iustos asperit: qz angusta valde est semita q ducit ad vitã. Et fetore fluiuiũ decurrẽtẽ vidit: qz ad ima defluit quotidie carnalũ hic putredo vitioꝝ. Et quorũdã habitacula fetoris nebula tãgebat: ⁊ quorũdã nõ ab eo tãgi non poterãt: qz sunt pleriqz qui in ista iam bona opa faciunt: sed tñ adhuc carnalibus vitijs in cogitationis delectatione tãguntur: et istũ valde est vt illic nebula fetoris obsideat quos hic adhuc carnis fetor delectat. Unde ⁊ eandẽ delectatione carnis esse beatus Job in fetore cõspiciẽs de luxurioso ac lubrico sniam ptulit dicẽs. Dulcedo illi; vermes. Qui aut pfecte cor ab omni delectatione carnis excutunt: cõstat nuni

Nota.

Matth. viij. b

Job. xxiiiij.

l. iij.

Dialogi beati Gregorij.

rum quia eorū habitacula fetoris nebula nō tanguntur.
Et notādum q̄ idem fetor esse ⁊ nebula visa sūt: q̄ nimis
rū carnalis delectatio mentem quā inficit obscurat: vt ve
ri luminis claritatem non videat: sed vnde delectatur infe
rius: inde caliginem supernam pariatur. Petrus.

Petram ne hoc auctoritate sacri eloquij posse mō
strari: vt culpe carnaliū: fetoris pena puniāt: Gre.

Gen. xix.

Potesť. Nāq; libro geneſeos attestāte didicimus: q̄
sup sodomitas dñs ignem ⁊ sulphur pluit: vt eos ⁊
ignis incenderet: ⁊ fetor sulphuris necaret. Quia em̄ amo
re illicito corruptibilis carnis arserant: simul incendio ⁊ fe
tore perierūt: quatenus imperia sua cognoscerēt q̄ eterne
morti fetoris sui delectatione tradidissent. Petrus.

De his quibus dubius fui: nihil mihi fateor questio
nis remansisse.

Capitulum xxxvij. Quod quorundam anime adhuc in corpore posite penale aliquid de spūalibus vident. Et de Theodoro puero.

Sciēdum quoq; est: quia nōnumq; anime ad
huc in suis corporibus posite penale aliquid
de spūalibus vident: quod tamen quibusdā
ad edificationem suam: quibusdā vero cōtin
gere ad edificationē audiētū solet. Nā is de

Theodorus
puer parvus

quo in homelijs corā pplō me narrasse iam memini inque
tus valde Theodorus noie puer fuit: qui in monasterium
meū fratrem suū necessitate magis q̄ voluntate securo est.
Cui nimisū gravis erat si quis p salute sua aliquid loque
retur. Bona enim non solum facere sed etiam audire nō po
terat: nunq; se ad sancte conuersationis habitum venire
iurando: irascendo: deridendo testabatur. In hac aut pestilē
tia que nuper huius vrbis populū magna ex parte cōsum
psit: percussus in iugine est perductus ad mortem. Cūq;
extremum spiritū ageret: cōuenerunt fratres vt egressum
illius orādo pregerēt. Jam corpus eius ab extrema parte
erat preinortuū: in solo tantum pectore vitalis adhuc calor
anhelabat. Cūcti aut fratres tāto pro eo ceperunt orare:

Liber quartus. Fo. lxxxiii.

quanto eum iam videbant sub celeritate discedere. Tunc repente cepit eis em fratribus assistentibus clamare: et cum magnis vocibus orationes interrumpere: dicens. Recedite! recedite. Ecce draconi ad deuorandum datus sum: qui propter vestram presentiam deuorare me non potest. Caput meum iam in suo ore absorbit: date locum ut non me amplius cruciet: sed faciat quod facturum est. Si ei ad deuorandum datus sum: quare propter vos moras patior? Tunc fratres ceperunt ei dicere. Quid est quod loqueris frater: signum tibi sancte crucis imprime. Respondit eis ille dicens. Volo me signare sed non possum: quia squamis huius draconis premo-
mor. Cumque hoc fratres audirent: prostrati in terram cum lachrymis ceperunt pro ereptione illius vehementius orare: et ecce subito cepit eger clamare: dicens. Gratias deo: ecce draco qui me ad deuorandum acceperat fugit: oratio vobis vestris expulsus stare non potuit: pro peccatis modo intercedite: quia conuerti paratus sum: et seculari vitam suam dimittere relinque. homo ergo qui sicut iam dictum est ab extrema corporis parte fuerat premoitus reseruatus ad vitam toto corde ad deum conuersus est. Et postquam mutatus mente diu est flagellis attritus: et tunc eius anima carne soluta est.

Theodori
conuersio.

Capitulum xxxviii. De morte

Crizozij et monachi cuiusdam yconie.

A contra Crizozius (sicut probus propinquus illius cuius iam superius memoriam feci) narra-
re consuevit: vir in hoc mundo valde idoneus fuit: sed tantum plenus vitijs: quantum rebus: superbia tumidus: carnis sue voluptatibus subditus: in acquirendis rebus auaricie facibus accensus. Sed cum tot malis dominus sine ponere decreuisset: corporale hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens eadem hora qua iam de corpore erat exiturus: apertis oculis vidit terribilissimos viros et nigerrimos spiritus coram se assistere: et vehementer imminere: ut ad inferni claustra eum raperent. Cepit tremere: pallescere: sudare: et magnis vocibus iudicium petere: filium suum maximum quem ipse iam mo-

Crizozij
tiosus homo.

Dialogi beati Gregorij.

nachus monachum vidit: nimis turbatus vocibus vocare: dicens. Maxime curre. Nunquā tibi mali aliquid feci: in fide tua me suscipe. Turbatus mox maximus affuit: luscus ac perstrepens familia cōuenit. eos autē quos ille insistentes sibi grauitē tolerabat: ipsi malignos spūs videre nō poterāt: sed eorum presentiam in cōfusione / 7 pallore / 7 tremore illius qui trahebāt videbāt. Pauore autē terre eorū imaginis huc illucq; vertebāt: in lectulo iacebat: in sinistro latere a spectum eorū ferre non poterat: vertebatur ad parietem: ibiq; aderāt. Cūq; cōstrictus nimis relaxari se iam posse desperaret: cepit magnis vocibus clamare. Inducias vel vsq; mane: inducias vel vsq; mane. Sed cum hec clamaret: in ipsis vocibus de habitaculo sue carnis euulsus est. De quo nimirū cōstat: quia pro nobis ista nō p se viderit: vt eius visio nobis pficiat: quos adhuc diuina patientia longanimitē expectat. Nam illi tetros spūs an mortem vidisse / 7 inducias petisse quid profuit qui easdē inducias quas petijt nō accepit. Est etiam nūc apud nos Athanasius ex ysauria presbyter: qui in diebus suis yconij rem terribilem narrat euenisse. Ibi nāq; (vt ait) quoddā monasteriū. Thongolaton dicitur: in quo quidam monachus magne estimatiōis habebat: bonis quippe cernebat moribus: atq; in omni sua actione cōpositus. Sed sicut ex fine res patuit: longe aliter q̄ apparebat fuit. Nā cum ieiunare se cum fratribus demonstraret: occulte manducare cōsueuerat: quod eius vitium fratres omnino nesciebāt. Sed corporis superueniēte molestia ad vite extrema perductus est. Qui cum iam esset in fine: fratres ad se oēs qui monasterio ierant congregari fecit. At illi a tali (vt putabant) viro moriente magnum quid ac delectabile se ab eo audire crediderunt. Quibus ipse afflictus / 7 tremens comipulsus est prodere cui hosti traditus cogebat exire. Nam dixit. Quando me vobiscum credebatis ieiunare: occulte comedebam: / 7 ecce nunc ad deuorandum draconi traditū sum: qui cauda sua mea genua / pedesq; colligauit: caput suū intra meum os mittens: spiritū meū ebibens extrahit. Quibus dictis statim defunctus est: atq; vt penitēdo liberari potuisset: a dracone quem viderat expectat⁹ non est.

Nota.

Liber quartus. Fo. lxxxv.

Quod nimirum constat: quia ad solam utilitatem audientium viderit: qui eum hostem cui traditus fuerat: et innocuit et non evasit.

Petrus.

Doceri vellem: si post mortem purgatorius ignis esse credendus est.

Capitulum. xxxix. An post mortem purgatorius ignis sit.

Gregorius.

In euangelio dicit dominus. Ambulate dum lucem habetis. per prophetam quoque ait. Tempore accepto exaudiui te: et in die salutis adiuuante. Quod paulus apostolus et proponens. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Salomon quoque ait. Quodcumque potest manus tua facere: instanter operare: quia nec opus: nec ratio: nec scientia: nec sapientia erit apud inferos quo tu properas. David quoque ait. Quoniam in seculum misericordia eius. Ex quibus nimirum sententiarum constat: quod qualis hinc quisque egreditur: talis in iudicio presentatur. Sed tamen de quibusdam lenibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est pro eo quod veritas dicit. Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit: neque in hoc seculo remittetur ei: neque in futuro. In qua sententia datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo: quasdam vero in futuro posse laxari: quo d enim de vno negatur: consequens intellectus patet: quod de quibusdam conceditur. Si tamen (ut predicti) hoc de paruis: minimisque peccatis fieri posse credendum est: sicut est assidue ociosus sermo: immoderatus risus: vel peccatum cure rei familiaris: quod vix sine culpa: vel ab ipsis agit: quod a culpa qualiter declinare debeant sentitur: aut non in grauibus rebus error ignorantie quod cuncta etiam post mortem grauat: si adhuc in hac vita positus minime fuerint relaxata. Nam cum Paulus dicat christum esse fundamentum: atque subiungat. Si quis superedificauerit super hoc fundamentum aurum: argentum: lapides preciosos: ligna: fenum: stipulam: vniuscuiusque opus quale sit: ignis probabit: si cuius opus manserit: quod superedificauit mercedem accipiet: si cuius opus arserit detrimentum patietur: ipse autem

Johan. xij.

Esai. xlix.

ij. Cor. vi.
Eccli. ix.

ps. cxxxvij.

Matth. xij.

i. Cor. iij.

Dialogi beati Gregorij.

saluus erit sic tñ quasi per ignem quibus hoc igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi tñ si quis hoc de igne future purgationis accipiat pensandū sollicitus est: quia illi p ignē dixit posse saluari: non q̄ sup hoc fundamentum ferrum/ es/ vel plūbū edificat. i. pctā maiora. ⁊ t̄circo duriora: atq; tunc iam insolubilia. Sed lignū: fenū: stipulā. i. pctā minuta atq; leuissima q̄ ignis facile cōsumat hoc tñ sciēdum est: quia illic saltem de minimis nihil q̄sq; purgationis obtinebit: nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus vt illic obtineat/ promereatur.

Nota.

Capitulum. lx. De anima Pascaſij dyaconi.

Nam cum adhuc essem iuenculus. atq; in laico habitu constitutus narrari a maioribus atq; sciētibus audiui: q̄ pascaſius huius apostolice sedis dyaconus: cuius apud nos rectissimi: ⁊ luculenti de sancto spiritu libri extant. mire sanctitatis vir fuerit emolynarum maxime operibus vacans cultor pauperum contemptor sui. Sed hic in ea contentione que in ardescente zelo fidelium inter simachum atq; laurentium facta ad pontificatus laurentium elegit ⁊ omnium post vnanimitate superatus: in sus tamen sententia vsq; ad diem sui exitus perstitit illum amando atq; proferendo quem episcoporum iudicio preesse sibi ecclesia refutauit. hic itaq; cum temporibus simachi apostolice sedis presulis esset defunctus: eius dalmaticam feretro superpositam demoniacus tetigit: statimq; sanatus est. post multū vero tēpus germano capuano ep̄o (cuius superius memoriam feci) medici pro corporis salute dictauerant: vt in angularibus terminis lauari debuisset. Qui ingressus eas adde terminas predictum pascaſium dyaconum stantē ⁊ obsequētem in caloribus inuenit. Quo viso vehemēter extimuit: ⁊ quid illic tantus vir faceret inquisiuit. Cui respondit. pro nulla alia causa in hoc penali loco deputatus sum: nisi q̄ in parte laurentij contra simachum sensi. Sed queso te pro me dominum deprecare atq; in hoc cognosces q̄ exaudietur.

Pascaſij
laus.

Demoniacus
sanatus.

Pascaſij error.

Liber quartus. Fo. lxxxvi.

filii si huc rediens me non inuenieris. Qua de re vir domini germanus se in precibus strinxit: et post paucos dies rediit: sed iam dictum pascasium in loco eodem minime inuenit quia enim non malicie: sed ignorantie errore peccauerat: purgari post mortem a peccato potuit. Quod tamen credendum est: quia ex illa elemosynarum suarum largita te hoc obtinuit: ut tunc posset promereri veniam cum iam nil posset operari.

Petrus.

Quid hoc est queso te quod in his extremis temporibus tam multa de animalibus clarescunt quam ante latuerunt: ita ut apertis reuelationibus atque ostensionibus veterum seculorum inferre se nobis atque aperire videatur.

Capitulum. xli. Cur in extremis temporibus tam multa de animalibus clarescunt que antea latuerunt.

Gregorius.

Ita est. nam quoniam presens seculum propinquat ad finem tantum futurum seculum ipsa iam quasi propinquitate tangitur et ex signis manifestioribus aperitur. Quia enim in hoc cogitationes nostras vicissim minime videmus in illo autem nostra in alterutrum corda conspiciamus. Quid hoc seculum nisi noctem: et quid futurum nisi diem dixerimus? Sed quemadmodum cum nox finiri et dies incipit oriri ante solis ortum simul aliquomodo tenebre cum luce commixte sunt: quousque discedentis noctis reliquie in lucem diei subsequenter perfecte vertantur. Ita huius mundi finis iam cum futuri seculi exordio permiscetur: atque in se reliquiarum eius tenebre quadam iam rerum spiritualium permutatione translucent et que illius mundi sunt multa iam certimus. Sed nec dum perfecte cognoscimus quia quasi in quodam mentis crepusculo hec velut ante solem videmus.

Petrus.

Placet quod dicis sed de tanto viro pascasio hoc animam ad inquisitionem mouet quod post mortem ad penalem locum ductus est cuius feretri vestis tangi potuit et malignus spiritus ab obsessio homine fugari.

Gregorius.

Nota.

Dialogi beati Gregorij.

pascasi⁹ quō
miraculū fe-
cerit.

Hac in re magna debet omnipotētis dei dispēsatio: quā
quā sit multiplex agnosci. Cui⁹ iudicio actum est: ut
idem vir pascasius: & ipse intus aliquāto tēpore reciperet
peccasset: & tūc an̄ humanos oculos mira p̄ corpus suū poss
mortem faceret: qui ante meritū eis quoq; cognoscētib⁹
pia opera fecerit: ut neq; hi qui bona ei⁹ videant de ele
mosynarū illius estimatione fallerētur: neq; ipsa sine vltio
ne laxaretur culpa: quā nec esse culpam credidit & idcirco
hanc fletibus non extinxit. Petrus.

Perpendo quā dicis. verū tū hac ratione cōstrict⁹: non
solū quā intelligo: sed etiā ipā quā in me non intelligo co
sor iam peccata formidare: sed queso te: quia paulo super i⁹
fermo de locis penalibus, inferni versabat: ubi nō esse infer
nū putam⁹ sup̄ hāc terrā: an subter hāc terra eē credēd⁹ eē?

Capitulū. xliij. Ubi esse in-
fernus credendus sit. Gregorius.

Hac de re temere diffinire nō audeo. Nōnulli
nāq; quadā terrarū parte infernum esse puta
verunt. Alij vero hūc sub terra esse estimant.
Sed tū hoc animū pulsat: quia si idcirco infernū
dicimus: quia infernus iacet: quod terra a ce
lo est hoc esse debet infernus a terra. Unde & fortasse per
psalmistā dicitur. Liberasti animā meā ex inferno in: serio
ri: ut infernus superior in terra: infernus vero inferior sub
terra esse videntur. Et iohānis vox in estimatione ista co
cordat: qui cū signatū librū septem sigillis vidisse se dice
ret: quia nemo inuentus est dignus neq; in celo: neq; in terra:
neq; subter terrā aperire librum & soluere signacula eius:
adiunxit. Et ego flebā multū. Quē tū librū postea per leo
nem de tribu iuda: dicit aperiri. In quo videlicet libro quōd
aliud q̄ sacra scriptura signat: quē solus redemptor noster
aperuit qui homo factus: moriēdo: resurgēdo: ascēdēdo:
cūcta mysteria quā in eo fuerāt clausa patefecit. Et nullus in
celo: quia neq; angelus: nullus in terra: quia neq; hō viuens in
corpore nullus subter terram dignus inuentus est: quia neq;
sine corpore erunt aperire nobis preter dñm sacri eloquij

psal. lxxxv.

Apocaf. v.

Liber quartus. Fo. lxxxvij.

secreta potuerit. Cū ergo ad aperiendū librū null⁹ sub terra inuērus est dign⁹ dicat: quid obstat nō video nisi vt sub terra infernus esse credatur. *Petrus.* Infernus sub terra esse creditur.

Queso te. Unus esse gehenne ignis credendus est: an quāta peccatorū diuersitas fuerit tāta quoq; estimāda sunt & ipsa incendia esse preparata.

Capitulū. xliij. Utrū vnus

gehenne ignis sit: an diuersi? *Gregorius.*

Unus quidē est gehenne ignis: sed nō vnomo do omnes cruciat pctōres. Vniuscuiusq; etem quāntū exigit culpa: tanta illic sentiet pena. Nam sicut in hoc mūdo sub vno sole multi cōsistūt: nec tamen eisdē solis ardorē equaliter sentiūt: quia alius plus estuat: atq; alius minus ita illic in vno igne nō vnus est modus incendiū: quia quod hic diuersitas corporum: hoc illic agit diuersitas peccatorum: vt et ignem non dissimilem habeant: & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat. *Petrus.*

Un⁹ ignis est eterne pene.

Quid non queso te: dicim⁹ eos qui semel illic mer si fuerint semper arduros?

Capitulus. xliiij. Si semp

ardeant qui gehenne incendijs deputātur. *Gregorius.*

Aonstat nimirū & incūctāter verū est qd sicut finis nō est gaudio bonorū: ita finis non erit tormento malorū. Nam cum veritas dicat. Ibiunt impū in supplicium eternum: iusti autem in vitam eternam: qd verū est qd pmissit: falsum pculdubio nō erit qd minat⁹ est deus. *Petrus.*

Mattij. xxv.

Quid si qd dicat. Idcirco peccatib⁹ eternā penā minatus est: vt eos a pctōz ppetratōe cōpesceret. *Greg.*

Si falsum est qd minat⁹ est: vt ab iniusticia corrigeret etiā falsa est pollicit⁹ vt ad iusticiā puocaret. S; qd hoc dicere vel insan⁹ presumat. Et si minat⁹ est qd nō erat impletur⁹ dū asserere eū misericordē volum⁹: fallacē qd dici nephās est predicare cōpellimur. *Petrus.*

Dialogi beati Gregorij.

Sire velim quomodo iustum sit vt culpa que cū fine
ppetrata est. sine fine puniatur. **Gregorius.**

Hoc recte dicit. Si districtus iudex non corda homi-
num: sed facta pensaret. Iniqui em̄ ideo cum fine de-
liquerūt: qz cum fine vixerunt. Nam voluissent vtiqz si pos-
tuissent sine fine viuere: vt potuissent sine fine peccare.
Ostendunt em̄ qz in peccato semp viuere cupiunt: q̄ nūq̄
desinūt peccare dū vīūt. Ad magnā ergo iusticiā iudicā-
tis pertinet: vt nūq̄ careāt supplicio qui in hac vita nūq̄
voluerunt carere peccata. **Petrus.**

Si nullus iustus crudelitate pascit: ⁊ delinquēs seru-
a iusto dño iccirco cedi precipit: vt a nequicia corrip-
gatur. Ad hoc ergo vapulat: vt emendari debeat. Iniqui
autem gehenne ignibus traditi si ad correctionem nō per-
ueniunt quo sine semper ardebunt: **Gregorius.**

Nota.
Cur mali et
naliter puniā-
tur.

Omnipotēs deus: quia pius est: miseroꝝ cruciatu nō
pascitur: quia vero iustus est: ab iniquoꝝ vltione
in perpetuū nō sedat. Sed iniqui oēs eterno supplicio des-
putati sua quidē iniquitate puniūtur: ⁊ tñ ad aliquid arde-
bunt: scz vt iusti oēs ⁊ in deo videant gaudia q̄ percipiūt:
⁊ in illis respiciāt supplicia q̄ euaserūt: q̄ ten⁹ tātomagis in
eternū grē diuine debitores se eē cognoscāt quāto in eter-
nū mala puniri cōspiciūt q̄ eius adiutorio vicerūt. **Petr⁹.**

Et vbi est q̄ sancti cum inimicis suis quos tunc arde-
re vident non orabunt: quibus vtiqz dictum est. Pro
inimicis vestris orate. **Gregorius.**

*Sancti cur p
dānatis non
orant.*

Pro inimicis suis orant eo tēpore quo possunt ad fru-
ctuosam penitentiam eoz corda cōvertere: atqz ip̄a
cōuersione saluare. Quid em̄ aliud p inimicis orādū est:
si hoc qd̄ ap̄ls ait. Ut de illis deus penitētiā ad cognoscē-
dum veritatē: ⁊ respiciant a dyaboli laqueis a quo capti
tenent ad ipsi⁹ volūtātē. Et quō p illis tūc orabūt q̄ iam
nullaten⁹ possunt ad iusticie opa ab iniquitate cōmutari.
Eadē itaqz cā est cur nō oret tūc p hoib⁹ igni eterno dāna-
tis q̄ nunc etiā causa est: vt nō pro dyabolo angelisqz eius
eterno supplicio deputatis. Que nunc etiam causa vt non
orent sancti homines pro hominibus infidelibus: impisqz

Liber quatus. fo. lxxxviii.

defunctis. quia pro eis vtiq; quos eterne deputatos supplicio iam nouerunt: ante illum in iudicis iusti conspectum orationis sue meritum cessari refugunt. Quod si nunc quoz q; viuentes iusti mortuis: damnatis: iniustis: minime communiuntur quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne se perpeti etiam ipsi nouerunt. Quanto enim distinctius tunc iniquorum tormenta respiciunt: tanto ab omni vicio corruptionis exuti ipsi iam iustitie vicinius atq; arctius inherunt. Sic quippe eozū mētes per hoc quod iustissimo iudici inherent: vis distractionis absorbet: vt omnino eis non liceat: q; cōd ab illius eterne regule subtilitate discordat.

Petrus

Non est iā q; responderedebeā aperte ratiōi. S; hec nunc questio mentē mouet quo modo anima immortalis dicitur dū cōstat q; i perpetuo igne moriatur

Capi. xlv. Quomodo anima immortalis dicitur si constat q; mortis damnatione puniatur.

Gregorius.

Quia duobus modis vita dicitur: duobus etiam modis mors debet intelligi. Aliud namq; est q; in deo viuimus. Aliud vero q; in hoc q; conditi vel creati sumus. Item aliud est beate viuere: atq; aliud essentialit. Anima itaq; mortalis esse intelligitur: et immortalis. Mortalis quippe: q; beate viuere amittit. Immortalis autē: quia essentialiter viuere nunq; desinit: et nature sue vitam perdere nō valet cū in ppetua fuerit morte dānata. Illic ei posita beata eē pdit: et eē nō pdit. Qua ex re cogit sp vt et mortē sine morte: et defectū sine defectu: et finē sine fine patiatu. Quaten⁹ ei et mors immortalis sit: et defect⁹ idēficiēs: et finis infinit⁹. Petr⁹

Ania et mortalis et immortalis est.

Quis hanc tā inexplicabilem dānationis sententiam cuiuslibet sit operis ad exitum veniens non pertimescat: qn̄ et si iam nouit quid egit: et adhuc tamen facta illi q; subtiliter iudicentur ignorat.

Capi. xlvi. De quodā sancto viro qui veniens ad mortem expauit.

Gregorius

m .i.

Dialogi beati Gregorij

Uasseris ita est petre Sed plerūq; de culpis
minimis ipse solus pauor egredictes animas
iustorū purgat: sicut quoq; narrari de quodā
sctō viro me frequenter audisti. Qui ad mor-
tem veniēs vehementer timuit: sed post mor-
tem discipulis in stola candida apparuit. etq; preclare sit
susceptus indicauit

Capit. xlviij. **Q**uidam ne
in morte timeant reuelatione roborantur. Et de Anthonio
et Merulo et Joanne monachis.

Monunq; vero omnipotens deus trepidantius
mentes quibsdā prius reuelationibus roborat:
vt in morte mine pertimescāt. Nā quidā me-
cum in monasterio frater Anthoni⁹ nomine vi-
uebat: q; multis q̄tidianis lachrymis ad gau-
dia patrie celestis anhelabat. Cūq; studiosissime /z magno
feruore desiderio sacra: eloq̄a meditare. nō i eis s̄ba sciē-
tie sed fletū: cōpunctionis inq̄rebat. Quatenus per hec ex-
altata mens eius inardesceret. et una deserens ad regionē
celestis patrie per cōtēplationē volaret. huic per visionem
nocturnā dictum est. Paratus esto: q; dominus iussit migra-
re te. Cūq; ille nō habere sūpt⁹ ad migrādū diceret respō-
sum. p̄tinus audiuit dicens. Si de peccatis unis agit dimis-
sa sunt. Qd̄ cum semel audisset: et magno ad huc metu tre-
pidaret: nocte quoq; alia eisdē s̄bis est admonitus. Tūc p̄-
quinq; dies febre correptus: cunctis fratribus orantibus: s̄-
tibusq; defunctus est.

Alius ē frater in eodē monasterio. Merul⁹ dicebat
vehementer lachrymis atq; elemolinis intent⁹. p̄sa-
modia vero ex ore illius vix nullo tēpore cessare cōsue-
rat: excepto cū aut alimētū corpi / aut mēbra dedisset sopo-
ri. huic nocturna visione apparuit q; ex albis floribus coro-
na de celo in caput illius descendebat. **C**ui mor molestia
corporeis occupat⁹ cū magna securitate animi atq; hilarita-
te defunctus est. Ad cuius sepulchrum dum. Petrus q; nunc
monasterio meo preest sibi sepulturam facere post annos
quattuordecim voluisset: tanta (vt asseritur). de eodem se-

Anthonij vi-
sio.

Meruli visio
nocturna.

Liber quartus. Fo. lxxxix.

pulchro illi⁹ fragrantia suauitatis emanauit: ac si illic floris
omniū fuissent odoramēta congregata. Quis ex re manifeste
patuit q̄ verum fuit q̄ per nocturnam visionem vidit.

In eodē quoq; monasterio alius quidā Johannes di-
ctus est: magne indolis adolescens: qui etate suā in-
tellectu et humilitatis dulcedine et grauitate transigebat. Johannis visio
huic egrotāti atq; ad extremū deducto: per nocturnā visio-
nē: ei quidā senex apparuit: et hunc virga tetigit eiq; dixit.
Surge. Ex hac em̄ molestia modo minime morieris: s; pa-
rat⁹ esto: quia longum tēpus hic factur⁹ nō eris. Qui dū iā
esset a medicis desperatus: repēte sanat⁹ est atq; qualuit:
rē quā viderat narrauit: seq; p̄ biēnum in dei seruicio (sicut
p̄dixi) ultra etatis sue annos exhibuit. Ante hoc aut̄ trien-
nium cū quidam frater fuisset mortuus: atq; eiusdē monas-
terij cimiterio a nobis sepultus: cunctis nobis ab eodem ci-
misterio exeuntibus idem Johannes (sicut postmodum pal-
mus et tremens indicauit) illi nobis discedentib⁹ inuentus
ab eodē fratre qui mortuus fuerat de sepulchro vocat⁹ est.
Quod mox etiam subsequens finis edocuit. Nā post dies
decem inuasus febribus: carne solutus est. Petrus.

Doceri vellem si hoc quod per nocturnas visiones on-
ditur debeat obseruari.

Capitulum xlvij. An obseruā

da sint somnia: et quot sunt modi somniorum. Gregorius.

In hoc petre sciendū est: q; sex modis tangunt
animum imagines somniorum. Aliquando nan-
q; somnia ventris plenitudine vel inanitate: ali-
quando vero illusione: aliquando cogitatione
simul et illusione: aliquando reuelatione: ali-
quando autem cogitatione simul et reuelatione generan-
tur. Sed duo que primo diximus omni experimento cogno-
scimus: subiuncta autem quattuor in sacre scripture pagis
na reperimus. Somnia enim nisi plerumq; ab occulto ho-
ste p̄ illusione fierent nequa q̄ hoc vir sapiēs indicaret: di-
cēs. Multos ei narrare fecerūt somnia et exciderūt sperātes
in illis. Et itē. Nō auguriabimur: nec obseruabitis som-
nia. ij.

Somniorum
sex modi.

Ecclesi. xxxij.
Leui. xij.

Dialogi beati Gregorij.

Ecclesia. v.

nis. Quibus profecto verbis cuius sint detestatiōnis ostenditur que augurijs coniunguntur. Rursus. Nisi aliquando ex cogitatione simul et illusione procederet: vir sapiens minime dixisset. Multas curas sequuntur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis orirentur: ioseph preferendum se fratribus somnio non videret: nec sponsum marie vt ablato puero in egyptum fugeret per somnium angelus admoneret. Rursus: nisi aliquando ex cogitatione simul et reuelatione procederent: nequaquam daniel propheta nabuchodonosor visionem disserens a radice cogitationis inchoasset dicens. Tu rex cepisti cogitare in stratu tuo quod esset futurum: post hoc et qui reuelat mysteria: ostendit tibi que ventura sunt: et paulo post videbas: et ecce quasi statua vna grandis: statua illa magna et statua sublimis stabat contra te etc. Daniel itaque dum somnium adimplendum reuerenter insinuat: et ex qua ortum sit cogitatione manifestat patenter ostenditur: quia hoc plerumque cogitatione simul et reuelatione generetur. Sed nimis cum somnia tot rerum qualitibus alterentur: tanto eis credi difficilius debet quanto et quo impulsu veniant facilius non elucet. Sancti autem viri inter illusiones atque reuelationes ipsas visionum voces aut imagines quodam intimo sapore discernunt: vt sciant vel quid a bono spiritu percipiant: vel quid ab illusione patiantur. Nam si erga hec mens cauta non fuerit: per deceptorem spiritum multis se vanitatibus immergit: quia nonnumquam solet multa vera predicare: vt ad extremum valeat animam ex vna aliqua falsitate laqueare.

Nota.

Capi. xlix. De quodam cui per somnium longa vite spacia premissa sunt: et in breui tempore morte resecata.

Quidam somnio deceptus

Quer nāque nrorum cuiusdam certū est contigisse: qui dum somnia vehementer attenderet ei per somnium longa spacia huius vite promissa sunt. Cuiusque multas pecunias pro longioris vite stipendio collegisset: ita repente defunctus est vt intactas omnes reliqueret: et ipse secum nihil ex bono opere portaret. Petrus

Liber quartus Fo. xc.

Quis ille sit meminisse: sed queso te: ea que cepimus exequamur. putamus ne animabus aliquis prodesse si mortuorum corpora fuerint in ecclesijs sepulta.

Capi. i. An prosit animabus si mortuorum corpora in ecclesia fuerint sepulta.

Quæ grauis peccata non deprimunt hoc prodest mortuis si in ecclesia sepeliantur quod eorum primi quotiens ad eadem sacra loca veniunt: suorum quoque sepulchra conspiciunt recordantur: et pro eis domino preces faciunt. Nam quos peccata grauis deprimunt: non ad abolitionem porri quam ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in ecclesijs ponuntur. Quod melius ostendere poterim si ea que diebus nostris gesta sunt breuiter enarremus.

Capi. ii. De quadam scitimo mali emina in ecclesia sancti laurentij sepulta que dimidia apparuit incensa.

Africanaque vite venerabilis felix portuensis episcopus sabinensis puincia ortus atque nutritus est. Qui quandam sanctimoniam femina in loco eodem fuisse testatur: que carnis quidam contentiam habuit: sed lingue proccitatem atque stultiloquium non declinavit. hec igitur defuncta atque in ecclesia sepulta est. Eadem nocte custos eiusdem ecclesie per reuelationem vidit: quia deducta ante sacrum altare per medium secabatur: et pars una illius igne cremabatur: et pars altera intacta remanebat. Cumque hoc surgens mane fratribus narasset: et locum ostenderet in quo fuerat igne consumpta: ipsa flamme combustio ita ante altare in marmoribus apparuit: ac si illic eadem femina igne corporis fuisse concremata. Quia ex re aperte datur intelligi: quia hi quibus peccata dimissa non fuerint. ad eundem iudicium sacris locis post mortem non valeant aduenire.

Capi. iij. De valeriani patricij sepultura.

m. iij.

Sepeliri in ecclesia quibus mortuis prodest.

Montalis femina.

Dialogi beati Gregorij

De valeria:
no patricio.

Iohannes quoque vir magnificus in hac urbe loci prefectorum seruans: cuius grauitatis atque ueritatis sit nouimus: qui mihi testatus est valerianum patricium in ciuitate que brixia dicitur fuisse defunctum. Cui eiusdem ciuitatis episcopus accepto precio locum in ecclesia prebuit: in quo sepeliri debuisset. Qui uidelicet valerianus usque ad etatem decrepita tam leuis ac lubricus extitit: modumque suis prauitatibus ponere contempsit. Eadem uero nocte qua sepultus est beatus fraustinus martyr: in cuius ecclesia corpus illius fuerat humatum custodi suo apparuit: dicens. Uade et dic episcopo ut proiciat hinc fetentes carnes quas hic posuit: quod si non fecerit: die tricesimo ipse morietur. Quam uisionem custos episcopo si inuit confiteri: et rursus admonitus declinauit. Die autem tricesimo eiusdem ciuitatis episcopus cum uespertina hora sanus atque incolumis ad lectum redisset: subita et inopinata morte defunctus est.

Capitulum liij. De corpore ualentini ab ecclesia post mortem proiecto.

Adest quoque in presenti uenerabilis frater uentius lunensis episcopus: et magnificus liberius uir nobilissimus: atque ueracissimus: qui se scire suosque homines interfuisse testatur ei rei quam narrauit nuper in genuensi urbe contigisse. Ibi namque ut dicunt: ualentinus nomine ecclesie mediolanensis defensor defunctus est: uir ualde lubricus et cunctis leuitatibus occupatus: cuius corpus in ecclesia beati martyris syri sepultum est. Nocte autem media in eadem ecclesia facte sunt uoces ac si quis uolenter ex ea repelleret: atque traheret foras. Ad quos nimirum uoces concurrerunt custodes: et uiderunt duos quosdam teterrimos spiritus: qui eiusdem ualentini pedes quadam ligatura strinxerant: et eum ab ecclesia clamantem ac nimirum uociferantem foras traherent: qui uox exterrit: ad sua strata reuersi sunt. Mane autem facto aperientes sepulchrum in quo idem ualentinus positus fuerat: ei corpus non inuenerunt. Cuius extra ecclesiam querebant ubi proiectum esset: inuenerunt hoc in sepulchro alio positum: ligatis adhuc pedibus: sicut ab eccles-

Corp^o ualen-
tini extra ec-
clesiam a dia-
bolis extra-
ctum.

Libertus quartus. Fo. xxi.

si fuerat abstractum. Ex qua re Petre collige qd hi quos peccata graua deprimunt: si in sacro loco sepeliri se faciant restat vt etiam de sua presumptione iudicent: quatenus eos sacra loca non liberent: sed etiā culpa temeritatis accuset.

Capitulum. liiij. De tincto

ris corpore in ecclesia sepulto post non inuento.

Nam quid quoq; in hac vrbē cōtigerit: tinctoꝝ qui hic habitant multitudo testat: quod quidam artis eoz p̄m^o cū defunctus fuisset: in ecclesia beati ianuarij martyris iuxta portā sancti Laurentij a coniuge sua sepultus est. Sequenti aut nocte ex eadem sepultura audiente custode eius spiritus cepit clamare. Ardeo: ardeo. Cum vero diu has duas voces emisisset: custos hoc eius nunciauit vxori: vxor vero illius eos qui diligenter inspicerent artis eiusdē viros transmisit ad ecclesiam: volens cognoscere qualiter eius corpus esset in sepulchro de quo talia clamaret. Qui aperientes sepulchrum vestimenta quidē intacta reperiunt: q̄ nūc vsq; in eadem ecclesia p̄ eiusdē causa testimonio seruant: corpus vero illius omnino non inuenit: ac si in sepulchro eodē positū non fuisset. Qua ex re colligendum est qua vltione aia ei⁹ dānata sit: cuius et caro est ab ecclia p̄iecta. Quid igit sacra loca sepultis p̄sumt: qñ hi q̄ indigni sunt ab eisde sacris locis diuinitus p̄iciuntur. Petrus.

Incipit capitulum
liiij. De tincto
ris corpore in
ecclesia sepulto
post non inuento.

Tinctoꝝ
corpus in se-
pulchro com-
bustum

Quidam ergo esse poterit quod mortuorum valeat animabus prodesse.

Capitulum. lv. Quid sit quod

post mortem valeat ad absolutionē animas adiuuare: et de centūcellensi presbytero qui a quibusdam spiritu peti⁹ est vt per sacram hostiam post mortem potuisset adiuuari: et de anima iusti monachi.

Gregorius.

Siculpe post mortē insolubiles nō sunt: multum solet animas etiam post mortē sacra oblatio hostie salutaris adiuuare: ita vt hęc nōnunq; ipse defunctorū aie expetere videntur. Nā p̄di-
ctus felix ep̄s a quodā vite venerabili p̄bro:
m. liij

Dialogi beati Gregorij.

Mortuus bal
neanti famula
batur.

Oblatio hos
stiaz mortuis
estylis

qui usq; ante biennium vixit: et in diocesi centum cellensis
vrbis habitabat: atq; ecclesie beati Johannis (qui in loco
qui dicitur tauriana sita est) preerat: cognouisse se asserit q
idem presbyter in eodem loco in quo aque calide vapores
nimios faciunt: quotiens corporis necessitas exigeret: laua
ri consueverat. Ubi dum die quadam fuisset ingressus: inue
nit quendam incognitum virum ad suum obsequium prepa
ratum: qui sibi de pedibus calceamenta abstraheret: vesti
menta susciperet: et exeunti de caloribus sabana preberet
atq; omne ministerium cū magnofamulatu perageret. Cū
q; hoc sepius fieret: idem presbyter die quadam ad balnea
tura intra semetipsum cogitans: dixit. Viro illi qui mihi
solet tam deuotissime ad lauandum obsequi ingratis appa
rere non debeo sed aliquid mihi necesse est ei pro mune
re portare. Tunc duas secum oblationum coronas de
tulit: qui mox vt peruenit ad locum hominem inuenit: atq;
ex more eius obsequio in omnibus usus est. Lauit itaq; et
cū iam vestitus voluisset egredi: hoc qd secū detulerat obse
quēti sibi viro p benedictione obtulit: petēs vt benignè su
sciperet qd et gra charitatis offerret. Cui ille merēs afflic
tusq; respondit. Mihi ista quare das pater? Iste panis sati
ctus est: ego māducare non possum: ego etenim quezvidēs
huius loci dominus aliquando fui: sed pro culpis meis hic
post mortem deputatus sum. Si autem mihi prestare vis
omnipotēti deo offer hunc panē: vt p peccatis meis inter
ueniat. Et tunc exaudītum te esse cognosce: cum huc ad la
uandum veneris et me minime reppereris. In quibus ver
bis disparuit: et is qui homo esse videbatur: euanesceō in
no tuit: q; spiritus fuit. Idēvero presbyter hebdomada cō
tinua se pro eo in lachrymis afflixit: salutarem hostiam quo
tidie obtulit: et reuersus post ad balneum eū iam minime
inuenit. Qua ex re quantum profit animabus immolatio sa
cre oblationis ostenditur: quando hanc et ipsi mortuorum
spiritus a viuentibus petunt: et signa indicant quibus per
eam absoluti videantur.

Neq; hoc sciendū puto qd actū in meo monasterio añ
hoc triētis reminiscor. Quidā nāq; monach⁹ iustus
noie: medicinali arte fuerat imbut⁹: q; mihi in eodē

Liber quartus. Fo. xcij.

monasterio cōstituto sedulo obseq; atq; assiduis egritudi-
nibus meis excubare cōsueuerat. hic itaq; languore corpo-
ris puentis ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua mo-
lestia frater germanus nomine cupiosus seruebat: qui ipsi
quoq; nunc in hac vrbē per eandē medicīne artē tempora-
li vire stipēdia sectatur. Sed predictus iustus cū iam se ad
extremū peruenisse cognouisset: eodem cupioso fratri suo:
qz occultatos tres aureos haberet innotuit. Quod nūmquā
fratribus nō potuit celari. sed subtiliter indagātes: atq; il-
lius omnia medicamēta perscrutātes: eosdem tres aureos
inuenērūt absconso in medicamēte. Quod mox (vt mihi nū-
ciatum est) tūc malū de fratre q̄ nobiscū cōmuniter vixerat:
equanimiter ferre non valuit: quippe quia eiusdem mei mo-
nasterij semper regula fuerat: vt cuncti fratres ita commu-
niter vuerent: quatenus et singulis nulla haberi propria
liceret immo terrore percussus cogitare cepi: vel quid ad
purgationem morientis facerem. vel quid ad exemplum vi-
uentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem mo-
nasterij preposito ad me accessit dixi. Vide et vt nullus ex
fratribus se ad eum morientem iungat. nec sermonē conso-
lationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat: sed cum in morte
cōstitutus fratres exquisierit: ei suus carnalis frater dicat.
Quia per auros quos occultatos habuit: a cunctis fratribus
abominatus sit: vt saltem in morte de culpa sua mentē ip-
sius amaritudo transuerberet: atq; a pctō qd̄ ppetrauerat
purget. Cū vero mortuus fuerit: corp⁹ illi⁹ cū fratrum corpo-
ribus nō ponat. sed quolibet i sterquilinio fossam facite: i ea
corpus eius pycite: ibiq; sup euz tres aureos quos reliquit
tactate: omnes simul clamātes. Pecunia tua tecū sit in per-
ditione: et sic eum terra operite. In quibus vtriusq; reb⁹ vnā
morientibus: alteram nō volui pdesse fratribus viuētibus
vt et illam amaritudo mortis a culpa solubilem faceret: et
istos auaricie tanta damnatio terreret: atq; a culpa phibe-
ret: quod ita factum est. Nam cū idē monachus peruenis-
set ad mortem: atq; anxie se quererēt commendare fratri-
bus: et nullus ei a fratribus applicaret: et loqui dignare-
tur: ei carnalis frater cur ab omnibus fratribus esset abho-

Attende pros
uidū Grego-
rij factum.

ca. 10. de v. c.
ca. 11. de i. c.
ca. 12. de h. c.
ca. 13. de m. c.

Dialogi beati Gregorij.

minatus: indicauit. Qui protinus de reatu suo uehementer ingemuit: atq; in ipsa sua tristitia e corpore exiit: qui ita est sepultus vt dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati: ceperunt singuli extrema queq; et vtilia: et que eis habere regulariter semper licuerat ad medium proferre: uehementerq; formidare ne quid apud eos esset vnde reprehendi potuissent. Cum vero post mortem eius triginta iam essent dies euoluti: cepit animus meus defuncto fratri compati: eiusq; cum dolore graui supplicia pensare. et si quod esset ereptionis eius remedium querere. Tunc vocato ad me eodem precioso monasterij meipreposito tristis dixit. Diu est q; frater ille qui defunctus est in igne cruciatur: debemus ei aliquid charitatis impendere: et eum inquam possumus vt eripiamur adiuuare. Vas de itaq; et ab hodierna die dibe⁹ triginta continuis offerre pro eo sacrificium stude: vt nullus omnino pretermittatur dies: quo pro absolute illius hostia salutaris non offeratur. Qui protinus abcessit et paruit. Nobis autem alia curantibus atq; dies euolutos non numerantibus idem frater qui defunctus fuerat nocte quadam fratri suo germano cupioso per visionem apparuit. Quem ille cum vidisset inquisiuit: dicens: Quid est frater: quomodo es: Cui respondit. Nunc vsq; male fui: sed iam modo bene sum: quia hodie communionem recepi. Quod idem cupiosus pergens protinus indicauit fratribus in monasterio. fratres vero sollicite computauerunt dies: et ipse dies extiterat quo pro eo tricesima oblatio fuerat impleta. Cumq; et cupiosus nesciret quid pro eo fratres agerent: et fratres ignorassent quid de illo cupiosus vidisset: vno eodemq; tempore dum cognosceret ille quid isti egerant: atq; isti cognosceret quid ille viderat concordantes simul visione et sacrificio res aperte claruit: q; frater qui defunctus fuerat: per salubrem hostiam euasit supplicium.

Petrus.

¶ Mira sunt valde que dicis: et non mediocriter leta

Capitulum. lvi. De vita et transitu Cassij episcopi.

Gregorius.

Per oblationem hostie iustus a pena liberatus est.

Liber quartus. Fo. xciiij.

Nobis in dubiū veniant verba mortuorum: confirmant hec facta viuētis. Nam vir vite venerabilis Cassius Narniensis ep̄s: q̄ quotidiana mun offerre consueuerat deo sacrificium: seq̄ in laetymas inter ipsa sacrificiorum archana mactabat: mandatuū domini per cuiusdam sui visionem presbyteri suscepit: dicens. Age quod agis: operare q̄ operaris: non cesser pes tuus: non cesser manus tua: natali apostolorum venles ad me: et retribuam tibi mercedem tuā. Qui post annos septem ipso natalicio apostolorum die cū missarum solemnia peregrisset: et mysteria sacre communionis ac cepisset e corpore exiit.

Cassij epi visio.

Capitulum lviij. De quodam

ab hostib⁹ capto: cui⁹ vincula oblatiōis hora soluebant. Et de Baraca naua p̄ salutarem hostiā a naufragio liberato.

Hoc quoq̄ q̄ audiuimus quendā apud hostes in captiuitate positū: et in vinculis religatum fuisse: p̄ quo sua cōiunx diebus certis sacrificiū offerre consueuerat. Qui longo post tēpore ad pugem reuersus: quibus diebus eius vincula soluerentur innotuit: eiusq̄ coniunx illos fuisse dies quibus pro eo sacrificium offerebat: recognouit.

Captiuus liberatus.

Alia etiā re q̄ nobis ante annos septē gesta est: certissime p̄firmat. Agatus enī panormitanus ep̄s (sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt: atq̄ testantur) cū beate memorie antecessoris mei tēpore iussus esset ut Romā veniret: vim nimie tēpestatis pertulit: ita ut se ex tanto vndarū periculo euadere posse diffideret. Naua vero illius Baraca noie qui nūc eiusdē ecclesie clericat⁹ officio fungit: post nauē carabū regebat: ruptoq̄ fime cū eodē carabo quē regebat inter vndarū cumulos repente dispersit: nauis alit cui ep̄s p̄cerat tandē post multa pericula ad ostiā insulā fluctib⁹ quassata puenit. Cūq̄ die tertio ep̄s nauā q̄ ab eo abrept⁹ i carabo fuerat: nulla maris pte viseret apparere: vehemēter afflicto mortuū credidit: s; per obsequiū charitatis viuo vnū quod mortuo debebat impendit: et omnipotēti deo p̄ absolutione ei⁹ aie offerre sacrifi-

Agatus epi scopus.

Dialogi beati Gregorij.

cum victime salutaris iubet: quo oblato restaurata nave perrexit ad italam. Cuius ad romanum portum venisset: illic nauam repperit quem mortuum putabat tunc inopinata exultatione gauisus est: et eum qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuisset: inquisiuit. Qui videlicet indicauit quotiens in illius repestatis fluctibus cum eodem quez regebat fuisset carabo platus: qualiter cum illo undis pleno natauerat: et quoties eos a superiori parte deorsum verso ipse carine eius suspenderet: adiuuans cum diebus ac noctibus hoc incessanter faceret: itaque eius virtus funditus ex fame simul et labore cecidisset: quo eum ordine diuina misericordia seruauerit indicauit. Et tamen quod etiam nunc usque testatur dicens Laborans in fluctibus atque deficiens subito mentis pondere sum grauat. ita ut neque vigilare me credere neque depressus somno essem: et ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit: qui mihi panem ad refectionem detulit. Quem mox ut comedi vires recepi: nec longe post nauis transiens affuit: que me ab illo undarum periculo suscepit atque ad terram deduxit. Quod sanctus episcopus audiens requisitum die atque illo fuisse die repperit quo pro eo presbyter in ostica insula deo omnipotentis hostiam sacre oblationis immolauit. Petrus.

Et que narras ipse quoque in sicilia positus agnouit. Gregorius.

De circo credo quod hoc tam apte cum viuentibus ac nescientibus agit: ut cunctis hec agentibus atque scientibus ostendatur: quod si insolubiles culpe non fuerint: ad absolutionem potest esse etiam mortuis victime sacre oblationis possunt. Sed sciendum est quod illis sacre victime mortuis presertim: qui hic viuendo obtinuerunt ut eos etiam post mortem deus adiuuet qui hic per ipsos ab alijs fuerit

Ca. lviij. De virtute ac mysterio victime salutaris.

Nota diligenter.

Inter hec autem pensandum est quod timor sit via ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios agat ipse dum viuat per se. Beatus quippe est liberum exire et post vincula libertatem querere. Debemus itaque quod presens seculum: vel quia iam conspiciamus defluxit

Liber quartus. Fo. xciiij.

se tota mente contemneret: quotidiana deo lachrymarum sacrificia: quotidianas carnis eius et sanguinis hostias immolare. hec namque singulariter victima ab eterno interitu animam saluat: que illam nobis mortem virginem per mysterium reparat: qui licet resurgens a mortuis iam non moritur et mors ei ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio sacre oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur: eius caro in populi salutem partitur: eius sanguis non iam in manus infidelium sed in ora fidelium funditur. hinc ergo pensemus quale sit pro nobis hoc sacrificium quod pro absolute nostre passionem virginis filii semper imitatur. Quis ei fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem celos aperiri: in illo iesu christi mysterio angelorum choros adesse, sumis ima sociari terrena celestibus ungi unum quoque ex visibilibus atque invisibilibus fieri.

Ro. vi. b.

De immolatione christi.

Nota.

Cap. lix. De affligendo corde

inter sacra mysteria: et post de mentis custodia.

Sed necesse est ut cum hec agimus: nosmetipsos deo in cordis contritione macremus: quia qui passionis dominice mysteria celebramus debemus imitari quod agimus. Tunc ergo vere pro nobis hostia erit deo cum nos ipsos hostiam fecerimus. Sed studendum nobis est ut etiam post orationis tempora inquietum deo largiente possumus in ipso animum suo pondere et vigore servemus: ne post cogitatio fluxa dissolvatur: ne vana menti leticia surrepat: et lucrum compunctionis anime per incuriam fluxu cogitationis perdat. Sic quippe quod poposcerat anima obtinere meruit: que se post lachrymas in eodem mentis vigore servavit. De qua nimirum scriptum est. Quis tunc eius non sunt amplius in diversa mutati. Que igitur non est oblita quod perijt non est privata munere quod poposcit.

Sacerdos celebrans do quod agere debeat.

Cap. lx. De relaxandis culpis alienis ut nostre relaxentur

Dialogi beati Gregorij.

Sed inter hec sciēdū est: qz ille recte delicti ve
niā postulat. qui prius hoc qđ in ipso delinquitur
relaxat. Manus enim non accipitur: nisi
an discordia ab afo pellatur dicente veritate.
Si offers mun⁹ tuū an altare: ⁊ recordat⁹ fue
ris quia frater tuus habet aliquid aduersum te. Relinque
ibi munus tuum ante altare. ⁊ vade pri⁹ recōsiliari ffrī tuo: ⁊
tūc veniēs offeres mun⁹ tuū. Qua in re pensandū est cū ois
culpa munere soluat⁹: qđ grauis est culpa discordie pro q̄
nec munus accipitur. Debemus itaq; ad primū (q̄uis lon
ge positū: lōgeq; distictū) mēte ire: eiq; animū subdere iu
militate illū ac beniuolētia placare: vt scz cōditōr noster dū
tale placitum nostre mētis aspexerit a pctō nos soluat: quia
mun⁹ p culpa sumit. Veritatis autē voce attestāte didicim⁹
qz seruus qui decē milia talenta debebat: cū penitētīā age
ret absolutionē a dño acce pit. Sed qz cōseruo suo centū li
bī denarios debēti debitū nō dimisit. ⁊ hoc iussus erigit qđ
ei fuerat iā per penitentiā dimissū. Ex quibus videt⁹ dictis
cōstat: qz si hoc qđ in nos delinquitur ex corde non dimittit
mus: et illud rursus erigitur qđ nobis iā p penitentiā dimis
sū fuisse gaudebamus. Igitur dū per indulti tēporis spaciū
licer dum iudex sustinet dū cōuersionē nostrā is qui culpās
examinat expectat: consemus in lachrymis duritiā men
tis formemus in proximis gratiā benignitatis. Et audēter
dico: qz salutari hostia post mortē nō indigebū⁹ si an mor
tem deo ipsi hostia fuerimus.

Deo gratias

**Finit Dialogus beati Gre
gorij.** Pape Ercensis honesti viri Johannis petiti bibliopo
le alme vniuersitatis Parisiēsis in vico diui. Jacobi sub. Li
tio aureo continentis.

Tabula materiāru

Tabula materiāru singu- larium/in diui Gregorij dy- gum.

Bacuc ⁊ Bñdictus conferuntur folio
xxix. pagina. i.
Abbas mortuus in sepulchro se. ver-
tit. fo. liij. pa. ij.
Abolutio monialum. f. xxix. pa. ij.
Abundius custos suctozitate petri
paraliticā curauit. fo. liij. pa. ij.
Aduocat⁹ futura pdixit. fo. lxxv.
pagina. i.
Agapitus claudum et mutum cura-

uit. folio. xxxvij. pagina. i.

Agathus episcopus. fo. xcij. pagina. i.

Amantius freneticum curauit. fo. lx. pa. i.

Amantius signo crucis serpentes necat. fo. lx. pa. ij.

Amantius solo contactu egros curat. fo. lix. pa. ij.

Andreas episcopus abdicat mulieres a se. fo. xl. pa. ij.

Anima ⁊ mortalis ⁊ immortalis est. fo. lxxxvij. pa. i.

Anima inuisibilis est. fo. lxxvi. pagina. ij.

Animus in vita monastica quietus. fo. i. pa. i.

Animi inquietudo secularibus negocijs occupati folio. i.

pagina. i.

Anthonijs visio. fo. lxxxvij. pa. ij.

Aqua hauriri poterat: diffuere nō poterat. fo. i. pa. ij.

Arrian⁹ episcopus cecitate percussus est. fo. lvi. pa. ij.

Arrianus longobardorum eps. fo. lx. pa. ij.

Athesis fluij ingens miraculum. fo. i. pa. ij.

Aues serpentes extulerūt. fo. lvi. pa. ij.

B
Alneſi ciceronis monasteriū. fo. v. pa. i.

Basilius rome crematus est. fo. v. pa. ij.

Basilius sub habitu monachi dyabolus ab eq̄

tio cernitur folio. v. pa. i.

Tabula materiarum.

- Benedictus abbas effectus. fo. xix. pa. i.
Benedictus ad paulū confertur. fo. xxvij. pa. i.
Bōifaci⁹ adhuc puer / ofone horreū tritico impleuit. f. xij. p. i.
Bñdict⁹ an susceptū monasteriū relinqre debuit. fo. xx. pa. i.
Bñdict⁹ alam germani vidit. fo. lxxvij. pa. ij.
Bñdictus absentia in spiritu vidit. fo. xxiii. pa. ij.
Benedictus apparuit quibusdā in somnis. fo. xxix. pa. i.
Benedict⁹ capisteriū fractū ofone refecit. fo. xvij. pa. ij.
Benedict⁹ coruo pcepit vt venenatū panē florentij deferret
folio. xxij. pa. ij.
Benedict⁹ cognouit cogitationes superbi. fo. xxvij. pa. i.
Bñdictus cōfertur ad moysē mihelised. zc. fo. xxij. pa. i.
Bñdictus denunciat fratribus diē obit⁹ sui. fo. xxv. pa. ij.
Bñdict⁹ dilaceratū puerū ofone reuiuificauit. fo. xxiii. p. i.
Bñdictus diem paschale ignorabat. fo. xvij. pa. ij.
Bñdict⁹ doliū ofone sua oleo pleniū reddidit. fo. xxxi. pa. ij.
Bñdict⁹. xii. monasteria construxit. fo. xxij. pa. ij.
Bñdict⁹. xiiij. solidos diuinitus accepit. fo. xxxi. pa. i.
Benedictus edem apollinis in sancti martini templum con-
mutauit folio. xxij. pa. ij.
Benedictus excomunicauit minando. fo. xxix. pa. ij.
Benedictus falcastri ferram ad manubrium reuinxit. folio.
xxi. pagina. ij.
Benedictus in spū vidit absentem comedere. fo. xxv. pa. i.
Benedictus lapidem dyabolo grauatum ofone leuē fecit
folio. xxij. pa. ij.
Bñdictus marciū a cathena liberauit. fo. lxxvij. pa. ij.
Benedictus monachorum regulam scripsit. fo. xxxv. pa. i.
Bñdict⁹ ofone sua mortuū resuscitauit. fo. xxij. pagina. i.
Benedictus per alapam obsessum liberauit. folio. xxxij. pa-
gina. i.
Bñdict⁹ p̄dixit mōasteriū suū. ppe diē iterituz. fo. xxvij.
Bñdict⁹ qd voluit non potuit. fo. xxxiii. pa. i. (p. i.)
Benedictus regem totlam increpat sibi predicens futura
folio. xxv. pagina. ij.
Bñdictus relicta abbatia solitudinē repetijt. fo. xix. pa. ij.
Benedictus solo visu vinculatū rusticū soluit. fo. xxxij. pa. ij.
Benedictus vidit alam sororis defuncte fo. xxxiii. pa. i.

Tabula materiãrũ

- Benedictus virgine monachũ vagũ castigauit. fo. xxi. pa. i.
Bñdicit⁹ vitrũ venenarum signo crucis fregit. fo. xix. pa. ii.
Benedicti funis ex cathene eius contactu in ferrum solida-
tur. fo. xlvij. pagina secunda
Benedicti vtra. fo. xvij. pagina. i.
Benedictũ gothi in clibanum imposuerunt. fo. i. pa. i.
Bonifaci⁹ eps vinũ abũde augmẽtrauit. fo. xi. pa. i.
Bonifacius iocularoti mortẽ pdixit fo. xi. pa. ii.
Bonifacius oratione vulpem necauit. fo. xii. pa. i.
Bonifacius orando. xij. aureos a beata virgine impetrauit
folio. xij. pagina prima.
Bonifacius paupibus subuenit. fo. xij. pa. i.
Bõi malos ⁊ mali bonos recognoscẽt p⁹ mortẽ. f. lxxvij. p. ij.
Aballus libertino restituit. fo. iij. pa. i.
Captiuus liberatus. fo. xcij. pa. i.
Carnis tentatio asperrimo medio superata.
fo. xvij. pagina .ij.
Cassius episcopus spathariũ. obsessio liberauit
folio. xxxix. pa. ij.
Celestes exequie. fo. lxxi. pagina secunda.
Chřisticolarũ multitudo a paganis occisa. fo. lv. pa. i.
Clericus ordine suscepto itez obsessus. fo. xxvi. pa. i.
Cõpunctionis genera. fo. lxx. pagina prima
Congregatio seu concio demonum fo. xl. pa. i.
Cõstati⁹ aquã loco olei ardere in lapidib⁹ fecit. fo. viij. p. i.
Constantius pp̃hetie spiritũ habuit. fo. xli. pa. i.
Constantij forma et statura. fo. viij. pa. ij.
Constantij humilitas magna. fo. viij. pa. ij.
Cõstati⁹ responsum in eius obitu. fo. xli. pa. i.
Corp⁹ valẽti extra ecclesiã a dyabolo extratũ. fo. xc. pa. ij.
Corporeus ignis in sp̃m pctõis agit. fo. lxxvij. pa. ij.
Crisorius vitiosus homo. fo. lxxxij. pa. i.
Crudele edictũ in herculanũ episcopũ. fo. xliij. pa. i.
Danna parua quandoq; magni lucri causa fi-
unt. folio. xlv. pagina prima
Darius domum a dyabolo occupatam habi-
tabilem fecerit folio. xxxvij. pagina. ij.
Dati⁹ eps dyabolũ alloquit. fo. xxxvij. pa. ij.
ii.

Tabula materiãrũ

- Dauid contra ionathe filiũ sententiã dedit. fo. vij. pa. ij.
Demoniacus sanatus. fo. lxxv. pa. ij.
Deuotũ cũ mulieribus habitare nõ debet. fo. xxxix. pa. ij.
Deus ad presbyterũ quendam. fo. xvij. pa. i.
Deus cur in paruis reb⁹ exaudit preces. fo. xij. pa. i.
Deus dedit suã domũ sabbato tñ edificabat. f. lxxxiij. pa. i.
Dyabolus benedictũ maledictũ vocabat. fo. xxxij. pa. ij.
Dyabolus bonis inuidos subornat. fo. xlv. pa. ij.
Dyabolus discalciauit stephanum. fo. li. pa. i.
Dyabolus in spẽ serpẽtis marciũ molestat. fo. xlvij. pa. ij.
Dyabolus murũ euertẽdo puerũ cõtruit. fo. xxxij. pa. i.
Dyabolus nullam contra hominem potestatem habet nisi deus permittat. fo. li. pa. ij.
Dyabol⁹ sub forma peregrini puerũ extinxit. fo. xiiij. pa. i.
Dyabol⁹ tintinabulũ romani fregit. fo. xvij. pa. i.
Dictum dyabolozum de iudeo signato cruce. fo. xi. pa. i.
Dracho monacho vago apparuit. fo. xxx. pa. ij.
Ducẽti farine modũ diuinit⁹ ad bñdictũ nulli. f. xxxvij. p. i.
A Ecclesia beati stephani. fo. viij. pa. i.
Cclesiastes concionator dicitur. fo. lxx. pa. i.
Elephanticus morbus. fo. xlv. pa. i.
Eleutherius lachrimando gregorium curauit fo. lvij. pagina secunda.
Eleutherius orando impetrauit vt gregorius ieiunare posset. fo. lvij. pagina secunda.
Eleutherius plorãdo mortuum resuscitauit. lvij. pa. ij.
Episcopi priuati lingua loquelam non amiserunt folio. lvi. pagina secunda.
Episcopozum vnus in luxuriam lapsus dono miraculi priuatur. folio. lvij. pagina secunda
Equitius clauatis calciatus erat caligis. fo. vij. pa. i.
Equitius fenum secabat. fo. vi. pagina. ij.
Eqti⁹ mōachos ad sepulchrũ ei⁹ fugiẽtes tutaẽ. f. vij. p. ij.
Equitius viles ferebat vestes. fo. vi. pa. i.
Equitij equitandi modus. fo. vi. pa. ij.
Equitij sepulchri miraculum. folio. vij. pa. ij.
Equitij vira. folio. vi. pagina prima
Equitium adulatores accusant. fo. vi. pa. ij.

Tabula materiarum.

Equus qui iohannem papam portauit mulierem amplius
ferre noluit. fo. xxxviii. pa. i.

Ermigildi pf arrianu ad eu couertendu misit. fo. lvi. pa. i.

Ermigildi regis in morte miracula. fo. lvij. pa. i.

Eruce de pcepto bonifacij ex hortu migrauerunt. xij. pa. ij.

Euthycius monasterium rexit. folio. xlv. pa. ij.

Euthycius visu fratrem vocabat. fo. xlvi. pa. i.

Euthycij tanica elata aut pluuiam aut solem adducebat. fo.
xlvij. pagina prima.

Expiratio sancti benedicti. fo. xxxv. pa. ij.

Extra nos ducimur duobus modis. fo. xx. pa. i.

HEntasticus idoli ignis oratione restinctus. fo.

xxiiij. pagina. i.

Hanum apollinis folio. xxij. pa. i.

Flamma eod momento virtute huius et non huius

folio. i. pagina prima

Florentius benedicti suoribus emul. fo. xxij. pa. i.

Florentius orando serpentes expulit. fo. xlvj. pa. ij.

Florentius septem puellas nudas fratribus obiecit. fo. xxij. p. ij.

Florentius supplicium et ruina. fo. xxij. pa. ij.

Fons benedicti oratione factus. folio. xxi. pa. i.

Fortunatus aqua benedicta coram fracta sanant. fo. xv. p. i.

Fortunatus sicco visum restituit. fo. xvij. va. i.

Fortunatus euicidens demonibus ppotens. folio. xij. pagina. i.

Fortunatus matronam a legione demonum liberat. folio.

xij. pagina. secunda.

Fortunatus resuscitauit mortuum marcellinum folio. xv.

pagina secunda.

Fortunatus signo crucis equum furiosum mansuetum red-

didit folio. xiiij. pagina. ij.

Frater morientis fratris animam vidit. fo. lxxvij. pa. i.

Fraus totile regis gothorum. fo. xxv. pa. i.

Frigidianus episcopus fluminis oratione sua a proprio alieo

diuertit. fo. xli. pa. i.

Fulgencius episcopus regi totile penia misit. fo. xliij. pa. ij.

Fundis monasterium folio. ij. va. i.

Fur miraculose deprehensus folio. iij. pa. ij.

Fures versi sunt in operarios. fo. xliij. pa. i.

n. ij.

Tabula materiarum.

- O** Alla ad sanctum petrum. fo. lxx. pa. i.
Galla ad benedictum. fo. xxxij. pagina. ij.
Sotus coxa fracta pueros reddidit folio. xv.
pagina. i.
Gratia lachrimarum a bonis expetenda. fo. lix.
pagina. prima.
Gregoria sanctimonialis effecta folio. xliij. pa. ij.
Summar longobardorum dux. fo. xliij. pa. ij.
- H**erculani caput corpori post mortem miraculo
se reunitum. fo. xliij. pa. i.
Homo vnus quomodo totum mūdum simul vi
dere queat. fo. xxxv. pagina. i.
homines cur non facile spiritualia credant. fo.
lxiiij. pagina. i.
honorati abstinencia. fo. ij. pagina. i.
honorati montanus piscis. fo. pagina.
- I**fernus sub terra esse creditur folio. lxxvij. pa
gina prima
Iudicis fidem habet. fo. lxiiij. pa. ij.
Intra circulum fulgentij non pluit folio. xliij. pa.
gina secunda.
- Iohannes baptista magistrum non habuit. fo. ij. pa. ij.
Iohannes papa cecum illuminauit. fo. xxxvij. pagina. i.
Iohannis visio. fo. lxxix. pagina. i.
Isaac eiecit dyabolum ab obsessio. fo. xliij. pa. ij.
Isaac fraudē peregrinorū in spiritu agnouit. fo. xliij. pa.
gina secunda.
Isaac in spiritu furtum vidit. fo. xliij. pa. secunda.
Isaac trib⁹ dieb⁹ noctibusq; cōtinue orauit. fo. xliij. pa. ij.
Iudeus baptizatur. fo. xl. pagina. secunda.
Iudicia dei quomodo vidē sciant et nesciant fo. xxvi. pa. ij.
- L**ampades diuinitus accense. fo. lvi. pa. i.
Legis plenitudo est charitas. fo. lxxij. pa. ij.
Leo custodiuit cadaver iusti. fo. lxxiiij. pa. ij.
Libertinus caligula honorati puerum mor
tuum resuscitat. fo. iij. pagina. secunda.
Libertinus francis inuisibilis. fo. ij. pa. i.
Libertini mira patientia. folio. iij. pa. i.

Tabula materiarum

- Libertini modestum responsum. folio. iij. pagina. i.
Libertini patientia. folio. iij. pa. ij.
Licentia predicandi equitij sine sacris ordinibus. folio. vi.
pagina prima.
Longobardi ad spectaculum mortis leti. fo. lxxij. pa. i.
Magistri necessarij sunt infirmis. fo. ij. pa. ij.
Magisterium spiritus quidam habent folio.
secundo. pagina. ij.
Mali cur eternaliter puniãt. fo. lxxxvij. p. ij.
Marcellinus ignem estuantem sanctitate cõ
pescuit. fo. ix. pagina. i.
Marcij miraculum. fo. xliij. pa. ij.
Marcus statuit nullam mulierem videre. fo. xliij. pa. ij.
Martinus panes in furno cruce fidei signauit. fo. xvi. pa. i.
Martyres pacis tempore. folio. liij. pagina. ij.
Martyrij duo genera. fo. liij. pagina. i.
Matrona ob carnis vitium a dyabolo correpta. fo. xij. pa. ij.
Maurus et placidus discipuli fuerunt benedicti. fo. xx. pa.
gina secunda
Maurus super aquam currens puerum eripuit. fo. xxij. p. i.
Maximiani miraculum. fo. lx. pagina secunda
Menas oblatione carterij in spiritu cognouit. fo. liij. pa. i.
Menas vsos ferula de apib⁹ suis fugauit. fo. liij. pa. i.
Meruli visio nocturna. folio. lxxxvij. pa. ij.
Miles qdã acheronta ⁊ eliseos campos vidit. fo. lxxxij. p. i.
Miraculum ex potestate factum. folio. xxxij. pagina. ij.
Miraculum ignis in cella benedicti folio. l. pa. i.
Moyses caruit magistro. folio. ij. pagina. ij.
Monachi suspensi ad arborem caneant. fo. lxxij. pa. ij.
Monialis obsessa p equitium liberatur. fo. v. pagina. ij.
Monialis semiusta. folio. xci. pagina. ij.
Mors terribilis pueri folio. lxxvi. pagina. ij.
Moriens prophetas vidit. fo. lxxx. pa. i.
Mortuus balneanti famulabatur. fo. xci. pa. ij.
Mortuus est vnus vt multi viuerent. fo. lvij. pagina. i.
Mulier furibunda in specu benedicti sanata. fo. xxxv. pa. ij.
Mundus est despiciendus. fo. lxxij. pagina. ij.
Mundus totus in quadam noctis claritate benedicto ap
n. ij.

Tabula materiariū

paruit. fo. xxxij. pagina secunda.

Musa beatā virginē vidit. fo. lxxij. pa. ij.

Nuis aq̄ plena ad portum puenit. fo. lxx. pa. ij.

Nonnosus lāpadē fractā oratione reintegraz
uit folio. ix. pa. ij.

Nonnosus oleū orōne augmentauit fo. ix. p. ij.

Nōnos^o saxū ingēs sua orōne amouit. f. ix. p. i.

(Nubes celitus accendit super arā. l. pa. i.

Oblatio hostiarum mortuis est utilis. folio. xcij.
pagina secunda.

Ociosa non sunt loquenda. fo. xlvi. pa. ij.

Ossa curialis in sepulchro arsa. fo. lxxxix. pa. i.

Anisvnnus plurib^o suffecit decem diebus folio.

Pari. pagina secunda

Paruit. a parētib^o regnum celeste nonnumq̄
clauditur. fo. lxxij. pagina. ij.

Pascasi^o quō miraculū fecerit f. lxxxvi. p. ij.

Paschasij error. folio. lxxxv. pa. ij.

Paschasij laus. folio. lxxxv. pa. ij.

Pater filium vita priuauit. folio. lvij. pa. i.

Pauli fuga. folio. xx. pagina prima.

Paulini cubiculum in monte domo consistente terremotu
tremuit. folio. xxx. pagina. ij.

Paulinus cum omnibus suis ciuib^o captiuis/molam. reuer
sus est folio. xxxvij. pagina. ij.

Paulinus ep̄s oīa sua captiuis largiebatur. fo. xxxvi. pa. ij.

Paulinus hortulanum se esse dixit. fo. xxxvi. pa. ij.

Paulin^o p̄dixit regē vuādaloz stati moriturū. xxxvij. p. iij.

Per oblationē hostie iustus a penis liberat^o est. f. xcij. pa. ij.

Petri et pauli apostolor^o comparatio. fo. xvij. pa. i.

Pompegianus abbas. fo. xxi. pagina prima

Porc^o inuisibilis ex ecclesia arrianoz exijt. fo. lvi. pa. i.

Preceptum benedicti datū obseffo. fo. xxvi. pa. i.

Predestinatio quō precibus inuetur. fo. x. pa. ij.

Prophecia de romane vrbis interitu. fo. xxvi. pa. i.

Puer bis obseffus bis ab eodē sanat^o est. fo. lvij. pa. i.

Puer curatus a morbo elephantino. fo. xxx. pa. ij.

Puer laps^o in pfūda valle repert^o ē incolumis. f. xlviij. p. i.

Tabula materiarum.

Puer sanctos vidit. fo. lxx. pa. ij.

Quadragesima rustici a longobardis occisi. fo. llo. liiij. pagina. ij.

Quadragesimus subdiaconus. fo. xlix. pa. i.

Quare sancti extra loca suorum corporum sepe

maiora miracula faciant. fo. xxxvi. pagina. i.

Quidam somnio deceptus. fo. lxxxix. pa. secunda.

Reparatus loca penarum vidit. fo. lxxviiij. pa. i.

Richardus rex fratrem ermigildū secutus est

folio. lxxij. pagina. i.

Romanus monachus. fo. xvij. pa. i.

Romule laudes. fo. xxi. pa. i.

Rupes euulsa p saltū miraculosū lōgi^o cecidit. f. xlviiij. pa. i.

Sabin^o eps pphetie spm̄i habuit. f. xxxix. pa. i.

Sabinus venenum bibit quo is obiit q̄ ei dari fecit. fo. xxxix. pagina. i.

Sabini mandato padus in mundana intra suum

alueum sese retraxit. fo. xij. pa. ij.

Sabinum archidiaconus exringuere voluit. fo. xxxix. pa. i.

Sacerdos inter celebrandum quid agere debeat. fo. xciiij.

pagina. i.

Sacerdos sepultus ante causas veruecis furem retinuit. fo.

lio. liij. pa. i.

Sancti cur pro damnatis non orant. fo. lxxxviiij. pa. ij.

Sancti viri dei templa sunt. fo. xij. pa. i.

Sanctulus aquam benedicendo in oleum conuertit. folio.

lxi. pagina. i.

Sanctulus carnificem sanauit. fo. lxxij. pa. ij.

Sanctulus panē i clibano miraculose repperit. fo. lxi. pa. i.

Scholastica benedicti foror. fo. xxxij. pa. ij.

Scholastica orādo plunī tēpestatēq̄ fecit. fo. xxxiiij. pa. ij.

Sepeliri i ecclesia quib^o mortuus p̄sit. fo. xc. pa. i.

Sepultus in terra nō potuit manere. fo. xxx. pa. i.

Sepultura benedicti. fo. xxxv. pa. ij.

Septē fratres cū anastasio ad montem vocati. fo. x. pa. i.

Serpens horti custos. fo. iiij. pa. ij.

Seruulus in exitu angelos cātare audiuit. fo. lxx. pa. ij.

Suerus lachrymis suis mortuum suscitauit. fo. xvi. pa. ij.

Tabula materialiarum.

- Signa futuri. folio. lxxij. pagina. ij.
Somniorum sex modi. fo. lxxxix. pagina. i.
Specus ben editi. fo. xvij. pa. i.
Spes abbas cecus. xl. annis curatus est. fo. lxxviiij. pa. ij.
Sper anima visa in specie columbe. fo. lxxviiij. pa. ij.
Spiritus malignus inter ceteros palinā nactus. fo. xl. pa. i.
Spiritus triplex a deo creatus. fo. lxxv. pa. i.
Stephanus quidam penas inferni vidit. fo. lxxxij. pa. i.
Stephani laus. fo. lxxij. pa. i.
Stephani virtus eximia. ibidem.

Arsilla iesum vidit. fo. lxxij. pagina prima.
Theodorus puer priuus. fo. lxxxiiij. pag. ij.
Theodori conuersio. fo. lxxxiiij. pagina prima.
Theodoro beatus petrus apparuit. fo. liij. pagina prima.

Theophani⁹ comes futura predixit. fo. lxxvi. pag. secūda
Tinctoris corp⁹ in sepulchro cōbustus. fo. xci. pagina secūda
Tonla rex carbonium vrlis dilaniandum exposuit. folio. xliij. pagina prima.

Asculum a bonifacio acceptum vinum auxit
fo. xij. pagina. ij.
Unum absconditum in serpentem versum.
folio. xxvij. pagina. ij.

virgo febricitās sine remedio curata. f. v. p. ij
Virgo solo impetio dyabolum eiecit. fo. li. pagina secūda.
Visibilia per invisibilia videntur. fo. lxxvij. pagina prima.
Vissio cassij episcopi. folio. xciiij. pagina. i.
Vissio de eunuchatione equitij. folio. v. pagina. i.
Vitrum vae: lapidi illisim: nō fractū. folio. xxxi. pagina. ij.
Vnus ignis est eterne pene. folio. lxxxvij. pagina. i.
Vrsus pastor onium effectus. folio. xlv. pagina. ij.
Vrsus pedes episcopi lambebat. fo. xliij. pagina. i.
Vrsinus apostolos vidit. folio. lxxix. pagina. i.

¶ Finis tabule materialiarum.

Tabula capitulorū

Incipit tabula capitulorū
super dialogū beati Gregorij
pape. Et primo capitula primi
libri. Capitulum primū.

De honorato abbate monasterij fundensis.
Folio. ii. pagina. i.
Ca. ii. de libertino preposito eiusdem monas-
terij. folio. iiij. pagina. i.
Capi. iij. de monacho hortulano monasterij
eiusdem. folio. iiij. pagina. ij.
Ca. iiij. de equitio abbate valerie puincie. fo. v. pa. i.
Ca. v. de p̄statio mātionario ecclie sc̄stephani. fo. viij. p. i.
Ca. vi. de marcellino anchonitate ciuitatis epo. fo. viij. p. ij.
Ca. viij. de nōnoso preposito monasterij in monte qui fora-
tis dicitur. folio. ix. pagina. i.
Ca. x. de anastasio abbate monasterij quod supp̄tonia
vocatur. folio. x. pagina. i.
Ca. ix. de bonifacio ferentine ciuitatis epo. fo. x. pagina. ij.
Ca. x. de fortunato tudertine ciuitatis epo. fo. xij. pagina. i.
Ca. xi. de martyrio monacho puincie valerie. fo. xvi. pa. i.
Ca. xij. de seuerō presbytero eiusdem puincie. fo. xvi. pa. i.
Incipiunt capitula Secundi libri. De vita et miraculis
beati Benedicti. Capitulum primum.

De capisterio fracto ⁊ cōsolidato. fo. xvij. pa. ij.
Ca. ii. de t̄tatione carnis sup̄ata. fo. xvij. p. i.
Ca. iij. de ampullayitrea signo crucis erupta
folio. xix. pagina. i.
Ca. iiij. de monacho vage mentis ad salutem
reducto. folio. xx. pagina. ij.
Ca. v. de aqua quam in montis vertice ex petra produxit
folio. xxi. pagina. i.
Ca. vi. de ferro ex profundo aque in manubrio retruso. fo-
lio. xxi. pagina. ij.

Tabula capitulorum.

- Ca. vij. de mauro eius discipulo qui super aquas pedibus ambulauit folio. xxi. pagina. ij.
- Ca. viij. de insecto pvenenū pane p cornū lōgi^o piecto. f. xxij.
- Ca. ix. de igētifaro p ei^o ofonē leuato. f. xxij. p. ij. (pa. i.)
- Ca. x. de fantastico coquine incēdio. fo. xxij. pa. i.
- Ca. xi. d suo dei puerulo ruina z fracto z sanato. f. xxij. p. i.
- Ca. xij. de suis dei q cibū ztra regulā sūpserūt. f. xxij. p. ij.
- Ca. xij. de fratre valētiniāni monachi quē vir dei in via cō medisse in spiritu cognouit. fo. xxij. pa. ij.
- Ca. xiiij. de simulatiōe regis totile deprehensa. fo. xxv. p. f.
- Ca. xv. de pphetia q de eodē rege totila facta est. f. eo. p. ij
- Ca. xvi. de clerico a demonio liberato. fo. xxvi. pagina. i.
- Ca. xvij. d pphetia destructiōis monasterij sui. f. xxvij. p. i.
- Ca. xvij. de flascone sublato z p spm cognito. f. xxvij. pa. ij.
- Ca. xix. d mapulaz receptōe a seruo dei cognita. xxvij. p. ij
- Ca. xx. de cogitatione monachi superba a viro dei cognita folio. xxvij. pagina. i.
- Ca. xxi. de ducentis farine modis famis tempore ante cel- lam inuentis. folio eodem. pagina. i.
- Ca. xxij. de fabrica monasterij taraconensis per visionem disposita. folio eodem. pa. ij.
- Ca. xxij. de ancillis dei q post mortē p eius oblationem cō munioni sunt reddeite. fo. xxix. pagina secunda.
- Ca. xxiiij. de puero monacho quē sepultū terra piecit. fo.
- Ca. xxv. de monacho q de monasterio disce- (xxx. pa. i.) dēs draconem in itinere inuenit. folio eodem. pagina. ij.
- Ca. xxvi. de curatiōe morbi elephantici. fo. eodem. pa. ij.
- Ca. xxvij. d solidis p miracū d debito redditis. fo. eo. pa. ij
- Ca. xxvij. d āpullavitrea i saxis piecta z nō fracta. f. 31. p. i.
- Ca. xxix. de dolio vacuo z oleo repleto. fo. eodem. pa. ij.
- Ca. xxx. de monacho a demone liberato. fo. xxxij. pa. i.
- Ca. xxxi. de rustico ligato z solo ei^o visu soluto. f. xxxij. p. ij
- Ca. xxxij. de mortuo suscitato. fo. xxxij. pa. i.
- Ca. xxxij. de miraculo scolastice sororis ei^o. fo. eodē. pa. ij.
- Ca. xxxij. d aia soror ei^o visa q̄lr e corpe sit egressa. f. xxxij
- Ca. xxxv. de mūdo a h̄ oculos collecto. z de aia ger- (pa. i.) mani capuane ciuitatis epi. fo. eodem. pagina. i.
- Ca. xxxvi. q̄ regulā monachorum scripserit. fo. xxxv. pa. i.

Tabula capitulorum.

Ca. xxxvij. de prophetia sui exitus scribitur densiata. fo. eod. p. ij.

Ca. xxxviii. de isana muliere et eius speculata. fo. eo. pa. ij.

Incipiunt capitula tertii libri.

Capitulum primum

De paulino nolane ciuitatis episcopo. f. xxxvi. pa. ij.

Ca. ij. de iohanne papa. fo. xxxvij. pa. ij.

Ca. iij. de agapito papa. fo. xxxviii. pa. i.

Ca. iiii. de datio mediolanensi episcopo. fo. eo. p. ij.

Ca. v. de sabino camisine ciuitatis episcopo.

fo. xxxix. pa. i.

Ca. vi. de cassio namiensis ciuitatis episcopo. fo. eod. pa. ij.

Ca. vii. de andrea fundane ciuitatis episcopo. fo. eodem. pa. ij.

Ca. viii. de constantio aquine ciuitatis episcopo. fo. xl. pa. ij.

Ca. ix. de rigidiano lunensis ciuitatis episcopo. fo. xli. pa. i.

Ca. x. de sabino placetino episcopo qui padum flumen per litteras suas compescuit. fo. eodem. pa. ij.

Ca. xi. de Carbonio populonij episcopo. fo. eodem. pa. ij.

Ca. xii. de fulgencio vtrique lane ciuitatis episcopo. fo. xlii. pa. ij.

Ca. xiii. de herculano perusine ciuitatis episcopo. fo. xliij. pa. i.

Ca. xiiii. de isaac seruo dei. folio. xliij. pagina. ij.

Ca. xv. de euthyrio et florencio seruis dei. fo. xlv. pagina. i.

Ca. xvi. de martio monacho de monte marsico. fo. xlvij. pa. ij.

Ca. xvij. de monacho ex monte argentario qui mortuum suscitauit. folio. xlvij. pagina secunda.

Ca. xviii. de benedicto monacho. fo. lx. pa. ij.

Ca. xix. de ecclesia beati zenonis martyris: in qua aque ultra

portam apertam inundantes minime intrauerunt. folio. l. pa. i.

Ca. xx. de stephano presbitero puencie valerie. fo. li. pa. i.

Cap. xxi. de puella conuersa cuius solo imperio homo est a

demone liberatus. fo. eodem. pagina. i.

Ca. xxij. de presbitero puencie valerie qui furem ad sepul-

chrum suum tenuit. fo. liij. pa. i.

Ca. xxiii. de abbate prenestini montis eiusque presbitero. fo.

llo eodem. pagina. i.

Ca. xxiiii. de theodoro mansionario ecclesie beati petri v-

bis rome. fo. liij. pa. i.

Ca. xxv. de abundio mansionario ecclesie beati petri. fo.

llo eodem. pa. i.

Tabula capitulorum.

- Ca. xxvi. de monacho solitario. fo. liij. pa. ij.
Ca. xxvij. de xl. rusticis q̄ p̄ eo q̄ carnes immolaticias com-
medere noluerūt. a longobardis occisi sunt. fo. liij. pa. ij.
Ca. xxvij. de multitudine captiuoz. qui pro eo q̄ caput ca-
pre adorare noluerunt occisi sunt. fo. lv. pa. i.
Ca. xxix. de arriano episcopo cecato. fo. lv. pa. ij.
Ca. xxx. de arrianozū ecclesia que in romana vrbē catholi-
ca consecratione dedicata est. fo. eodem.
Ca. xxxi. de ermigildo rege liuingildi vusigotharū regis fil-
liō p̄ fide catholica ab eodem patre suo occiso. lvi. pa. ij.
Ca. xxxij. de ep̄is africanis qui p̄ defensione catholice fidei
dei abscissis ab arrianis yuandaloz linguis nullum locutio-
nis solite sustinere dispendium. fo. lvij. pa. ij.
Ca. xxxij. de eleutherio seruo dei. fo. lvij. pa. i.
Ca. xxxiiij. quoz sunt genera compunctionis. fo. lix. pa. i.
Ca. xxxv. de amārio presbytero puincie tuscie. fo. lix. pa. ij.
Ca. xxxvi. de maximiano syracusane ciuitatis ep̄o. f. lx. p. i.
Ca. xxxvij. de sanctulo presbytero prouincie murie. f. lx. p. ij.
Ca. xxxvij. de viliōe redēpti ferētine ciuitatē ep̄i. f. lxij. p. i.

¶ Incipiunt capitula libri quarti.

¶ Capitulum primum.

Quod eterna ac spiritualia ideo a carnalibus
minus credātur: q̄ ea que audiūt per experi-
mentū minime nouerunt. fo. lxiiij. p. a. i.
Ca. ij. q̄ sine fide neq̄ fidelis uiuit. f. lxiiij. p. ij.
Ca. iij. q̄ tres spiritus vitales sunt creati. fo.

llo: lrv. pa. i.

- Ca. iij. de questione salomonis qua dicitur vnus interitus
est hominis et iumentozum. fo. eodem. pa. i.
Ca. v. de questione anime inuisibiliter exētis an sit que vi-
deri non possit. fo. lvi. pa. ij.
Ca. vi. q̄ vita anime mahentis in corpore sicut deprehēdis-
tur ex motu mētorum sic vita anime post corpus in sanctis
pensanda est ex virtute miraculorum. fo. lviij. pa. ij.
Ca. viij. de egressibus animarum. fo. eodem. pa. i.
Ca. viij. de egressu anime speciosi monachi. fo. lxxij. pa. i.
Ca. ix. de anima cuiusdam inclusi. fo. lxxij. pa. ij.
Ca. x. de egressu anime spei abbatis. fo. lxxij. pa. i.

Tabula capitulorū

- Ca. xi. de egressu a se vr̄ini p̄bi. lxxij. pagina secunda
 Ca. xij. de ala p̄bi reatine ciuitatis epi. fo. lxxix. pa. ij.
 Ca. xiiij. de transitu Salle ancille dei. fo. eodem. pa. ij.
 Ca. xiiij. de transitu Seruuli paralitici. fo. lxx. pa. ij.
 Ca. xv. de transitu Romule ancille dei. fo. lxxi. pa. i.
 Ca. xvi. de transitu Taruille virginis. fo. lxxij. pa. i.
 Ca. xvij. de transitu Muse puelle. fo. eodem pa. i.
 Ca. xvij. q̄ quibusdā parulis. regni celestis adit⁹ a parē-
 tibus clauditur: cum ab eis male nutriuntur: vt de puero
 blasphemus onditur et postmodū declaratur. fo. lxxij. pa. ij.
 Ca. xix. de trāitu Stephani serui dei. fo. lxxij. pa. i.
 Ca. xx. q̄ aliqui a se meritū non in ipso suo egressu. sed post
 mortem verius declaratur. lxxij. pa. ij.
 Ca. xxi. de duob⁹ monachis valērij abbatis. fo. eodē. p. ij.
 Ca. xxij. de transitu Sorani abbatis. fo. lxxiiij. pa. i.
 Ca. xxiiij. de transitu dyaconi ecclesie marforij. fo. eodē. pa. i.
 Ca. xxiiij. de morte viri dei q̄ miss⁹ bethel fuerat. f. eodē. p. i.
 Ca. xxv. si ante restitutionē corporis recipiantur in celo a se
 iustorum. folio. lxxiiij. pa. ij.
 Ca. xxvi. quibus modis morientes aliqua predicunt: et de
 morte cuiusdam aduocati ⁊ de reuelatione gerontij ac mel-
 liti monachorū ⁊ de morte pueri armētarij ⁊ de diuersitate
 linguarum. fo. lxxv. pagina. i.
 Ca. xxvij. de morte Theophanij comitis. fo. lxxvi. pa. ij.
 Ca. xxvij. q̄ sicut a se perfectorū in celo: ita post dissolutionē
 nem corporum in quorū anime in inferno esse credende sūt
 folio. lxxvij. pa. i.
 Ca. xxix. qua rōne credēdū sit vt incorporeos spūs tenere
 ignis corporeus possit. fo. lxxvij. pagina. ij.
 Ca. xxx. de morte theodorici regis arriani. fo. lxxvij. pa. i.
 Ca. xxxi. de morte reparati. fo. eodem pa. ij.
 Ca. xxxij. de morte curialis cui⁹ sepultura scēsa ē. f. eodē p. ij.
 Ca. xxxiiij. si boni bonos in regno ⁊ mali malos in supplicio
 agnoscunt. fo. lxxix. pagina. i.
 Ca. xxxiiij. de quodam religioso moriente qui prophetas
 vidit folio. lxxx. pa. i.
 Ca. xxxv. q̄ se etiā ignote a se nomīnē exiture cognoscūt q̄:
 vel pro culpis tormenta vel pro bonis actibus similia sunt

Tabula capitulorum

premia recepture: et de morte iohannis et vrsi atq; eunorzi
stephani fo. lxxx. pagina prima.

Ca. xxxvi. de his qui per errorem duci videntur e corpore: et de
vocatione et de reuocatione petri monachi et de morte et re
suscitatione stephani: ac de visione cuiusdam militis et de deus
dedit. cuius domus sabbato visa est edificare et de pena fo
domorum. fo. lxxxi. pa. ij.

Ca. xxxvij. q. quorundam aie adhuc in corpe posite penale ali
qd de spiritalibus videtur et de theodoro puero. fo. lxxxij. p. i.

Ca. xxxvij. de morte crisouii et monachi cuiusdam iconie.
folio. lxxxij. pagina. i.

Ca. xxxix. an post mortem ignis purgatorius sit: fo. lxxxv. p. i.

Ca. xl. de asa pascasij dyaconi. fo. lxxxv. pa. ij.

Ca. xli. Cur in extremis temporibus tam multa de aibus
clarescunt que ante latuerunt fo. lxxxvi. pa. i.

Ca. xliij. ubi esse infernus credendus sit. fo. lxxxvi. pa. i.

Ca. xliij. vtrum vnus gehene ignis sit: an diuersi. f. lxxxvij. p. i.

Ca. xliij. si sp. ardeat q. gehene icedio deputat. f. lxxxvij. p. ij.

Ca. xlv. quomodo asa immortalis dicitur si constat q. mortis
damnatione puniatur. fo. lxxxvij. pa. i.

Ca. xlv. de quodam sancto viro qui ad mortem ventens expa
uit. fo. eodem. pagina. i.

Ca. xlvij. q. quidam ne in morte timeant reuelatione roborantur et
de anthonio et merulo et iohanne monachis. fo. eodem pa. ij.

Ca. xlvij. an obseruanda sint somnia. et quod sunt modi som
niorum fo. lxxxix. pa. i.

Ca. xlix. de quodam viro cui per somnia longa vite spacia p
missa sunt et in breui tpe morte resicata. fo. eodem. pa. ij.

Ca. l. an pro fit animabus si mortuorum corpora in ecclesia fue
rint sepulta. fo. xc. pa. i.

Ca. li. de quadam sanctimoniali in ecclesia sancti laurentij
sepulta que dimidia apparuit incensa. fo. eodem. pa. i.

Ca. liij. de valeriani patricij sepultura fo. eodem pa. i.

Ca. liij. de corpore valentini sepultura ab ecclesia post mo
tem pfecto. fo. eodem. pa. ij.

Ca. liij. de tinctoris corpore in ecclesia sepulto: et postmodum
non inuento. fo. xci. pa. i.

Ca. lv. Quid sit qd post mortem valeat ad absolutionem ante

Tabula capitulorum

mas adiunare: et de centūcellensi presbytero qui a cuiusdā
spū petitus est: vt per sacrā hostiam post mortē potuisset ad
iuuari: ⁊ de anima iusti monachi. fo. eodē. pa. i.

Ca. lvi. de vita et trāsitu cassij epī. fo. xcij. pa. ij.

Ca. lvij. de quodā ab hostibus capto: cuius vincula oblatio
nis hora soluebātur: et de baraca nauta per salutarē hostiā
a naufragio liberato. fo. xcij. pa. i.

Ca. lvij. de virtute ac mysterio victime salutaris folio eos
dem pagīna secunda.

Ca. lxx. de affligendo corde inter sacra mysteria et de mens
tis custodia post compunctionem. fo. xciiij. pa. i.

Capi. lx. de relaxandis culpis alienis vt nostre relaxentur
folio eodem pa. i.

¶ Finis tabule.

¶ Laus deo.

